1988. № 7 (19)
JŪLIJS

AVOTS

ISSN 0235—1420

PROZA, DZEJA, PUBLICISTIKA, KRITIKA

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Avots 1988.07

Latvijas ĻKJS Centrālās Komitejas Un Latvijas PSR Rakstnieku Savienības literāri mākslinieciskс un sabiedriski politisks žurnals jaunatnei. Iznāk kops 1987. g. reizi mēnesi. Izdod Latvijas KP CK Izdevniecība Rīga.

failu izveidojis Imants Ločmelis imantslochmelis@inbox.lv

Redakcijas Kolēģija:

Aivars Kļavis (Galvenais Redaktors), Edgars Bans, Vilnis Bīriņs {Atbildīgais Sekretārs), Ilmārs Blumbergs, Guntars Godiņš (Nodaļas Redaktors), Vladimirs Kaņlvecs (Galvenā Redaktora Vietnieks), Staņislava Marsone, Miervaldis Mozers, Māris Oga, Jānis Peters, Jānis Rokpelnis, Baiba Sta5ane, Ādolfs Šapiro, Pavils Višņevskis, Imants Zemzaris, Rostislāvs Zubkovs.

Redaktori: Tatjana Fasta, Rudīte Kalpiņa, Andrejs Ļevkins, Oļegs Mihaļevics, Normunds Naumanis, Eva Rubene.

Korektore Iveta Ikase. Tulkotājā Tamāra Ringa. Mākslinieciska Redaktore Sarmīte Maliņa. Tehniskā Redaktore Inara Jurjane.

Manuskriptus pieņem divos eksemplāros mašīnrakstā, nerecenzē un atpakaļ neizsniedz.

Литературно-художественный и общественно-политический журнал для молодежи «авотс» («родник»] на латышском и русском языках. Издание цк лксм латвии и союза писателей латвийской сср. Издательство цк кп латвии, рига. Адрес редакции. Рига, ьаласта дам-бис, 3. Отпечатано в типографии издательства цк кп латвии, 226081, г. Рига, баласта дамбис, 3. Издаётся с (987 года раз в месяц.

Nodots salikšanai 10.0s.88. Parakstīts iespiesanai 14.04.88. Jt 00121. Formāts 60x9018. Ofseta papīrs nr. 1., 2. Ofseta tehnika. 10 + 0,5 uzsk. Iespiedu 21 s uzsk krasu novilk., 1s,7 izdevn. L. Metiens 140 000 (latviešu valoda — 110 000, krievu valoda — 30 000). Pasūt. Nr. 600. Maksa 50 кар. Redakcijas adrese: pasta indekss 226081, rtoa, balasta dambi 3, abonementa kastīte 35. Telefoni: 461190, 465478. Iespiests lkp ck izdevniecības tipoorafija. 226081, rtoa, balasta dambī 3.

- NOMETNI
  - TAISNĪBAS CĪNĪTĀJI
- notes
  - 1
  - 2
  - 3
  - 4
  - 5
  - 6
  - 7

Avots 1988.07

RAKSTNIECĪBA

Gundega Repše, «Ugunszīme» (1. lpp.) Maira Asare, dzejoļi (11. lpp.) «Jauno dzejas antoloģija» (12. Ipp.) Anaīsa Ņina, «Kuģamāja» (14. Ipp.)

Uldis Vanags, «Kapteinis un kreiča kalps» (17. lpp.)V Egils Plaudis, dzejoļi (20. Ipp.) Andrejs Irbe, dzeja (22. Ipp. Viktorija Čaļikova, «Pārdomas par Džordža Orvela «Dzīvnieku fermu»» (25. Ipp.) Pauls Ēriks Rummo, dzejoļi (30. Ipp.)

KULTŪRA

Guntis Eniņš, «Ko slēpj raksti?» II (32. Ipp.) Aivars Leitis, «Pasaulē un Latvijā» (35. Ipp.) Teātris + māksla + foto (40. Ipp.) VHelēna Demakova, «. . . māksla jau nenāk no vēdera» (42. Ipp.) Egils Līcītis, «Mūziķi bēdājas» (46. Ipp.)

Dainis Jukons, «Pie «Mikrofona» aptaujas atgriežoties» (49. Ipp.)

LAIKABIEDRA PIEZĪMES

Artēmijs Osins, «Vai mieru var izcīnīt ar ieročiem?» (52. Ipp.

Dace Balode, «Par un ap nometni» (58. Ipp.)

Aija Cālīte, «Vai ir vaina? Vai ir vainīgais?» (62. Ipp.) Andrejs Dripe, «Taisnības cīnītāji» (65. Ipp.) Laila Brunovska, «Katram rītam ir savs rēbuss» (67. lpp.) Gaidas Rolovas komentārs (70. Ipp.)

RAKSTNIECĪBA

Staņislavs Ježi Ļecs, «Nesaķemmētas domas» (72. Ipp.) Mihails Bulgakovs, «Suņa sirds» (73. Ipp.)

RAKSTNIECIBA

GUNDEGA REPŠE

UGUNSZĪME

ROMĀNS

(1. turpinājums)

Kāds gudrinieks bija teicis, ka gleznotājs strīdas un sacenšas ar

dabu. Tagad, še guļot, tas šķita bezjēdzīgi, kaut sava daļa taisnības tur varbūt bija. Kāda jēga strīdēties? Kāda jēga Kārļa strīdam kaut, piemēram, ar kādas jaunkundzes kārpu uz vaiga un tās gleznieciskо pierādījumu? Jeb pamatojumu. Daba kā milzīga, zaļa un vibrējoša masa gāzās pār viņu savā plaukšanas neprātā, neatstājot ne sprīdi vietas šaubām par tās visvarenību. Kādēļ ir jāstrīdas ar dabu? Agrāk Kārlim pat prātā nevarēja ienākt šī sacensoņu doma. Ne viņš dabu atdarināja, ne tiecās pārspēt. Jā, tas bija agrāk, kad viņš tā domāja, agrāk. Tad viņš radīja savu «dabu», savu pasauli, necenšoties traucēt esošajai. Bet tā jau ir pagātne. Jo Kārlis jutās nožņaugts šīs savas «dabas» radībās, viņam apmeta tās nabassaiti ap kaklu un cieši savilka. Tāpēc šodien viņš skaitās strīdnieku pulkā. Sacenšas ar dabu, — ar panākumiem, domā vairums pasūtītāju. Tādēļ arī Kārtis var dzīvot daudzmaz normālu dzīvi. Viņš taču ir atradis pozīciju, kurā nedraud nāve. Nē, ne jau uzreiz jādomā, ka ērtu pozu, bet saprātīgu stāvokli gan. Tās gan nav tavas atziņas, Kārli Dobe, bet lai nu patiek. Un vai tad dzīve tik mierīga ir, ja tu šeit — jūras un maija tvana saindēts, no tīrā gaisa pārplūdis un šķietami brīvs — to visu atkal pārcilā, salīdzini un pat taisnojies?

No snauda pamodināja motocikla tirkšķi. Uzlēcis kājās, Kārlis devās uz pagalmu. Gadu piecdesmit veca, padrukna sieviete brūnā jakā un rūtainos svārkos skatījās tieši viņam virsū. Vīrietis, noliecies ar muguru pret Kārli, knibinājās ap motoru.

— LabdienI — Kārlis uzsauca un paklanījās.

Abi laipni atņēma.

— Klāt esat? — sieviete smaidīja. — Magda jau rakstīja. Nāciet iekšā, uzkodīsim, tad es visu parādīšu, — viņa teica un pazuda durvīs.

Vīrietis noslaucīja kabatlakatā rokas un nāca apsveicināties luvāk.

— Sveicināti! — Rokasspiediens bija spēcīgs un silts.

— Vilis Vairogs.

— Kārlis Dobe. Jūsu meita man laipni piedāvāja ... — Kārlis iesāka, bet Vilis pārtrauca pusvārdā:

— Zinu, zinu. Mākslinieks. Dzīvojiet vien vesels. Mēs gan esam dikti aizņemti ļaudis, kuļamies pa saimniecību — sieva grāmatvedībā, es — mežā, no rīta līdz vakaram, tāpēc jāsaimnieko vairāk būs pašam. Nekādus kūrorta smalkumus solīt nevaru.

Kārlis sajutās nedaudz vīlies. Vai no. tā, ka sirmu vecīšu vietā ieraudzījis rūdītus darba cilvēkus, vai no pastru-pās, tiešās valodas, bet kļuva tā kā neērti. Kā gan viņš varēja tik muļķīgi iedomāties, ka deviņpadsmitgadīgajai

© LKP CK izdevniecība, «Avots», 1987.

Magdai vecāki varētu būt klusi sūnu vecīši? Tāpat jau paveci priekš viņas. Bet Vilis Vairogs gan ir tēvainis — stāv kā lācis, drusku salīcis, bet iet kā jūrnieks — pāris soļos pagalmam pāri. Ģīmis sarkanbrūns, uzacis kā vanagam, bet knābja vietā pelēkzila naģene.

Anna, Magdas māte, neceremonējās un galdu saklāja kā ierasts — virtuvē. Tā bija gaiša, tīra, ar lietu maizes cepamo krāsni un mūrīti, solīdiem koka krēsliem ap kantaino, plato galdu un spožiem kastroļiem plauktos.

— Jums nu gan ir saimniecība, — Kārlis slavējoši noteica.

— Cik nu mūsu, bet savus padsmit gadus te ņemamies, — Anna redzami apmierināta atmeta.

— Mums tika kungu nams, — Vilis piebilda, kā paskaidrodams, un dobji iesmējās.

Kārlis saprata, tādēļ tālāk nejautāja. Redz, kā tā dzīve groza. Man atņem, citam iedod, citu aizsūta tālumā šahtas rakt, otrs atbrauc tā vietā ielas bruģēt. Pēkšņi negribējās te palikt. Starp pareizajiem un laimīgajiem. Droši vien ai ī partijniekiem. Bet, atceroties Rīgas tumšo, ēnaino dzīvokli, kļuva pielaidīgāks. Tagad, kad viņš tikko bija paostījis vasaras sākumu, tikko pirkstu piedūris dabas atklājumam, atgriezties šķita neiespējami un varmācīgi pret sevi.

— Ēdiet tak, — Anna bīdīja uz viņa pusi bļodu ar kartupeļiem, biezpienu un žāvētas reņģes.

— Paldies, paldies, — Kārlis murmināja.

— Magda jau viens gaisagrābslis vien ir. Mētājas pa to Rīgu kā veca nauda. Universitātē netika, kā mēs gribējām, bet nu pati atradusi sev nez kādu paradīzi. Dzīvo pie manas māsas un visu groza pēc savas stabules, — Anna vedināja uz sarunām. Acīmredzot gribēja kaut ko izdibināt par Kārļa attiecībām ar meitu.

— Gan jau kļūs nopietna. Visam savs laiks, — Kārlis izvairījās.

— Tā nu nav, — Vilis iemeta starpā, kozdams sviestmaizē.

— Nekad nevar zināt, kad tas laiks apstājas.

— Jūs vienkārši par savu vienīgo bērnu tā vairāk uztraucaties. Bet katrs jau vispirms apostās, dabon pa mici, no jauna ceļas un tikai pamazām atrod to savu īsto piegājienu dzīvei, — Kārlis centās būt runīgs un zinošs.

Anna piecēlās un, paņēmusi ūdensspaini, izgāja laukā. Šķīvis palika neizēsts.

Vilis nokremšļojās un negribīgi teica:

— Nu jūs gan trāpījāt nevietā. Viņa ir dikti jūtelīga, raud biežāk, nekā šogad lietus līst. Par to vienu bērnu. Redzi, mums dēlu nosita pēc kara. Nu, šitie paši meža maitas. Tāpēc Magdu viņa lolo kā zīdaini.

Kārlis piesarka un nezināja, ko sacīt. Viņš nebija paredzējis

vienā rāvienā iekulties kādas ģimenes peripetijās un pārdzīvojumu mežģījumos.

— Atvainojos, — viņš noburkšķēja un lādēja Magdu, kura nebija turējusi par vajadzīgu itin neko iepriekš paziņot.

— Nekas, ko jās tur varat darīt. Redz, tās mājas arī mēs paņemam pēc Annas gribas. Šepat lejā pie jūras — tur starp tiem diviem lielajiem akmeņiem — viņu atrada. Sieva gribēja tuvumā. Otra, kur varēja ievākties, bija pašā ciemā, būtu daudz parocīgāk, bet toreiz viņa tā bļāva un skrēja pa visām iestādēm un partijas priekšniekiem, ka es stāvēju kluss. Kādreiz vajag sieviešiem piekāpties, citādi tādos brīžos visa dzīve var saiet purva dibenā, — Vilis runāja mierīgā, mazliet ērcīgā tonī, taču Kārlis juta, ka tas nav viņa dēļ, bet tāpēc, ka viņš negrib par to runāt. Grib aizmirst.

— Jūs esat partijā? — Kārlis izmocīja urdošo jautājumu.

— Es ne. Anna. Iestājās tūliņ pēc dēla nāves. Viņš mums bija aktīvists. Bet kur nu es? Es esmu zemnieks, un viss, — Vilis piecēlās, tā likdams saprast, ka saruna beigusies.

Nez, vai Kārļa bijušajā mājā arī ticis noslepkavots tā virsnieka dēts, kurš ar savu ģimeni nu apdzīvo viņa vecāku dzīvokli, Kārlis nodomāja un arī piecēlās.

Bēniņi bija tumši un spokaini, taču nelielā istabele aiz šķirbainajām durvīm, kas bija aizkabināmas ar sarūsējušu krampīti, smaržoja pēc pērnā gada kaltētajām zālītēm un svaigas veļas. Logs nomazgāts un iedzeltenie lilijās iztamborētie aizkari šķitās tikko gludināti. Atsperu gulta ar trim niķelētām bumbām, ceturtā laikam gadu gaitā paklīdusi. Uz plata atzveltnes krēsla vecs kažociņš, divas segas, palagi un žilbinoši balts spilvens, iebuktētiem stūrīšiem. Nošķiebies divviru skapis ar rožu otējumu durvīs, veca lāde pie loga un uz tās ceriņu pušķis baltā vāzē. Anna to visu tātad laikus sarūpējusi. Bet pati nerādījās. Kārli augšā uzveda Vilis. Mirkli apmainījušies nenozīmīgām frāzēm, viņi šķīrās, un Kārlis palika viens. Viņu bija pārņēmusi līdz šim nepazīstama sajūta. Dīvaina, mazliet biedinoša. It kā viņš būtu saistīts bijis ar šiem ļaudīm, it kā pazītu nomaitāto dēlu un redzējis Annas bēdas. Varbūt tas bija tāpēc, ka visa ģimenes vēsture tā pēkšņi nobruka pār galvu. Viņš tika acumirklī iesaistīts. Un nevar par to nedomāt. Jūra — laiskās, miera alkstošās dzīves garantija! Se tev! Negribējās pat iet taukā un klejot pa liedagu. Kā tie cilvēki var dzīvot — tātad gandrīz kapsētā? Priekš kam tādas pašmocības vajadzīgas? Ja Anna būtu viņa vietā, tad droši vien katru dienu slaucītu putekļus no tukšajiem Dagmāras plauktiem, nevis tos nonestu pagrabā. Tomēr Kārlis sajutās mazliet vainīgs. Tas kaitināja. Vai tad viņš visiem spēkiem necenšas dzīvot Dagmāras cienīgu dzīvi? Tas nozīmē, ka viņam jāierīko memoriāls stūrītis dzīvam cilvēkam. Cerams, ka dzīvam, Kārlis no šausmās

domas nodrebinājās. Taču viņš ticēja sievai. Lai vai kas notiktu, Dagmāra izturēs. Lai arī no vēstulēm neko īsti saprast nevarēja, tā tomēr bija liecība, ka Dagmāra spēj rakstīt. No šī fakta Kārlis varēja iztēloties sev vēlamās ainas sirdsmieram — šim tikko parādījušamies, tā turpat zūdošajam mānam.

Izkrāmējis mugursomu, viņš atlaidās gultā. Tā žēli nodžinkstēja, brīdi vēl vibrēja, tad apklusa pavisam. Gluži citāda skaņa nekā Kārļa vecajai, saliekamajai, kas klabēja kā zobi spelgonl. Te vispār bija citāda dzīve. Pareizāka, mērķtiecīgāka un tāda kā drošāka. Kaut arī baismā, slepkavnieciskā vēsma tepat vēl klejoja. Kārlis to juta. Tomēr šeit dzīve ritēja ar jēgu. Kādu, to viņš nevarēja uzreiz atminēt. Pa logu bija redzama mežmala un ābeļdārza stūris. Ja logu atvēra un tālu izliecās laukā, tad art jūra un lielie akmeņi. Vai viņš te varēs strādāt, ienāca prātā. Bet ko viņš gleznos? Te jau pasūtītāju nebūs, viņš pie sevis nosmējās, negribēdams atzīt, ka pats uz savu roku neuzdrošināsies sacerēt. Tas bija garām. Jāatspoguļo taustāmais. Varēja vien brīnīties, cik Kārlis veiksmīgi iemācījies sevi regulēt. Ko drīkst domāt, ko ne, par ko domāt līdz bīstamai robežai, ko savukārt apzīžļāt no mizas līdz serdei. Kur viņš to būtu apguvis? Un kāpēc tāds kļuvis? Viens avīžu raksts? Nē, tik trausls Kārlis nebija pat bez Dagmāras. Bet viņš saoda, kā dzīvnieks toreiz saoda briesmas, un neturpināja. Jo bija paguvis atkal izkrāmēt papes koferīti. Līdzīga sajūta bija, iepazīstoties ar Dagmāru. Stindzinošs liktens pirksts. Toreiz kaislības vara to nolieca un diktēja savu ceļu. Un Kārlis gāja, lepni izrieztām krūtīm. Taču tikpat lepnas bija Dagmāras krūtis. Bija. Kāpēc viņš domā pagātnē? Protams, ir. Dagmārai ir lepni izrieztas krūtis, taču likteņa pirksts viņu uzvarēja. Vai tad? Kālab tu domā, ka ir uzvarējis? Un vai tas vispār ir kāds likteņa pirksts? Diez vai. Reālu cilvēku tūkstoši un viņu dūres. Nepareizi, dūru lai'is bija aizgājis. Gumijas cimdu un smilšu maisu pieskārieni muguru lauza. Klusītēm, tā, ka tikai gaisā varēja saost kaulu sviluma smaku. Bet viņš to juta. Tāpēc jau baidījās ieelpot. Kārlim ir jāsagaida Dagmāra. Viņai jāsaprot, ka tas ir svarīgāk. Par ko tu taisnojies, Kārli Dobe? Vai tiešām tu ne brīdi nevari aizmirsties, atbrīvoties, ļauties? Cik tev gadu? Nu, redzi! Trīsdesmit trīs. Skaties tu man, Kristus vecums. Uz trīsdesmittrīsgadīgiem mēs raugāmies īpaši dedzīgi. Tāpēc netaisi jokus, kristieti. Ak, tu saki, ka tev tomēr ir tikai trīsdesmit divi? Mēs paskatīsimies arī baznīcas grāmatās. Vai tikai tavi vecīši nepaguva tevi nokristīt?

Pa murgaina, rakstaina plīvura plīsumu Kārlis redzēja sevi sārtu un krunkainu baltā, cakainā naktskreklā mātes rokās. Un velves — augstu, augstu. Reibinošas smaržas un smaidošas, lielas sejas visapkārt. Aukstais ūdens aprasināja pieri, un viņš iebrēcās, cik jaudāja. Ak Dievs! Augstais, aukstais Dievs!

Kārlis pietrūkās sēdus. Jau krēsloja, un viņš bija nosalis. Sameklējis ziepes un dvieli, Kārlis notrausās lejā. Uzbudinoši smaržoja ceriņi. Aiz klēts jābūt akai. Nometis sa-ņurkāto kreklu, Kārlis enerģiski rīvējās, rīvējās, tad noskurinājās un pagājās dažus soļus uz jūras pusi. Saule bija izkususi plānā mākoņu līmē un šūpoja sārteni rozīgu gaismu pār ūdens klaidu. Pareizi gan, ka paradīze un elle ir vienuviet. Kā kaislīgs mīlētāju pāris, kas gatavi viens otram pārgriezt miega artēriju, tomēr nekad nenonāvēt. Mūžīgi iet un nākt, bet nekad nenomirt. Baismas domas. Kārlis noskurinājās un lēkšiem uzkāpa bēniņaugšā.

Palīdis zem segas, viņš ieklausījās. Nu, protams, sākās. Kā jau vecās mājās. Čīkstoņa, stenoņa, šļācoši soļi, sīka skribināšanās, vēja gaudas, kaut tu skaidri pats pārbaudīji, ka ir bezvēja nakts, tāda kā meža baložu gulgošana. Sabiedrība! Enu sabiedrība vai cilvēku sabiedrība, bet pareizi vien ir, ka cilvēks nekad nevar būt brīvs no tās. Bet ar ko šī spokainā ēnu klātbūtne atšķiras no tās īstās, tās sabiedrības, kas cīnījās, progresēja, sacentās, arvien augstāk lēca, arvien ātrāk skrēja, arvien vairāk redzēja, arvien milzīgāk milza kā fantastisks gaisa balons un nedzirdēja brīdinājuma «stop» signālu? Kā nu šī nesacentās! Klau, kā čaboņu grib aprīt svilpoņa. Jā, tā vēl tukšu muti pačākst, pa-čākst, bet svilpiens jau pieņemas spēkā un tam līdzi dūc vesels koris, un, dzi, tur jau izdalās daži solisti. Un viens čīkstina tik riebīgi, ka zosāda metas. Bet skaļumā pārspēj maigi žēlabaino, dzejisko sīcēju, kurš turpat noslāpst. Kā dzīvē, patiesi. Kas ar tevi notiek, Kārli Dobe? Tu pieslejies misticismam?! Falsificē sabiedrisko formāciju maiņu!? Raugies no ideālisma pozīcijām uz parādību dialektiku!? Un drīksti saukties kultūras druvas kopējs?! Ķirmis tu esi, Dobe! Bet guli vienreiz, nav iespējams tevi uzmanīt divdesmit četras stundas dienā. Darba laiks nav bezizmēra. Bet tas ir mūžīgs, par to tu vari būt drošs, Kaža, veco brāl!

*

Dienas ritēja apaļas kā krelles — līdzīgas viena otrai, tomēr katra ar citu dzīslojumu, citu ripošanas skaņu un ātrumu. Kārlis lielāko tiesu bija viens. Vilis ar Annu pārradās vien novakarēs. Pa dienu viņš klīda pa mežu vai kilometriem tālu gar jūrmalu, skaldīja malku, ja uznāca iekāriens, pārsēja aitas un pabaroja vistas. Izvandīja Annas grāmatu plauktu, taču, izņemot latviešu tautas pasakas, neko prātīgu neatrada. Tās tad arī Kārlis lasīja, gulēdams dārzā zem ūbelēm. Sanēja bites, ņirbuļoja taureņi, un no dienas dienā viņš kļuva nemierīgāks un nervozāks. Viss saistījās. Katra sīkākā izmaiņa darbā, sētā, Viļa un Annas sejā saistījās. Kopā, neattinamā mudžeklī. īpaši vakaros, kad viņi trijatā dzēra tēju un ēda pankūkas vai maizi ar sviestu. Sīs sejas apgrūtināja, īpaši Annas patuklais, labsirdīgais vaigs ar tramīgajām, kaujinieciskajām acīm.

Viņš saprata, ka nevarēs vairs no tā visa izkļūt. Kaut arī aizbrauktu šajā pašā brīdī. Tas bija jau «ierakstījies» apziņā. Un Viļa muguras kumpums pār galdu, kad viņš, atbalstījis elkoņus, dzēra verdošu tēju, plaucēdams lūpas un lādēdamies, — arī tas bija «ierakstījies».

Bija nogājusi saule — redīssarkana un mazmazītiņa zilpelēkajā, tīrajā apvārsnī, kad atsprāga durvis un virtuvē iebruka Magda — aizelsusies, izlaistiem matiem un pārpilna līksmības. Zaļās drēbes, kleita ar modīgo apkakli atbilda viņas pavasarīgajam sulīgumam. Nometusi somu, Magda ielēca tēva klēpī un ņēmās viņu bučot no auss līdz ausij. Anna acumirklī pārvērtās otrā tikpat kustīgā un runīgā radījumā, skrēja pie skapjiem un katliem un krāva uz galda visu, kas vien mājās bija atrodams. Vilis, pasmīkņājis un meitu sadunckājis, nogrūda viņu sev līdzās un, pamirkšķinājis Kārlim, iegāja istabā, lai pēc mirkļa atgrieztos ar degvīna pudeli. Anna gan šķībi nolūrēja, bet Vilis paguva laikā sacīt:

— Mums tā pieņemts. Kad atbrauc Magda, es drīkstu ieķert. Tad nu mēs ar Kārli izmantosim gadījumu.

— Tāpēc jau bērns vazājas pa pasauli apkārt, lai tev retāk būtu to gadījumu, — Anna burkšķēja, taču dusmīgi tas neskanēja.

— Nu, mammu! Vīriešiem reizēm jāļauj vaļīgāk padzīvot, — Magda teica.

— Es tev gan, zinātāja, — Anna pavēcināja ar karoti.

Ar vienu rāvienu Kārli sagrāba tā pati līksmība un pāri

tekošā labsajūta, kas šo ģimenes trijotni. Magda slepus uzmeta skatienu Kārlim, un viņš draudzīgi pamāja. Tas bija kaut kas bērnišķi sazvērniecisks un kņudinoši noslēpumains. Kārlis jutās kā brālis, kā dēls. Tfu, atkal jau! Nomaitātais dēls. Bet vienalga līdz ar Magdu Kārlis bija šīs ģimenes sastāvdaļa — īstas, kārtīgas ligzdas putns. Kaut vai čun-čiņš, kaut ormanītis, ne uzreiz stārķis vai gulbis.

— Kā mākslinieka kungs te uzvedas, mam? — Magda škelmēja acis uz visām pusēm.

— Nu, nekaitējies kā tāda mamzele. Cilvēks kā cilvēks — dzīvo, palīdz, rāms un kluss, nemaz nejūtam, ka svešs. Tikai ēd kā slims cālis, — Anna arī uzņēma Magdas toni.

Kārlis smējās un saskandināja ar Vili. Tad pamirkšķināja Magdai, kā liekot saprast, ka nemaz netaisās te nodot viņas Rīgas tikumus. Lai gan, kas zina, kādi tie īsti bija. No tādām astainām balamutēm nekad nevar tikt gudrs. Bet nu meitenes mati mīksti gulēja uz zaļās, tikko jaušami spīdīgās kleitas pleciem un vērta viņu maigāku, sievišķīgāku. Pakrūtē iesmeldzās — kā ar uzasinātām, karstām šķērītēm kāds knibinātos. It kā sāpēja, bet vienlaikus kairinoši dedzināja.

— Vai Kārlis atzinās, ka mani gleznoja? — Magda nevarēja rimties.

Vilis mazliet draudīgi pašķielēja uz viņa pusi, bet tad laida vaļā lielo rēcienu.

— Atradusies madonna!

— Ko tu smejies? Nopietni, — Magda grozījās apvainojusies.

Kārlis vēroja un klausījās, priecādamies, ka nav jāpiedalās raibajā sarunu ņudzeklī. Viņš bija atbrīvojies. Pirmo reizi, kopš atradās šeit. Šņabis nereibināja, bet uzdzina patīkamu gurdumu. Arī Magdas tuvums viņu patīkami satrauca. Tur viņa sēdēja — rokas stiepiena attālumā — gaiša, nenopietna un jauna. Iedarbojās iztēle un karstās šķērītes iedūra asāk. Anna, atspiedusi apaļos vaigus plaukstās, pie sevis kaut ko dungoja un skatījās Magdā sapņainām acīm. Vilis smēķēja tepat virtuvē. Tas arī skaitījās atļauts, kad meita atbraukusi. Ieņurrājās Mīce, staipīdamās uz mūrīša, un, pavērusi vienu aci, it kā norādīja, ka arī piedalās. Pasaule bija noslēgusies sevī. Neeksistēja nekas ārpus šīs telpas, taukainās gaismas un veselīgajām sejām. Nebija rietumu un austrumu, nebija mirušo un notiesāto. Ņurrāja Mīce, Vilis sūdzējās par meža problēmām, Anna brīžiem kaut ko klusi pavaicāja meitai, Magda tramīgi grozījās uz visām pusēm, bet Kārlis, mēmi mājot ar galvu, reibinājās no karavadžiska-jām gaismēnām un tēliem, kuri dzīvi sēdēja viņam līdzās.

— Arlabunakti! — Kārlis piepeši piecēlās. Jāaiziet tad, kad ir vislabāk, viņš nolēma. Vai tad? Vai tu nebēdz no iztēles radītajām iegribām? Visi trīs ar acīm viņu pavadīja.

Tumsā noģērbies, Kārlis iekrita gultā. Zvankstoņa šķita salda un melodiska. Enu pastaigas nebija dzirdamas. Kāpēc viņš bēga? No kurienes uz kurieni? Pie kā? Šoreiz atbildes nebija. Miegs uzgūla kā smags vāks un viņu pasaudzēja.

*

— Kārlīt, brālīt! Labrīt! Te tev bērzu sutas, — ievidžinā-jās Magda, stāvēdama viņa gultas priekšā ar krūzi rokās. Viņas acis bija mīkstas kā medus un skropstas drebēja. Gaišpelēkajā, ar zilām puķītēm saraibinātajā halātā viņa izskatījās piecpadsmitgadīga.

Kārlis klusēdams paņēma krūzi un garu mirkli dzēra. Magda pacietīgi gaidīja.

Torīt dzestri dziedošais vējš gribēja atraut logu, skaļi drebinādams rūtis, un pagalmā klukstēja vistas. Tai agrajā maija rītā es tiku ieņemta — niknā priekā un baudkārē. Es tapu.

Vilis ar Annu jau bija projām, tādēļ mierīgu sirdi varēja žāvēt ar grūtībām izmazgāto asiņaino palagu vējā birstošajos ābeļziedos.

*

Kārlis bija palicis viens. Izvārījusi pusdienas un aptīrījusi māju, Magda aizbrauca. Noskūpstīja viņu un, ne vārda nebilzdama, aizgāja pa taku. Labu brīdi Kārlis vēroja, kā meitene zaļajā, viegli

spīdīgajā kleitā attālinājās, līdz pazuda meža ielocē. Galvā svaidījās tūkstošiem domu. Jūsma jaucās ar pretīgumu. Visu viņš bija sabojājis. Visu. «Saules» nekad vairs nebūs «Saules». Pēc vakardienas svētvakara šodien lūkoties Viļa un Annas acīs būtu liekulīgi. Vai viņš varēja paredzēt, ka būs tas pirmais šīs dauzoņas sakēzītājs? Nē, nu gan tu mānies. Magda kā gluds māls ļāvās veidoties tāda, kādas tu alki un gribēji. Vari sev atklāti atzīties, ka nekad iepriekš nebiji tik dabiski un saldkairi juties. Ne ar Dagmāru, ne tām dažām studentītēm pirms viņas. Dīvainākais tas, ka Magda visu uztvēra nenopietni. Arī asara noritēja kā nejauši, ne sāpīgi. Jokaina sieviete. Viņai nekas, bet Kārlis nekad nebūs tāds, kāds bija. Nekad. Kaut censtos visiem dvēseles spēkiem un sevis iespaidošanas līdzekļiem. Nekad! Vārds domās klaudzēja smagi un vientuļi kā vējā dimdošs zvans. Un tikai tajā brīdī viņš aptvēra, ka bija Dagmāru aizmirsis. Savu nelaimīgo pūci. Ko viņš bija pastrādājis? Kāds sātans ieķērās viņa prātīgajā, saremontētajā galvā? Agrākie Haralda padomi par veselības uzturēšanu viņam bija pretīgi un ciniski, bet tagad atlika tikai tiem pieķerties. Arī viņš taču ir normāls cilvēks. Kārlis bija centies vairāk kā četrus ar pusi gadus. Iemācījies dzīvot kādu pārreālu dzīvi. Bet dzīvu cilvēku ar ilgām, ar cilvēciskiem instinktiem taču nevar nosmacēt nekas. Sagrāba naids pret Magdu un okšķeriem, kuri izvaroja viņa dzīvi. Kas tagad būs? Meli, katrā soli naks meli. Tie nebūs parastie, ar kuriem plātās un mazvērtību ārstē vīrieši viduvējības, tie būs neizsmeļami savā grēkā.

Tuvojās negaiss. Brāzmaini locījās ceriņi un ābeles, jūra meta putainas vērpetes pret krastu, un zibens nošķila zarainas dakšas pār mežu. Nogranda, norībēja zeme, un Kārlis uzkāpa bēniņos. Lēni sakravāja mugursomu, ielika jakas kabatā sausas zeķes un devās prom. Tad atgriezās, zem lieve-nīša jumta uzšņāpa pateicības zīmīti Vairogu pārim un kātoja uz šosejas pusi. Nekad, nekādos apstākļos viņš šeit neatgriezīsies. Lai nolādētas «Saules» un viņu ļaudis, kas pazudināja viņu. Ar savu labvēlību, iecietību, ar savu idilli, kura taču nebija priekš viņa, Kārļa Dobes, kurš pieradis sacelt vilnu šakāļu barā, kurš ausās un ostās uz visiem stūriem. Ko viņi bāzās virsū ar savu atpūtu un labklājību? Ko Magda no viņa gribēja? Atmaksāt? Par ko? Velti tu meklē vainīgos, Kārli, tu taču negribi redzēt īstenību. Tu neparko neatzīsies sev, ka esi noguris no gaidīšanas, no mūžīgās bēgšanas no dzīves, lai tikai sagaidītu. Godam sagaidītu. Un tu sabruki. Tad, kad tev nebija, kur paslēpties, tu sabruki. Jā, jā, te nav neka vienkārša, tu neesi nekāds kuilis, to tu nevari sev pārmest, bet to tu gribētu gan. Tas būtu ticamāk, dabiskāk, saprotamāk.

Zibens laizījās gar egļu galotnēm, un lietus šaltis šķēršļoja ceļu krustu krustīm, taču Kārlis gāja arvien ātrāk un ātrāk. Brīžiem likās,

ka kāds skrien viņam pakaļ smagiem, gurkstošiem soļiem, un Kārlis arī metās teciņus. Steigā sastampātā mugursoma sāpīgi lēkāja uz salijušās muguras kā ķirbis. Ātrāk! Tu vari nepagūt, Kārti! Aizelsies, izkārtu mēli kā sētas suns viņš pārgāja soļos tikai pie kapsētas. Tepat jau bija šoseja. Staltās astoņpadsmitā gadsimta baznīcas logi zvīļoja rūsas mēlēs, taču grandoņa attālinājās. Pēkšņi Kārlis palēninā gaitu un tuvojās baznīcai. Atglaudis matus un ar plaukstām nobraucījis seju, viņš piesardzīgi paraustīja durvis. Par brīnumu, tās atvērās. Zaļganas, remdenas ēnas slīkšņāja gar soliem un altāri. Piesardzīgi paspēris dažus soļus, viņš atskatījās. Augšā, pie ērģelēm, kāds stāvēja, pagriezis viņam muguru. Jauns stāvs zaļā tērpā un salijušiem matiem.

— Magda, — viņš čukstēja, un sieviete pagriezās. Saraudāta, pelēka seja un lepnas acis.

— Kas ir? — viņa aizkritušā balsī ievaicājās.

— Ko tu te dari? — Kārlis muļķīgi čukstēja.

— Domāju, — pabailīgi atbildēja Magda.

— Iesim prom, — Kārlis vedināja, baidīdamies, ka viņus te kāds pamanīs. Viegliem soļiem Magda nodipināja lejā.

— Tu kaut ko palūdzi? — Magda dziļi ieskatījās Kārtī.

— Nepaguvu, — Kārlis pasmaidīja. Viņš atkal jutās mierīgs un atraisīts, kad tuvumā bija Magda.

— Tu bēdz, — meitene turpināja.

— Zināmā mērā. Jūtos vainīgs tavu vecāku priekšā. Bet laiks jau arī beigt to vaļošanos, — Kārlis lietišķi skaidroja.

— Tu mani nemīli, — Magda rūgti secināja un izgāja laukā. Kārlis sekoja, un baznīcas durvis smagi aizcirtās. Viņš klusēja. Ko te piebilst? Tas jau arī bija pats muļķīgākais. Un melot kā franči viņš negribēja.

— Piedod man, ja vari. Tu esi šausmīgi jauka meitene, — Kārlis no sirds sacīja un apskāva viņu.

— Es zinu, ka tev ir sieva, neuztraucies, — Magdas tonis kļuva ledainās, bet Kārlis redzēja, ka viņa valda asaras, tāpēc mierīgi teica:

— Nekad vairs par to nerunāsim, labi? Mēs taču varam būt draugi.

— Idiots! — Magda iesaucās un spēji devās uz pieturu. Zaļā kleita bija caurcaurēm slapja un kļāvās ap kājām. Mati salijuši tumšās šķipsnās, un vaļējās kurpes vienos dubļos.

Kārlis lādēja sevi un sekoja meitenei. Minūtes divdesmit viņi stāvēja klusēdami, līdz pieturēja kravas automašīna un viņi, cieši viens otram piespiesti, rēcošajā un klabošajā kabīnē brauca uz Rīgu.

*

Rudens Kārlim pagāja drūms. Haraldu ar visiem žīdiem viņš

pasūtīja trīs mājas tālāk un nevienu nelaida sev tuvumā. Naudas nebija. Arī krāsas izbeigušās, un paldies dievam. Viņš neko neuztaisītu, un, ja pats par to pārliecinātos, tad zaudētu sajēgu pavisam. Vecajam Apellesam ceturtajā gadsimtā pirms mūsu ēras laikam gan dvēseles klizmas nespēja saraustīt radošo darbību, tādēļ viņš nākamo gadsimtu māksliniekiem par mokām atstāja savu nervus un sirdsapziņu dedzinošo saukli — nevienas dienas bez līnijas. Lai par to nedomātu,Kārlis atkal staigāja uz preču staciju. Bija laiks arī izsūtīt pakas mātei un sievai.

Kur tu esi, Kārli Dobe? Vai tu joprojām dzīvo? Gar stacijas ēkas apdrupušo mūri klaiņo rudens lapas — vēja un ēnu soļiem, maldinādamas, ka aiz tevis kāds nāk. Čabēdamas, brīžiem pret asfaltu nobrāzdamās, tad ar citām čaukstošām saelsdamās, tās atgādina, ka aiz tevis kāds nāk. Tu apstājies, pagriez galvu, lapas strauji piekļaujas zemei, nogaida, kad tu iesi tālāk, tad atkal uzvirpuļo, bet, kad tu vēlreiz atskaties, pieplok zemei. Kāds izbadējies suns pārskrien sliedes, kas tavu nomīto kurpju priekšā nostiepušās kā nedzīvas vēnas, tad aizklaudz smags, garš vilciens, kādu mirkli viss noklust, saule triec gaismas lausku tev sejā, piemiedzas acis — sāp. No dienas dienā tevī kāds skaļāk un skaļāk iekliedzas, it kā ar plaukstām aizspiedis muti. Pusnomodā tu redzi aizvējojam rudens lapas — kā mēdoties, kā smejoties arvien tuvāk nāk murgs ar cilvēciskiem vaibstiem. Kaut kur dziļi zem tevis klaudz vilcieni, un sliedes krustojas tuvu, pavisam tuvu sirdij. Tad nakts debesī atmirdz bāla seja ar sāpēs aizvērtām acīm — Dagmāras vai Magdas? Tu ej pa ēnu samudžinātiem vakara ceļiem, tumsā meklēdams jēgu. Lapās tvanošā zeme nāk pretim. Tu ej, un lapas maldina, ka aiz tevis kāds nāk. Tu atkal: atskaties un atskaties, bet viņas smejas, zemi pli-kēdamas. Tumsa izpleš taustekļus tavās smadzenēs, apņem un saspiež pulsējošos deniņus — stikla krakšķoņa un pie debesīm bāls vaigs ar aizvērtām acīm. Tu iedomājies agro kristiešu gleznieciību, kurā dievs parādās kā no debess velves izspraukusies roka. Bet seja ir sastingusi, ne gaismas trīsa nebrien pa tās vaibstiem. Strinkšķēdamas kā klavieru stīgas saplīst apziņas līnijas, tu kliedz un uzmosties. Atbrīvotības palagi izžaujas tavā dvēselē, tu pūlies palūkoties tiem pāri, un liela kā izplatījums pār tevi plešas joprojām pazīstama seja. Dagmāras vai Magdas. Kur tu esi, Kārli Dobe? Vai tu joprojām dzīvo?

Pie durvīm nepacietīgi zvanīja jau vairākas minūtes. Beidzot Kārlis cēlās un atvēra.

— Pietiek vienreiz! Kas ir ar tevi? Pēc kā tu izskaties — kā tāds katordznieks. Kā te smird! Tev ir arī mazliet jēgas? — Haralds nikni lamājās un, pagrūdis Kārli malā, iegāja istabā un atrāva logu. — Galīgi esi nojūdzies? Egoists nelaimīgais! Būtu labāk strādājis, nevis

puņķojies kā tāds memļaks. Riebjas pilnīgi! Mā-ā-ākslinieks. Dvēseļu inženieris. Ko tu tur inženierēsi, ja nevari pat muti nomazgāt, ne zeķes apmainīt. Padibenei — Haralds šāva laukā tirādi pēc tirādes. — Viss! Pietiek! Ar rītdienu tu esi cilvēks! Bet tagad ieklakšķināsim, — viņš nolaida balsi un izzvejoja no portfeļa degvīna pudeli un žāvētu šķiņķi.

Kārlis blenza draugā uztūkušām acīm un klusēja. Kā vienmēr, citiem ir taisnība. Visās lietās. Visi visu zina, tikai viņš pats, izrādās, ir mazattīstīts.

— Tu te neauro uz mani! — piepeši Kārlis iebļāvās.

Haralds pacēla acis, taču, ieraudzījis drauga jokaino, šķībo grimasi un apņēmīgā centībā saslieto muguru, nobumbu-lēto pelnu krāsas vamzi un uz priekšu izmesto kāju, skaļi iesmējās:

— Nu, tas man patīk. Tad jau tevī vēl drusku eļļa turas. Nāc šurp, uzēd kā cilvēks. Makaronu rijējs, — Haralds tēvišķi burkšķēja.

Tāds viņš tur rosījās pie apaļā galda — gaišs, spēcīgs, vienmēr vesels, vienmēr darbīgs.

Kārlis nopūtās, atmeta ar roku un apsēdās līdzās.

— Saki, kāpēc tu mani tā stutē? — viņš nopietni ievaicājās.

— Nu, kādam tas tak jādara. Skuķi tev nepatīk, nu tad jāiztiek ar vecpuisi, — Haralds dimdoši smējās, taču uz jautājumu neatbildēja tā, kā Kārlis bija gaidījis.

Kārlis ieslēdza radio un izgāja uzlikt tējkannu. Haralds pa šo brīdi slepeni iebāza simtnieku viņa žaketes kabatā, kas sagumzīta mētājās turpat uz krēsla. Kārlis noreibs un no rīta neatcerēsies, vai ir to nopelnījis derībās vai kā citādi. Bet vismaz izpaliks viņa lepnie atraidījumi.

— Viena no imperiālisma laikmeta reakcionārās buržuāziskās mākslas raksturīgākajām pazīmēm ir tās agresīvais antihumānisms, kas tiecas apspiest darba cilvēkā cilvēcisko apziņu, ieviest un kultivēt viņā domu, ka viņš nav nekas vairāk kā mehānisma dažādu daļu konglomerāts. No šejienes tik ieredzēta buržuāziskajā mākslā, piemēram, kubismā, cilvēka traktēšana par kustošos, no kaut kādas citas «vielas» pagatavotu tilpuma apvienojumu . ..

— Izslēdz taču, nav izturams! — Kārlis brēca no virtuves.

— Paklausies, paklausies!

— Angļu tēlnieks Henrijs Mūrs savā darbā «Ģimenes grupa» vecāku mīlestības cilvēciskās jūtas padarījis par ciniska izsmiekla objektu. Viņa tēloto kroplu torsi izveidoti ar mazām nez kādu rāpuļu galviņām. Vēl abstraktākos viņa darbos nojaušama tieksme uz bezgalīgi izkropļotām cilvēka ķermeņa daļām. Māra skulptūras ir reakcionāras, jo tās virzītas uz to, lai iznīcinātu cilvēkā cilvēcisko un stimulētu viņā zvēru ar primitīviem, zemiskiem, dzīvnieciskiem instinktiem, zvēru, kuram nav saprotams pat vārds «humānisms», kas

nicina prātu, progresu, cilvēku mīlestību, biedrisku solidaritāti …

— Subins ir sterva, — Kārlis sacīja, izslēgdams radio.

— Bet, redz, viņš ir savienības biedrs, jau vadošs gleznotāju sekcijas biroja aktīvists. Viņa darbus pērk, jāpagūst tik uzcept. Sieviņa arī rātna un klusa kā pelīte, ziedojas viņam. Bet nav nekāda muļķe. Kad vajag, uzliek tādas bremzes, ka Olafs plāns un šķības staigā apkārt. Viņš tikai briesmīgi uztrauktos, ja kāds uzzinātu, ka Beta ir strādājusi sakņu veikalā. Tagad šī atkalpojas savienībā par ierēdnīti. Skrullē matiņus un, kad vajag, pieregulē savām vajadzībām lēmumus vismaz sadzīviskos sīkumos, — Haralds klāstīja, apetīt-līgi kozdams šķiņķī. Jā, viņš bija cilvēks, kam pat ēšana spēja sagādāt prieku.

— Ek, zini, man tas Subins galīgi pie vienas vietas, ja es nedzirdu un neredzu viņu, — Kārlis atmeta ar roku.

— Nu, nu … — Haralds daudznozīmīgi novilka.

— Ko nūjini? Tā ir. Vai tad tā ir māksla? Es tak uz izstādēm eju. Cukuraini lozungi. Droši vien glezno, biksēs slapinādams no patosa, — Kārlis burkšķēja.

— Tu redzēsi, kur viņš kāps. Pats iesi rokas bučot, — Haralds nopietni turpināja.

— Es? Sitam maitam? Es labāk sapūšu, ne viņam ko prasīšu.

— Tu varbūt, — Haralds skumji novilka.

— Man liekas, ka viņš ir uzkalpojies arī citādi.

— Var jau gadīties, — Haralds izvairījās. — Labāk iedzersim. Subini tāpat neizmirst.

— Tu domā? — Kārlis bija noskaņots apcerīgi. — Nekad neizmirst? Mūžīgi mūžos?

— Ko nozīmē mūžīgi mūžos? Nekas nav mūžīgs. Pat Ēģipte, kas vilkās gadu tūkstošiem, sabruka. To visi cenšas nezināt, neatcerēties. Tas arī mani visvairāk tracina. Biti šai laimes valstībā vairs neviens neuzdrīkstas saukt par biti, bet par spārnoto medus mednieci.

Kārlis smējās. Haralds jau reti dalījās savās pārdomās. Viņš nebūt nebija tik vienkāršs un pareizs kā izskatījās un kādu no sevis taisīja. Kārlis jutās mazliet atvieglots pēc vientulības un iekšējā zaņķa mēnešiem.

— Nu, ņemsi kādu ģimeni portretēt? — beidzot Haralds stingri noprasīja. Kārlis klusējot pamāja.

— Man gan tas dārgi maksā …

Haralds zīmīgi viņā palūkojās, taču tālāk neizvaicāja.

— Zini, esmu nolēmis šogad nosvinēt kārtīgu Jauno gadu, — Kārlis pēkšņi ierunājās. īstenībā neko viņš nebija ne domājis, ne lēmis.

— Tu varētu savākt savu jaunkundzīti un vēl kādus. Ne?

— Tu nu gan esi audzis, — Haralds galvu vien grozīja, taču kaut

ko redzami slēpa.

— Nu? Sarunājuši? — Kārlis atkal bija tai stadijā, kad visi nākotnes plāni tepat uz istabas galda redzami īstenoti.

— Paskatīsimies. Bet tev jāstrādā. Un sakopies kā cilvēks, — Haralds atgādināja un atvadījās.

Kārlis atkal palika viens. Atvēra logu. Satumsis. Zvaigznes. Rudeņos tās izduras caur jumu kā sēnes no sūnām — milzīgas kā dievu acis. Bail domāt, ka pēkšņi atnāks kāds cilvēks un, ne vārda nebilzdams, nostāsies tavā priekšā. Viņš pierādīs, ka Kristus ir dzīvojis, bet par nebijušu pasludinās tavu tuvāko. Ilgas pēc Dagmāras ēda viņu lēni, pamatīgi sakošļājot.

***

Ziema iestājās strauja un puteņaina. Mirdzoši un trīcoši sarmas pušķi kokos, veikalos marcipāna pūces un sveramā šokolāde, eglīšu rotas — sarkanīgas, zvīļojošas zvaigznes un nokrāsoti papes sirpīši. Trīsdesmit pirmais decembris. Kārlis staigāja no veikala uz veikalu, izšķērdīgi pirkdams vakara mielastam visu, kas acij tīkams. Žāvētu desu un ābolus, torti un šampanieti, salvetes, kaklasaites un grāmatas, lai būtu, ko pabāzt zem vakar sagādātās egles. Ar Haralda padomu palīdzību (ko tikai tas vīrs nezina un nemāk!) viņš pat nošmorēja kāpostus un cūkas šņukuru. Redz? Arī Kārlis var, ja grib un ir iedvesma.

Dzīvokli viņš posa un revidēja savas trīs dienas. Pulēja, mazgāja, vēdināja un ar egļu zariņu pat izkvēpināja istabu.

Molbertu nostūma kaktā un aplika ar tumši violetu drapē-riju. Uzkabināja pa virsu savu melno hūti un piesēja vates bārdu. Būs pašiem savs Salavecis — taktisks un kluss, bet būs. Kārlis bija nopircis sev jaunu baltu kreklu un nu svinīgs kā pingvīns staipījās pa dzīvokli, gaidīdams viesus. Dagmārai dāvanu paciņu viņš arī bija paguvis nosūtīt, tādēļ jutās labi un mierīgi.

Beidzot zvanīja. Aiz durvīm bija dzirdama kņada. Kārlis tās plaši atvēra, un tur stāvēja viņa ilgotie — Haralds ar savu bombondziņu Dacīti, studiju biedru pārītis no viņa izstādes balles, vecais Šiliņš ar mazmeitu Klāru un Magda. Kārlis, slēpdams apmulsumu, laipni aicināja iekšā un pārāk uzcītīgi līdzēja noģērbties. Vecais Šiliņš paņēma Magdas mēteli, un Kārlis pamanīja, ka viņa ir stāvoklī. Redzams, jau ilgi. Mugurā atkal zaļas drēbes — šoreiz tumšākas un tonī vēsākas, mati nogriezti tīdz ausu galiem un skropstas tikko jaušami krāsotas. Skaties un brīnies. Prīma!

— Sveika, Magda! — Kārlis paspieda meitenes auksto, it kā sakrampēto plaukstu.

— Sveiks, sveiks, māksliniek! — viņa vienā mirklī uzdzirkstīja un tāpat kā senāk spolēja acis uz visām pusēm. Kustības nemaz nešķita smagnējākas. Vecais Šiliņš no viņas nenolaida acis, kaut arī

deviņgadīgā Klāra sekoja katram vectēva žestam un vārdam.

— Mani sprukstiņi aizbrauca ar Subiniem uz laukiem, uz Dunti vai kur tur — uz nez kādām milzu ambrāžām. Mani atstāja kā vecu muļķi. Labi, ka satiku Hari tirgū, vismaz kāds prieks sirdī.

Dacīte vējainā zila zīda kleitā krāsoja lūpas un bužināja gaišbrūnos, spožos matus. Haralds viņas klātbūtnē bija stīvs kā paģiraina mēle.

— Pīrādziņi, Daces kēkss, te mums uguntiņai degviela un konfektes, — viņš izkrāmēja savu piebāzto portfeli. — Pārējo jau tu esi savilcis.

Studentu pārītis ķiķinājās virtuvē.

— Dzi, Kārli, tu esot stilu mainījis, — ierunājās Šiliņš, acis piemiegdams. .

— Vai tad man tāds bija? — ērcīgi, bet pieklājības robežās Kārlis atvaicāja.

— Runā, ka tu tagad žīdiem interjerus vien uzprišinot, — vecais turpināja, nelikdamies par Kārļa bilsto ne zinis.

— Ko tik nerunā. Un ko tad lai dara, ja latvieši vēl aizvien iztiek ar gulbīšiem? Valstsvīru gleznotāju jau mums pietiek, — Kārlis saniknots atcirta.

Haralds brīdinoši paskatījās, un Kārlis turpināja jau mierīgāk:

— Sapratu, ka nekādu jaunu pasauli neatklāšu, tāpēc daru, ko māku.

— Tad jau gan, — Šiliņš noteica ar drūmu nožēlu.

— Šitāds ziķeris biji. Atceries, Hari, to izstādi. Un to blēšanu pēc tam, to sīkmaņu kori! O, kas par mantu bija! Man tas pašam pie sirds īsti negāja, bet tas bija, bija! — Šiliņš pātaroja.

— Vai tad jūs maz zināt, kā Kārtis tagad glezno? — Magda iespraucās sarunā.

— Man pietiek ar to tavu purniņu Bubina virtuvē. Un nemaisies, kad pieaugušie runā, — Šiliņš burkšķēja.

Kārlis neizpratnē paskatījās Haraldā.

— Es neko nezinu, — viņš teica patiesā izbrīnā.

— Ko nezini? Hartmans taču kukuļa dēļ pasūtīja. Subins šo to nokārtoja viņam — tas tak rādīts antikvārs.

— Bet kāpēc manu darbu? — Kārlis sašutis sauca.

— Vai es zinu. Laikam jau Subins būs devis mājienu.

— Man Hartmans neko nepaskaidroja, vari man ticēt, — Haralds, juzdamies patiesi nelaimīgs, taisnojās.

— Nu, beidziet! Jāķeras taču pie svinībām, — Dacīte teica un virzījās pie galda. Arī mīlnieki atgriezās no virtuves un saklupa ap ēdieniem. Mazā Klāra sēdēja rātna un saposta, mirkļiem paskatīdamās uz nekustīgo Salaveci.

Kārlis zaudēja savaldību. Viņa darbs Olafa virtuvē! Tur, kur

grozdibene Beta cērt karbonādes un izkar žāvēties krūšturus. Velna Hartmans! Ja nebijusi viņa nauda, varbūt Kārlis arī uz taukiem nebūtu braucis. Uh te nu viņa sēž — lepna, ar vaska acīm kā madonna. Varbūt Magda iedomājas, ka viņš, Kārlis Dobe, te ir kādā sakarā ar viņas apjomiem? Nu, nu! Bet priecīga, dzīvīga — redz, kraukšķināda grauž gurķīti pēc gurķīša, pa vidu spurdz kā tāda … Mētā savus peisakus uz visām pusēm, re, Haraldam taisni ģīmī. Dacīte božas vien. Un ko tie divi snaikstās gadiem viens gar otru? It kā te būtu kāda viesnīca. Kārli, nu ko tu burkšķi? Pats gaidīji ciemiņus. Viņi jau nenāk uz tavu dzimšanas dienu, bet sagaidīt jauno gadu, katrs ar savām domām.

— Kāpēc Salatētis ir beigts? — piepeši iejautājās Klāra.

Visi saskatījās, un Šiliņš viltīgi noklepojās.

— Viņš ir tikai iemidzis, — Kārlis attrauca.

— Kad viņš pamodīsies?

— To nekad nevar zināt. Viņš pamostas tad, ja apkārt ir labi cilvēki.

— Vai tad te nav?

— To arī nevar zināt. Droši vien katrs kaut ko ir nostrādājis.

— Ko tu esi nostrādājis? — Klāra tincināja.

— Daudz.

— Nu ko?

— Darījis gauži.

— Mammai?

— Arī mammai, — Kārlis nelabprāt ļāvās iztaujāšanai, bet vecais Šiliņš pat nemēģināja mazmeitu apklusināt.

— Kam vēl?

— Labiem cilvēkiem.

— Kāpēc tu tā dari?

— Tā iznāk. Esmu nelaimes putns, — Kārlis teica vairāk klātesošajiem.

— Vai pūce?

— Nē, pūce ne.

— Laimes putns ir miera balodis, tātad tu tas neesi.

— Neesmu vis.

— Kāpēc tas Salavecis vispār atnāca, ja nevar būt dzīvs?

— Viņš te ir sen. Tā ir tikai viņa miza, pats viņš īstenībā sen ir aizgājis. Zini, kur? Pie bērniem, kas neuzdod pieaugušajiem nejaukus jautājumus.

— Kas ir Salatēta miza? — Klāra nerimās, jau sabozusies no neskaidrības.

— Pietiek, meitiņ! — beidzot vecais Šiliņš paplikšķināja meitenei pa dibenu.

— Nu, aiziet! Lai iedzeram, lai svinam! — Haralds

uzmundrinoši sarosījās.Sarunas grozījās ap šo un to, taču Kārļa sabiedrību mazliet nomāca. Kur tad paredzētā jautrība? Magda art bija kļuvusi nopietna un vēroja Kārli kā izbadējusies. Vecais Šiliņš sapņainām acīm raudzījās egles svecītēs, glāzītē un atkal svecītēs, tad izņēma no kabatas mutes ermoņikas un sāka spēlēt. Klāra savā nodabā dejoja ap egli, jaunkundzes sazvērnieciski čaloja, bet vīrieši iedzēra. Vienīgi Magda klusēja, atzvēlusies krēslā laiskā bezrūpībā. Zilā nakts viņas sejā tramdīja gaismas atvižņus, un Kārlis neizturēja.

— Kā tev iet? — viņš piesēdās sievietei cieši līdzās.

— Brīnišķīgi, — Magda it kā atmodās un jautri uzsmaidīja. — Vai tad neredzi?

— Es tev gribēju kaut ko jautāt... — Kārlis tikko dzirdami sacīja.

— Varu iedomāties. Tagad jau interesanti. Jā, jā, tavas nojautas ir pareizas. Harald, pasniedz, lūdzu, gurķīšus, — Magda pārtrauca sarunu.

— Panāc virtuvē! — Kārlis pavēlēja.

Magda aprāvās un paklausīgi piecēlās. Neviens īpašu uzmanību viņiem nepievērsa. Bija iestājusies parastā, laiku pa laikam ar glāzi nostiprinātā jautrība.

— Tu laikam mani turi par muļķi, — Kārlis, sakrustojis rokas uz. krūtīm, sacīja.

— Zināmā mērā, protams. Kā jūs visus, — sievietes acis smieklos samiedzās kā kaķim.

— Kādēļ tu nāci, ja tev par mani nospļauties?

— Haralds lūdza, — Magda izvairījās.

— Ak Haralds lūdza?! Vai viņš nelūdza arī pateikt, kas būs papucis? — Kārlis tikko valdījās.

— Protams, lūdza.

— Un tu teici. Jā? Lai viņš mani tiranizētu ar savām morālēm. Pareizie atradušies! — Kārlis niknumā šņāca un pameta Magdu virtuvē.

Šiliņš spēlēja «Klusa nakts ... ».

— Izbeidziet šitos buržuāziskos izlēcienus! — Kārlis iebrēcās.

Šiliņš nelikās traucēties.

— Kas tev ir? — Haralds neizpratnē pētīja Kārli.

Dacītes mute no neapmierinātības bija savilkta čokurā.

Kā tūplis, Kārlis naidīgi nodomāja. Cik viņš bija kļuvis ļauns un rupjš! Sī atklāsme saniknoja vēl vairāk.

— Un ko jās nebučojaties, balodīši? — viņš uzklupa saviem studiju biedriem.

— Un kāpēc Dacīte ļauj Harim pietempties jau pusstundu pirms divpadsmitiem? Ko? Ja tā turpināsies, mēs nedzirdēsim svarīgos vārdus, ko vēstīs radio, — Kārtis žākstījās, plātīdams garās, kaulainās rokas.

— Pats savu kaunu esi nodzīvojis, zaļknābi, — vecais Šiliņš pēkšņi pacēla balsi, bet pēc mirkļa atkal turpināja spēlēšanu.

— Kur Magda? — Dace ievaicājās. ■

— Nezinu. Droši vien mēra temperatūru, — Kārlis kašķīgi atcirta.

— Viņa ir prom, — Haralds pavēstīja, atgriezies no virtuves.

— Arī labi, — Kārlis paraustīja plecus un salēja glāzēs.

— Ēdiet, draugi, mielojieties! Neņemiet ļaunā vecu, neta-lantīgu cilvēku, jūtieties kā mājās, dzīve ir īsa, es jūs lūdzu, — Kārlis turpināja, taču bez agresijas.

— Par Dagmāru, — Haralds nopietni teica un ieskatījās drauga acīs. Visi saskandināja.

Jā, arī tas vēl. To viņš šai jūklī bija piemirsis. Nabaga Magda. Viņš neļāva sievietei pat pavadīt veco gadu. Ko viņa Kārlim ļaunu nodarījusi? Un kurp aizgājusi? Un kas bija viņas sirdī? Kārli, ko tu visu jauc un putro? Un Dagmāra tālā, plašā, bezcerīgā aukstumā. Kamēr viņš ar saviem draugiem rij un dzer. Kamēr divas sievietes tumsā un nakti...

— Raudāsi atkal? — Haralds, zobus sakodis, iedunckāja, taču tā, lai neviens to nemanītu, un pasniedza glāzi.

— Laimīgu Jauno gadu!

— Laimīgu Jauno gadu!

— Laimīgu Jauno gadu!

Visi saskūpstījās un saņēma Kārļa dāvanas. Viena palika uz grīdas. It kā viņš būtu paredzējis. No tuvējiem dzīvokļiem varēja dzirdēt himnas skaņas, bet vecais Šiliņš turpināja spēlēt ermoņikas. Klāra bija aizmigusi uz zilā dīvāna un sapņoja par laikiem, kad Salatētis reiz būs dzīvs.

***

Nākamajā dienā pēc saraustītās un murgainās nakts, kas noslēdzās ar asarām mātesmāsas Kartiņas apkampienos, Magda aizbrauca pie vecākiem. «Saules» viņa nebija apciemojusi gandrīz sešus mēnešus. Agrāk Magda ieradās katrā otrajā vai trešajā svētdienā, bet, kopš stāvoklis kļuva acīm pamanāms, viņa vairījās pat domāt par mājām.

Jaukā atraitne Karlīna juta Magdai līdzi kā savam bērnam, kuru pašai nebija. Mierināja, ja vajadzēja, un uzmundrināja kā prazdama. Būdama poliklīnikas medmāsa, Karlīna pedantiski apmācīja Magdu arī zīdaiņu kopšanā un citās svarīgās gudrībās.

Karlīna mitinājās divistabu dzīvoklī Torņakalnā, un dzīvot tur divatā abām bija irti. Tagad nu Magda jutās vainīga arī krustmātes priekšā, jo Karlīna pēc viņas izmisīgajiem lūgumiem apsolījās vecākiem neko neziņot. Kāpēc Magda neuzticējās saviem vecākiem, īsti nebija saprotams. Varbūt tādēļ, ka liktenīgais rīts aizjoņoja zem

vecāku sirdsšķīstā jumta? Bet varbūt tādēļ, ka Magda negribēja ļaut vecākiem iedomāties, ka viņai bez siltas paspārnes klājas grūti? Vai, iespējams, tāpēc, ka aizdomu ēna kristu uz Kārli? Viņu Magda iemīlēja karsti un ātri. Nezināja, kur mesties, zināma, ka Kārlis dzīvo pašas jumtistabā, guļ viņas gultā, sēž pie viena galda ar Annu un Vili. Vientuļš, ģeniāls, kā mana māte domāja, un uztraucošs. Bezgala uztraucošs, īpaši, kad

sadusmots un neapmierināts. Magdai nepatika kuslie inteliģenti un bārdainie aktu zīmētāji, ar kuriem lielākoties viņa bija pazīstama kopš savām modeļa gaitām. Tie bija nevarīgi, bet lielīgi. Tēloja visziņus, bet neprata pat kārtīgi bučoties. Ja viņas tēvs zinātu, ka Magda pozē arī kaila, tad viņš gan laikam meitu sistu. Bet to jau nezināja pat Karlīna. Pie visa vainīgs vecais Šiliņš — tas viņu pēc nelaimīgā eksāmena sakampa Universitātē uz kāpnēm. Buldurēja par viņas formām, acīm un faktūru, aizveda uz kafejnīcu, tad uz Akadēmiju, un Magda piekrita. Kas tur? Vismaz kāda nauda un nebūs jābrauc atpakaļ uz laukiem un jāstrādā pienotavā vai fermā. Paostījusi pilsētas dzīvi vien eksāmenu laikā, Magda apdulla kā muša. Brīvība izvējoja caur galvu un palika prātā tās saldums. Magda nekautrējās ne no savām manierēm, ne toreizējām pieticīgajām drēbēm, daudz neklīrējās un visur tika uzņemta ar uzticību. Karlīna, kura dzīvoja samērā vientuļi, sašuva Magdai modīgas drēbes, un tās meiteni vērta vēl pašapzinīgāku. Teatrāļus varēja kaitināt viņas tiešā un neceremoniālā attieksme gan pret pedagogiem, gan studentiem, taču apstāšanos Magda nepazina. Ko viņa ieņēma sirdī, to panāca. Apkārt klīstošie, grābstīgie vīrieši gan sirdī neiekrita. Viņa nebija sevišķi naiva, tāpēc uz parastajiem āķiem, ko izmet lauku zeltenēm, neuzķērās. Bet Kārlis iekrita dvēselē kā gruzdošs čiekurs. Sprakšķēdams dega un mulsināja. īpaši, kad pēc izstādes, mirdzošām acīm stāstīja par savu mīlestību uz Dagmāru. Tiesa, Kārlis to neatcerējās, bet mana māte jau to nevarēja zināt. Apbrīnu un neizskaidrojamu kaislību slēpdama aiz bravūrīgās pašapziņas, Magda centās pierādīt viņam, ka ir pieaudzis cilvēks. Tas neizdevās. Laikam pat pēc viņu vienīgās tuvības reizes Magda viņam nekļuva nopietna un kur nu vēl sieviete. Pēc tam daudz kas mainījās. Interese kusa. Magda bija laimīga, ka gaida mani. Es viņu nebeidzu apbrīnot, jo toreiz neko no īstas dzīves priekiem, no mīlestības un sāpēm viņa nepazina. Un jūsmīgi kāra kaklā smagās važas — manu dzīvi. Pret Kārli bija aizvainojums, bet ne saplēsta mīlestība. Drīzāk iemācīta, tradicionāla sajūta, ka Kārlim jārūpējas par viņas likteni. Bet viņš to nedarīja. Uzrēja kā klaidonei un aizcirta durvis. Un nu viņa brauca uz «Saulēm». Samulsusi, nomākta no pēkšņā pazemojuma, kas sašķaidīja viņas egoistisko prieku par mani, Magda devās pie vecāku darba pilnās, piepildītās un pat

pārticīgās dzīves uguns. Pie tā, kas viņai draudēja tikt atņemts.

Vecais ziemas mētelis mazliet spieda. Satuntuļojusies kā pūpēdis, meitene izrausās no autobusa un, uzcēlusi apkakli, devās ceļā. Sniegs gurkstēja zem kājām, un acis miedzās žilbinošajā gaismā. Tīkliņš ar pašceptajiem pīrāgiem un Kartiņas sveicieniem Jaunajā gadā trinās gar kājām. Iztrūkusies no sniega blāķiem, kas vietumis nogāzās no kokiem, Magda paātrināja soli. Nemiers un gluži bērnišķīgas bailes no soda dzina uz priekšu un reizē vilināja griezties atpakaļ.

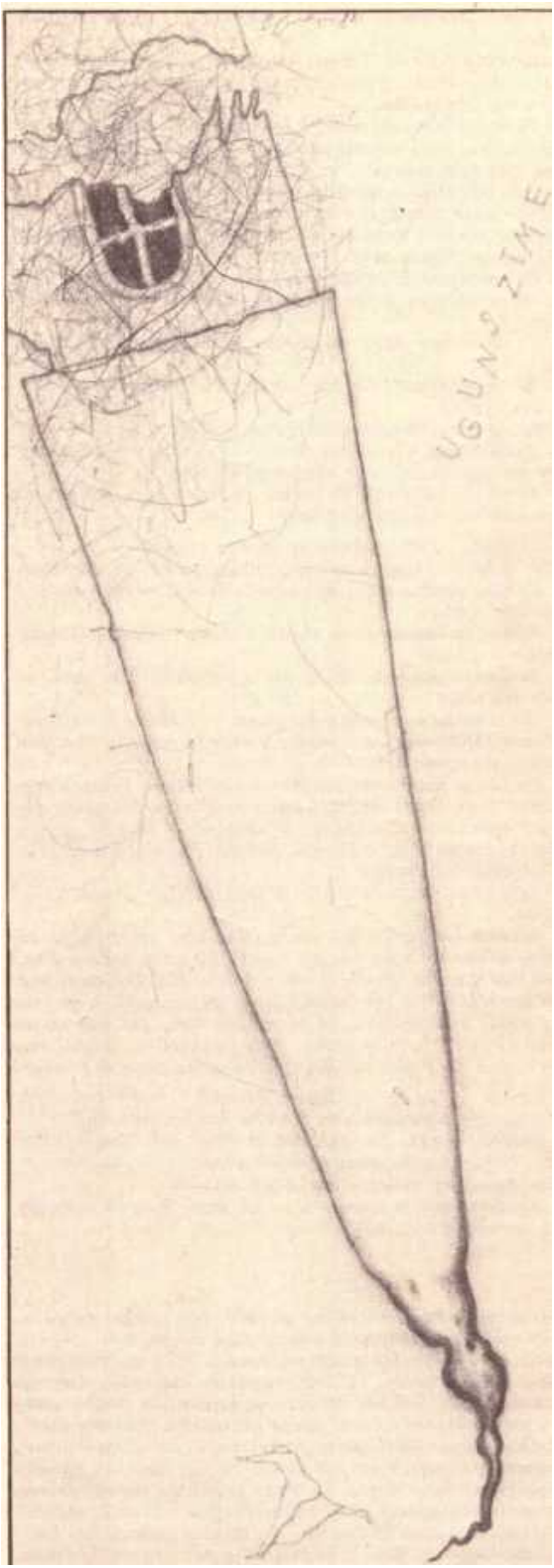

«Saules» grima čaganās kupenās līdz palodzēm. No skursteņa slīpus vijās dūmu sprogas. Magda atvēra durvis, un pretī izvēlās silta gaisa spilvens. Virtuvē kurējās krāsns.

Tēvs lasīja avīzi, māte adīja. Mice paceltu asti tuvojās Magdai. Ieraudzījuši meitu, abi Vairogi atplēta mutes gandrīz vienlaicīgi.

— Labdien, mīļie! — Magda centās savā parastajā, bravūrīgajā līksmībā, taču juta, ka neizdodas.

Tēvs apstulbis vairākkārt locīja avīzi, bet māte, neskatīdamās adīklī, automātiski nocēla neizadītus valdziņus.

Magda nogurusi apsēdās līdzās tēvam un noskūpstīja viņa saraino vaigu.

ILMĀRA BLUMBEROA zīmējums

— Kur tu biji? — viņš stingri prasīja.

— Kā, kur biju? — Magda pabolīja gaišās acis, tajās bija redzamas izbailes.

— No kurienes tu šitāda esi atbraukusi? — Vilis pacēla balsi.

— No Rīgas, — bailīgi skanēja atbilde.

Annai jau raustījās mutes kaktiņi, bet viņa uztraukti vēroja vīru.

— Ak no Rīgas?! — Vilis ieaurojās. — No Rīgas, tu saki? No prieka mājas, vai, esi izmesta? — tēvs tikko turējās.

— Izbeidz, Vili, — māte čukstēja.

— Muti! Izbeidzēja! Tavas lološanas auglis! — Vilim acis zvēroja.

Kļuva karsti. Uz vēdera atsprāga mētelis, un kaula poga aizripoja pie krāsns. Vilis apskatīja meitu ar neslēptu nicinājumu un pretīgumu.

— Vientulīte? Jeb atraitnīte? Jeb esi slepeni salaulājusies? Nu nē, tad jau būtu vismaz pēc naudas atbraukusi. Bet kurš muļķis gan tevi ņemtu!

— Vili, pagaidi, — māte centās nomierināt vīru.

— Neregulē mani! — Vilis uzbrēca.

Magdas mugura bija slapja. Cepure grauza, un asaras krājās kaklā. Kāpēc viņa atbrauca?

— Ko tu tagad te atlīdi? Kaunu savai mātei taisīt? Jeb gribi, lai es skrienu to tēviņu ar mietu sist? Tad zini — neskriešu.

— Es atbraucu lūgt piedošanu, — Magda zemā balsī teica.

— Ak piedošanu? Grēkus nožēlot? Ielasmeita! — tēvs cirta dūri galdā.

— Ja tev labpatīk tā domāt, lūdzu. Gribēju redzēt jūs abus pirms dzemdībām. Visādi var gadīties, — Magda runāja mierīgi, it kā pazemojošās lamas viņu neskartu.

— Ak tā? — Vilis mēdīja meitu. — Iedomājies, ka negribas nomirt bez vecāku svētības!

— Ej laukā, Vili! — Anna uzkliedza vīram.

Vilis apklusa, caur pieri noglūnēja sievā un piecēlās.

— Pažēlo, pažēlo vien. Bābu padarīšana, — tēvs noteica un aizcirta durvis.

— Kāpēc tu mums visu slēpi? — Anna trīsošām lūpām vaicāja.

— Nezinu, negribēju, lai tu mani pierunātu tikt vaļā, — Magda izmocīja.

— Tik slikti tu par savu māti domā, — Anna māja ar galvu. Viņas dubultzods raustījās, un Magda nespēja skatīties uz mātes izķēmoto seju.

— Es jau esmu dzirdējusi, kā tu vērtē savu kantora sievu rīcību. Zinu tavas morāles un to pareizību. Man vīra nebūs, bet bērns būs. Lai tas tev ir skaidrs, — Magda runāja asi, aizskarta no tēva sakliegtā, kas tikai pamazām aizgāja līdz satrauktajai apziņai.

— Bezkauņa! Ja tavs brālis to redzētu?!!! — Anna ievaimanājās.

— Manam brālim tu liec mieru. Kad viņš skrēja kopā ar komjauniešiem, tu viņu lamāji trakāk kā mani šodien tēvs. Es ļoti labi atceros. Arī bērniem ir ausis. Un tikai tad, kad sievas tev iestāstīja, cik labi būtu tev stāties partijā, ja reiz tāds liktenis ir iegrozījies, tu pārmainīji savu galviņu uz citu pusi. Tā, lūk. Svētais brālis! Mirušo kults! — Magda runāja cietsirdīgi. Pašai sāpēja, bet valdīties viņa negribēja.

— Tu esi... Tu esi. .. Kā tu drīksti? — māte čukstēja, turēdamās pie adāmadatām. Pirkstu kauliņi bija balti.

— Piedod, lūdzu, piedod! Bet ar brāli šeit nav nekāda sakara. Labi, es iešu. Man te nav ko meklēt, — Magda pie-trausās kājās un izmetās laukā pa durvīm.

— Karlīna man to pieminēs, — aiz sevis Magda dzirdēja mātes nolādošo čukstu.

*

Krēsla bija sazilējusi plānā plīvurā, bet sniegs mirguļoja mēļās ēnās. Atpakaļceļš vilkās garš un rēgains. Sāpēja mugura, un deniņos klauvēja kā dzenis. Sals pieņēmās, un brīžiem slīdēja kājas. Otrreiz norietais klaidonis. Otrreiz aizcirstas durvis. Vai tad viņa cerēja uz kaut ko citu? Uz sajūsmu un atplestām rokām? Magda taču bija abus nodevusi, slepenībā briedinājusi savu grēku, savu dzīvībiņu, nevienam neuzticēdamās. Vienīgi Karlīna, vienīgi Haralds. Bet kāpēc vecāki ne? Negribējās, ka viņas prieks un jaunās dzīves nezināmais vilinājums tiktu saduļķots jau sākumā. Varbūt baidījās arī no savas pārliecības, ka rīkojas pareizi. Bet Karlīna uzreiz saprata. Tāpēc, ka pašai tas gājis secen. Saprata, ka nedrīkst palaist garām, lai tur vai kas.

Mežs drūmi klusēja, un sniega gurkstoņa atgādināja nosodoša, bezzobaina veča čāpstināšanu.

— Grēks, grēkš, grēks.

Piepeši Magda izdzirda tādu kā dārdoņu, kā rūkoņu. Tur, priekšā, teiksmaini zilajās debesīs līgojās sārtena gaisma. Ak dievs! Vai viņai sākas vai acu māns? Nē, viņa soļo, kājas klausa kā dresētas. Gaisma kļuva aizvien dzeltenāka un izplūda debesīs platāka un platāka. Dārdoņa tuvojās, un Magda metās skriet. Kājas ķērās aizvien biežāk, bet kāds viņu dzina ātrāk un ātrāk! Garām alkšņu puduram, garām zemeņu norai un vizbulīšu mežiņam, garām čūkslājam un kapsētai. Dega baznīca! Rēkdama uguns plosīja balto, stalto ķermeni, debesīs joņoja saldismirdīgi dūmu vāli, krakšķēdams bruka jumts un, kā panikā atkāpdamies, kusa sniegs. Caur-kliedzot koku brakšķēšanu un liesmaino lāstu caurvēju, ievaidējās ērģeles. Kaut kādi cilvēki smēja piedzērušus smieklus. Bet tas skrejošais, tas cilvēks garajā mētelī taču bija mācītājs Cimdiņš ar spaini rokās. Uguns uzbruka, viņa augumam tuvojoties, un viņš atkāpās. Sirmie mati plandīja uguns vējā, un viņš kliegdams meta krustu debesīs. Bet smiekli nerimās. Magda skrēja uz uguni, rokām pieturot cepuri pie deniņiem. Kļuva aizvien svelmainmāk, karstums koda sejā, un kāda ellišķīga apmātība dauzījās krūtīs.

— Dullā! — pēkšņi viņu sagrāba svešas rokas un rāva atpakaļ.

Tad mana māte zaudēja samaņu. Kad uz šosejas izbrauca Viļa Vairoga izmisumā trenktais motocikls, neviena smējēja vairs tuvumā nebija. Mācītājs Cimdiņš palīdzēja Magdu uzsēdināt uz motocikla un aizstumt uz «Saulēm». Pa to laiku nodega Līgupes baznīcas tornis un jumts.

Bet, kad pēc deviņām dienām es ienācu šajā pasaulē, uz maniem kreisajiem deniņiem bija un mūžam paliks uguns-zīme — augšpēdus nogāzies asiņains baznīcas tornis, mazliet nošķiebtu, it kā iztecējušu smaili.

II

Magda dzīvo pie vecākiem «Saulēs», un es esmu desmit mēnešus veca. Ap dzeltenīgi nokrāsoto koka gultiņu jau vasarā Vilis nostiepa marles baldahīnu, lai mani nemocītu mušas un odi. Es daudz guļu un daudz ēdu. Magda par to laimīgi baras. Reizēm gan liekas, ka viņai ir garlaicīgi un mazliet apnicis ņemties ap maniem autiņiem un putrām. To es nojaušu pēc Magdas izklaidīgajām acīm, kas veras pa logu tālumā, kad viņa mani baro.

Bet Vilis nesauc vis mani par Ēriku, bet — Erickiņu. Kad Magda ar Annu neredz, viņš pienāk un ilgi skatās. Reizēm pakutina man zodu. Tad es skaļi smejos, un Vilis aiziet.

Taču es turpinu dzīvot līdzi tiem cilvēkiem, kuri izveidojuši un veidos manu dzīvi un likteni. Reizēm gan esmu nogurusi no ēšanas un svaigā gaisa, reizēm atkal no teiksmainajiem bērnības sapņiem un atklājumiem un, gadus tālāk, — no jaunības vētrām, tāpēc mans

stāstījums vietām būs nepacietīgi skrejošs. Bet jāņem vērā, ka es esmu nākusi pasaulē un mēģinu to piemērot sev. Kamēr vēl var.

*

Oktobris sijāja pēdējo zeltu, un saule, aukstus starus svaidīdama, brīžiem arī Dagmāras ēnaino istabu piešļāca ar spilgtu gaismu.

Kārlis strādāja un par mani nedomāja. Viņš vairs neglez-noja melnajā strādnieka halātā, bet džemperī. Matus nogriezis īsā ezī un izaudzējis strupu ūsu birstīti, viņš izskatījās jauns un veselīgs.

Pēc nopietnas sarunas ar Haraldu viņš lika draugam saprast, ka nav jāuzņemas visaugstākā tiesneša loma pār dzīvi, kura tam nepieder. Kārļa dzīve pieder vienīgi viņam pašam. Jā, tik egoistiski mans tēvs sprieda. Tolaik garantiju nebija ne mazāko. Nevienā jautājumā. Bet tie nāca un rindojās apziņā kā aizvākojamas burkas uz konveijera. Un sa-strēga.

Smagi pārdzīvojis savu publisko izgāšanos, bābisko histēriju Vecgada vakarā, ko citi sen bija piemirsuši, Kārlis gribēja palikt viens. Agrāk vientulība viņu smacēja, atņēma darbaspējas un it kā sodīja par paša neapjēgtu vainu, bet tagad tā bija vienīgā izeja, lai dzīvotu bez lieciniekiem. Pārāk karsts bija pazemojums, ka ikkatrs ienācējs var pavandī-ties pa tavu dvēseli kā pa rakstāmgalda atvilktni. Un secināt: cik daudz saspraudīšu, cik pindzelīšu, cik vēstuļu un dzēšgumiju un cik, galu galā, riebīgs haoss tur valda.

Kārlis bija nolēmis reizi par visām reizēm nostāties uz kājām. Vēsmas sabiedrībā pēc februāra kongresa arī viņa dzīvē iesvieda tievu cerību diega astīti. Varbūt, pie tās turoties, ir iespējams beidzot izlīst no krātiņa, kurā viņš šos gadus čur-nējis, varbūt iespējams nostāties visā augumā, ieelpot pilnu krūti svaiga gaisa un strādāt, līdz melns šķiļas gar acīm?

Cerības nenoslīka arī tad, kad Kārļa darbu izsvieda no izstādes, viņš nosprieda, ka ir vienkārši izlaidies, noskrējis no galvenā ceļa, nejūtot reālās dzīves vējus, ka ir piemidzis, izpatikdams pircēju prasībām. Taču no pasūtītājiem Kārlis nevarēja atteikties. Jo bija māte un bija Dagmāra.

Lai izvairītos no vaļsirdības un jūtu uzplūdiem, Kārlis atteicās ar Haraldu pat iedzert. Jo viņš zināja, ka nenociestos un jautātu par Magdu, kuru draugs reižu reizēm apciemoja. Haralds atmeta ar roku par Kārļa jaunajiem stiķiem un pazuda pie Dacītes Liepājā. Arī viņam bija pašam sava dzīve, kas sen jau prasījās oficiāli nokārtojama.

— Kolhozu druvas šalc Vidzemes kalnos,

Kolhozu druvas šalc Kurzemes lejās,

Partija dārgā, partija labā Laimes un brīvības atslēgas glabā, — pa radio skanēja smalka un centīga meitenes balss.

No pārdomām Kārli iztrūcināja garš zvans pie durvīm. Uz sliekšņa stāvēja Viktorija Dobe — vatenī, ar auklu apsietu saini rokās.

*

Savu memmi, tēva māti, īpaši mīlēju bērnībā. Viķa, kā viņu dēvēja Sibīrijas draudzenes, bija stipri izmainījusies, kopš Kārtis māti redzēja pēdējo reizi. Agrāk garā, slaidā un cienīgā sieviete, rullīšos kārtotiem matiem un manikirētām rokām, bijusī slaveno deju skolotāju Kauliņa un Grebzdes sāncense — vijīga un lokana kā zalktis, nu bija atgriezusies — tikpat cienīga, taču zilos vēnu čemuros saraibinātām kājām, iesirmu matu bulciņu pakausī un vismaz divdesmit liekiem kilogramiem.

— Zalkšu mātītēm ir nosliece uz zināmu korpulenci, taču tēviņi visu mūžu saglabā ķermeņa slaidumu. Nav tur ko brīnīties, — Viķa mēdza jokot.

Viņa vispār bija kļuvusi tāda kā vienkāršāka un lādzīgāka. No jūtelīgās, par savu izskatu modrībā dzirkstošās sportista sievas, kura laiku pa laikam sarunās iestarpināja frāzes vācu mēlē, viņa bija pārvērtusies līdzcietīgā, bet apņēmības pilnā tantē, kura visu mūžu tējkannu sauks par čaiņiku, bet kāju vanniņu par taziku.

Mani Viķa sameklēja ātri vien. Tas bija pie Kartiņas, kur mēs ar Magdu mitinājāmies ziemās. Atradušas kopīgu valodu, abas sievietes burtiski sacentās manis apadlšanā un ap-tamborēšanā. Sevišķi Viķai izdevās kodīgā rozā vilnas kleita ar pūkainajām bizbizmārītēm uz krūtīm un apakšmalas. Bet lielākā svētlaime man bija sēdēt memmes siltajā, lielajā klēpī un vērot viņas sakrunkoto, izteiksmīgo muti, kura stāstīja ostjaku leģendas vai, vēl labāk, par tikšanos ar lāci taigā-

Ar Magdu arī Viķa sapratās ciešami, taču māte allaž pamanījās nozust no mājām, ja bija gaidāma viņas ierašanās. Jo par Kārli memme nerunāja. Sī tēma bija neaizskarama. Arī uz «Saulēm» Viķa nekad neaizbrauks un Annu nesastaps.

Kādu strēķi padzīvojusi pie Kārļa, memme izklapatoja sev istabu komunālā dzīvoklī — iepretim Bastejkalnam. Negribējās maisīties dēla dzīvē, kura nepavisam Viķai nelikās nevainojama. Bet viņa gaidīja vēl lielus darbus no Kārļa. Bieži pie memmes nāca četras «sibīrietes» — sēdēja pie tējas un apmainījās cildinošiem atstāstiem par savu bērnu un mazbērnu panākumiem. Tur bija ko dzirdēti Kārlis tika pielīdzināts turpat vai Rafaēlam, kāds cits — kolhoza priekšsēdētājam, vēl kāds — brīnumdakterim vai pašam dieviņam, kam nu gan neviena no sievām vairs neticēja.

Otrreiz Viķa vairs neapprecējās, kaut draudzenes kūdīja kā prazdamas.Bet viņa, mākslinieka māte, nicīgi smīnēja, drebot sirmajām ūsām.Viņa neies ķibināties gar veciem muļķiem, kuri savā

dzīvē droši vien nevienu pasaules klases grozu nav iemetuši. Viņa nenožēloja arī to, ka tur, tālumā, satikto Borisu, kurš iestādīja viņai kartupeļus, atstāja gribot. Tīra sirdsapziņa un jaunās rūpes par mani memmi pilnībā apmierināja. Pārestību viņa ar ļaunu nepieminēja. Kas bijis, bijis, un citiem klājās vēl grūtāk. Strādādama ādu fabrikā, gadu gaitā Vika kļuva par «kolektīva sirdi» un sapelnīja sešus Goda rakstus. Līdz šai dienai tie ierāmēti karājas virs viņas gultas.

Kad man būs trīspadsmit gadu, tā būs Viķa, kas man iemācis čarlstonu, tango un visus valšus. Viņa elsis un kusis, grīdu drebinot, bet samezglotās kājas slīdēs viegli un sapņaini — bez smadzeņu diktāta un atmiņas caurumiem.

*

Kārlis jutās satraukts. Beidzot tas bija noticis. Oktobra četrdesmitajai gadadienai veltītajā Republikāniskajā izstādē bija redzama viņa glezna. Gan piekārta pašā ēnainākajā stūrī, bet vai tam kāda nozīme? Mājās muskuļotās strādnieka krūtis un veseris sažņaugtajā platajā plaukstā šķita nevarīgāki, tādi kā bailīgāki, arī brūnie toņi piesmakušāki un neiztidzināti, taču atklāšanas gaismās to nevarēja pamanīt. Kārlis Latviešu un krievu mākslas muzejā iegriezās tikai uz brīdi. Lai kāds nedomā, ka nu viņš alkst kļūt par salona lauvu. Taču Kārli neviens nepamanīja. Aleksandrs Sims rokrokā ar Olafu Subinu teica runu, taču viņa darbs netika komentēts. Daži paziņas sveicināja, taču viņu sejās Kārlis neizlasīja ilgoto. Pārmijuši sarežģītas frāzes, tie veikli atvadījās. Kā vainīgi juzdamies, kā samulsuši. Vecais Šiliņš lejā sarunājās ar garderobisti un izlikās Kārli neredzam. Kas noticis? Vai tiešām tu esi labiņš tikai tad, kad tavus darbus pūdē pagrīdē un tu saucies nopuņkojies ģēnijs — neveiksminieks? Varbūt vainīga ir tava pēdējā laika savrupība, ko var iztulkot par iedomību? Bet tāds taču tu esi bijis allažiņ. Sametās neomulīgi, un arī niknums brāzās caur ausīm un nāsīm. Pie velna! Galvenais, ka ceļš atkal sācies! Durvīs viņš saskrējās ar māti: Uzposusies tumši zilā kleitā, viņa priecīgi iesaucās:

— Kārli! Puisīt! Tu jau prom?

— Ko tu te nāc? — Kārlim paspruka negaidīti strupi.

— Es domāju, ka mēs ar tevi atnāksim kādā klusākā brīdī, — viņš mēģināja mīkstināt sacīto.

— Tev kauns no manis? — Viķa pārsteigti uzlūkoja dēlu.

— Nē, ko tu. Esmu uztraucies. Un tur jau nav nekā īpaša, — Kārlis neveikli murmināja.

— Tev taču pieņēma? Pats teici.

— Viķa, Viķa, o, re, kur stāv! — paskaļas balsis aiz muguras sauca. Kārlis atskatījās. Četras padzīvojušas, viena otrai mazliet līdzīgas sievietes ar rozēm rokās tuvojās viņam. Pēc mirkļa Kārlis jau klanījās un saņēma ziedus. Tad, uzmetis mātei niknu skatu, viņš

apstulba no uzvarošā lepnuma viņas sejā, bet turpat sāņus Kārlis ievēroja vecā Šiliņa greizo, skābo grimasi.

Viņš strauji atvadījās, bet māte ar četrām «sibīrietēm» cienīgā solī iegāja zālē.

*

Kādu vakaru, bezmērķīgi klīzdams pa ielām, Kārlis iegāja kinoteātrī. «Sarkanais un melnais». Kadri ņirbēja acu priekšā bez sakarības. Vietumis dialogi kaitināja. Stendāls. Jā, jā! Atkal jau franču mērce. Pareizi, viņš taču par augstāko mākslas vērtību uzskatīja prasmi izvēlēties. Izvēlē ir augstākais uzmanības ekonomijas princips. Vai tu esi izvēlējies, Kārli Dobe? Nē, ne jau starp de Renāta kundzi un Matildi. Izvēle mākslā. Ar ko tā atšķiras no izvēles dzīvē? Vai Magdu viņš izvēlējās? Nē, viņš izvēlējās Dagmāru un Dagmāras cienīgu dzīvi. Sī atziņa atkal nepatīkami kņudināja. Vēl taču Stendāla kungs domāja, ka kaislība ir galvenais mākslas saturs un priekšnoteikums. Bet kaislību nevar izvēlēties. Kā

Magdu. Tā atnāk un pieprasa, vēlāk nolād, pat iznīcina. Kaislība var iznīcināt arī tavu izvēli. Interesanta aritmētika! Izvēle kā forma, un kaislība tās saturs. Dagmāra un Magda. Nē, šī nešķīstā jaunava kā «tāda» sen vairs Kārli nesaista. Viņu moka mana eksistence šai saulē. Kārli moka doma, ka viņam ir līdzinieks un — galvenais — liecinieks. Kārlis nejūtas atvieglots no domas, ka turpinās viņa gēni, ka es par viņu pasaulei liecināšu. Viņš baidās. Tēvs grib, lai tikai gleznas liecinātu. Arī šodienas izstādē redzamā? Jā! Jā! Jā! Simtreiz — jā! Kāpēc jūs neviens man neticat? Es nevaru būt ārprātīgais Goija vai dullais Gogēns divdesmitā gadsimta piecdesmito gadu beigās! Man ir jārēķinās ar to, ka republikas izaugsmi vareni un skaisti izteic staltais Kolchoznieku nams, kas paceļas debess zilgmē pāri visai Rīgai, man jārēķinās ar to, ka acu priekšā top jaunais tilts, kas kā dzīva artērija savienos abus sirmās Daugavas krastus. Kur tevī pašā, Kārli, tā dzīvā artērija? Ko viņa prasa savienot? Laikmetus? Vai tas nenozīmē, ka tu sapņo un alksti slavas — galvu reibinošas un saldas? Jeb tu domā par pēcnāves slavu? Bet tu aizmirsti — katrs, kas tevi atcerēsies, pats drīz nomirs, aiz tā sekos tie citi, kas pēc tā, un tikmēr, tikmēr, kamēr neizdzisīs viss, izejot cauri atcerošos un nolemto paaudzei. Vai tu mierini sevi ar iedomu, ka nemirstīgi ir tie, kas tevi atcerēsies un ka atmiņa ir neizdeldējama? Kas tev no tā? Un vēl jo mazāk tas ir priekš miruša. Redzi, redzi, Kārli, ko dara Ziljēns uz ekrāna, runādams ar tevi? Un kas viņš tāds? Viduvējība. Bet caur Stendālu viņš ir kļuvis varonis. Arī pirms Sezāna Provansa nebija tā, kas ir tagad; nav iespējams redzēt Eksas apkārtni, neredzot Sezāna darbus, — viņš ir pakļāvis šo ainavu savai koncepcijai. Tāpat kā Koro — Romu, Kanaleto — Venēciju, Sis-lejs — Sēnas krastus. Kaut kur tu, Kārli, lasīji to

mierinošo un vienlaikus savažojošo domu, ka cilvēks saglabā sevi un savu laiku mākslā, un tas ir tas pats, kas tieksme iegūt savu un sava laika dzīves jēgu. Un dzīves jēgu visos laikos kā vērtību meklēja un atklāja māksla. Te nu tu atkal esi, Kārli! Jēga. Tu esi vārīgs pret šo vārdu. Bet, redz, Ziljēnu jau ved! Un arī tā bija laikmeta jēga. Bet tev bail. Tu atradi veseri, ja nevarēji dvēseli.

Mājupceļš bija tumšs un salts. Zvaigznes sīki mirkšķināja, rudens vējā trīsēdamas. Kāpnēs atkal uzmācīgi smirdēja kaķu un dzērāju čuras. Bija dienas, kad Kārlis to izjuta sevišķi asi. Elektrība nedega. Kāds izdauzījis spuldzi. Sprandu var lauzt! Bet varbūt arī labi, ja tā . ..

— Tas esi tu? — no augšas skanēja satraukta balss.

— Nenobīsties. Man nav atslēgas.

Kārlis metās augšup. No aukstuma, satraukuma un neti-camības trīcošiem pirkstiem viņš aptaustīja. Tā bija Dagmāra. Ļoti gariem, izlaistiem matiem. Tumsā, Kārli gaidot, viņa bija tos atpinusi un ķemmējusi.

***

Pēc garās, nesakarīgās, aumaļām plūstošās nakts negribējās pamosties. Jau no pieciem rītā Kārlis apsvēra, ko darīt.

Dagmāra gulēja, galvu saspringti piespiedusi viņa kaklam, dziļā, smagā miegā. Garie mati izšķīduši pār spilvenu kā nedzīva, apklususi straume. Kalsnais plecs grauzās sānā, taču Kārlis baidījās pakustēties.

Viņš neko nebija pateicis. Nespēja. Viss, kas vakar vakarā norita — gan pie vakariņu galda, gan acu skatienos, gan gultā un sarunās, bija uz mata tāds pats kā agrāk.

Lai arī Dagmāra bija neglīti novājējusi, lai arī plānā, bālā āda zem acīm satīklojusies un plaksti iekaisuši sārtām aplocēm, nekas nebija mainījies. Viss, ko Kārlis sen uzskatīja par nedzīvu, elpoja. Spožās acis neškaidīja ne naidu, ne iznīcinātu lepnumu. Piere apskaidrota, un valoda noteikta.

— Tikai neprasi neko. Gan kādreiz. To nevar tā pateikt, — Dagmāra sacīja uzreiz.

Viņa neskatījās vīrā ne jautājoši, ne pētījoši, bet ar visu ķermeni tvēra Kārļa klātbūtni, viņa esamību pateicīgā paļāvībā un uzticībā.

Visvairāk Kārlis bija baidījies no brīža, kad sieva aptvers, ka nav viņas bibliotēkas, ka sapostīti manuskripti. Taču Dagmāra vien pamāja ar galvu un noteica:

— Es nojautu.

Neizturami mokoši bija sievai tuvoties. Viņa gaidīja klusēdama. Laiks tātad bijis apstādināts uz gandrīz sešiem gadiem, bet nu tas prasīja turpināties.

— Labrīt! — Dagmāra pacēla galvu un tīksmi izstaipījās, gluži

tikpat kakiski kā pirms sešiem gadiem.

— Cik gan labi savā gultā, — viņa miegaini murmināja, piespiezdamās Kārlim vēl ciešāk.

— Kur tu tik agri?

— Es jau vairi neesmu pūce. Pāraudzināja par cīruli, — Dagmāra iesmējās. — Brauksim uz Ļeņingradu, labi? Man nauda drusku ir. Un vispār, — viņa čaloja bērnišķīgā aizrautībā, taču mundrums Kārlim likās uzspēlēts.

— Domā, ka tā var? Mums taču jāsameklē, kur tevi pierakstīt. Absurds! Es dzīvoju tavā istabā, bet tev jāslapstās ārpus Rīgas, — Kārlis sašutis sacīja, vienlaikus juzdamies atvieglots, ka jāapspriež lietišķas problēmas.

— Tu mīli mani?

Nekad agrāk Dagmāra to nebija jautājusi.

— Jā, — Kārlis domīgi atbildēja, saprazdams, ka jebkura atbilde būtu neķītri meli. Vārdu malduguns.

— Jābrauc. Bet vispirms dzersim stipru kafiju un tu man parādīsi visu, ko es sastrādājis, vai ne? — Dagmāra nebeidza kalt plānus.

— Visu, ko vien gribēsi.

— Vai manas drēbes vēl ir?

— Kā citādi? — Kārlis pārsteigts uzlūkoja sievu un izlīda no gultas.

— Man gan tās nederēs, droši vien. Bet arī tu esi citādāks. Tāds kā aprūpētāks. Laikam mammas pirksts, ja? Mums viņa noteikti jāapciemo. Man taču jāiepazīstas, — Dagmāra nerimās.

— Vai tad mēs nevaram padzīvot divi vien? — Kārlis vaicāja ar pārmetumu, lādēdams sevi par liekulību. Kas zina, vai pie Viķas neatrodos es. Un vai vispār māte pratīs klusēt. Vismaz pagaidām.

— Labi, kā tu gribi, — Dagmāra piekrita un arī iztrausās no gultas.

— Vēl es gribētu koncertus, koncertus, koncertus. Un grāmatas. Mēs savāksim visu no jauna, vai ne?

— Es bez tevis neko neuzsāku. Es jau nemaz īsti nezinu, kas tev vajadzīgs.

— Nu, protams. Nieki! Un manuskripti jau nedeg. Zini, es tur, nometnē, no galvas skaitīju meitenēm priekšā. Man liekas, ka tulkojumi bija pat precīzāki kā te atstātie.

Kārlis klusēdams lūkojās sievā. Tur viņa stāvēja — ar muguru pret logu — plānā, baltā kreklā, caur kuru bija apjaušami kalsnie kāju stilbi. Kakls aizžņaudzās. Kārlis apskāva Dagmāru, tikko savaldīdams izlauzties prasošos žēlumu.

Muzejā viņa satraukta kā zebiekste skraidīja no vienas gleznas pie otras, nevarēdama atpazīt Kārļa darbu. Viņš pats nīgri klīda pa

zāli un nervozēja. Tad Dagmāra apstājās, atskatījās, pavēra muti, kā gribēdama ko sacīt, bet aprāvās.

Tikai iznākusi uz ielas, Dagmāra teica:

— Es ilgi biju prom.

Kārlis neatbildēja. Kas visiem lēcies? Kas tur sevšks, ka viņš, Kārlis Dobe, glezno strādnieku ar veseri rokās? Vai tiešām vienīgā māksla ir pindzelēt pusizģērbtas ielasmeitas dūmakainos interjeros?

— Kur tad pārējie darbi?

— Pie pircējiem, kur tad citur, — Kārlis neapmierināti paraustīja plecus.

— Līdzīgi šim izstādē?

Dagmāras balss nenodeva. Tā bija ieinteresēta, gādīga un uzmanīga. •

— Nē, pavisam citādi. Rozā mūļi un reizēm arī pakaļas, — viņš izaicinoši nosmējās.

— Tev bija tik daudz klapatu manis dēļ. Nemaz nezinu, kā un kad spēšu to atdarīt, — Dagmāra pie sevis noteica.

(Turpinājums sekos)

MAIRA ASARE

Sasūbēs noslēptais sudrabs, lietus mūžīgi paliks pelēks.

Zem lādes glabāto sveci droši vien sagrauzīs peles.

Bez ienaida un bez prieka no galvgaļa sapūst zivs.

Raustu guļošo lauvu aiz astes, ierūcas, tātad vēl dzīvs.

1988

Man skumji iet

pie seniem draugiem ciemos — tur siltas istabas, puķes un grāmatas, un rāmas sarunas, un palodzes tik pamatīgas kā kapu plāksnes, kur sīkiem putniem nosisties.

1985

Pie nemazgātiem traukiem mušas barojas, pār-pilns ar sērām atmiņām pie manis trešo dienu draugs viesojas.

Aiz puķu podiem noriet saule, lēnām saskābst gaiss.

Ak, skaista bij jaunība, ak, nenāks vairs.

1988

Epitāfija dzīvam līdzpilsonim

Pie visa tu pieradis kā pie mūžīgām paģirām, un nemainīgi veļas dzīve kā ceļa rullis smags.

Un tev nav jābaidās, ka reiz būs jānomirst — pie bedres esi tu jau pieradis.

1987

Gaiss rudenīgs un zāļu smarža vēsa, slīd vanags augstumos un

uzglūn jēram.

Miers, dzīvība.

Man prieks, ka tas ir tā — šī nevainīgā pasaule par mani nebēdā.

1987

Es nestāstīšu jums par lielo karoti un mazo bļodu, par mazo ēdāju, kas lielajā bļodā noslīka.

Es nestāstīšu jums, kā zaglis zaglim zog un dzejnieks dzejniekam.

Tur, dziļi mežā, sēnes dzimst, un klusē mežs.

1986

VILINASANA

Aiz zīmētiem vārtiņiem iedomu mūrī,

pa šaurām, aizmirstām trepēm uz leju.

Pil lāses no platlapu kokiem pēc sen lijuša lietus.

Krēslā līgojas puķu kāti kā izdzēstas sveces tumstošā namā.

Garām šīm skumjām, vēl zemāk — simtgadu papardes, krituši koki, gaiss smaržo pēc seniem trūdiem, atmiņas.

Vēl dziļāk uz leju,

kur gaisma ir smaragdzaļa,

tur, starp tumšziliem akmeņiem —

avots.

1987

Ir aprīlis, un vārna liela, sirma pa kailu tīrumu kā karaliene iet. Katrīna Otrā un Pirmā,

Marija Stjuarte, citas — visas šīszemes karalienes viņā kā melnā ziedā zied.

Visas gleznās un kronētās galvas nes cēli un mierīgi vārna, pasaules spožums un kaislības mirdz pika melnajā spārnā.

Raustās koki tukši un kaili, nes smiltis un putekļus vējš. Nesteidzas vārna — mierīgi ejams ir mūžīgais valdnieču ceļš.

1987

Man šovakar ilgi tīk sēdēt un skatīties neskumstot, kā rudens kustībām smalkām savu irstošo dārzu izgrezno.

Zelta gaisma šūpojas lukturos, mirdzoši tīmekļi, dzidri ūdeņi vēl smaržo, vēl skan, un tad viņš aizies — viens un kails caur šo krāšņumu. Rīt dārzs jau būs izdedzis, miers pār šo zemi, rudens aizejot smaidījis.

1987

Braucam naktī — auto trauc tumsā, turot sev priekšā gabalu gaiša ceļa. Mēness viegli šķir egļu galus

un līdzi mums skrien. Katrā pieturā apstājas un skatās — kā samulsis bērns, kas baidās nākt tuvāk.

1988

Malkas smarža.
Es glāstu pagales vēsas,
tās guļ manā plaukstā
padevīgas kā notvertas zivis,
bet smarža izslīd caur pirkstiem,
pieskaras sejai
un aiziet man garām,
saplūst ar dzisušu lapu pirmsnāves
dvašu,
ar zemes kā pēc skrējiena gara dziļo elpu
un paceļas klusumā.
Es palieku tukšām rokām, sīks vējiņš lapas spārda.
Man pretī dzeja stāv, un rokās tai tāpat — vien iztukšoti vārdi.
1987
Seit un šajā laikā, kad laipnie un godīgie ļaudis ar šausmām un līdzjūtību noskatās tajos — aiz muļķības, vājuma, bailēm grēkos kritušajos,
tepat dzīvo Jefims,
Dieva dots cilvēciņš, un tic viņš, ka visas sievietes ir svētas.
1986
Ņem baltu lapu,
uzzīmē koku ar mezgliem un vijumiem, uzzīmē miglu, kāda ir agri no rīta, sliedes, vieglas kā nošu līnijas, uzzīmē veci,
kas iet lēns uz mazo staciju, un večiņu,
kura tam nopakaļ tipina.
Piespraud to visu pie kāda afišu staba, uzmauc cepuri dziļi uz acīm un ej atkal tālāk.
1984

VIESTURS VECGRĀVIS

JAUNO DZEJAS ANTOLOĢIJA
1900. —1910. gads
VOLDEMĀRS DAMBERGS (1886—1960)

V. Dambergs blakus V. Eglītim un E. Virzām pieder pie t. s. jaunklasicistiem, kaut gan viņu dzejā jūtams arī spēcīgs simbolisma estētikas iespaids. V. Damberga dzejas motīvi ir tradicionāli — daba, mīlestība, dzīves *apcere, un* tos viņš izsaka klasiski ritmizētā, kanoniskā pantā. V. Dambergs ir intelektuāls vērotājs, un emocijas viņš it kā attālina no tiešā ierosmes vai tēlojuma objekta, nereti dzejoļus grupēdams ciklos. V. Damberga dzeja nav īpaši izsmalcināta, taču panta melodiskums, ritmu maiņas liecina par muzikālas dabas talantu.

V. Dambergs līdz trīspadsmit gadu vecumam dzīvo Krievijā,

Lietuvā, Baltkrievijā — dažādās vietās, kur viņa tēvs strādā par muižas pārvaldnieku. Mājās runā krievu valodā, un, tikai pateicoties vecmāmiņai un abām mājskolotājām — latvietēm, Dambergs iemācās latviski lasīt un rakstīt. No latviešu grāmatām bērnībā viņš lasījis tikai latviešu teikas. Visi pirmie Damberga dzejoļi sarakstīti krievu valodā, un tikai Jelgavas reālskolā, kur, pēc ģimenes tradīcijas, viņu sūta mācīties, 1903. gadā viņš sāk interesēties par latviešu literatūru. Pirmās latviskās izlasītās grāmatas ir K. Skalbes pasaka «Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties» un Aspazijas «Sidraba šķidrauts». Atmiņās V. Dambergs uzsver, ka tieši šie «(. .) toreiz vismodernākie latviešu rakstniecības darbi ar savu plūstošo iedvesmu un valodu saskanēja ar tām neapzinīgām prasībām, kuras bija ieaudzinājusi krievu literatūra». Taču līdz pat 1905. gada pavasarim V, Dambergs joprojām dzejo krieviski. Galveno impulsu dzejot latviešu valodā viņam dod baltvācu dzejnieks Hanss Ginters, kurš viņu iepazīstina ar V. Eglīti, K. Jēkabsonu u. c. latviešu dzejniekiem. Pirmajā V. Damberga dzeju krājumā «Zīmējumi» (1907) lielākoties valda literāru un filozofisku motīvu stilizācija. Otrs viņa jaunības gadu krājums «Bareljefi» (1910) raksturīgs jau ar individuālās pieredzes ainām simboliskā skatījumā, ar «(. .) iegremdēšanos paša dvēselē un viņas caurspīdīgās vīzijās», kā raksta vēlāk pats V. Dambergs. Abos šajos krājumos jūtama krievu simbolistu (it īpaši V. Brjusova) ietekme gan tematikā, gan stilā. V. Dambergs ir uzrakstījis arī vienu no monumentālākajiem latviešu romāniem «Gaitniecības ceļi» trīs sējumos. Viņa mūžs noslēdzies ārpus Dzimtenes 1960. gadā.

ELĒĢIJA

Pēc mirkļa mirklis aiziet lēnā gaitā,
Un sirdī vēlēšanu liekas nav;
Tā pilna bii ar cerībām bez skaita,
Bet tagad lēnās skumjās klusi stāv.
Kas zin, — varbūt, ka dzīve diezgan sniedza, Tik neņēmu, ko viņa sniedza man,
Un viss, ko, liekas, netaisni tā liedza,
Varbūt, ka tas kā teika tikai skan.
Un visas iedomas, kas krūtīs mostas,
Varbūt tās dzīves atbalss tikai ir,
Varbūt tās viļņojošā jūrā ostas,
Kas dvēseli no jūras aukām šķir.

NEPAZĪSTAMAI

III

Smelt gudrības es centos, fomēr, ai kāJ Es biju vēlējuma ievainots.

Silts rīts un debesloks bij' apskaidrots, Kad atnāci tu uzvaroša slaika;

Pār mani liecies pilna saules tvaika,
Un visu aizsedza skūpsts tevis dots.
Tad jūra . . . zilgais līmens saviļņots,
Kas robežu sev nezin', nezin' laika.
Es biju tavs, pilns augstsirdīgu domu,
(No arāmatām es viņas biju smēlies),
Kad karstās gavilēs tavs dedza skats.
Un vēla vilni viln's ar klusu jomu,
Un pāri saules vaigs, kas augstu cēlies.
— Cik dziļš bij' noslēpums vēl neatklāts.

RUDENS

Es mīlu, rudens, tavu savītumu,
Kad dārzs jau paliek caurspīdīgs,
Un tavu dzidro bezaukaino jumu,
Kad saka: — viss — drīz mierā slīgs,
Un tavas krāsas dažādākās,
Un sūnu zaļumu, kas spilgts un valgs,
Un mežā lapām apbirušās takas,
Un gaisu, kas no rītiem spalgs.
Man esat mīļas, esat tuvas,

Jūs tukšās pļavas, tukšās druvas Un vieglās garaines, kas saceļas no zemes, Kad arkla lemess Griež slāņus celdams,

Tad veldams,
Tos liek priekš jaunas sējas.

Tā arī nopietni un lēni strādā domas Pēc vasaras, pēc dzīves spējas,

Kad rudens augļi līkst pie zemes klusā jomā.

Es saprotu jūs, kuriem velta dzīve šķita,

Un nostāties zem stobra vilka slepens spēks. Sis liktens Puškinam, šis Ļermontovam krita,

Sim lielam nīdējam, kam dzīves sīkais grēks Un viņas darbība tik apsmejama likās.

Un šāviens noskanēja. Labi mērķēts svins Tev sirdi dzesēja. Un tevim nepalikās Nekas, ko nožēlot. Vai debess bezdibins Tev dvēsli saņem, vai ar' ne, tev bij' vienalga. Jo nespēja tev lepnās asinis un žults So dzīvi panest, kurā nejēdzība — alga Un ļaužu izsmiekls visam. Jeb vai nāves bults Tev nebij salda, kad sev rokās visu irstot Tu juti,

ko tu mīlēji, kas bija svēts?

Tu bezbēdīgi smaidīji, no lodes mirstot!

Es ilgi nesapratu, sapņu apmeklēts Un valdzināts no mīlestības spēka salda,

Jūs, lepnie skumjie cietēji, cik var būt lēts Šeit liktenis, kad jāredz, ka pār visu valda Sās dzīves dzelžains likums: mīlestība, gods, Viss svārstās, saliecas zem viņas soļa smagā, Līdz dvēsle saceļas un prāts top sanaidots, Kad tirgošanās tos ar sirdsapziņu dragā.

Un tagad, kur jau kļūst pilns bezcerības gars, Arvienu attālāk slīd dz īves pavasars,

Es dvēsli ieraugu — uz tālām zemēm projām,

Kur valda atmiņas, kā putnu aizlidojam.

Un tā šis rudens rīts, kur saulains klusums plēties, Liek, nezinu kamdēļ, man gaiši atcerēties Tos gadus bijušos, par kuriem krēslains laiks Ir pāri uzgūlies kā visu tīstošs tvaiks;

Un dvēsle aizlido, kur Baltkrievijas klaji,

Kur pļavas milzīgas, kur veci ozolāji,

Caur kuru izliektiem un plaši plestiem zariem Salc sirmā mūžība pa klusiem novakariem.

Tur straujā Ņemana te cauri pļavām plūst,

Te krastos smilšainos, kas upes dzīlē grūst.

Tur meži tumstoši no veciem lapu kokiem,

Un noslēpumu tie un liekas pilni spokiem;

Un naktis satumst tur tik siltas, tumši zilas,

Un zvaigznes iedegas kā spožas zelta šķilas.

VIKTORS EGLĪTIS (1877—1945)

V. Eglītis ir latviešu simbolisma (bieži vien saukta arī par dekadenci) ciltstēvs. Sākdams kā reālistiskas ievirzes rakstnieks, pēdējos 19. gs. gados viņš rūpīgi pēta E. Po, S. Bodlēra, P. Verlēna, D. Merežkovska, V. Brjusova darbus, nonākdams pie secinājuma, ka 20. gs. literatūras galvenais uzdevums ir attēlot cilvēku visā tā komplicētībā un pretrunās, cilvēku, kura rīcība un vārdi atspoguļo pasaules pirmatnējos eksistenciālos priekšstatus. V. Eglītis nav tik daudz ievērojams kā dzejnieks un prozists, bet gan kā mākslas kritiķis un propagandists. Viņa spriedumi par dzeju, tās formu un būtību ievērojami apsteidz sava laika vulgāro un formālo kritiku. Taisnība tiem literatūrzinātniekiem, kuri uzskata, ka bez V. Eglīša impulsiem un rosības

20. gs. sākuma latviešu literatūra būtu krietni vien savādāka. A. Upīša dotais apzīmējums V. Eglītim ir precīzs un ietilpīgs — «nerimstošs meklētājs, ne ikreiz atgriezies mājās pilnām rokām. (. .) Eglīša pirmie stāsti (tāpat kā dzejoļi. — V. V.) paliek latviešu literatūrā kā spēcīga, īpatna mākslinieka darbs *un arī* kā vērtīgs laikmeta kultūras dokuments.» V. Eglīša personībā ir saskatāms

būtisks akcents — viņš dzejnieka un mākslas lomu sabiedrībā uzsvēra kā galveno, noteicošo, *un, neraugoties uz* biežajiem savas personības un citu savu domubiedru pārspīlētiem cildinājumiem (reizēm pat komiskiem), viņš sekmēja dzejnieka kā brīvas, nekonvenciālas personības nostiprināšanos latviešu kultūrapziņā. Līdz savai trīsdesmitgadei V. Eglītis uzsūcis sevī, kā viņš pats raksta, tik daudz kultūresenču, ka nonācis tuvu ārprātam. Glābt viņu toreiz varējusi tikai klasiskās literatūras skaidrība, dabas miers. So pretrunīgo, sakāpināto un tīši izaicinošo literāro meklējumu liecība ir arī viņa pirmie dzeju krājumi «Elēģijas» (1907) un «Hipokrena» (1912). Tajos redzams dzejnieka ceļš no simbolisma un dekadences līdz klasicistiskiem formas meklējumiem. Jāpiebilst, ka V. Eglītis ar savu suģestējošo un valdonīgo personību bija tas, ap kuru centrējās daudzi gadsimta sākuma jaunie literāti, sākot ar E. Virzu, K. Krūžu un noslēdzot ar K. Strālu, K. Jēkabsonu u. c. V. Eglīša devuma literatūrā objektīvs izvērtējums ir nākotnes uzdevums, jo viņa dzejā un stāstos blakus samocītiem, mākslīgi konstruētiem, blāviem darbiem ir arī mākslinieciski un it īpaši tematiski interesanti sacerējumi.

DZEJNIEKS

Kāds neizprotams nemiers manī mostas,
Kad pāri pusnaktei es savā gultā vēl Bez miega nogrozos! Sirds mokās stostās Un nezinu, ka viņai žēl, tik žēl! . . .
Vaj tā ir jaunība un nevainība silta?
Vaj brīvo jūtu pilnā vīra krūts,
Kad sirds tik karsta bij, prāts nepazina vilta, Viss likās viegls, kas vēlāk kļuvis grūts?
Jeb tā ir mīlestība, gods un slava gūta,
Un drošais noziegums, kas nu tā māc?
Jeb tā būs ambrozija, ko mums dievi sūta,
Ja viņus pielūdzam, līdz nozūd prāts? . . .
Ak daba, vientulība mana, klusās mājas,
Un pagalvs senais mans, kas karstās asras sūc's! Viss notvīkdams, viss saltiem sviedriem klājos, Kā druva novakarā, svētais miers līdz gūts.

SIEVIETE

Tavs zaļais skats, tā aklais reibums,
Kā ledus lūst, kā bultas žvingst,
Un skaidrais vaigs zem matu pelniem, Kā rūsa blāzmo, smejas un

stingst.

Karsts, gaistošs laimes šausmu mājiens, Sols līgans, nevarības pilns —

Tu zemes birgā sapnis skaļš Un garu jūrā devītais viln's.

Un mēness sirps, un baltās naktis,

Un zeltā miglots kalna gals

Mirs tevim līdz — un lodes žvingstēs,

Tvīkst pusdienas miers. Pēc lietus Gaiss, zeme, koki silti smaida. Starp puķēm sūnā saules rietus Redz gulstam.

Tā sevi klaidā Un karstā valgmē mierīgs jūtu. Kaut miers mans ilgāks Kļūtu!

Kad devītais vilnis reiz ledū sals.

LODES ĶERTS

(no cikla «Hetera»)

Tu atdevusies vienam otram,

Jo straujāk mani mīlēt nāc,

Un manai miesai, garam modram Viskarstos glaimus atrast sāc.

Tu manī nāc ar tādu vētru,

Ka nokrītu kā lodes ķerts,

Un tavu kaislo vārdu vētru Man jūtot, liekas, vīns tiek dzerts.

Un piereibies no tumšā vīna,

Es guļu mīlas varā rauts.

Zem taviem skūpstiem, skatu smīna, Viss taviem apkampieniem ļauts.

KAPOS

Vakar apraku jautro sieviņu.

(Apsēs ganīja . .)

Ak, kā raustīja viesuls sieviņu! Strautos zvanīja.

Melnmelnu krustiņu smiltī iespraužu, (Cinīts staignājā . .)

Ko lai sēroju, ko lai piegaužu!

Lido zvaigznājā!

Saltā ieviņa, kuplā ieviņa!

(Kapos satumsa . . .)

Vēl, vēl zibēja miglaini tieviņa . . . Tumšs, tumšs satumsa.

RELIĢIJA un māksla

Dimd atkal svaigā daba, atturība, vārdu plūdi, Dimd atkal dimantkalnos sauļu dimds;

Vīst zaļais dzīves koks, vīst daiļums, domu zūdi, Nost maucies zemniekdēlam zīda cimds.

Bet rīt jau dabas bērns pie dzīves koka skausies, Rīt simbolgrodos bezdibeņi dūks,

Rīt paēnās no saules kalniem rausies —
Smalks dejos gulbju gans, kur leopardi rūks.

AK KUR! . . .

Es savā tēvijā, kur mantas vāc un strādā,
Iet klusās rotaļās un tikai sapņo, jūt,
Kā tālās Sengrieķijas parādība kāda,
Kas viņas ikdienībā nevar miera gūt.
Kam tūkstots teorijās gribējies ir sieties,
Bet gars kam atkal brīvs un dzīvs kā senāk zib;
Kam izciest elli maz, maz gaviļrītos smieties,
Kas izjust, pārbaudīt un panākt visu grib;
Pats savā dzīvē kas grib dzīvi lielu radīt,
Kur sapņos kaislības un dziļas domas jūk;
Caur klizmām tūkstošām zin tūkstots ostās vadīt,
No kurām ikdienība tikai dreb un mūk;
Vaj *lai* par lamatu uz dzīves ceļiem kļūstu,
Lai mana dzīve kļūst viens vienīgs kauns un ziegs? . . . Ak, kur gan vietu lai es savā tautā gūstu,
Kur manis neaizsniegtu viņas saldais miegs?!
PUSDIENAS MIERS

2. UBAGI

(no cikla «Atpakaļ pie Fēba»)
m a - (iit'-'
Ak klusie ubagi uz ielas,
Par jums, par jums man dvēsle skumst; Jums skatot bagātības lielas,
No dziļām sāpēm acis tumst.
Jūs vairs tik sevī redzat iekšā,
No bagātībām kur nekā,
Jo baiļošanās, rūpes priekšā Stāv visam dižajam. Un tā
Ir jāpavada dien no dienas,
Un tikai asrās laime jums,
Pie kurām visa dvēsle sienas,
Bet arī tās jau ieradums.
Tā vazājoties jums pa malām,
Kāds kumoss gards, vaj malciņš spirts. Tss miegs pa blusu pilnām alām,
Kad gars no zemes rūpēm šķirts,

Tad vēl kāds sapnīts, mīlas nieki (Tik necilvēks jums viņus liegs) —

Lūk, visi jūsu zemes prieki,
Bet augšā Dievs vēl mazāk sniegs.

ANAĪSAS NINAS (1903—1977) saknes sniedzas spāņu, kubiešu, franču un dāņu tautās.

Viņa dzīvojusi dažādās Eiropas zemēs, vairākus mūža posmus pavadījusi Parīzē, vairākus — Amerikā.

Satikusies, iepazinusies, draudzējusies ar daudziem mūsu gadsimta modernajiem rakstniekiem, gleznotājiem, mūziķiem. (Vairākus no viņiem attēlojusi savos darbos.)

Studējusi psiholoģiju, bijusi aktīva feministu kustības aizstāve, 30. gados sākusi publicēties, kļuvusi par iemīļotu — sevišķi jaunatnes, studentu vidū — un daudzās valodās tulkotu rakstnieci, lasījusi lekcijas dažādās ASV universitātēs, mūža beigās (70. gados) tikusi ievēlēta par goda doktori vairākās mācību un zinātniskajās iestādēs.

Daļa viņas prozas darbu nosaukumu: «Dienasgrāmatas», «Sirds četri kambari», «Albatrosa bērni», «Spiegs mīlestības namā», «Zem stikla zvana».

Dzīves un mākslas iespaidu dažādība un bagātība kalpojusi A. Ņinas iztēles brīvībai un rakstības vieglumam.

Darbs «Kuģamāja» (pirmpublicējums presē 1941. gadā) iekļauts krājumā «Zem stikla zvana» (1948, Anglijā). Vai šīs grāmatas dzejiskie, sievišķīgi niansētie, kompozīcijas, sižeta attīstības likumiem stingri nepakļautie darbiņi, kas pilni krāsainiem, neatšķetināmiem sapņa un realitātes dzīpariem, ir stāsti vai tēlojumi? Autore sniedz atbildi 1968. gada izdevuma priekšvārdā, pieminēdama franču komponistu Kloda Debisī un Ērika Satī strīdu par daiļdarba formas jautājumiem: « . . Debisī teica Satī, ka viņa kompozīcijām neesot formas. Satī uz to atbildēja, vienu no tām nosaukdams par — «Sonāti bumbiera

f°rma”-” --TULKOTAJĀ

ANA1SA NINA

,-o

<

z-

* -« 0***1 a*** **z** <

KUGAMAJA

Pū|a straume mani gribēja aizslaucīt sev līdzi. Krustojumu za|ās gaismas vēlēja man šķērsot ielu, policists uzsmaidīja, aicinādams spert so|us starp pārejas naglu sudrabgalviņām. Pat rudens lapas klausīja straumei. Bet es atšķēlos no tās kā atlūzis gabals. Nošķīros nost un nostājos augšgalā kāpnēm, kas ved lejup uz Krastmalu.* Zem manis plūda upe. Tā nelīdzinājās tai straumei, no kuras nupat biju atšķēlusies, — straumei, ko, čaboši sagrūzdamās, veido dažnedažādas daļiņas, izsalkuma un alku dzītas.

Lejup pa kāpnēm es skrēju — ūdens līmenim pretī, pilsētas trokšņiem mana skrējiena laikā noklustot, lapām nobēgot pakāpienu kaktos no manu svārku saceltā vēja. Kāpņu lejasgalā gulēja ielas straumē avarējušie kuģotāji, klaidoņi, kuri bija nogājuši malā no pūja dzīves, kuri bija atteikušies paklausīt. Tāpat kā es, kādā ceļa posmā viņi bija nogājuši malā — un te nu viņi avarējuši gulēja koku pakājē: iemigdami, iedzerdami. Viņi bija pametuši laiku, mantu, darbu, verdzību. Viņi kustējās un gulēja pasaulei pretējā ritmā. Viņi atsacījās no mājokļiem un drānām. Viņi sēdēja vieni, bet nebija vienīgie, jo šķita, ka viņi visi ir dzimuši brāļi. Laiks un pakļautība lietiem un vējiem padarīja vienādas viņu drānas, vīns un gaiss vienādi saēda viņu ādu. Netīrumu garoza, uztūkušie deguni, nespodrās asaras acīs — tas viss darīja viņus līdzīgus. Atteikušies iet līdzi ielas gājienā, viņi sameklēja upi, kas viņus ieaijāja. Vīns un ūdens. Ik dienas pie upes viņi no jauna nodevās atteikšanās rituālam. Pret dumpīgajiem, vīns un

upe, pret vientulības griezīgo asmeni, vīns un ūdens aizskalo itin visu neskaidru klusumu ritmā.

Viņi iesvieda laikrakstus upē, un tā bija viņu lūgšana: tapt aiznestiem, paceltiem, aizšūpotiem, nejūtot cilvēka sāpju smagumu, kas iegūlis viņa skeletā, jūtot vienīgi asins straumes pulsējumu. Nekādu satraukumu, nekādas vardarbības, nekādas pamošanās.

Kamēr klaidoņi gulēja, makšķernieki kā transā mēģināja ķert zivis un stundām stāvēja tur, straumes hipnotizēti. Upe sazinājās ar viņiem pa bambusa makšķerkātiem, raidīdama pa tiem savas vibrācijas. Izsalkums un laiks bija aizmirsti. Gaismu un ēnu mūžī-

Krastmala — d'Orse krastmala Parīze, Senas kreisajā krasta.

gais valsis atņēma ikvienam visas viņa atmiņas un šaušalas. Makšķernieki, klaidoņi, kuros upes spožums ieplūdis kā pretsāpju līdzeklis, kas ļauj tikai pulsam sist, kā dejā atņemdams atmiņas.

Kuģamāja bija piesieta kāpņu pakājē. Plata un smaga, ķīļa līdzsvarota, gaismas un ēnu plankumiņu izraibināta, atspulgos peldoša — reizi pa reizei tā uzšūpojās, upes dziļās elpas nesta, ūdens laiski apskaloja tās sānus, ūdenszāles zēla visapkārt tās korpusam, tūlīt zem ūdens līnijas, un plīvoja kā najādu mati, tad atkal saplaka, zīdaini pieglauzdamās kokam. Slēģi atdarījās un aizdarījās atkarībā no vēja brāzmu virziena, un masīvie pāļi, kas neļāva bar-kai saskrieties ar krastu, aiz piepūles krakšķēja kā kauli. Trīsas pārskrēja upē aizmigušajai kuģamājai, kā drudžainas trīsas pārskrien sapnī. Gaismas un ēnas pārstāja valsēt. Kuģamājas priekšgals iegrima dziļāk un sakratīja ķēdes. Mokpilns brīdis: viss atkal tiecās ieslīdēt dusmās, tāpat kā uz zemes. Taču nē, ūdens sapnis turpinājās. Nekas nebija mainījies. Murgs gan varēja šeit uznākt, 'taču upe zināja savas mūžīgās turpināšanās noslēpumu. Dusmu lēkme ielauzās tikai virspusē, atstādama neskartu dziļumā plūstošo sapni.

Pilsētas trokšņi noklusa pavisam, tiklīdz uzkāpu uz trapa. Izņemdama atslēgu, jutu satraukumu. Ja nu atslēga iekrīt upē — šī atslēga, kas slēdz mazās durtiņas uz manu dzīvi bezgalībā? Vai arī — ja nu kuģamāja sarauj tauvas un aizpeld projām? Reiz laiva tā jau bija izdarījusi, pārraudama priekšgala ķēdi, un klaidoņi man bija palīdzējuši iegrozīt to atpakaļ vietā.

Tiklīdz biju kuģamājā iekšā, vairs nezināju, kā sauc šo upi vai šo pilsētu. Starp vecā koka sienām, zem smagajām sijām es tikpat labi varēju atrasties norvēģu burinie kā, kas šķērso fjordus, dāņu kuģī, kas dodas uz Bali, vai Brahmaputras džutas laivā. Naktī krasta ugunis varēja piederēt Konstantinopolei vai Ņevai. Milzu zvani, kas iezvanīja stundas, piederēja Nogrimušajai Katedrālei. Ikreiz, kad ieliku atslēgu atslēgcaurumā, sajutu šos tauvu plīkšķus, šo enkura pacelšanos, šo šķiršanās drudzi. Tiklīdz biju kuģamājā iekšā, visi ceļojumi sākās. Pat naktī, kad slēģi bija ciet, no skursteņa nekūpēja dūmi, kad tā bija

aizmigusi un noslēgta, likās, ka tā noslēpumaini kuģo uz kaut kurieni.

Naktī es aizvēru logus, kuri iziet uz Krastmalu. Laukā izliekusies, varēju saskatīt tumšas ēnas paslīdam garām — vīriešus paceltām apkaklēm un cepurēm uz acīm, sievietes platos, garos svārkos, tirgussievas, kuras aiz kokiem mīlējās ar klaidoņiem. Ielas spuldzes, kas karājās augstu pāri, nemeta gaismu uz kokiem un krūmiem gar lielo mūri. Tikai logam iegraboties, ēna, kas šķita viena esam, aši sašķēlās divās un tad — klusumā — atkal sakusa vienā.

Sai mirklī garām pabrauca ogļu pilna barka, atstādama aiz sevis vejamies viļņus, kas sazvāroja visas citas barkas. Gleznas pie sienām salīgojās. Zvejnieku tīkls, kas karājās pie griestiem kā milzu zirnekļa audums, sašūpojās, vieglītēm mētādams savās cilpās ieķērušos gliemežvāku un jūraszvaigzni.

Uz galda atradās revolveris. Ar mani nekas ļauns uz ūdeņiem nevarēja atgadīties, tomēr kāds tur bija nolicis revolveri, domādams, ka man tā var ievajadzēties. Es lūkojos uz to, it kā tas man atgādinātu noziegumu, ko esmu izdarījusi, — ar smaidu, kāds reizumis neatturami parādās uz lūpām cilvēkam neaptveramu milzu katastrofu brīžos, ar smaidu, kāds dažkārt atplaukst sejā zināmām sievietēm, kad tās apgalvo, ka nožēlo pastrādātos ļaunos darbus. Tas ir smaids, ar kuru daba mierīgi un lepni apliecina savas dabiskās tiesības nogalināt, smaids, kuru džungļu dzīvnieks nekad nerāda, bet pēc kura cilvēks atklāj, ka dzīvnieks atgriezies viņā un no jauna apliecina savu klātbūtni. Šis smaids parādījās manā sejā, kad paņēmu rokā revolveri un tēmēju ar to laukā pa logu, upē. Bet nogalināšana man derdzās tik ļoti, ka likās nepatīkama pat šaušana ūdenī, itin kā es vēlreiz varētu nogalināt Nepazīstamo Sievieti no Sēnas — sievieti, kura šajā vietā pirms gadiem bija noslīcinājusies un kura bija bijusi tik skaista, ka morgā viņas sejai tika noņemts ģipša atlējums. Šāviens gāja vaļā ātrāk, nekā es gaidīju. Upe to norija. Neviens to nepamanīja — ne no tilta, ne Krastmalas puses. Cik viegli šeit varētu pastrādāt noziegumu!

Arā kāds vecs vīrs drudžaini spēlēja vijoli, bet no tās nenāca ne skaņa. Viņš bija kurls. Mūzika neplūda no viņa instrumenta, mūzika ne, vienīgi īsi, žēlabaini kliedzieni izlauzās no viņa saraustītajiem žestiem.

Kāpņu augšgalā divi policisti tērgāja ar ielasmeitām.

Logi Krastmalas pusē tagad bija ciet, barka šķita neapdzīvota. Bet logi, kas iziet uz upi, bija atvērti. Dziestošā vasaras dvaša ieplūda manā guļamistabā, ēnu istabā, nakts mājoklī. Smagas sijas virs galvas, zemi griesti, smaga koka bufete pie sienas. Indijas lampa meta uz sienām un griestiem ogļumelnus rakstus — persiešu ornamentu, kurā savijušies kaktusa ziedi, mežģīņu vēdekļi, palmu lapas, lamaistu mandalu zīmes, minareti, režģu vijumi.

(Kad atguļos pasapņot — tas nav tikai tā, it kā putekļu puķe kā

roze piedzimtu no tukšneša smiltīm un sairtu vēja brāzmā. Kad atguļos pasapņot — ir tā, it kā es iesētu brīnuma un piepildījuma sēkliņu.)

Priekšklājs atvērās virs manas galvas kā vēdeklis, kā pāva spalvas, kas atvērdamās atklāj tumšu koku un varasarkanus pavedienus, kā upē peldoša liela zelta putna spārni. Barka varētu nogrimt, bet ne nu šī platā, smagā gulta, kas kuģo cauri naktīm, kuras klājas pāri visdziļākajiem izmisuma bezdibeņiem. Kad iekritu gultā, sajutu jūtu viļņus, kuri mani spēcināja, pastāvīgos jūtu viļņus zem kājām. Kad ierakos gultā — vienīgi tāpēc, lai izplestos kā vēdeklis un iepeldētu aļģēm izklātā glāstu tunelī.

Gaisā vijās vīraks. Sveces dega ar vieglām ciešanu trīsām. Lūkojoties uz tām, jutos tā, it kā klausītos mīļos sirdspukstos un baidītos, ka zelta āmura sitieni varētu apklust. Sveces nekad neguva virsroku pār tumsu, taču tās nepārtrauca nemierīgu divkauju ar nakti.

Es izdzirdēju uz upes kādu skaņu, bet, kad izliecos pa logu, upe atkal bija noklususi. Nu saklausīju airu troksni, klusītēm, klusītēm tuvojamies no krasta puses. Kāda laiva atsitās pret barku. Bija dzirdams, kā apsien ķēdi.

Es gaidu rēgainu mīlētāju — to, kurš vajā visas sievietes, to, par kuru es sapņoju, kurš stāv aiz muguras ikvienam vīrietim, kratīdams pirkstu un galvu: «So ne, šis nav īstais.» Ikreiz liegdams man mīlēt.

Kuģamāja laikam gan bija ceļojusi cauru nakti — laika apstākļi un ainava bija mainījušies. Ausmu paskubināja kādas sievietes kliedzieni. Spalgie kliedzieni pārgāja gārdzienos. Es izskrēju uz klāja. Ierados tieši tajā brīdī, kad slīkstošā sieviete satvēra enkura ķēdi. Kliedzieni kļuva jo spalgāki, jo tuvāk viņa juta glābiņu — dzīves alkas pieņēmās spēkā. Ar kāda piedzēruša klaidoņa palīdzību uzvilkām ķēdi, pie kuras sieviete bija pieķērusies. Viņa žagojās, sprauslāja, gārdza. Piedzērušais klaidonis izsauca pavēles iedomātiem jūrniekiem, norādīdams viņiem, kā slīcējai palīdzēt. Noliekdamies pār sievieti, viņš gandrīz uzgāzās viņai virsū, līdz ar to atmodinādams viņas pretestību un palīdzēdams piecelties un doties iekšā barkā, kur viņu pārģērbu.

Barka šķērsoja nemierīgu apvidu. Dūņas bija uzpeldējušas upes virspusē, un barku ieskāva pludiņu bari. Ar slotām un kārtīm aizgrūdām tos prom; likās, pludiņi iekļūst straumē un aizpeld, lai tūdaļ atkal, kā magnēta pievilkti, ielenktu barku.

Klaidoņi mazgājās pie strūklakas. Līdz pusei kaili, viņi slapināja sejas un plecus un tad mazgāja savus kreklus, un ķemmējās, mērcēdami ķemmes upē. Sie vīri pie strūklakas — tie zināja itin visu, kas notiks. Ieraudzījuši mani uz klāja, viņi paziņoja man dienas jaunumus — par kara tuvošanos, par cerībām uz revolūciju. Es klausījos, kā viņi tēlo rītdienas pasauli. Ziemeļblāzma un visi laukā no cietumiem.

Vecākais no klaidoņiem, kurš neko nezināja par rītdienu, atradās

sava dzēruma cietumā. Nekāda glābiņa. Kad viņš bija pilns kā mārks, viņa kājas atteicās klausīt un viņam atlika tikai gāzties gar zemi. Kad viņš bija pacelts uz alkohola spārniem un gatavs lidojumam, spārnus pieveica nelabums. Sis dzēruma traps nekur neveda.

To pašu dienu šajā ciešanu vietā Krastmalā strīdējās trīs vīri. Viens nesa pār plecu pārmestu lupatlaša tarbu. Otrais bija spīdoši elegants. Trešais bija ubags ar koka kāju. Viņi satraukti apspriedās. Elegantais noskaitīja naudu. Viņš nometa zemē desmitfranku gabalu. Ubags uzlika tam virsū savu koka kāju un i netaisījās kustēties. Neviens nespētu viņu iebiedēt, un nevienam nebija dūšas nogrūst nost koka kāju. Viņš turēja to tai vietā visu strīdiņa laiku. Vienīgi tad, kad tie divi aizgāja, viņš noliecās naudu pacelt.

Sētnieks ieslaucīja sausās lapas upē. Lietus krita ieplīsušajā pastkastītē, un, kad es atplēsu vēstules, man likās, ka mani draugi rakstīdami raudājuši.

Kāds bērns sēdēja upes malā, tievās kājeles šūpodams. Viņš sēdēja tur divas trīs stundas un tad sāka raudāt. Sētnieks apvaicājās, kas viņam kait. Māte viņam bija pieteikusi še uzgaidīt, līdz pati atgriezīsies. Viņa bija atstājusi bērnam gabalu sausas maizes. Viņam bija apsiets mazs, melns skolas priekšautiņš. Sētnieks paņēma ķemmi, iemērca to upē un izķemmēja bērnam matus, un nomazgāja tam seju. Es piedāvājos uzņemt bērnu barkā. Sētnieks teica: «Viņa neatgriezīsies. Tā jau viņas dara. Sis te ir vēl viens Patversmei nolemtais.»

Kad bērns izdzirdēja vārdu «patversme», viņš aizskrēja tik ātri, ka sētnieks nepaspēja ne slotu nosviest. Viņš paraustīja plecus: «Viņi to saķers — agri vai vēlu. Es biju viens no tiem.»

Izmisuma ceļojums.

Upe murgoja. Tās platā vaļa mugura bija nemierīga. Tai bija nokrāpta dienišķā pašnāvība. Biežāk upi baroja sievietes, ne vīrieši — biežāk gribēja mirt ziemā, ne vasarā.

Dīkie pludiņi padevās ik viļņojumam, bet nešķīrās no barkas, itin kā dzīvsudraba viļņu sasaistīti. Kad lija, ūdens sūcās cauri griestiem un krita manā gultā, uz manām grāmatām, uz melnā paklāja.

Es uzmodos nakts vidū slapjiem matiem. Man šķita, ka atrodos Sēnas dibenā, ka barka, gulta pa nakti lēnītēm nogrimušas.

Tas nebija nekas sevišķs — noraudzīties uz visu caur ūdeni. Bija tā, it kā es raudātu vēsas, nesājas asaras, nejūtot sāpes. Es jau nebiju pilnīgi atgriezta nost no visa, es tikai atrados tik dziļā dzīlē, ka visi elementi vienojās mirdzošā klusumā, tik dziļi, ka varēju dzirdēt spineta skaņas, kas nāca no gliemeža, kura taustekļi ir kā ērģeļu stabules un kurš ceļo arfaszivs mugurā.

Sajā klusumā un baltajā svētbrīdī augi savīdamies pārvērtās dzīvā miesā, pārvērtās planētās. Zobenzivis sagrāva torņus, citrona mēness griezās lavas debesīs, zariem bija alkainas acis, kas karājās kā ogas.

Sīki putniņi sēdēja zālē, nemeklēdami barību un nedziedādami citas dziesmas kā tikai klusus metamorfožu psalmus, un ikreiz, kad viņi pavēra knābīšus, tīmekļainie, krāsainie logi saira sastāvdaļās — čūskās un sēra pavedienos.

Gaisma spiedās cauri pelējuma klātām kapu plāksnēm, un nekādas skropstas nespētu pret to noslēgties, nekādas asaras to aizmiglot, nekādi plaksti to nosegt, nekāds miegs to pārmākt, nekāda aizmirstība nevarētu izdzēst no atmiņas šo vietu, kur nebija nedz nakts, nedz dienas. Zivs, augs, sieviete, vienlīdz viedi, mūžam atvērtām acīm, svētbrīdī samijušies un savijušies, nebeidzamas ekstāzes pārņemti.

Es beidzu elpot tagadnē, ievelkot apkārtesošo gaisu plaušu urnās. Es izelpoju bezgalībā, izdvašojot trīsceturtdaļtoņa elpas migli-ņu, sirdspukstu vieglu piramīdu.

Sī elpa, kura bija vieglāka par elpu, kurai nebija vēja sprieguma, kura līdzinājās ķīniešu gleznojumos jaušamajai trauslajai vēsmiņai, kas notur spārnos vienu vienīgu melnu putnu, vienu nekustīgu mākoni, noliec vienu zaru, bija dzejnieka baltās un sievietes sarkansabangotās histērijas vēstnese.

Kad šī sīko daļiņu, nieka putekļu, rūsas mikrobu, visu pagātnes nāvju pīšļu ieelpošana mitējās, es ieelpoju vēl nedzimušā gaisu un jutos tā, it kā mans ķermenis līdzīgi zīda šallei rāmi gulētu ārpus nervu žņaudzošās stīpas.

Ķermenis atguva minerālu mieru, savas auga sulas, acis atkal kļuva dārgakmeņi, kas radīti vienīgi mirdzēšanai, ne asaru liešanai.

Miegs.

Nav nekādas vajadzības uzmanīt dzīvības liesmu manā plaukstā, šo liesmu, kas ir tikpat bāla kā svētā parādība, kura runā daudzās valodās un no kuras neviens neko nevar noslēpt.

Sapnis to sargās. Nav vajadzības palikt nomodā plati atvērtām acīm. Tagad acis ir dārgakmeņi, mati — mežģīņu vēdeklis. Miegs nācis pār mani.

Sakņu serdes mīkstums, kaktusa piens, no sudraba dižskābaržiem nolijušas dzīvsudraba lāses ir manās dzīslās.

Es gu(u — kājām sūnu paklājā, zariem mākoņu vatē.

Simtgadu miegs visu saistījis ekstāzes sudrabā.

Pa nakti kuģamāja bija izbraukusi no izmisuma apvidus. Saules gaisma krita uz koka sijām, un ūdens atstarotā gaisma dejoja uz tām. Atvērusi acis, ieraudzīju gaismu rotaļājamies visapkārt, un man šķita, ka pa caurumu debesīs ielūkojos kādā saulei daudz tuvākā nogabalā. Kurp gan kuģamāja pa nakti bija aizpeldējusi?

Prieka salai vajadzētu būt tuvumā. Izliecos pa logu. Kuģamājas aļģu tērps bija zaļāks, tīrāku ūdeņu apskalots. Pludiņi bija pazuduši, tāpat arī iesmakušā vīna dvaka. Mazie vilnīši pārskrēja ātri, ātri. Viļņi

bija tik dzidri, ka varēju saskatīt saknes staipīgajiem ūdensaugiem, kuri auga upes krasta tuvumā.

Šajā dienā es izcēlos prieka salā.

Nu varēju aplikt ap kaklu gliemežvāku rotu un iet cauri pilsētai sava noslēpuma apziņas augstprātībā.

Kad atgriezos kuģamājā jaunu sveču, vīna, tintes, rakstāmpapīra, salauztajiem slēģiem sagādātu naglu pilnām rokām, policists apturēja mani kāpņaugšā: «Vai Krastmalā ir svētki?»

«Svētki? Nē.»

Skriedama lejā pa kāpnēm, es sapratu. Krastmalā bija gan svētki! Policists bija tos ieraudzījis manā sejā. Gaismu un kustību svinības. Saules plankumiņu konfeti, ūdens straumju serpentīni, kurlā vijolnieka mūzika. Prieka salai es biju uzdūrusies šajā rītā. Mēs ar upi vienojāmies garā, vijīgā, bezgalīgā sapnī ar dziļām pastrau-mēm, visdziļākajām neizdibināmas kustības pastrāvām, mums abām priecājoties par upes dibena dzīvībiņu ņudzekļa mīklainajām mistērijām.

Nogrimušās Katedrāles lielais pulkstenis, divpadsmit reizes nosizdams, iezvanīja svētkus. Barkas saulē lēnītēm slīdēja garām, kā svētku pajūgi sviezdamas zibšņu pušķus no pamatīgi nospodrinātajiem durvju tverekļiem. Veļa, zila, balta un rožaina, kas izkārta žāvēties un plīvo kā karogi, bērni, kuri rotaļājas ar kaķiem un suņiem, sievietes, kas tur stūri nopietni un rāmi. Itin viss, ūdens un gaismas tīri nomazgāts, slīdēja garām sapņa gaitā.

Bet, tiklīdz sasniedzu kāpņu pakāji, svētkiem pēkšņi pienāca gals. Trīs vīri ar garām izkaptīm pļāva ūdenszāles. Es uzsaucu, bet viņi nelikās manām un turpināja darbu, grūzdami tās visas projām, lai straume aiznes. Vīri pasmējās par manām dusmām. Viens no viņiem teica: «Tie nav jūsu augi. Aptīrīšanas dienesta rīkojums. Ejiet sūdzēties viņiem.» Un vēl žiglākām kustībām viņi nogrieza visas ūdenszāles un izbaroja mīksto, zaļo paklāju straumei.

Tā nu barka atstāja prieka salu.

Kādu rītu pastkastītē atradu upes policijas rīkojumu doties projām. Bija gaidāma Anglijas karaļa vizīte, un viņam varētu nepatikt šīs kuģamājas, uz klājiem skatienam atklātā veļa, skursteņi un ūdenstvertnes rūsas krāsā, bezzobainie trapi un citi cilvēces ziediņi, ko plaucējusi nabadzība un slinkums. Mums visiem tika dots rīkojums kuģot prom gluži vienkārši augšup pa Sēnu, nevienam nebija skaidrs — kurp īsti, jo viss bija izteikts lietišķā valodā.

Viens no maniem kaimiņiem — kāds vienacains velosipēdists — atnāca apspriest mūsu izdzīšanu un piesaukt tiesas iestādes, kas nebija piedabūjamas dot atļauju kuģamājām atrasties Parīzes sirdī, apaugot aļģēm. Resnais gleznotājs, kurš dzīvoja otrpus upei, vaļējā kreklā un allaž sviedrains, ieradās apspriest šo lietu un ierosināt protestējot

nekustēt projām ne soli. Kas gan varētu notikt? Ļaunākajā gadījumā, ņemot vērā, ka nebija likumu, kas būtu pret mūsu palikšanu, policijai būtu jādabū velkonis un jāizvelk visi vienā strīpā — kā cietumnieki rindā. Tas bija pats ļaunākais, kas ar mums varēja notikt. Bet vienacaino velosipēdistu šis drauds nomāca, jo, kā viņš teica, viņa kuģamāja neesot gana stipra, lai izturētu slodzi, kas rastos, ja to vilktu citu, smagāku, lielāku barku rindā. Viņš bija dzirdējis par kādu mazu kuģamāju, kas šādā ceļojumā tikusi pagalam sakropļota. Viņš domāja, ka arī manējā to neizturētu.

Nākamajā dienā vienaci tauvā aizvilka kāds draugs, kurš vadīja vienu no tūristu tvaikoņiem; viņš devās projām rītausmā kā zaglis — bīdamies no kopus pārvietošanās. Tad pārvācās resnais gleznotājs — smagi un lēni vilkts, jo viņa barka bija pati smagākā. Viņam piederēja klavieres un milzu audekli, smagāki par oglēm. Pēc viņa aizbraukšanas barku ierindā palika tukša vieta — kā trūkstoša zoba caurums. Makšķernieki sadrūzmējās šajā brīvajā laukumiņā makšķerēt un līksmoja. Viņi gaidīja, kaut mēs pazustu, uņ, man šķiet, drīzāk gan tika uzklausītas viņu, ne mūsu lūgšanas, jo necik ilgi, kā policijas sūtītās vēstules kļuva neatlaidīgākas.

Es biju pēdējā — joprojām cerēdama, ka man atļaus palikt. Ik rītu devos pie policijas priekšnieka. Visu laiku cerēju, ka man ļaus būt izņēmumam, ka likumi un noteikumi manā priekšā zaudē spēku. Nezin kāpēc, izņemot šo reizi, itin bieži biju pieredzējusi, ka tā notiek. Policijas priekšnieks bija ļoti viesmīlīgs, ļāva man stundām sēdēt iecirkņa telpās un iedeva brošūras, ar ko pakavēt laiku. Kļuvu kompetenta Sēnas vēstures jautājumos. Uzzināju, cik barku nogrimis pēc sadursmes ar svētdienas tūristu tvaikoņiem, cik cilvēku upes policija izglābusi no pašnāvības. Bet likumdevēji palika nepielūdzami un policijas priekšnieks man pa kluso sniedza padomu aizvest kuģamāju uz remontostu Parīzes tuvumā, kur barkai varētu šo to salabot, kamēr es gaidītu atļauju atgriezties. Tā kā remont-osta atradās Parīzes tuvumā, sarunāju velkoni atbraukt man pakaļ ap dienas vidu.

Velkoņa tuvošanās barkai stipri vien atgādināja lakstošanos — ar lielu uzmanību un daudziem korķa aizsarglīdzekļiem. Velkonis zināja, cik trauslas ir šīs savu laiku nokalpojušās, kuģamājās pārvērstās barkas. Manevru laikā velkoņa kapteiņa sieva gatavoja brokastis. Matroži atsēja virves, viens no tiem uzturēja uguni. Kad velkonis un barka bija sasaistīti kopā kā dvīņi, kapteinis pacēla .trapu, atkorķēja sarkanvīna pudeli, iedzēra krietnu malku un deva pavēli doties ceļā.

Nu mēs skatījām projām. Es skraidīju pa visu kuģamāju, svinēdama visdīvaināko notikumu, kas ar mani jelkad atgadījies, — šo ceļošanu pa upi ar visu manu mantību tepat apkārt: grāmatām, dienasgrāmatām, mēbelēm, gleznām, drānām skapī. Es izliecos laukā pa katru no mazajiem lodziņiem, lai pavērotu ainavu. Es atgūlos gultā.

Tas bija sapnis. Tas bija sapnis — šī pārtapšana par gliemezi, kurš ceļo ar savu māju uz pleciem.

Gliemezis, kurš slīd cauri pazīstamai pilsētai. Vienīgi sapnī es varēju kustēties uz priekšu tik viegli, mazajiem cilvēka sirdspukstiem saskaņojoties ar velkoņa puk, puk sirdspukstiem un Parīzei atklājoties, atritinoties skaistā viļņojumā.

Velkonis nolaida dūmeni, lai varētu izbraukt zem pirmā tilta. Kapteiņa sieva uz klāja rīkojās ap brokastu galdu. Tad es ar bažām pamanīju, ka barkā ieplūst ūdens. Tas jau bija sasūcies cauri grīdai. Es sāku darbināt sūkņus, bet netiku ar sūcēm galā. Tad piepildīju spaiņus, podus un kastroļus, tomēr nevarēju ūdeni valdīt, tāpēc uzsaucu kapteinim. Viņš smējās. Viņš teica:' «Mums būs drusku jāsamazina ātrums.» Un tā arī izdarīja.

Sapnis ritēja uz priekšu. Velkonim kā sveicinot paklanoties, izbraucām zem otrā tilta, braucām garām visām mājām, kurās biju dzīvojusi. No tik daudziem šiem logiem es biju skaudīgi un skumīgi noļūk3jusies upes plūdumā un garām slīdošajās barkās. Šodien biju brīva un ceļoju ar savu gultu un savām grāmatām. Sapņoju u. plūdu upei līdzi; ar spaiņiem bija jālej laukā ūdens, tomēr tas bija apnis un es biju brīva.

Nu lija. Sajutu kapteiņa brokastu smaržu un paņēmu banānu. Kaptc nis uzsauca: «Iznāciet uz klāja un pasakiet, kur gribat apmesti' s!»

Apsēdos uz klāja zem lietussarga, ēzdama banānu un vērodama brauciena kursu. Bijām ārpus Parīzes, tajā Sēnas daļā, kur parīzieši peldas un braukā ar laivām. Kuģojām garām Buloņas mežam, cauri privileģēto rajonam, kur atļauts noenkurot vienīgi mazās jahtas. Izbraucām zem vēl viena tilta un nonācām fabriku rajonā, ūdensmalā gulēja pamestas barkas. Laivu remontostu veidoja veca barka, kurai apkārt drūzmējās pussatrunējuši laivu skeleti baļķu kaudzes, sarūsējuši enkuri un caurumainas tvertnes. Kāda barka bija apgāzusies, un no tās sāna nokarājās pusizlauzti logi.

Mūs pievilka cieši klāt un lika pietauvoties iepretī sargu bar-kai, lai vecais vīrs un sieva varētu manējo pieskatīt, līdz meistars ieradīsies pārbaudīt, kas labojams.

Mans Noasa šķirsts neskarts bija nonācis galā, bet es jutos tā, it kā vecu zirgu būtu atvedusi uz kautuvi.

Vecais vīrs un vecā sieva, kuri bija šīs kapsētas pārraugi, savu kajīti bija pārvērtuši visīstākajā durvju sardzes kambarī, atsaucot atmiņā savu bijušo buržuāzisko greznību: eļļas lampa, podiņu krāsns, smalka bufete, mežģīnēm rotātas krēslu atzveltnes, aizkaru bārkstis un pušķi, šveiciešu pulkstenis, daudzas fotogrāfijas, greznumlietiņas — visas viņu iepriekšējās zemes dzīves zīmes.

Reizi pa ieizei policija ieradās pārlūkot, vai jumts salabots.

Izrādījās — jo vairāk skārda un koka gabalu meistars pie jumta pienagloja, jo vairāk lietus tika iekšā. Tas pilēja uz manām kleitām un sasūcās kurpēs un grāmatās. Policists tika ieaicināts par to pārliecināties, jo viņam bija aizdomas, ka es te kavējos pārāk ilgi.

Pa to laiku Anglijas karalis bija atgriezies mājās, taču netika dots rīkojums, kas ļautu atgriezties mums. Vienacis drosmīgi devās atpakaļ, bet viņu padzina jau nākamajā dienā. Resnais gleznotājs atgriezās savā vietā d'Orsē stacijas tuvumā — viņa brālis bija deputāts.

Tā nu barka devās trimdā.

No angļu valodas tulkojusi MĀRA CIELĒNA

Sveika, Mašel!

ULDIS VANAGS

KAPTEINIS UN KREIČA KALPS

Tu jautā, ko es daru? Dabūju ar kāju pa dibenu un tagad lādēju stacijā vagonus. Pirmais efekts bija nāvīgs. Vakaros klīdu gar sava bijušā institūta logiem, un daudz netrūka, ka būtu kaucis kā tāds pirmziemnieks. Bet tad mani apgaismoja kolosāla doma: tas, kurš taisa mūsu *likteņus, zina, ko dara.*

Kas no manis iznāktu, ja arī būtu pabeidzis savas studijas? Plānā galdiņa urbējs, inženierītis ar simt rubļu algu! Tagad es pelnu kvartu dienā. Kā saka — komentāri lieki.

Dzīvoju pie Almas kundzes. Puikas man izgādāja šo robu. Desmit rubļu mēnesī par istabiņu. Tātad — par velti. Drīzāk es šeit aizpildu tukšumu pie tējas galda. Vakaros saimniece uzpucējas, ieliek savus mākslīgos zobus un uzreiz var manīt, ka viņa pieder pie izmērdētās vecās inteliģences. Ja tu redzētu Almas kundzes bibliotēku! Iedomājies grāmatas, kuras ar apsūbējušiem zeltī jumiem dienā sūc pelēko gaismu, bet vakarā, kad krāsnī sāk sprakšķēt pagales, viena istabas siena iemirdzas nedaudz apbružātās maldugunīs. Bet varbūt tur trūd vākos iesietais laiks? Pati viņa jau sen vairs nelasa. Kaut ko vāra, ravē, citādi kauli stingstot. Brīžiem liekas, ka viņa tūlīt iedos man rubli brokastīm. Man viss izmazgāts, izgludināts — kā bērnībā.

Protams, mana veča, tāpat kā visi viņas gados, ir «aizgājusi pa fāzi». Almas kundzes vecuma vājprāts izpaužas zagļu mānijā. Ar divmetrīgu žogu ap māju nepietika, un tad mēs nopirkām ņūlaundlendieša kucēnu ar visiem ciltsrakstiem. Ņuli ir nirēji, un tāpēc nosaucām šo par Kapteini. No Kapteiņa neizauga tas, ko gaidījām, Kaut tūlīt būs divi gadi, viņš ir tāds padumjš klēpja sunītis pusteļa lielumā, bet tik un tā visi no viņa raustās. Saimniece ir nedaudz greizsirdīga uz mani suņa dēļ, jo viņš mani pieņēmis par bara vadoni un Almas kundzi diez ko neņem galvā. Tas laikam sākās jau no tiem laikiem, kad nolikos viņam blakus uz grīdas, jo viņš vēl jutās

apmaldījies un skali pīkstēja. Uz rīta pusi pamodos no dīvainas sajūtas — palīdis zem segas, kucēns meklēja, ko zīst. Vēl tagad Kapteinis gul manā istabā un pašlaik kasa man ar ķepu, lai es viņam bužinu pakakli. Šodien mums liela *diena, saimniece brauc ciemos pie māsas un visu nakti kravājas. Kapteinis pie katra trokšņa rej, un es pa to laiku rakstu Tev vēstuli. Vari pateikt visiem, ka jūtos lieliski un esmu ar visu apmierināts.*

Čau, Tavs brālis Ēriks.

Pārlasu uzrakstīto un attaisu logu. Otrā pusē ezeram cauri miglai laužas lēcošā saule. Atkusušajā ūdens lāmā starp meldriem kliedz pīles. Ar priekšķepām uzlēcis uz palodzes, Kapteinis kustina savu vēdekli un ošņā gaisu. Var dzirdēt, kā virtuvē kravājas Almas kundze.

— Jūs jau piecēlāties, Erik? -

Es izeju priekšnamā, bet Kapteinis, atgrūdis ārdurvis, stāv sētā ar paceltu kāju. Pie manis iznāk saimniece.

— Labrīt! Es jums šonakt neļāvu gulēt.

— Nē, ko jūs. Mani tikko Kapteinis uzcēla.

— Visu nakti kravājos. Tāls ceļš nav nieka lieta, vai nav tā, Erik?

Es piekritu un ieeju savā istabā. Tagad galvenais ir ātrāk tikt laukā no mājas. Uzvelku treniņtērpu, kedas, bet priekšnamā mani atkal sagaida Almas kundze. Viņa nepārtraukti kustas un runā ātrāk par Luksemburgas radio.

— Katlā atstāju jums zupiņu, bet Kapteinim pieliekamajā asinsdesu.

Izeju dārzā, uzsvilpju Kapteinim un pie vārtiņiem pajautāju:

— Jums nevajag palīdzēt?

— Nē, paldies, es izsaucu taksometru. No dieva puses, vārtiņus noslēdziet un Kapteini pielieciet pie ķēdes. Te tagad bandas staigā!

Vieglā riksī skrienu pa izdedžiem nokaisīto celiņu uz ezeru, bet Kapteinis man lēkšo pakaļ un palecoties te no vienas, te no otras puses ierauj treniņblūzes piedurknē kādu jaunu robu. Ieliņa aizved mūs līdz izmīdītai pļavai. Gar krastu čaukst pērnās niedres un klanās ziemelim, cerot tā izlūgties sev vēl pāris dienu, pirms reizē ar pavasari vajadzēs pazust ezerā. Drusku pavingroju, bet Kapteinis jau brik-šķinās piekrastes džungļos un dzen izmisumā visu tur mītošo sabiedrību. Ievelku elpu un lecu ūdenī. Ja Kapteinis netaisītu tādu troksni, apkārt valdītu kolosāls miers. Nopeldu dažus lokus un steidzīgi sāku berzties ar dvieli, bet no ķermeņa plūstošais siltums pārvērš mani sarkanādainī. Apģērbies es kā traperis cenšos aizbēgt no Kapteiņa, taču parasti jau pēc simt metriem viņš mani panāk un priecājas par to tā, ka nekam citam tur vairs neatliek vietas. Šoreiz skrienu līdz pirmajām mājām un tad pāreju soļos. Ieliņa, sakrājusi nakts drēgnumu, atdod saulei tās tiesu, pārējo dāļājot katram, kurš grib ieelpot rīta gaisu, taču Kapteiņa vēl nav. Uzsvilpju, un pīļu mednieks, sapratis, ka ir palicis viens, skrien šurp pārgrieztām acīm, bet viņa

krokodila zobi zib jau pa gabalu, atviezti tādā kā delfīna smaidā. Sajutis mani ne tikai ar ožu, bet arī ar acīm, viņš ātrumu vēl dubulto, bet suņa plandošajā mēlē un ausīs var saskatīt visu, tikai ne asinskāru mājas sargu.

— Tagad tu man sēdēsi ķēdē! — es Kapteinim vispirms uzminu uz pakaļkājas, lai viņš nelēktu virsū, un tad no pavēderes sāku izknaibīt briesmīgo sajūsmu, ar kādu tas šņākdams siekalo manu piedurkni.

— Sēdi! — Kapteinis apsēstas, un es viņu paņemu saitē. Šīs dienas izprieca beigusies.

Iegājis tukšajās, piesmēķētajās ģērbtuvēs, saprotu, ka esmu nokavējis. «Blices» sadalījušās, vagoni paņemti, un es varu mierīgi iet mājās. Naudas šodien nebūs, un pie visa vainīgs Kapteinis. Apsēžos uz sola un aizsmēķēju. Kad pieliku suni **pie ķēdes, viņi sēdēja un gaudoja tik žēli, ka bija jānāk kvartālu atpakaļ. Tad iedevu Almas kundzes frikadeļu zupu, kurā bija vairāk gaļas nekā šķidruma, Kapteinis to aprija, taču apmierinājās tikai tad, kad atstāju viņu brīvībā. Un vai nav vienalga, kur viņš sēž. Zem ceriņkrūma dārzā viņš vismaz tūlīt aizmiga.**

— Guli tik līdz pusdienai, tad iznāk, ka jāpīpē, kad citi sit rubli, — tas ir mūsu «haltūristu» priekšnieks. Es paspiežu viņa resno ķepu un iemetu cigareti atkritumu kastē.

— Šancīte jau ir. Vari patīrīt sniegu no šķūņiem. Viens tur rok. Ja šodien beigsiet, desmitnieks kabatā.

Sēta ir pilna, saules un sakusušu peļķu. Labības šķūņi tup kupenās līdz kliņķim un tecina jumtus. Gar sienām saputinātais sniegs lēnām plok, atstājot ūdeni iekšpusē sabērtajos graudos. Attīru vienu stūri un sāku rakties pretī savam pāriniekam, kurš pa laikam pazūd aiz vēja savilktajām kaudzēm. Rauju, līdz saule uzkāpj pusdienās. No mitrajām drēbēm ceļas garaiņi, zābaki izmirkuši gurkst, bet izracis esmu tikai metrus divdesmit garu sniega grāvi. Apsēžos uz sniega lāpstas un aizsmēķēju. No parka pāri augstajam žogam svilpj strazdi, bet tepat pie mums šķūņa čukurā ņemas zvirbuļi. Pienāk kolēģis.

— Iedod uzsmēķēt! — viņš saka un nosēstas priekšā saulei. Uzreiz kļūst vēsi. Es pārceļos grāvja otrā pusē. Norāvis cigaretei filtru, mans darbabiedrs aizkūpina. Tādu «truba-ļotu» es vēl neesmu redzējis. Vatētās bikses, nosietas ar aukliņām galos, neslēpj spalvainos lielus, bet puszābaka pašķīdušajā purngalā var uzminēt basas kājas pirkstus. Krekla viņam nav. Tā vietā savilktās divas žaketes dara šo ērmu baigi plecīgu, un apakšējie atloki ir atlocīti tā, lai cauri nespīdētu kailās krūtis. Novilcis «tankus», viņš uzliek savas sazilējušās pēdas uz lāpstas finiera un sāk tīrīt kāju pirkstus.

— No rīta domāju, ka gals klāt. Daudzi to vairs nesaprot, ko

tas nozīmē — saulīte!

— Tu vēl neesi paņemts ciet? — es viņam pajautāju.

— Kam es esmu vajadzīgs!? — viņš atmet ar roku. — Atnāc, kaut ko parādīšu.

Otrā šķūņa galā pie paša žoga pa dēļu starpu ir sabiruši graudi.

— Tos vajadzētu sist gaisā.

Ģērbtuvēs pa skapjaugšām mētājas tukši maisi. Vienu mēs pieberam pilnu.

— Kā tevi sauc? Ja iekritīšu, — es viņam piemiedzu ar aci.

— Koļa! — viņš nosēc nodzertus smiekliņus. Mēs uzceļam «pulmani» uz žoga un Koļa pēc tam to uzsēdina man uz pleciem. Atri pāreju pāri ielai un nogriežos ap stūri. Pakaļ neviens nesauc. Laikam viss kārtībā. Pēc ieraduma kājas mani iegriež vajadzīgajās kāpnēs, un, uzkāpis pa trepēm, pieklauvēju. Aiz durvīm smako klusums. Pleci nīd zem pārliekās nastas. Atkāpies soli atpakaļ, iesperu pa rokturi un ieeju virtuvē. Degunā sitas rūgstošā brāga. Nometu maisu zemē, bet no istabas izsteberē pāragra vecene ap gadiem četrdesmit.

— Ko gāz durvis ārā!

— Es atraisu maisu. Viņa saņem pirkstos nedaudz graudu, paburza tos un izvelk divas aiz aizkara aizslēptas pudeles. Vienu attaisu, izleju pilīti uz galda un pielieku sērkociņu — zila liesmiņa sāk raustīties pa rakstaino vakstūku. No tās pašas vietas paņemu vēl vienu un visas trīs sabāžu kabatās.

— Graudus tirgū pirki, ko? — ieņurdas ragana.

— Un tev te laikam balzāma filiāle.

Vārtu rūmē saskrienos ar Koļu.

— Es skatos — tu nepanes vientulību?

Koļa neatbild, bet viņa acis apmīļo manas piebriedušās kabatas. Kā sarunājuši, mēs pagriežam raudošajam labības šķūnim muguru, un nomelnējušais šķindēju jumts, sašļucis aizvien vairāk, saplūst kopā ar dēju žogu vienā pelēki garā strīpā. Es laipoju pāri peļķēm, bet Koja brien tām taisni cauri, un laikam tikai kautrība nejauj viņam mest ar ūdeni pilnos zābakus pirmajos krūmos. Drēbēs noslēptie trauki klunkšķ un darbina smadzenes.

«Uz kurieni ar viņu lai iet?»

Paskatos uz savu dzīvo ēnu.

— Es tevi iekārtošu labā robā uz kādu nedēju. Drusku pasēdēsi, bomba kabatā un koste par brīvu.

Koja Harītim būs īsts atradums. Pašā vecpilsētas centrā ieslēpusies stāv mana drauga bohēma. Cauri notupušajai krāsai spiežas vecie gotiskie burti, iznesot uz āru šī grausta iesīkstējušo

dvēseli — «Hurenhaus», lieveņa priekšā no sārta bruģakmens izliktie rombi kādreiz ķēra jūrniekus, bet tagad glabā piemiņu visvecākajai profesijai pasaulē. Harītis ir mājās. Es atgrūžu durvis, un mēs ieejam iekšā. Saimnieks stāv pie molberta un triepj krāsas uz audekla. Kreisās rokas protēzes pirkstu starpā kūp iespraustā cigarete, un, tabakas dūmos apdullušā magnetofona atsaukts, istabā griežas trīsdesmito gadu tango. Tātad Harītis taisa tirgus preci. Apskatu bildi. Šveices Alpu ieskautam ezeriņam pāri slīd laiva, un, rietošās saules apspīdēts, tai atvadas māj sarkans dakstiņu jumts.

— Tas ir Ko)a.

Es redzu, ka Haris nopēta manu paziņu: viņa hobijs ir portretēt visādus paklīdeņus. Gar sienām nokārti, tie ir šī dīvaiņa tuvākā sabiedrība, bet, kad Harītis ir pilnā, viņš nododas ģenealoģijai.

— Tu paskaties uz šīm lūpām! — vecais bērnnamnieks aizklāj kādas nodzītas ielenes pieri ar avīzi.

— Sī noteikti ir mana māmiņa.

Harītis nosēdina Ko|u uz krēsla un aptin viņam ap kaklu garu koši sarkanu šalli. Ap modeļa apaviem krājas netīras ūdens peļķītes.

— Viņš būs labs.

Šalle ir kolosāla, jo tikai tagad es pa īstam ieraugu, cik Koļa ir noplīsis.

— Vai nav forši? — Harītis smejas. Uz protēzes uzvilktais cimds sāk gruzdēt, un viņš aizmet cigareti.

— Kapitāla upuris!

Pirmā pudele ir tukša, un visvairāk iesilst Koļa.

— ... pārnāku no jūras. Sanāk sievas radi un sūc skābuli. Bēthovens, Pendereckis. Es sēžu kā mēbele un metu balto. Viņi tādu nedzer. Pikaso, Sonorella. Sievasmāte to dara tīšām, un es vairs neizturu.

— Cilvēks pēc pusgada mājās pārnāk, bet jūs — jūs zināt, kas tas ir — špangots . ..

— Kuš, kuš, neapgāz traukus, — Harītis viņu mierina.

— Melanholija... — cauri dūmiem dzied moldāviete. «Diez, ko dara Kapteinis?» man ienāk prātā. «Droši vien gaudo.»

Es pieceļos.

— Ir jāiet. Suns palika viens, kāds vēl iztaisīs no viņa cepuri.

— Suņu ādas tagad cenā, — saka Koļa. — Klausies, draudziņ, tu man neiedosi naktsmājas?

Mēs izejam uz ielas. Harītis ir saņēmis Koļu zem rokas, bet viņš visu laiku smejas. Mani ir pārņēmusi riebīga «pirms-plosta» nojausma. Paskatos uz savu saules brāli. Labi, ka Harītis ir ar

mieru nākt līdzi. Pa abiem mēs viņu ātri piedzirdīsim, un tad es nolikšu viņu kaut kur šķūnī, lai guj. Nav jau tā Koļam pirmā reize, bet rīt lai iet, no kurienes nācis. Sataustu kabatā tukšu cigarešu paciņu.

— Es tūlīt jūs panākšu.

Pārskrienu pāri ielai. Pie veikala durvīm dirn žodzenieki.

— Tu negribi drusku piemest? — kāda roka mani saķer aiz jakas stūra. Es izraujos, un viņi sāk mani sist. Aizsedzu galvu ar rokām, saliecos, lai nosargātu vēderu, un, kāpjoties atpakaļ, meklēju mājas sienu. Pie katra belziena galvā skan viena doma — ir jānoturas kājās, citādi nospārdīs! Ilgi tas nebūs, otrpus ielai taču palika Harītis ar to pļēguru. Pēkšņi vairs neviena nav. Iztaisnojos, bet tūlīt kāds atlauž rokas aiz muguras. Katrā pusē man stāv pa dūšīgam kārtības sargam, un klusēdami mēs sākam iet pa ielu uz priekšu. Runāt nav nekādas jēgas. Pēc dažām šķērsieliņām būs viņu štābs. Tur arī nav vērts runāt, jo es esmu dzēris, tikai, kas tagad notiks ar Kapteini? Viens no onkuļiem brīžiem man iesper pa dibenu* Laikam nomierina sev nervus.

Aiz muguras atskan rēciens. Es atskatos. Harītis, norāvis protēzi, vicina to veselajā rokā, bet viņa garie, lokainie mati un bārda, skrējienā sacēlušies gaisā, izceļ niknumā atņirgtus zobus. īsts fauns, kurš metas glābt savu avi. Tālāk atpalicis, klunkurē Kola. Es jūtu — rokas atbrīvojas, un ienirstu pirmajā šķērsielā.

Kapteinis guļ izstiepies sētsvidū un kustina asti. Ja viss ir beidzies labi, uzradīsies arī mani «cīņu biedri». Sāku ar Kapteini cīkstēties. Mums ir tāda rotaja — es cenšos viņam uzmīt uz priekšķepām, bet Kapteinis man kož kurpē. Pudeles palika pie Hara, un vispār viņi varētu neatnākt, bet Ha-rītis jau ver vaļā vārtiņus.

— Ja tu man neesi parādā miljonu, tad konjaku — noteikti!

— Kā tas beidzās?

— Tu domā, es zinu? Kad tiku brīvs, laidos ar pilnu ātrumu un visu laiku jutu, ka kāds man diedz paka). Aizslēpjos aiz stūra, domāju, varbūt aizķeršu ar kāju, bet tas bija Koja.

— Pie tevis jau polši, kur tad šis paliks.

— Haris gan Ir velns! — glaimīgi saka Koja. — Bez viņa tev būtu «truba».

— To es pats zinu.

Es ieeju pēc glāzēm. Launaga saule silda dūšīgi, un mēs varam pasēdēt lapenē. Iedzeram. Runāt vairs negribas, tikai Koja nemierīgi grozās uz sava krēsla.

— Man, puikas, nesit galvā, un te vairāk nav kā katram pa simt gramiem.

No istabas iznesu savu «Dzelzs rezervi» un kārtis.

— Te tavs konjaks.

Nolieku Harītim priekšā pudeli.

— Es nespēlēšu, — saka Haris. Viņš, atlaidies krēslā, griež gaisā dūmu virtenes.

— Aizdod piecīti, — lūdz Koja. — Mēs uzsitīsim acīti. Haris izvelk naudu.

— Tas tev avansā, tikai skaties, nepazūdi.

īsā laikā Koja mani aptīra līdz kreklam. Kaut kur viņš šmauc, bet uzkarsētās smadzenes nespēj sekot līdzi. Ieeju Almas kundzes galā un iebāžu atslēgā savu slēdzeni. Tā neder, un uz robainās bārdiņas paliek svaigi skrāpēti nospiedumi. Nedaudz pavīlēju, un mūķīzeris gatavs. Es zinu, ka saimniece starp grāmatām slēpj naudu. Kaut kur jau Koja nojūgsies, un tas būs pēdējais gājiens viņa dzīvē. Paķeru no bufetes vēl zāļu šņabi. Ciet durvis neslēdzas, tas jāatliek uz rītdienu. Spēlējam tālāk. Domas pieķeras vienai kārtij, bet partija paliek ārpusē.

— Bankrots! — nosaka Harītis.

— Tu teici, ka suņi ir cenā, — es saku Koļam. — Liec visu pret suni!

«Kur viņš liks suni, bet rīt, ja kas, es viņu dabūšu atpakaļ.»

— Tev šodien neveicas! — iejaucas Haris.

— Kaptein!

Suns pienāk man klāt un uzliek galvu uz ceļgala.

— Skaties, — es viņam saku, — ja būs kāds no kalpiem, es spēlēšu uz tevi.

Koļa samaisa kārtis un noliek kavu uz galda.

-— Pārcel! —es saku Harītim.

— Mani tu iekšā nepin.

Es pārceļu kaudzīti, un Koļa man vienu lapiņu nomet priekšā. Uz galda pretī smīn kreiča kalps. Koļa tur banku. Es pieņemu. Pirmais — dūzis, tad kalps, dāma un kungs! Pietiek. Es pabužinu Kapteinim aiz auss, bet gribas viņu bučot uz purna. Koļa atver dūzi un desmitnieku.

— Tu visu laiku laid muļķi! — es jūtu, ka kliedzu.

— Tu mani noķēri?!

— Labi, es viņu rīt izpirkšu.

Koļa paņem no galda virtuves nazi un iet klāt Kapteinim.

— Nē, es to lopu ņemu tūlīt! Un tu zini, kāpēc? Tāpēc, ka man patīk tev iegriezt! Likumīgi.

— Viņš ir jucis, — saku Harītim.

— Es tev teicu, tu mani te iekšā nepin!

Zem kājām man zeme pārvēršas muklājā. Redzu, ka Koļa neatkāpsies, bet Harim uznākusi taisnības mānija. Tā viņam ir pirmā totālā dzēruma pazīme. Kapteinis uzmanīgi vēro Koju.

Kāpēc viņš ir tikai klēpja sunītis?! Aiztikt Koļu man Haris nejaus. Koļam uz Kapteini ir tiesības, bet pret abiem es neko neizdarīšu.

— Pagaidi! — es apturu savu putnu biedēkli, — dod man. Paņemu no viņa duramo un pasaucu Kapteini. Viņš ierūcas, saluncina asti un metas virsū manai kurpei. Es saliecos un iegrūžu asmeni līdz spalam. Suns iegārdzas un noveļas uz sāniem. Viss viņa ķermenis krampjaini raustās, bet no mutes veļas asiņu kamoli. Ieeju istabā un iekrītu gultā, bet liekas, ka krītu tukšumā. Vislabāk es uzsvilptu Kapteinim un mēs skrietu tramdīt pīles. Pie velna viņus visus! Kas tad Kapteinim, viņš tā arī nesaprata, kas notiek, jo iedurt es iedūru labi. Ienāk Haris ar pudeli.

— Es biju veikalā. Tagad mums jānolūst līdz galam.

Es izmetu glāzi. Noteikti zinu, ka man ir bail palikt skaidrā.

— Tu darīji pareizi! — saka Haris, — tā ir goda lieta, bet rīt viņš laimīgs nebūs. ,

— Es nedrīkstu Koļu šodien aiztikt. Šodien es viņu nosistu.

— Tu nedrīksti to šodien darīt.

Mēs vēl sadzeram un izejam ārā. Mani pārņēmusi baiga vienaldzība. Koļa sunim jau novilcis ādu. Es skatos dīrātajā miesas blāķī, bet tas vairs nav Kapteinis.

— Kur lai notecinu asinis? — jautā Koļa.

Aiz ceriņkrūma vēl ir tīra sniega kupena. Viņš izgriež krietnu gaļas gabalu.

—Te mums iznāks vakariņas, ja tikai Ēriks laidīs virtuvē. Mēs ar Hari sēžam pie galda, bet Koļa cep kotletes. Samalis gaļu un samīcījis mīklu, viņš tagad veido apaļus plācenīšus un met jautri čurkstošajā pannā.

— Kad es strādāju ziemeļos, — ierunājās Koļa, — bija mums tur tāds Vaņa. Gorilla kas gorilla. Viņam aiz loga vienmēr karājās suņa gaļa. No rīta šis pieceļas, nogriež šķē

li, tādu pašu jēlu norij un tad tikai kāpj biksēs iekšā. īsts ciema suņu bieds. Reiz uzķērās uz pastmeistara laikas, tad gan dabūja pa ausi.

Haris piebīda mums glāzes.

— Kādās mājās pienu, kas zīdainim palika pāri, māte atslauca un deva dzert savam kollijam. Vienreiz pārnāk mājās — no sīkā kājas vien palikušas. Smaka tam bērnam un pienam viena.

— Paši vainīgi, — es saku, — bet pēc kara kaut kur igauņu salās saimniekam bijis suns. Reiz naktī braukuši cauri mežam kamanās. Suns arī bijis līdzi, un viņiem uzklupis vilku bars. Zirgs sācis trakot. Saimnieks izgrūdis suni laukā, bet pašam izdevies izmukt. Pēc dienas suns pārvilcies galīgi sakosts. Saimniece devusi šim ēst, viņš tikai nolicies savā vietā pie saimnieka gultas.

Pārnācis vecais un gribējis šo noglaudīt, bet suns kā ķēris rīklē, tā abi beigti.

Koļa noliek kūpošo bļodu uz galda.

— Kušaķ podano.

Es negribu izlikties labāks par šiem lopiem. Paņemu vienu kotleti un nokožu gabaliņu. Pa durvīm ienāk Almas tante.

— Jūs jau mājās? — es jautāju, bet knapi dzirdu savu balsi.

— Tā iet, ja taisa pārsteigumus. Māsa kaut kur aizbraukusi, bet kas tad jums te?

— Man, Almas tant, ir dzimšanas diena, — saku.

— Nāciet pie galda, saimniec, — aicina Harītis.

Almas tante ieiet istabā un pēc brīža iznes cepumus un vīna pudeli ..

:— Lai arī es tādus rautus nemīlu, — viņas acis ir aizķērušās aiz Koļas spalvainajām krūtīm, — bet būs jau jāuzdzer tam jubilāram. Nevar taču jaukt kompāniju. Šis vīns ir vecs, vēl no nelaiķa vīra laikiem.

Pēc Almas kundzes sejas izteiksmes es uzminu, ka par naudu viņa jau visu zina.

— Kur tad Kapteinis?

— Zem ceriņkrūma guļ, — es saku un uzlieku viņai uz šķīvja kotletes.

— Jūs taču gribat ēst.

Iestājas klusums, tikai pret šķīvja malām tinkšķ dakšiņas. — Varat pateikt, kas tas ir? — jautā Harītis un rāda uz gaļu. Vislabprātāk es viņam to bļodu uzmauktu galvā, bet tik un tā — vienreiz nu ir vakars.

— Droši vien kaut kas no meža.

— Vau, vau, vau, — ierejas Koļa.

Es paskatos uz saimnieci. Viņa aiz pārbīļa ir izrāvusi savus mākslīgos zobus un izskatās tik jocīga, ka es pilnā kaklā iesmejos un sāku riet visiem līdzi.

— Vau, vau, vau, vau, vau ...

EGILS PLAUDIS

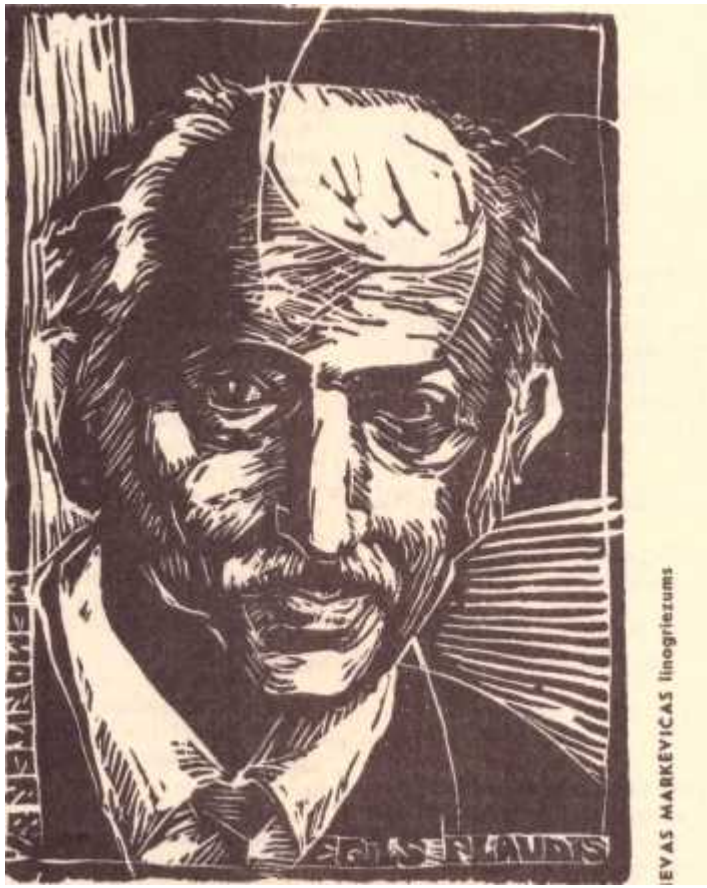

Lūk, dārzā auga dālijas. Piejūras dārzā skopā.

Labi gan būtu negaisa vālā Palikt mums visiem kopā.

Viņš si|ķes ķēra un sālīja.

Vai skaidrs, vai pērkona riba. Tikmēr sārteni baltās dālijas Raudāja par savu nebūtību.

Ko tur muldēt par nebūtību — Mātes dārzā to paprāva cilts: Kur viņas iznīkst, ja ar gribu. Kopā turas pelēka smilts!

Iet pērtiķis pa ļaužu baru. Neviena neatmaskots iet —

Ar zelta brilli, bārdu garu.

Ar visiem citiem vienuviet.

Jā, katrs otra sejā meklē To, ko viņi sevī pašā redz.

Vai mīti debesīs, vai peklē.

Vai jauns tu, vai jau gluži vecs.

Iet pērtiķis pats sevī grimis Un grāmata tam padusē.

Viņš, lielai domāšanai dzimis. Iet vienaldzības sēklu sēt.

Tāds simpātisks un tievs.

Ar melnām, melnām acīm. Tāds šķiet man zag)u dievs.

Bet apzagto dievs citāds, Viņš sarkanu degunu slej. Pie rokas vienmēr citāts.

Tā starpība būs gados —

Ak laiks, ak laiks, kā skrej . Kas gan mums tevi atdos!

1986

1982

1987

DIALOGS

... Un Izrādās, ka donkihota zobens Patiesi liecina — ar daudziem robiem,

Kaut varētu aizmigt Un neatmosties Varbūt ka rītu iau vērts ir posties Bet kas gan sacīs Ar drošu pieri Ka neuznāks kari Ka neuznāks mieri Tad jau tāpat vien Turpināt

Līdz akla pusnakts Man pienāks klāt

Ka dzirnavas jau pulkiem vien ir veikts.

Kur tu to redzējil Reiz laidās sapņu svīre. Bez bailēm kaujās dodas īsti vīri,

Bez sava sapņa katrs esam beigts.

1987

čūska pa nūju lien. Mākoņi jumtos brien. Debesīs klaigāja Cīruju kori.

Baltais students bij Apēdis mori.

Pasaule briest un tūkst Brīnumu nepietrūkst. Jāpiebilst, čūska gan Laba nav tev un man.

1987

1987

Vakarēdiens, Leonardo,

Tāli laiki zemē siltā Pārmet manu skumju straumei Pāri neredzamu tiltu.

Vakarēdiens mani gaida:

Gurķis, akmeņogļu šņabis,

Kad tas izdzerts, tad jau liekas: Arī tā ir tīri labi.

1980

Zilzajā ezerā peldējos.

Krastā purenes plauka.

Tai būtu jābūt krāsu romancei Saskanīgai un jaukai.

Kas to izjutis, tas to zina — Ezeram: vidus un malas;

Mana ezera dibenā Velni kafiju mala.

1987

Piesaules puse man melo, Rudens puse elš,

Ko tai pats asākais dzelonis, Naglām piebērtais ceļš.

Pīli cepu uz iesma.

Meldiņš tik brangs un sens — Vāczemes augstākā dziesma. Barons fon Minhauzens.

Kur dzima patiesība,
Kur viņas šūpulis kārts!
Tur, kur jūru per zibens, Pātago pērkona dārds.
Piesaules puse man melo, Rudens puse «II,
Un pa vidu Ir dzelonis, Asinīm notašķīts ceļš.
1985

RETROBALĀDE

Tur tas tīģeris zvērudārzā
Arī daļa no mana spēka
No manas dzīvības no manas ēnas
Tur tas zobens muzeja stūrī
Sarga mani vientuļā naktī
Un kad es novelku bruņukreklu
Man ir asiņains krusts uz krūtīm
Tai dienā kad tu to ieraudzīji
Tu atnāci apsēdies paliki
Tad es sapratu vēstures aklumu
Mums viņiem jāatdod
Mūsu tīģeris mūsu zobens
Mūsu krusts lai paliek mums pašiem
1983

Es rītā valstījos pa pelavām.
Bet vakarā ar suņiem gāju kosties.
Bet tu — kamdēļ vairs mūiam nepamosties No pusmiega bez kādām žēlabām!
Mans suns ar sauli trako vienuviet.
Es viņam zobus šerpi laidu gūžā.
Tu krāc un krāc kā bezgalīgas slūžas.
Tu piecelies, kad acis būs man ciet.
Tās sveši ļaudis aizvēruši būs,
Tad raudāsi un plēsīsies bez mitas;
Tad patiesība būs, kas sapnī šķita:
Sī paradīze izšķīrusi mūs.
1985

Vajag melot mīļi maigi, Vai tu bungu ādu dauzi. Vai sver anemones ausi, Vajag melot mīļi maigi, Dauzot savā sitamā, Pusnakts sapņa šķitumā. Kas ir melll Patiesība,

Ko uz pusēm pāri šķeļ Roku pāris melu kārīgs, Pats sev mirres seļā leļ, Pats tu pāva melu trīsa — Patiesība pārāk īsa.

Vajag melot mīļi, maigi.
1987

Ķengarags. Kaķa nags Lūžņi. Un vidū dzeltens.

Tur tās pēdējās dālijas zeltī Tā kā traks — Ķengarags.

Kaķene pienu laks Pati zags, citiem nedos Ziemā vērtīsies Ķengarags.

1987

Mans no gaisa krītošais ūdens Tevi jau iepazinis sen;

Tajā dienā, tālajā rudenī Laimes vējrādis vējus dzen.

1987

PILS

Tu man kā lietus pretī pili, Bet droši varu apsolīt:

Es celšu dižezera pili No perlamutra — jumtu pīt.

Būs apkārt zilizaļi sili.

Tur dziedās Benjamino Džili. Ja dažs to dēvēs cūku sili, Vai tādā aizmūžībā mīti

1987

Pār Daugavu zelta skalda Lftca aši spīgodama;

Tā nebija zelta skalda,

Tā latvieša dvēselīte.

Sorudenl straume rauda,

Kā nekad birusIcs;

Gan uz citu rudentlņu Kāps par zvaigzni debesīs ...

1987 .

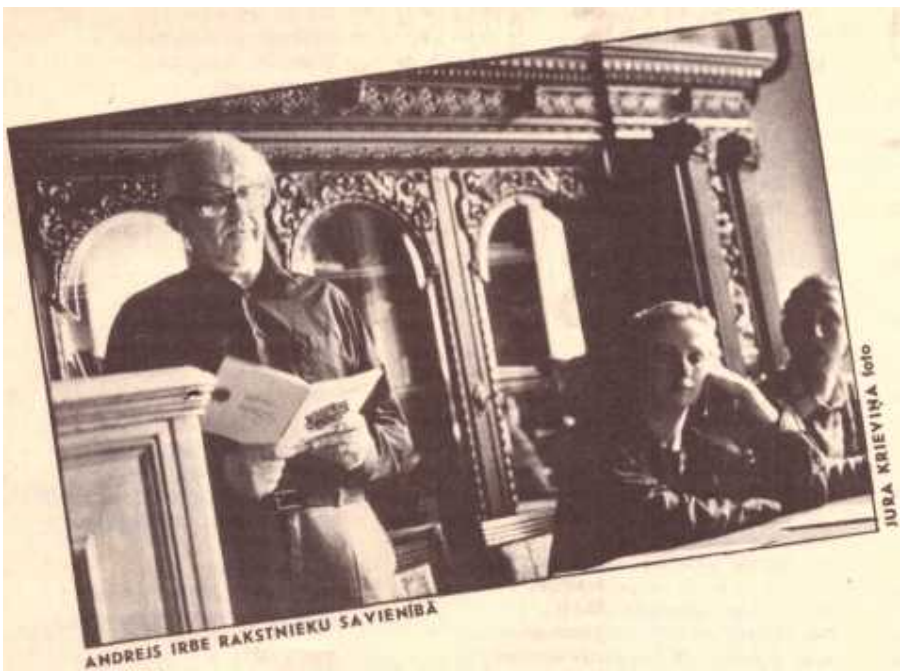

Latviešu dzejnieks Andrejs Irbe 1944. gadā emigrēja uz ārzemēm, kopš 1947. gada dzīvo Zviedrijā. Viņam iznākušas divas stāstu un noveļu izlases «Mums nav svētvakara» (1962) un «Marisandra kaza» (1966), divi dzejoļu krājumi — «Vientuļa laiva

ir nošu zīme» (1968) un «Bez gulbjiem un bez sniega» (1979), kā arī viena grāmata zviedru valodā «Dzimis bijušā Zviedru Vidzemē» (1975). Pēdējā laikā latviešu lasītājs biežāk var iepazīties ar svešumā dzīvojošo dzejnieku un rakstnieku darbiem gan presē, gan atsevišķās grāmatās. Aprīļa beigās un maija sākumā Rīgā viesojās Andrejs Irbe.

GUNTARS GODIŅŠ: — Aiz robežām iznākušās pirmās pēckara laika avīzes, slavenais rakstnieku un mākslinieku «Elles ķēķis» Ņujorkā — tāds bija latviešu literatūras sākums ārzemēs. Vēlāk atsevišķas grāmatas, žurnāli, tikšanās . .. Taču pagaidām pie mums nav neviena plašāka rakstu gala par jūsu dzeju vai prozu, literāro situāciju vispār, pagaidām atsevišķas grāmatas, atsevišķi autori «nozibsnī» un viss.

ANDREJS IRBE: — Z viedrijā, Amerika vai citur, stāstot par svešatnes literatūru, parasti to iedalu trijos nosacītos vēsturiskos posmos. Pirmais ir kolektīvā pārdzīvojuma literatūra, tajā patriotiski piepaceltā tonī runāts par dzimtenes zaudēšanu, tajā jūtama nevis katra atsevišķa, bet gan visu kopējā sā-pe. Dzintara Soduma, kurš, starp citu, ir pārtulkojis Džoisa «Uli-su», kā arī Riharda Rīdzinieka darbos akcentēts jau katra personiskais pārdzīvojums. To es dēvēju par otro posmu. Trešais — tā ir iemājošanās, iedzīvošanās konkrētajā vidē (Anglija, Amerika, Austrālija, Zviedrija). Romānos un stāstos starp latviešu varoņiem parādās amerikāņu vai angļu draugi un paziņas, skaidrāk raksturoti apkārtējie apstākļi.

G. G.: — Tas varbūt vairāk attiecas uz prozu, bet kā ar pašreizējo dzeju!

A. I.: — Igauņu kolēģi Zviedrijā uzsver, ka viņu jaunākajiem dzejniekiem tagad ir ap piecdesmit. Latvieši tomēr ir un paliek dzejotāju tauta, tāpēc Amerikā, Kanādā parādās viens otrs jaunāks dzejnieks. Kā perspektīvāko gribu pieminēt Sniedzi Ruņģi, protams, arī Juri Kronbergu, Pāvilu Johansonu, bet no tādiem pieredzējušākajiem — Gunāru Saliņu un Astrīdu [vasku.

G. G.: — «Pēc referāta: diskusijas» — dzejolis, kuru izlasot ir vēlēšanās pēc sirdsapziņas diskusijas ar sevi un ar vēsturi. Esmu vienmēr apšaubījis kristiānisma postulātu, ka patiesība dara brīvu, drīzāk patiesība ir atbildība, smaga nasta. Līdzīgi ka ticība nav patiesības zināšana, bet gan uzticība tai, arī pārliecība šajā dzejolī ir nevis apgalvojumā, bet pieredzes liecībā.

A. I.: —5o dzejoli uzrakstīju 1964. gadā, kad zviedru dzeja nodarbojās ar dažādiem eksperimentiem. Neatceros precīzi šo zviedru autoru, bet viens viņa dzejolis iespiedās manā atmiņā, tur bija tikai cilvēku vārdi, vārdi, vārdi . . . Dzejolis vēstīja par otrā pasaules kara šausmām, konkrēti — par koncentrācijas nometni. Es neteiktu, ka tā bija ietekme, drīzāk impulss, un vienā elpas vilcienā man radās šis

dzejolis. Minētā klase nav reāla, taču daži fakti, dažas ainas ir biogrāfiskas, piemēram, tā ballīte, kurā «uz cementa grīdas baigi plīsa kurpes». Tas ir mans iekšējais protests pret ierasto pārliecību, ka mana taisnība ir tā vienīgā.

G. G.: — Latviešu rakstnieks emigrācijā griežas starp diviem dzirnakmeņiem. Viens — pasaules literatūra, konkrēti, tās zemes, kur dzīvo, otrs — latviešu senākā un mūsdienu rakstniecība.

A. I.: — Runājot par manu prozu, daudzi teikuši, ka tajā jaušama Ingmāra Bergmaņa filmu ietekme. Man ir grūti to apstiprināt, bet kādu laiku biju aizrāvies ar šīm psiholoģiski dziļajām un precīzajām filmām. Pēc stilistikas man tuvi norvēģis Tarjejs Vēsoss un zviedrs Eivins Jūnsons. Dzeju man nepatīk lasīt, tāpēc tajā, manuprāt, nevar atrast kāda ietekmi. Lai gan man saka — tu raksti tāpat kā tie tur, Rīgā! Sākumā no latviešu dzejas dzimtenē lielu iespaidu atstāja Ojāra Vācieša «Ugunīs» un Imanta Ziedoņa «Motocikls». Es biju pirmais, kas zviedru presei uzrakstīja par Imantu. Tagad pa laikam uzšņāpāju pa recenzijai vai rakstam, kuros mēģinu apstrīdēt bieži sludināto apgalvojumu, ka «viņi ir pagalam». Ka latvieši gan šeit, gan tur, izņemot «Mērnieku laikus», neprot rakstīt romānu, tas tiesa, taču dzeja ir augstā līmenī, arī īsie stāsti (E. Rubene, A. Neiburga). **G. G.: — Kāda sajūta, iebraucot dzimtenē, kādas pārmaiņas Rīgā, cilvēkos!**

A. I.: — Latvijas robežu šķērsoju pirmo reizi, jo toreiz mani aizmigušu ieveda jūrā un, kad pamodos, atpakaļceļa vairs nebija. Bet, «ja man būtu tā naudiņa, kas guļ jūras dibenā», lielu daļu ziedotu agrākās arhitektūras atjaunošanai, jo Rīga ir viena no skaistākajām Viduseiropas pilsētām, tikai pēc vella izskatās šie «akmens kluči» jaunajos rajonos.

Bet attieksme emigrācijā ir mainījusies. Ja agrāk es «Literatūru un Mākslu», ko abonēju jau kādus trīsdesmit gadus, tikai izšķirstīju, tagad gandrīz viss laiks aiziet lasīšanai. Un vēl taču uzradies tas «Avots», kura iznākšanu mēs raksturojām tā — kā ar slapju lupatu pār acīm.

G. G.: — Kāda epizode visspilgtāk paliks prātā no šī brauciena!

A. I.: — Pirmo reizi braucot garām Brīvības piemineklim, mana sieva Māra iesaucās: vai, cik maziņš!

ANDREIS IRBE

PĒC REFERĀTA: DISKUSIJAS

Es nemaz nekāpšu katedrā,

es tepat no vietas:

Dāmas un kungi! Biedri! iūs kaut ko runājāt par varonību, un atkal jūs: ka mūsu paaudze nav nostājusies uz ceļa. — Minēja

vairākus, bet pie tiem es tuvāk nepakavēšos.

Vispirms par varonību:

te vajag būt kādai loģikas kļūdai.

Varonība ir kaut kas,

par ko tiesības runāt tikai uzvarētājiem.

To pašu var sacīt arī par godu un slavu. Ciešanas!

Fakts ir tāds, ka ciešanu ir vairāk tā saucamajām lielajām tautām (tā ir vienkārša aritmētika:

1 + 1 + 1+ ...).

Raķešu čaulas jau sen to ierakstījušas starp zvaigznēm kaligrāfiski skaisti.

Mēs netikām augstāk par ābeles galotni joprojām gaišā vasaras naktī kaimiņa dārzā

(mēs čiepām ābolus, tas bija tāds sports).

Un kas tad ir tie

MĒS!

To nav daudz, es varu runāt tikai par divdesmit trijiem skolas klasi — trīspadsmit zēniem un desmit meitenēm.

Klases žurnāls izskatās šādi |z nozīmē zēnu, m — meiteni):

I. A„ z., 12.11.1924.:

aizbēga no skolas, dzirdējām — it kā uz kuģiem. Viņa vecākus atkāpjoties nošāvuši krievi.

S. A., Z-, 8.12.1924.:

brīvprātīgi iesaukts ieroču SS, ievainots, tagad lasa valodu lekcijas kādā Kanādas koledžā.

O. B„ m., 1.2.1925.:

kopā ar vecākiem pārbēgusi uz Zviedriju, vakaros strādā par tīrītāju apdrošināšanas firmā Stokholmā, audzina trīs bērnus. V. C., z., 28.2.1925.:

brīvprātīgi iesaukts darba dienestā, vēlāk kādas vācu vienības būvrotā, miris gūstā pēc pārbēgšanas pie angļiem.

T. D., m., 10.9.1924.:

aizsūtīta darbā uz Vāciju (Ostarbeiter), SS vīru izvarota, pēc Vācijas atbrīvošanas vinu nošāvis kāds krievu majors.

A. E., Z-, 31.12.1924.: '

brīvprātīgi iesaukts ieroču SS, sodīts ar nošaušanu par nepaklausību latviešu izcelsmes SS šturmbanfīreram.

E. E., m., 2.1.1925.:

palikusi ielenkumā Kurzemē, izsūtīta, pēc atgriešanās strādā par slaucēju padomju saimniecībā Zemgalē.

Z. F., m., 13.3.1925.:

precējusies Vācijā 1945. gada pavasarī, vīrs miris. Izceļojusi uz ASV, apprecējusies otrreiz — ar amerikāni, tikpat kā vairs nerunā latviski.

Z. G., z., 1.10.1924.:

izstājies no skolas, SD vīrs, koncentrācijas nometnes sargs, izceļojis uz Argentīnu, tālākais liktenis nezināms.

RITAS LAIMAS KRIEVIŅAS zīmējums

23

O. J., z., 24.12.1924.:

brīvprātīgi iesaukts ieroču SS, pretestības kustības ziņotājs Kurzemē, dzīvo Austrālijā, skolotājs.

V. H„ m., 24.10.1924.:

studējusi Vācijā, apprecējusies un izcejojusi uz ASV, laimīga laulības dzīve, divi bērni, interesējas par suņu rasēm un izstādēs ieguvusi vairākas godalgas. Latviešu biedrības Dāmu komitejas ilggadēja priekšsēde.

B. Ķ„ m., 15.2.1925.:

vācu okupācijas laikā slepeni piegādājusi pārtiku krievu gūstekņiem, šī iemesla dēj pēc kara uzskatīta par neuzticamu, deportēta uz Sibiriju, sašauta, nosalusi sniegā.

R. L., z., 1925.:

kad vācu iestādes atklāja, ka viņa vectēvs ir žīds, viņu ievietoja geto. Tālākais liktenis nav zināms.

M. M., z„ 19.11.1924.:

slikti mācījās, spekulants, izstājās no skolas un strādāja uz

dzelzceļa, tagad smagā auto šoferis kādā kolchozā.

F. P.ғ z., 29.10.1924.:

brīvprātīgi iesaukts ieroču SS, dezertējis, tagad priekšstrādnieks mechaniskā darbnīcā Anglijā, precējies ar anglleti, kādas biedrības kasieris, nodevies alkoholam.

A. R., m., 19.1.1925.:

palikusi Latvijā pēc vecāku aizvešanas uz Vāciju, tagad skolotāja un jauno naturālistu pulciņa vadītāja.

J. R., z., 15.12.1924.:

māte poliete, dzīvo ar svešu vārdu Polijā, kāda saimnieciska uzņēmuma vadītāja palīgs, partijas biedrs.

A.S., m., 8.4.1925.:

apprecējusies Vācijā, tagad dzīvo Filadelfijā, nēģeru restorāna *Sun Club* īpašnieka sieva, pieci bērni. Latviski neprot. Z. š., z., 23.8.1924.:

vācu laikā saslimis ar tuberkulozi un ievietots sanatorijā, vecāki aizbēguši uz Zviedriju. Par neapdomīgu izrunāšanos dzērumā Izsūtīts uz Sibiriju, miris.

H. T., z., 23.3.1925.:

brīvprātīgi Iesaukts darba dienestā, kritis uzlidojumā.

E. U., m., 16.3.1925.:

kopā ar māti atgriezusies Latvijā, no Vācijas, pie tēva, padomju leridņa. Kolchozā rakstvede Vidzemē, partijas kandidāte.

J. U., z., 1.8.1924.:

slimīgs, lzce|ojis uz Vāciju kopā ar vecākiem, radi — balt-vācieil. Tagad ekspedīcijas firmas rīkotājs direktors.

A. Z„ m„ 10.9.1924.:

Izsūtīta no Rīgas Ierakumu darbos uz Zemgali. Pazudusi bez vēsts.

Tā nu tas izskatās
šodien.
Sauciet,
ja gribat,
par varoņiem — jo neko jau tas vairs nenozīmē.
Un ir pagājis daudz gadu, kopš mēs vispār bijām kāds
MES.
Es atceros vienu pavasari. — Pēdējo!
Varbūt... Nē,
tas bija kāds pirms tam.
Mēs visi toreiz stāvējām kādas — Izejvielu trūkuma dē|
apklusušas — apavu fabrikas pagalmā
Rīgā

pēc slepenas balles (mums bija tur tāds lokāllņš, klasei, uz cementa grīdas baigi plīsa kurpes, zēni drusku iedzēra arī) un skatījāmies debesīs, kur viena pēc otras dzisa zvaigznes un mēness izira rīta gaismā, mēs visi bijām iemīlējušies — trīspadsmit zēni un

desmit meitenes (dažas meitenes sapņoja par zēniem vecākajās klasēs —

mēs to zinājām, tikai nesapratām — kāpēc).

Toreiz mēs bijām MES — starta vietā.

Ausa. Ceriņos vīterēja putni.

Un nu es gribu vaicāt:

Ko lai mēs, tie dail,

stāstām saviem bērniem:

— patiesību!

— melusl

Un fa patiesību, tad-kādu patlesTbul Un ja melus, tad kādus melusl Par mums, mums paliem — ne jau par ko citu.

1964

D20RD2A ORVELA «DZĪVNIEKU FERMAS» PARĀDĪŠANAS 2URNĀLA «AVOTS» SLEJĀS IR PIRMĀ TIK-SANAS AR *ŠO* DARBU MOSU ZEMĒ. KRASI NORAIDOŠO ATTIEKSMI PRET SO AUTORU PIE MUMS PARASTI PAMATOJA AR VĀRDIEM — PRETPADOMJU, APMELOJUMS. NAV KO SLĒPT, NERETI TIE, PIE KURIEM ATRADA DZORD2A ORVELA GRĀMATAS, TOLĪT BEZ VARDA RUNAS TIKA PASLUDINĀTI PAR IENAIDNIEKIEM. TACU ST DZĪVNIEKU GROTESKA PARADĪZE, NO KURAS TIEK PADZĪTS CILVĒKS, VĒSTURES RADĪTĀJS UN VILTOTĀJS, PARADĪZE AR SAVU SIMBOLU VALODU, AR POLITISKĀS SITUĀCIJAS PĀRKAU-SĒJUMU PASAKĀ, AR FILOZOFISKO KONKRETUMU UN VISAPTVERAMĪBU NAV VIENNOZĪMĪGA. TĀPĒC VIKTORIJAS CAĻIKOVAS RAKSTS, KURĀ RUNĀTS PAR LAIKMETA UN MĀKSLINIECISKO DAUDZVEIDĪBU, PALĪDZES PAMATĪGĀK IEDZIĻINĀTIES D20RD2A ORVELA NEPARASTAJĀ DOMĀSANAS PASAULE.

GUNTARS GODIŅS

VIKTORIJA ČAĻIKOVA

filozofijas zinātņu kandidāte

PĀRDOMAS PAR

w w

DZORDZA ORVELA

«DZĪVNIEKU FERMU

»

«Visi dzīvnieki ir vienlīdzīgi, tomēr daži dzīvnieki ir vienlīdzīgāki'nekā citi.»

Kas tas! Pēc pārdrošā satura absurduma — kaut kas līdzīgs parunai.

Pēc formas un sintakses tā tomēr nepārprotami ir tikko jaušami nacionāli ietonēta grāmatu valoda: tajā nav netulkojamu idiomu, un skanējums neatbilst folkloras toņkārtai. Kaut gan — vai folklora ir tikai un vienīgi mutvārdi, lokāls kolorīts, dialekts!

Cilvēks, kas izdomājis šo himēru, šo «saprāta briesmoni» — savādos dzīvniekus, kas ir ne lielāki un stiprāki, bet gan kaut kādā neizprotamā kārtā «vienlīdzīgāki» par citiem — , nav vis vienkārši drukājis rindas uz sava daudz pieredzējušā «Underwood». Viņš ir pavilcis svītru zem gadsimtus lolotajiem sapņiem, projektiem, programmām, traktātiem un daiļtekstiem, kas apvienoti savā divdomībā mīklainajā terminā UTOPIJA (brīnumainā Nekuriene), ko pirms četriem gadsimteņiem izgudrojis vina tautasbrālis.

Daudzkārt mēģināts utopiju izsvītrot — parodijas par to parā-rādījās, vēl Moram dzīvam esot. XX gadsimtā ar savām antiuto-pijām kļuva slaveni Jevgeņijs Zamjatins un Oldoss Hakslijs — īsi pirms tapa uzrakstīta jocīgā un rūgtā pasaka par «visvienlīdzīgākajiem» dzīvniekiem. Bet šīs pasakas autors savu sēru svītru pavilcis zem aprēķiniem, likmēm uz vienlīdzību, nenogalinot sevī ticību, ka «visi dzīvnieki ir vienlīdzīgi», un cerību, ka kādreiz beigs par to runāt garām, viltīgām frāzēm ...

Viņš rakstīja skaidri un prozaiski, sekojot principam: «laba proza ir kā loga stikls». Pasaku, ko nule esat izlasījuši, speciālisti uzskata par angļu valodas «ideālo domu». Dažās ārvalstu universitātēs tā ievada speciālos un vispārējos kursus. Kā populāras klasikas etalonam piedienas, tā iekļauta skolu programmās.

Bez šīs pasakas un tās idejiskā turpinājuma — «1984», kas nosaukta par «gadsimta grāmatu», viņš ir uzrakstījis četrus romānus, četras autobiogrāfiskas esejas, dzejoļu krājumu un četrus publicistisku vēstuļu sējumus. Tomēr, kā nācies lasīt,

lieliskākais viņa sacerējums bijis viņa paša dzīves romāns.

Orvels dzimis 1903. gadā Bengālijā, nabadzīgā skotu aristokrātu ģimenē, kas, kā viņš vēlāk ar rūgtu pašironiju rakstīja, «ar 400 mārciņām gadā vēlas dzīvot, kā džentlmeņiem piedienas». Šīs vēlmes mudināta, ģimene ar neiedomājamām grūtībām iekārtoja viņu slēgta tipa elitārā skolā — *prep-school.* **Kroņa maizē. Zēnam tā bija traģēdija, kuras apzināšana un pārvarēšana noteica viņa dzīves un daiļrades likteni. «Re kā, re kā mēs priecājamies»[1]—tā saucas pēc rakstnieka nāves publicētā grāmata par viņa bērnību. Kā apliecina rakstnieka otrā sieva Soņa Orvela, viņš uzskatījis, ka, tieši mācoties** prep-school, **neapzināti sākuši krāties materiāli romānam «1984». Ir arī viņu ģimenes drauga Tosko Faivela liecība. «Orvels man teica, ka nabadzīga neveiksminieka zēna ciešanas sagatavošanas skolā, iespējams, ir Anglijā vienīgā totalitārās varas priekšā bezpalīdzīga cilvēka antoloģija un ka «Londonā 1984» viņš pārcēlis savu skolas gadu skaņas, smaržas un krāsas.» Taču arī bez liecībām to skaidri pauž fragmenti no grāmatas par bērnību: « .. no mājas siltuma nežēlīgā un neizprotamā pasaulē izstumta bērna izmisums un vientulība, aukstums, ēdiens, kas uzdzen nelabumu, fizisku sodu radītas sāpes un pazemojums, nerimstoša vainas apziņa.»**

Pamatskolā viņš pirmoreiz saprata, «ka dzīves likums ir — pastāvīgs spēcīgo triumfs pār vājajiem. Nešaubījos, ka šis likums ir objektīvi nemaldīgs, jo citus nepazinu. Vai bagātie, spēcīgie, elegantie, modernie un dižciltīgie var būt netaisni! Tomēr kopš agras bērnības zināju, ka subjektīvs konformisms nav iespējams. Sirds dziļumos, manā iekšējā «es» mita morāla pienākuma un psiholoģiskā faktora atšķirības noslēpums.

Nedz pārveidot pasauli, nedz pakļaut to sev nevarēju, taču varēju atzīt savu sakāvi un padarīt sakāvi par uzvaru.»

Liela prep-school **stipendiāta uzvara bija iestāšanās privileģētajā ītonas koledžā — angļu elites šūpulī. Taču, beidzis ītonu, viņš savu uzvaru apzināti padarīja par sakāvi: nevis iestājās universitātē, bet gan stājās policijas dienestā un aizbrauca uz Birmu. Vēlāk šī sakāve pārtapa uzvarā, proti, romānā «Dienas Birmā», kas līdz ar autobiogrāfisko dokumentālstāstu «Suņa dzīve Parīzē un Londonā» radīja kaut pieticīgu, tomēr krietnu vārdu literatūrā — Džordžs Orvels. Tas nebija vis pseidonīms, bet it kā īstais vārds, kurš izspiedis**

iepriekšējo, vecāku doto, aristokrātisko un izmeklēto — Ēriks Arturs Blērs. Nomaiņa ir dziļi pārdomāta: Džordžs — angļa sinonīms, Orvela — upe Ziemeļanglijā. Vienkāršs, artikulācijā parupjš vārds. Biogrāfs raksta: «Par Orvelu viņš nosaucis savu īsto «es», to, kāds viņš gribētu būt — skaidru dzīvi dzīvojošs, skaidri runājošs, skaidri rakstošs.» Ar «pareizā» vārda izvēli viņš sāka pildīt savu «Prometeja uzdevumu» — meklēt patiesus vārdus cīņā ar viltīgu «izrunāšanos».

Tas ir dramatisks paradokss, ja ar «izrunāšanās» atmaskojumu jānāk klajā rakstošam cilvēkam, īpaši ja rakstītājs nav zinātnieks, bet gan rakstnieks, kas redz sava talanta egoistiskos avotus. «Vēl bērns būdams, apjautu to kā divu nedalāmu spēju savienojumu: vara pār vārdu un spēks raudzīties acīs netīkamiem faktiem.

Šīs divas spējas ļāva man valdīt slepenā pasaulē, kurā es atguvos no sadzīves neveiksmēm.»

Nepārvarami apstākļi — ģenētiskie, ģimenes, sadzīves — noteica to, ka vārds kopš pašiem agrīnākajiem gadiem bija vienīgais, kas pasargāja viņu no dzīves — «no dzīves, kāda tā ir, no pretīgajiem dzīves sīkumiem».

Apzinādamies un saprazdams to, Orvels izmisīgi cīnījās ar savas «literārās» personības realitāti. Būdams izraudzīts rakstnieka misijai — pēc psihiskā un fiziskā veidola, audzināšanas, izglītības un talanta — , viņš neatlaidīgi tvēra pēc policista ka-rabīnes, cērtes un lāpstas, trauku mazgātāja lupatas, karavīra šautenes, mednieka bises, zvejas laivas stūres, pat pēc pārdevēja atsvariem un skaitīkļiem, vienmēr strādādams no sirds, dedzīgi, neveikli, neveiksmīgi un, galvenais, sāpīgi apzinādamies, ka cieš postu, klaiņo, pāri spēkiem strādā un bendē slimās plaušas ar vienu vienīgu mērķi — to visu aprakstīt. Turklāt ne sliktāk, kā to darījuši viņa «literārie dievi» — Lorenss,

Džoiss, Eliots, Prusts — , un vienlaikus tikpat sirdi iežēlinoši kā nemirstīgā Herieta Bīčere-Stova («Es nomirtu aiz laimes, ja būtu «Krusttēva Toma būdas» autors … »). Viņš sev neslēpa arī to, ka vēlas «politisku tekstu pārvērst par mākslu», lai «iekustinātu pasauli noteiktā virzienā», proti, iegūt absolūtu varu pār vārdu un ar savu vārdu — varu pār cilvēkiem, kaut jebkāda vara, un jo īpaši vārda vara, viņu biedēja un atgrūda, bija viņa personiskais grēks un pasaules ļaunuma sakne. Orvels vispār nebija līdzīgs rakstniekam, arī ārēji ne. «Nekad netiku redzējis cilvēku, kas tik maz līdzinātos rakstniekam un vispār cilvēkam. Viņš bija līdzīgs literāram personāžam, grāmatas varonim, turklāt konkrētam — Donam Kihotam — ar savu neiedomājami garo un kalsno stāvu, šauro, garo un grumbu izvagoto seju.»

Kopš bērnības būdams smagi slims, fiziski neveikls un neprasmīgs, viņš vairākus gadus (pēc Birmas) pelnīja iztiku ar vissmagāko un pazemojošāko darbu, kādu bija iespējams atrast Londonā un Parīzē; kaut uz trūkuma robežas, tomēr aristokrātiski audzināts, slimīgi jūtīgs pret netīrību, viņš prāvu dzīves daļu pavadīja netīrībā un nesakoptībā. Pilnīgi ticami, ka ar savu «suņa dzīvi Parīzē un Londonā» viņš izpirka «koloniālo grēku»: viņu vajāja atmiņas par aizvainotajiem padotajiem un kalpiem aziātiem … «Es apzināti gribēju nostādīt sevi situācijā, kādā bija cilvēki, kurus piecus gadus nevilšus pazemoju, gribēju būt upuris un neveiksminieks. Pat doma par sadzīvisku labklājību, pašu pieticīgāko, man toreiz bija pretīga.»

Viņš uzskatīja sevi par sociālistu, kādu laiku bija leiboristu partijas (kreiso anarhistu frakcijas — ILP[1]) biedrs, vienlaikus būdams konfliktā ar visiem Anglijas sociālistiem.

Par Orvela sociālisma nosacītību liecina formulējumi viņa radošajos portretos: «apskaidrība caur sociālismu», «pievēršana sociālismam», «kristīšana ar sociālismu». Šeit gan runa par ticību, ne par zinātnisku pasaules uzskatu. Orvels pats nošķira Birmā nākušo atskārsmi no politiskās pozīcijas, kas izveidojās krietni vēlāk: «Esmu izgājis nabadzību un izdzīvojis atstumtā likteni. Tas vēl vairāk nostiprināja manu naidu pret kundzību, tāpat kā dienests Birmā iemācīja izprast imperiālisma būtību. Taču pareizai politiskai orientācijai ar to bija par maz. Spānijas karš un vēl citi 1936.—37. gada notikumi radīja manī apvērsumu, un es sapratu, uz ko pastāvu. Katra manu nopietno darbu rinda, kas uzrakstīta, sākot ar 1936. gadu, tieši vai netieši vērsta pret totalitārismu, aizstāvot demokrātisko sociālismu — tādu, kādu es to saprotu.»

Orvela narodņiciskā orientācija (kā jebkura narodņiciska orientācija) apvienoja sevī upurēšanos un egoismu. Viņš gribēja iegūt tikpat, cik devis. «Kā visi zēni no «labām ģimenēm», tiku audzināts, ka strādnieki ir agresīvi, vulgāri un nelabi ož. Un tagad, tagad, kad gribēju ieiet bijušo proletāriešu pasaulē, alkas saprasties manī jaucās ar bailēm,» tā viņš raksta, savu klaidoņa odiseju atcerēdamies. «Dievs vien zina, ko man maksāja pirmoreiz atvērt naktspatversmes durvis. Es ar šausmām vēroju, kā man tuvojas jauns krāvējs ar sarkanu seju. Viņš uzlika roku man uz pleca: «Vai gribi tēju, draugs!» Es izdzēru tasi. Tās bija kristības.»

Odisejas otrais posms — Vaithenas kalnraču ciemats, kur viņš kā kreisas izdevniecības korespondents bija ieradies pētīt bez darba palikušo kalnraču dzīvi, — Orvelam bija vieglāks. Tomēr, padziļinoties kontaktam, padziļinājās arī bezdibenis. Vēl

rindas no grēksūdzes: «Es mīlēju šos cilvēkus, un, domāju, viņi mīlēja mani. Tomēr par savējo nekļuvu. Šī liktenīgā barjera ir kā caurspīdīgs stikls akvārijā: viss tepat, blakus, bet iziet cauri jūs nespējat.» Orvela autobiogrāfiskajā prozā divu dvēseļu pilnīga saplūsme tēlota tikai vienu reizi — tā ir tikšanās ar nepazīstamu kareivi Ļeņina kazarmās Barselonā.

Ar šo epizodi sākas viņa pirmā grāmata par Spāniju, ar to beidzas otrā, tā pieminēta burtiski katrā grāmatā par Orvelu, vienalga no kādām pozīcijām rakstītā, — kā viņa garīgās dzīves neapšaubāma virsotne, līdz ar dzeju, kuras fragmentu še publicējam parindenī — pēc citāta no grāmatas «Kataloniju pieminot».

«Kad gājām projām, viņš šķērsoja visu istabu un cieši paspieda man roku. Itin kā viņa dvēsele un doma, laužot tradīciju un valodu sienu, savienotos ar manu dvēseli un do-

[1] Rinda no angļu bērnu dziesmas ar V. Bleika vārdiem.

mu . ../ Lai laime tev itāļu kareivi f **kaut drosmīgam nepazīt laimi / no pasaules balvu tev neredzēt** *I* **jo devis tu vairāk kā iespēji ņemti ... I bet gaisma kas tevī tā palika man** f **man nav ar ko to noslāpēt I arī elles ugunī tā neizplēn I skaidrais dvēseles kristāls I ...»**

Par revolucionāro Barselonu Orvels raksta: «Tā bija sabiedrība, kur normāls dvēseles stāvoklis bija cerība, nevis apātija un cinisms, kur vārds «biedrs» pauda neviltotu biedriskumu ... kur nevienam nebija ne veiksmes, ne citu labumu, bet nebija arī privilēģiju un lišķības ... Tas bija dzīvs agrīna sociālisma tēls, un šis tēls nevis pievīla, bet savaldzināja mani. Kā nekad agrāk vēlējos pieredzēt sociālisma triumfu.»

Orvels ieradās Spānijā kā korespondents, taču «tūlīt pat iestājās tautas milicijā, jo citādi rīkoties nebija iespējams». Apstākļu sakritība — viņš nonāca nevis Interbrigādē, bet gan anarhistu brīvkaraspēkā. Nevar sacīt, ka ieroču biedru neprasmīgums, izlaidība un bezrūpība nekaitināja angļu rezerves virsnieku — «spartiešu garā audzinātu sahibu». Viņš alka uzvaras, militāru panākumu, alka triumfa pār ienaidnieku, viņš strīdējās ar biedriem un sapņoja cīnīties regulārās daļās. Taču, kad anarhistu formējumi kļuva par apmelojumu upuriem un tika iznīcināti kā «Franko piektā kolonna», viņš «slavēja likteni, ka tas viņam nebija vēlējis pāriet stipro pusē». īsi pirms traģiskā fināla Orvelu smagi ievainoja kaklā: izgājusi milimetru no artērijas, lode gandrīz uz gadu laupīja viņam balsi. «Spānijā,» Orvels vēlāk rakstīja,« jau kuro reizi sapratu, ka cilvēka liktenīgā dilemma ir — spēks vai augstsirdība, un viņš būtībā nav brīvs šajā izvēlē. Kaut kas lemj viņa vietā. Es, piemēram, nevaru izraudzīties

spēku.»

Spānijas pieredze Orvelam, kā allaž, bija divēja. Optimisma virsotne un vienlaikus — «visrūgtākā vilšanās». No vienas puses, «tur es pirmoreiz sāku ticēt cilvēka cildenumam», no otras — «tur, 1936. gadā, man vēsture apturēja savu gaitu. Kopš bērnības zināju, ka avīzes var melot, bet tikai Spānijā ieraudzīju, ka tās var pilnībā falsificēt realitāti. Es personiski piedalījos «kaujās», kurās neatskanēja neviens šāviens un par kurām rakstīja kā par varonīgām, asiņainām cīņām, un es piedalījos kaujās, par kurām prese nebilda ne vārda, it kā tādas nemaz nebūtu bijušas. Es redzēju bezbailīgus kareivjus, kas avīzēs bija pasludināti par gļēvuļiem un nodevējiem, redzēju gļēvuļus un nodevējus, kurus tās cildināja kā varoņus. Atgriezies Londonā, redzēju, kā intelektuāļi uz šiem meliem būvē pasaules uzskatu sistēmas.»

Pārfrāzējot Žanu Neķeru («Tikumiskais ir lietu dabā»], var sacīt, ka Orvelam tikumiskais ir valodas dabā. Tāpēc viņš ir ne vien stingrs, bet pat kašķīgs savās prasībās pret valodu, tās niansēm. Kreisajos literārsalonos, pie kuriem, Londonā atgriezies, viņš piederēja, bieži dzirdēja sakām *«under socialism»* **— burtiski «zem sociālisma». Acīmredzot domāts «sociālismā», taču šis «acīmredzot» Orvelam nav pieņemams. Viņš burtiski «piekasās» prievārdam. «Acīmredzot viņi tā iztēlojas: sociālisms, un viņi — augšā.» Prievārds atklāj Orvelam angļu inteliģences slēpto sapni — sagraut veco elitāro sociālismu un radīt hierarhisku sabiedrību, kurā viņi būtu virsotnē un protests pret viņiem kļūtu neiespējams.**

Un tomēr Orvels tolaik bija optimists — cik tas iespējams rakstniekam ar pesimistisku temperamentu. Orvela optimisma pamatā bija pārliecība:

1. Cilvēces progress nav ilūzija.

2. Katrs represīvs režīms pats audzē savu soģi.

3. Varaskāre, kas izpaužas represīvos režīmos, nav cilvēka iedabas izpausme, tā ir nabadzības, deficīta un to radītās konkurences ētikas rezultāts (lai atceramies ābolus un pienu, kas tiek tikai cūkām!] .

Sava optimisma raksturu Orvels, kā vienmēr, mēģināja izprast caur cita rakstnieka, šai gadījumā — Dikensa, daiļrades prizmu, pētot viņu kā morālistu.

«Morālista sociālo lomu nosaka laiks: vienā fāzē viņš ir revolucionārs, citā — konservators, kurš tomēr ir revolucionārāks par revolucionāru, jo ir kritiķis, kur revolucionārs var kļūt par apoloģētu. Daudzi revolucionāri ir potenciāli toriji: viņi tic, ka pareizs sabiedrisks iekārtojums garantēs pareizu dzīvi, un, visu iekārtojuši tā, kā viņiem šķiet

pareizi, vairs negrib neko mainīt.»

Orvela formulējumu tiešums mulsināja viņa domubiedrus. Viens no viņiem — Ričards Rīss —Orvela politiskās pašnoteikšanās pretrunīgajam dinamismam rod izskaidrojumu franču rakstnieces antifašistes Simonas Veilas vārdos: «Tam, kurš saprot, kādā virzienā šobrīd sāk šķiebties sabiedrība, jādara viss, kas viņa spēkos, lai atjaunotu līdzsvaru. Un, lai to veiktu, nepieciešams zināt, kur ir līdzsvara punkts, būt gatavam nostāties otrā pusē, kā to dara Taisnīgums, šis mūžīgais bēdzējs no uzvarētāju nometnes. Grūti rast citādu formulējumu principiem, saskaņā ar kuriem Orvels allaž instinktīvi rīkojies.»

šīs neapzinātās stratēģijas spilgts piemērs ir viņa attieksme pret Anglijas karu ar Vāciju. 30. gadu beigās kopā ar ILP viņš nostājas pacifisma pozīcijās. Par to, cik dziļa bija viņa pārliecība, liecina rinda no vēstules Herbertam Rīdām: «Uzskatu, ka katram mums, kas nostājas pret tuvojošos imperiālistisko karu, jāapvienojas nelegālā kustībā.»

Orvela pacifisms pagaisa burtiski «vienā naktī», un zīmīgi — ne pēc, bet pirms kara sākuma, un šī apskaidrība — tāpat kā «1984» varonim — radās sapnī: «Redzēju, ka karš ir sācies. Tas bija viens no tiem sapņiem, kas ... kas atklāj mums mūsu patiesās jūtas. Man šis sapnis atklāja divas lietas: karš dzemdinājis mani no jauna, un sirds dziļumos esmu patriots: es negribu sabotēt karu, es gribu cīnīties ... Ir jau labi būt «progresīvam» un «izglītotam», nicināt pulkvedi Blimpu[1] un lepoties ar to, ka esi brīvs no visām tradīcijām, taču pienāk stunda, kad zemi krāso asinis, un tad: «O, ko lai veicu tavā labā, Anglija, mana Anglija!»

Līdz 40. gadu beigām Orvels nepiedzīvoja nekādu iekšēju politisku apvērsumu: joprojām palika kreiss, kapitālisma ienaidnieks, leiboristu piekritējs un, protams, nikns to kritiķis, jo 1945. gadā leiboristi pirmoreiz Anglijas vēsturē bija nākuši pie varas.

Bet viņa optimistiskā pasaules izjūta bija izsīkusi, un trīs to balstošie postulāti zaudējuši savu optimistisko satvaru, sašķiebušies, viņa vārdiem runājot, nosacītas modalitātes virzienā:

1. Cilvēces progress, iespējams, ir tikai mūsu ilūzija.

2. Iespējama tādu represiju rašanās, kas spēj noturēties m ū-ž ī g I.

3. Varaskāre, iespējams, nav vis situatīva reakcija, bet gan cilvēka organiska īpašība.

Tā radās pasaka par cilvēkvēsturi.

Lai izprastu tās jēgu no iekšienes, mēģināsim pārcelties 40. gadu literārleiboristiskajā Londonā. Orvela draugs un

līdzgaitnieks *Independent Labor Party* R. Varhezs atceras: «Toreiz visi bijām ļoti kreisi un ļoti sarkani, pēcāk daudzi ar tādu pat degsmi pārmetās pa labi un pārkrāsojās balti. Trokšņainā salonkņadā, atšķaidot to ar viskiju un šampanieti. Orvels bija baltais zvirbulis mūsu vidū. Viņš nekad nezaudēja galvu. Viņam bija imunitāte pret revolucionāriem tostiem un dialektiskiem kokteiļiem. Viņš nekļuva par komunistu trīsdesmito sākumā, bet četrdesmito beigās nekļuva par antikomunistu. Vēl svarīgāk, ka viņam bija imunitāte pret to, ko šodien dēvē par personības kultu. Vienmēr taču vieglāk ticēt kādam, nevis kaut kam. Mūsu ticība ātri vien pārtapa par histērisku elka pielūgsmi. Viņā tas izraisīja šausmas.»

Reiz kāds žurnālists savā rakstā viņu automātiski piepulcināja «kreisajiem, kas vīlušies staļinismā». Orvela atbilde bija: «Nevarēju vilties, jo nekad neesmu bijis savaldzināts ... Tad jau pareizāk būtu sacīt, ka tas izrādījies labāks, nekā es pirms piecpadsmit gadiem biju paredzējis.»

Sajā situācijā un dvēseles stāvoklī viņš formulēja savas satīras politisko mērķi un izvēlējās tai žanru. «Lai atdzemdinātu sociālistisko kustību,» viņš rakstīja, «jāsagrauj staļinisma mīts», un, tā kā «mīts kaujams ar mītu, tāpat kā uguns ar uguni», tas jādara alegoriskā, pasakas formā.

Lai izprastu «Fermas» ieceri, jāzina, ka Orvels savā vidē bija vientuļš, ne tikai vērtējot staļinismu, bet arī valsti, kas bija kritusi tam par upuri.

Viņš ne reizi neatļāvās bilst nicinošu vai augstprātīgas iecietības pilnu vārdu par «pacietīgo krievu muilku». Viņam bija pretīgi tādi neoloģismi, kā «homo so*veticus*». «Kas par blē-ņāml Nekādu soveficus nav — tur dzīvo īsti, pilnvērtīgi cilvēki. Nevar zināt, kā viņu vietā būtu rīkojušies mēs!» Viņu tracināja kolēģu uzrakstītais par «progresa cenu», «saprātīgu un reālistiSKU attieksmi pret vardarbību», «neizbēgamajām represijām» un tml. Tērgāšana par spīdzināšanām un nāvessodiem viņam šķita «tūkstoškārt ļaunāka» pat par līdzdalību terorā. Savā publikācijā viņš bez žēlastības šausta intelektuāli, kurš, pie kamīna savā krēslā sēdēdams, attaisno teroru. «5e nav runa par Ideoloģiju: gluil vienkārši par Intelektuāli, kam tuvs Makl-avelll un kuru valdzina vara.» Būtiska deta|a: par totalitāru viņš uzskatīja ne tikai vienu vai otru valsti, bet laikmetu kopumā, visu XX gadsimtu — cilvēces kareivīgās vēstures un «kareivīgā intelekta» mantojumu.

Bet ir taču jābūt kādam saskarsmes punktam starp Orvela pārliecību, ka «sociālisms Ir vājo reliģija, un tāpēc ir cildena», un viņa dedzīgo, stipro, no sakāves uzvaru alkstošo garul Ir taču

jābūt kaut kādam VIŅA reālismam, kas viņu kā domājošu cilvēku vieno ar humānistisko Intelektuālo tradīciju.

Uztaustīt šo saskarsmes punktu nav viegli — jāizlasa ne vien romāni un esejas, bet arī publicistika. Kādā no rakstiem sastopamas šādas pārdomas par vēsturi: «Pieļausim, ka XV gadsimta Florencē masu ekspluatācijai bija progresīva nozīme: tā atbrīvoja mazākumu, dodot tam iespēju nodarboties ar zinātni, kultūru un tml., — atbrīvot visus toreiz nebija Iespējams. Bet šodien, kad cilvēku vietā var strādāt mašīnas, vairākums principā var dzīvot tā, kā XV gadsimtā dzīvoja Florences elite. Tātad makiavellistiskās elitārās teorijas ir ne vien necilvēcīgas, bet šodien arī nereālas. Tās vairs neatbilst civilizācijas interesēm. Mazākuma vara tātad vairs nav relatīvs, bet absolūts ļaunums.»

Citiem vārdiem, «kungi» kādreiz bija «reālisti», «gudrie», šodien viņi ir... vienkārši cūkas. Uz divām kājām staigājošas, lasītrakstītpratējas, diplomātiskas cūkas. Un tādas arī paliks — pasaku mūžībā, līdzās kaščejiem un pūķiem.

«Bargi gan viņš sodījis ļaunblēdīgo intelektu,» rakstīja viens no «Fermas» recenzentiem. Bet ne jau intelekts bija tas, ko Orvels sodīja. Orientācija uz spēku agri vai vēlu novedīs pie bez-domu pakļaušanās, bet bezdomu intelekts ir absolūts nonsenss.

Orvela pozīciju balsta ne vien instinktīvs narodņicisms, bet arī dziļi pārdomāta filozofija. Tāpēc, saņēmis pārmetumus par reakcionārismu, viņš ar pilnām tiesībām varēja atbildēt: «Tieši tāpēc, ka mana attieksme pret intelektuāļa vārdu ir nopietna, es neieredzu ņirgāšanos, mēdīšanos, ķengāšanu un labi apmaksātu pigu kabatā, kas tik raksturīgi literātu pasaulei.» Tomēr, nolēmis rakstīt «Fermu», Orvels bija spiests pievienoties šai literātu pasaulei — atteikties no darba BBC Indijas redakcijā, kur viņš veidoja antifašistiskus raidījumus, un 1943. gada beigās stāties mierīgākā darbā ietekmīgajā leiboristu izdevumā «Tribune». Avīzes izdevējs Enevrins Bevins (nākamā leiboristu kabineta ministra brālis) uzaicināja viņu strādāt par literāro redaktoru. «Tribune» lasītājiem Orvela vārds bija labi pazīstams: kopš 1940. gada viņš bija laikrakstā publicējamās literatūras ārštata recenzents. Tagad Orvels vadīja pastāvīgo sleju «As *I please*» («Es domāju tā»), kas, pēc kritiķu domām, arī bez romāna būtu padarījusi viņu par lielāko nacionālo slavenību. Daudziem arī pēc «Fermas» un «1984» uzrakstīšanas viņš palika Orvels no «Tribune» — asprātīgs, dzēlīgs, patiess, nenogurstošs politiskās un daiļliteratūras lasītājs; tiešie un neatkarīgie spriedumi darīja viņu vairāk līdzīgu tieši lasītājam, ne recenzentam. Redakcijā bija jāuzturas trīs dienas nedēļā, tāpēc bija iespēja intensīvi strādāt pie «Fermas», protams, laikā, kas bija brīvs no

līdzdarbošanās citos angļu un amerikāņu izdevumos («Observer», *«Munchester Evening News», «Partizan* Revue»). Darbs radio, kas viņu, frontei vairs nederīgu, sākumā morāli kompensēja, pakāpeniski pārvērtās par morālu spīdzināšanu: tuviniekiem viņš sūdzējās, ka pastāvīgi nākas «ķerties sev pie rīkles», ka pat pašu pozitīvāko ideju propagandai «vienmēr ir sava nelabi smakojoša puse», un viņa cerības «savienot antifašistisko un antiimperiālistisko propagandu» izrādījušās «tukša utopija». Avīzē viņš bija ievērojami brīvāks — savā brīvības izpratnē, proti, «paturot tiesības teikt cilvēkiem to.

ko viņi dzirdēt nevēlas». Nostiprināšanās šādā pozīcijā bija savlaicīga: viņš rakstīja grāmatu, par kuru pat vislabvēlīgāk noskaņotie Izdevēji Ilgi nevēlējās ne dzirdēt. Orvela kolēģis un tuvs draugs Dž. Vudkoks grāmatā «Kristāla gars» raksta: «Mani burtiski satrieca tas, ka viņa raksti dažkārt top uzreiz tīrrakstā. Laikam tāpēc, ka viņa dzīve pilnīgi saskanēja ar viņa tekstiem: dzīve «pa tiešo» ieplūda tekstā. $ai ziņā viņš bija memuārlsts, ne romānists.»

«Fermu» uzskata par Orvela vienīgo neautoblogrāflsko darbu vienīgi tāpēc, ka tā personāži ir dzīvnieki. Tomēr arī tā (kas arī tapusi «vienā piegājienā», laikā no 1943. gada marta līdz 1944. gada februārim) sakņojas atmiņās. Sī grāmata (par spīti aritmētikai) bija «pirmā» mīlestība, jo, kā autors pats izteicies, «tajā pirmoreiz apzināti mēģināju saplūdlnāt divus uzdevumus — politisko un mākslinieciskо».

Viņš meklēja «politiski mākslinieciskU» melodiju, par kuras pamattēmu va|adzēja kļūt skaidram, atmiņā paliekošam un vienlaikus liriski aizkustinošam motīvam. Viena no viņa personības īpatnībām (ļoti angliska) bija neparasta, radniecīga pieķeršanās dzīvniekiem: «visas jaukākās bērnības atmiņas man saistās ar dzīvniekiem». Vienā no priekšvārdiem 1947. gada Izdevumam autors stāsta, kā radās iecere: «Reiz, kad dzīvoju mazā ciemā, Ieraudzīju gadu desmit vecu puišeli, kas brauca milzu pajūgā, un Ik reizi, kad zirgs mēģināja nogriezties no šaurā ceļa, viņš to sita ar pātagu. Es iedomājos — ja zirgi apzinātos savu spēku, mums nebūtu varas pār viņiem. Ka cilvēki ekspluatē dzīvniekus, tāpat kā bagātie ekspluatē proletariātu.»

1944. gada martā Orvels paziņoja savu autortiesību īpašniekam Viktoram Holancam: «Esmu pabeidzis nelielu pasaku — 30 tūkstoši politiska satura vārdu. Taču esmu pārliecināts, ka Jūs to nenodrukāsit. Jums tā nav pieņemama no politiskā viedokļa, jo ir antistaļiniska.»

Viņš nekļūdījās. Bet atteicās arī citi izdevēji! Par «Fermu» sajūsminātais Ķeps uzskatīja par savu pienākumu to nosūtīt

Informācijas ministrijai — turienes ierēdņi bija satriekti par autora «politisko netaktiskumu».

Orvels cerēja uz Fabera un Fabera firmu. Te nu notika kas līdzīgs «Fermas» ideoloģiskajiem aforismiem.

Izdevniecības direktors, pazīstamais rakstnieks, teologs un galēji konservatīvais politiķis T. S. Eliots, nosaucis Orvela satīru par «šedevru, kas gandrīz pielīdzināma Sviftam», piebilda, ka tā tomēr ir ... «pārāk labēja».

Beidzot jau krietni paplukušo manuskriptu pieņēma Sekera un Jarburga firma. Freda Jarburga risks tika atalgots — grāmata piedzīvoja tam laikam gluži satriecošus panākumus, turklāt viņam vēl šodien pieder Orvela darbu izdevējtiesības. Tomēr Jarburga uzdrīkstēšanās bija relatīva: manuskriptu viņš pieņēma 1944. gada jūlijā, bet grāmatu laida klajā 1945. gada augustā. Bevins lūdza Orvelu nerakstīt «Tribune», baidīdamies, ka «Fermas» saceltais skandāls ietekmēs leiboristu vēlēšanu kampaņu. Taču recenzijas bija jūsmīgas: «jauns Svifts».

Tā sākās Orvela pasaules slava. Bet dzīves katastrofa neļāva izbaudīt tās garšu.

1945. gada 29. martā no pēcoperācijas infekcijas nomira viņa sieva Eilina — «brīnišķa, viņam bezgalīgi uzticīga būtne, īsta lēdija un ļoti inteliģenta sieviete». Orvels nebija klāt nāves brīdī: 15. martā viņš kā «Observer» korespondents aizbrauca uz Parīzi, nezinādams par gaidāmo operāciju. Sāpes, nožēla un bailes par nesen adoptēto mazo Ričardu, sajauktas ar vēl gruzdošām dusmām uz izdevējiem un slēptu aizvainojumu pret draugiem, kas viņa «viskreisāko grāmatu» sākumā uztvēra kā «labēju», neatstāja Orvelu līdz pat nāvei. Un līdz tai bija atlikuši vairs tikai pieci gadi. Viņš bez žēlastības dedzināja tos, pārņemts ar darbu pie savas galvenās grāmatas, kuras iecere radās jau pirms «Fermas» un kurā viņš apcerēja divu cilvēktra-ģēdijas cēlienu — spēka un taisnības — nesavienojamību.

Tautieša sera Atkinsa populārais aforisms «Jebkura vara samaitā, absolūta vara samaitā absolūti» skan maigi, salīdzinot ar Orvela briesmīgo hipotēzi par varas dabu. «Vara ir vienīgā īpašība, kas pilnīgi atkarīga no vēlēšanās. Neglītais var neauglīgi sapņot par skaistumu, muļķis par gudrību, nabagais par bagātību. Bet, kas alkst varas, tas viņu iegūst. Gribēt varu un būt ar varu apveltītam — ir viens un tas pats. Normālam, krietnam cilvēkam šāda vēlme ir svešav un tāpēc vara vienmēr ir paranolķu rokās.»

Anarhistu šādi aforismi netraucē. Taču Orvels nebija anarhists. Iekšēji organizēts, stingrs virsnieks, disciplinēts žurnālists, kas ne reizi nav atstājis neizpildītu redakcijas

uzdevumu, viņš atzina, ka vadība sabiedrībai ir nepieciešama. Nežēlīgie spriedumi sociālajiem likumiem vispirms galināja viņu pašu.

«1984» tapa burtiski pašnāvnieciskos apstāk|os: mazapdzīvotajā, skarbajā Juras salā Skotijā. Pats pārdrukāja romānu: izdevniecības nevarēja atrast upurēties gatavu mašīnrakstītāju. Strādāja 12—14 stundas dienā, ar temperatūru un asinis klepodams. Kad grāmatu iespieda, laida klajā, kad tā plūca pirmos atzinības laurus, viņš jau bija Londonas hospitālī. īsi pirms nāves pašsajūta nedaudz uzlabojās: turpat, hospitālī, viņš salaulājās un novēlēja Soņai Orvelai savu literāro mantojumu, arhīvu un pirmsnāves lūgumu draugiem: nerakstīt Ērika Blēra «iekšējo» biogrāfiju, «jo katra dzīve, kas ieraudzīta no iekšienes, ir vienīgi pazemojošu neveiksmju un mokošu sakāvju virkne». Džordžs Orvels mira 1950. gada 22. janvāra naktī — no kakla asiņošanas. Apglabāts Visu Svēto baznīcas draudzes kapos Berkšīrā. Akmenī iekalts viņa aizmirstais, noraidītais vārds: Ēriks Arturs Blērs.

Pēc 30 gadiem nomira Soņa Orvela. Palika manuskripti, melnraksti, uzmetumi, plāni. Arī šāds: pārlasīt Hercenu, uzrakstīt par krievu anarhistiem. «Lai arī viņš bija joti anglisks rakstnieks, viņa kautrīgajā un spītīgajā garīgumā bija kas tāds, kam pie mums nav analoga. Man nāk prātā krievu vārds — Antons Čehovs — cilvēks, kas tāpat peldēja pret straumi un tāpat agri nosmaka,» tā raksta kāds angļu autors. Cits viņa tautietis skar vēl ko zīmīgi noslēpumainu: «Viņš, kas nezināja krievu valodu, man brīžam atgādināja krievu, ne tikai tāpēc, ka dievināja Dostojevski un rakstīja kritiskas esejas par Tolstoju un Ļermontovu. Viņš ārkārtīgi sāpīgi, ne kā novērotājs, pārdzīvoja krievu traģēdiju. Pastāvīgi runāja par Staļinu, par represijām, badu, par cilvēkiem, kas pazūd bez pēdām. Un arī tad, kad nerunāja, šķita — viņš par to domā. Esmu pārliecināts, ka pēdējos desmit gados nebija dienas, kad viņš par to nedomātu.»

Eksistē pilnīgi fantastiska leģenda, ka Orvels pēc Spānijas bijis «Staļina nometņu gūsteknis». Lasot šādas atmiņas, neviļus jāpiekrīt Florenskim: «Atšķirībā no vēsturniekiem leģenda nekļūdās, jo leģenda ir pati realitāte — laika ugunī no visa liekā attīrīta, mākslinieciski līdz idejai apskaidrota, līdz tipam sakāpināta.»

Skaidrs, ka Ēriks Blērs nevarēja būt šo nometņu gūsteknis, bet skaidrs arī tas, ka Džordžs Orvels nevarēja tas nebūt.

«Aukstā kara» gados, kad stindzināja nepieciešamība izdarīt izvēli, ko «diktēja svešas atombumbas», viņš, zaudējumu, pārmērīga darba un arvien nežēlīgāka «pretīgo dzīves sīkumu»

spiediena novārdzināts, kā rakstīja aculiecinieki, arvien vairāk līdzinājās sāpju mocītam gūsteknim, ne jūsmīgi skumjajam Donam Kihotam.

1943. gadā, kad radās «Fermas» iecere, Orvels sacīja Eili-nai, ka grib veidot dzidru, visās valodās — pirmkārt, krieviski — viegli tulkojamu tekstu. Viņu ne brīdi nepameta cerība, ka lasītāji zemē, par kuru viņš nemitīgi domāja, kādreiz iepazīs viņa grāmatas.

Pagājuši tikai četrdesmit gadi. Angļu rakstnieki dzīvo ilgu mūžu. Orvels vēl šodien būtu varējis uzrakstīt dažus vārdus šim žurnālam.

Bet, kā teikts kādās no atmiņām, «viņš nodzīvoja tik īsu mūžu, it kā nebūtu vis divdesmitā gadsimta angļu rakstnieks, bet gan deviņpadsmitā gadsimta krievu dzejnieks».

Nekrologu publicēja viņa avīze — «Tribune». «Esmu pārliecināts,» rakstīja tās autors Arturs Kestlers, «ka literatūras vēsturnieki nākotnē zinās saskatīt Orvelā posmu, kas saista Sviftu un Kafku. Viņa «Četras kājas — labi, divas kājas — slikti» — tā ir sviftiska klasika, bet — ar būtisku atšķirību: Orvels nekad nezaudēja ticību cildeniem jehūžiem, tiem, par kuriem viņš ar tādu maigumu rakstīja: « .. cilvēki no pūļa, ar nogurušām sejām, sliktiem zobiem un dižciltīgām manierēm; cilvēki no rindas uz Biržu; vecmeitas, kas rudens rītā salīgi sabozušās steidz uz savām kopienām .. »

« . . Domāju,» turpināja Kestlers, «savai epitāfijai viņš būtu izvēlējies «revolucionāro himnu», ko vecā meldijā, «kaut kas vidējs starp «Klementīni» un «Kukaraču», tik aizkustinoši dzied viņa iemīļotie dzīvnieki:

Mums ir jāstrādā tai dienai.
Kaut šis darbs mums nāvi nes;
Govīm, zirgiem, zosīm, vistām Jāpūlas priekš nākotnes.
Viņš tomēr līdz galam tam ticēja.»

PAULS ĒRIKS RUMMO IR VIENS NO IGAUŅU DZEJNIEKIEM, KURU MĒS PAZĪSTAM PIETIEKAMI LABI. 1967. GADĀ IZNĀKUSĪ NELIELĀ GRĀMATIŅA LATVIEŠU VALODĀ, KĀ ARĪ PUBLIKĀCIJAS PRESĒ LAIKU PA LAIKAM ATGĀDINĀJUŠAS PAR ŠO DZEJNIEKU.

PIRMAIS DZEJOĻU KRĀJUMS IZNĀK TAD, KAD VIŅAM IR TIKAI DIVDESMIT GADU, DIVDESMIT SEPTIŅU GADU VECUMĀ KLAJĀ NĀK PIRMĀ IZLASE, KURĀ APKOPOTI VAIRĀKU GRĀMATU DZEJOĻI. PĒC ŠĪS IZLASES IZNĀKŠANAS 1968. GADĀ IESTĀJAS SEPTIŅPADSMIT GADU ILGA KLUSĒŠANĀ, TAČU PAULS ĒRIKS RUMMO ŠAJĀ LAIKĀ AKTĪVI ATDZEJO, RAKSTA APSKATUS UN RECENZIJAS PAR DZEJU, NODARBOJAS AR LITERĀRĀ MANTOJUMA IZDOŠANU. AR LIELU INTERESI UN SAJŪSMU IGAUNIJĀ UZŅĒMA VIŅA ATGRIEŠANOS DZEJĀ. PĒC JAUNĀS GRĀMATAS IZNĀKŠANAS PARĀDĪJĀS VAIRĀKAS RECENZIJAS'UN APCERES.

SEŠDESMITO GADU DZEJAS ZIEDU LAIKĀ TIEŠI PAULS ĒRIKS RUMMO BIJA SPILGTĀKĀ PERSONĪBA. TĀ PIRMS VINA NEVIENS NEBIJA RUNĀJIS — TIK ATKLĀTI UN PRECĪZI, NEVIENS VĒL NEBIJA IEDOMĀJIES, KA DZEJAS SPĒKS VAR BŪT NE TIKAI POĒTISKĀ GREZNĪBĀ, FILOZOFISKUMĀ, VĀRSMU LABSKAŅĀ, BET ARĪ IKDIENAS VIENKĀRŠĪBĀ UN TIEŠUMĀ.

DZEJOLIS «NOSŪTĪTĀJA ADRESE» AR SAVU TELEGRĀFISKO LAKONISMU, AR PAULAM ĒRIKAM RUMMO RAKSTURĪGO PARADOKSALITĀTI «SŪTĪTS» IGAUŅU LASĪTĀJAM, TAČU CERU, KA TIKPAT LABI TO VAR ADRESĒT ARĪ MUMS.

GUNTARS GODIŅŠ

PAULS ĒRIKS RUMMO

NOSŪTĪTĀJA ADRESE

nakšņojot stacijās
esmu redzējis simtiem bezmērķīgu ceļotāju
būdams viņu barā viens no viņu bara
gribot negribot būdams par viņiem tik ilgi cik viņi
visus kas kabatlakatiņos iesien atmiņu mezglus lai neko nekad neaizmirstu un kabatlakatiņos vairs nevar nošņaukties
kas kurš kur kāpēc kam par ko no kā ar ko bez kura bez kā cik ilgi
visus kas kabatlakatiņos iesien aizmiršanas mezglus lai ikdienas no visa tiktu vaļā un kabatlakatiņos vairs nevar nošņaukties
un deguni aizsērē un elpošana ir tīrās mokas un paelpot nevar
ik dienas satiekot tos kas palikuši nikolaja laikā vai pagaidu valdības pagaidu laikā vai zudībā pilsoņu karā brīvības karā šķiru cīņā tos kas igaunijas laikā pirms un pēc kristīšanas pirms un pēc petsa* un

sarkanajā krievzemē tos kas lielajā tēvijas karā tos kas otrajā pasaules karā

kulta laikā ņikitas laikā leonīda iljiča brežņeva laikā izvestos kolhozniekus

visu mežu mežabrāļus kas neapvienojas jo naids nevieno bet katra dvēselē vientuļi gruzd desmitus kas desmit dūres aiz muguras tura naids nevieno nevienu

tūkstošus kas tūkstoš pigu tūkstoš kabatās rāda un naids neatrisina neko

* Ko'nstantins Petss (1874—1956) — Igaunijas valsts darbinieks 1938. gada līdz 1940. gadam — valsts prezidents.

un visus bezmērķīgos bezmērķīgos ceļotājus kas neko nekad nezin *dzirkstele nezin kas klintī mīt dzirkstele nevar apdzist tūlīt*

arī neskaitāmos nomodā sapņojošos studentus arī sveču gaismā sēdošos rotaļlācēnus arī lielo viesnīcu lielo dziesmu svētku lielo pasākumu projektētājus arī buma pārņemtos

arī vidējos nomaksātājus mērenus blēžus pašpārliecinātos visus kas savās smadzeņu palīgsaimniecībās mēģina kopā satrākalēt divas vakarpuses

zemē kur bruņumašīnu atbalstīts markss nevienu pat jautājumu nav atrisinājis zemē kur pats no sevis radušais eksistenciālisms daudziem ir gadiem palīdzējis savu eksistenci saglabāt un izdzīvot zemē kur te vienu te otru ticību sludina

te vienu te otru taisnību uzspiež te vienu te otru galvu pamāj rokas saberzē apkārt skatās lai gan tikai tā un pie tam vēl greizi patiesi mazā zemē kurai starp citu ir sava valdība patiesi lielā zemē kuras varenība un jocīgums ir obligāts

(un beidzot es pasauli un ļaudis sapratu arararn kikerikīī)[2]

visu laiž pa roku galam

taču vecais labais igauņa darbs vajadzīgs pie jebkuras valdības

guļot

neguļot

bezmērķīgi ceļotāji bezmērķīgi ceļotāji bezmērķīgi ceļotāji tomēr ceļotāji

gribot negribot būdams par viņiem tik ilgi cik viņi pats

cinisma apnicis histērijas apnicis apnikuma apnicis melnajā grūtsirdības žultī gadsimtiem mircis

ēdot

restorānos kopā ar ārzemju un iekšzemju tūristiem (kad mana āriene tur iederas) ēdot pie bāra letes kājās stāvot ar piepaceltu galvu sagraužot norijot sagremojot gandrīz visu

heisā

glīti auskari

dzīvokļa iekārtošana kā patvaļība modes žurnāls kā

mentalitātes noteicējs brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrība kā gribas brīvība dabas aizsardzības biedrība cerības plīvurā un mīlot nevērīgi

un pieskatot bērnus plakanie akmentiņi

ar plašu vēzienu mestie iet

savu gaitu ejot nākot paliekot

gribot negribot par viņiem tik ilgi cik viņi

sienām ir ausis un ausīs glīti auskari

vismaz abpus labā un ļaunā kalevdēla guļvietās[3] un pilsētās upju līkumos un mājās kuras neesmu cēlis (labākajā gadījumā nedaudz remontējis) biezokņos un dzīvokļos kur neesmu pierakstīts .

(bet ja esmu tad uz mūžu) klajumos un istabās kur man nepieder nekas (nav ne jausmas) jūras krastā gaisa plūsmā bez pasu režīma plikā mākonī iekšējā kosmosa ciešajā rokas spiedienā

zemē kur vietējo valodu slikti pieprazdams kristus nav nevienu dvēseli atpestījis

laiku pa laikam izmantojot paceles bedrītes kā gaisa kuģi dodot priekšroku svaigai zivij tāpat kā visiem ko mana piederība rakstnieku savienībai ļauj dēvēt par saviem vecākajiem kolēģiem un cīņu biedriem dodot priekšroku gaisam pretēji visam citam un tajā visā esot potenciāls nodevējs un renegāts nemācēdams kaut kad beigt

pašlaik lūkojoties pa logu un redzot kā uz drāts vējojas lupatsegas (viena tik plāna ka gaiss to padara spožu) ieskatoties

personiskās dzīves brikšņos un igaunijā

blenzdams griestos saredzot tur mainīgu mākoņdaudzumu izmainot savu mainīgumu nespēdams piedalīties neņemdams dalību .

nespēdams piedalīties un tikai tā dalību

ņemot (tavs liktenis ir tavas pārliecības vienīgā izpausme) nemācēdams beigt sākt

1969

No igauņu valodas atdzejojis ' GUNTARS GODINS

GUNTIS ENIŅŠ

KO SLĒPJ RAKSTI?

n

Janvāra numura publikācija par seno zīmju jeb burtu atrašanu smilšakmens klinti izraisīja lielu lasītāju interesi. Daudzi sūta apsveikumus, padomus, ierosinājumus, aizrādījumus un arī piktus uzbrukumus. Paldies visiem! Atvainojos, ka nevaru katram personīgi atbildēt. Bet ar «Avota» palīdzību lūkošu jūs atkal iepriecināt, bet

skeptiķus — pārliecināt.

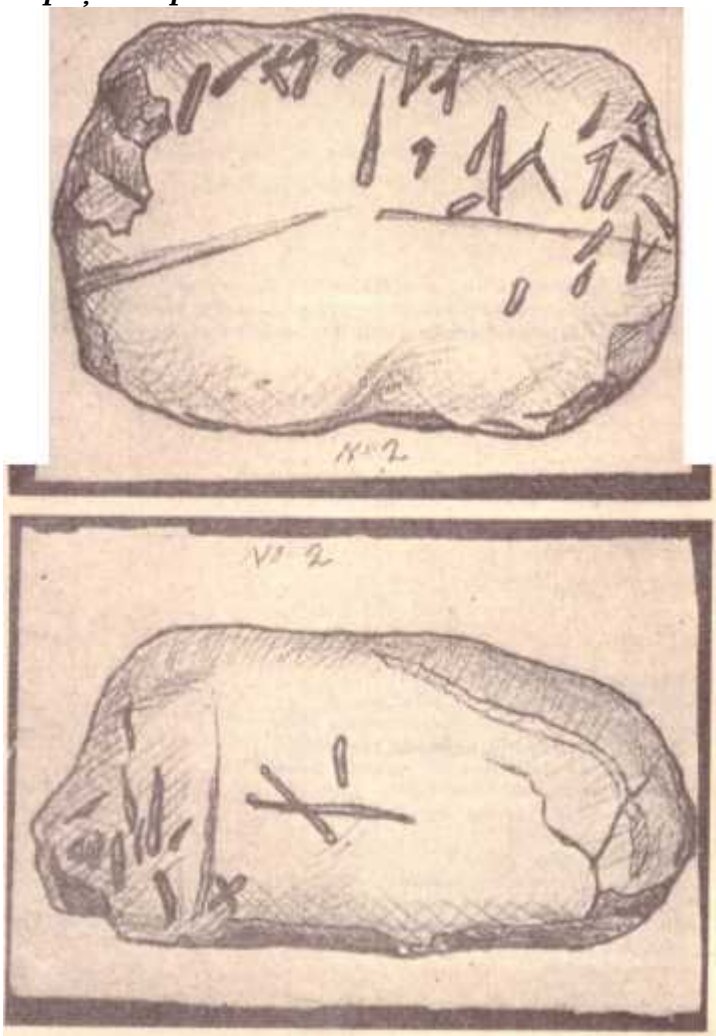

Jēkaba Berķa akmens, Atrasts Poļu mājas zemē, 4 km aiz Kandavas. Jēkaba Berķa zīmējums, 1934. g.

Šajā bezsniega ziemā tikai 350 m no senajiem klinšu rakstiem atradām jaunu, vēl nezināmu pilskalnu. Patiesībai par labu jāpaskaidro, ka uz šo vietu mūs atveda Ernests, vietējais iedzīvotājs, jo viņš tur teicās ievērojis kaut kādus pārrakumus, milzīgus grāvjus un uzbērumu. Jauna pilskalna atrašana jau pati par sevi ir notikums un varena lieta. Bet šoreiz pilskalns noslēpumaino zīmju tuvumā! Tas piešķir atradumam dubultvērtību. Abi atradumi viens otru papildina un katrs par sevi ceļ otra nozīmību. Pilskalns nav no mazajiem. Tā plakums — 2,2 hektāri. Un augstums ari no 20 līdz 30 m (kā divas piecstāvu mājas). Kā varēja vesels pilskalns lidz šai dienai patikt nezināms? Uz to jāatbild ar diviem vārdiem: vietas

apstākļi. Te ir neapdzīvots, metiem apaudzis, gravām saposmots reljefs. Zeme kā milzīgs veļas dilis. Mēs paši svētzimju atrašanas dienā tikām pārgājuši augstajam pilskalnam pāri, bet caur kokiem neredzējām pilskalna uzbt-dumu un grāvi. Starp divām gravām ir izveidojies gandrīz puskilometru garš paliksnis kā milzīgs ceļa uzbērums, vietām tikai 8—10 m plats. Sis šaurais, garenais zemes strēķis izbeidzas ar vertikālu klinti upē Turklāt dabas veidotās grēdas nobeigumā ir krietns paplašinājums, tāda kā pumpa. Plānā skatoties, šis ģeoloģiskais veidojums atgādina milia vāli ar garu kātu. Vēl labāku vietu nocietinājuma nometnei neatrast. Mūsu tālajiem senčiem atlika tikai Izdarīt pārrakumu pašā šaurākajā vietā, un pilskalns gatavs. Pārrakuma platums 15 m, grāvja dziļums no pilskalna vaļņa līdz grāvja dibenam — 3,5 metri. Gar abām malām 20 m augstas stāvas dabisko gravu nogāzes. Trešajā pusē virs atvara — vertikāla Melnā ieža klints. Tā kā šeit mājas tālu, tikai meži, pagaidām jauno atradumu sauksim par Melno pilskalnu, jo tas atrodas virs Melnā ieža. Ernests mums parādījd arī vietu pie pilskalna galvas, kur viņš pagājušajā rudenī 30 cm dziļumā uzracis ogles.

Ko mēs no jaunā atraduma varam secināt? Pilskalns nevar būt jaunāks par 13. gs. Liekas, ka tas nebūs arī daudz vecāks. Šķiet, ka Melnais pilskalns iekārtots šajā grūti pieejamā, lauksaimniecībai neizdevīgā vietā tikai vācu ordeņa ienākšanas laikā kā slepens patvērums un slepens pretošanās centrs. Par to liecina arī ne visai lielie zemes darbi pilskalna nocieti-nāšanā.

Jādomā, ka Melnais pilskalns un senču burti ir savstarpēji saistīti. Pagrūti pieņemt pretējo — ka pilskalna un zīmju darinātāji, darbodamies trīssimt metru attālumā, nezinātu

viens par otru, kaut ari tos šķirtu zināma laika atstarpe. Tagad pilskalna vecumu (iespējamo nodedzināšanu) varēs noteikt ar radioaktīvā oglekļa metodi.

Pec zimju publicēšanas janvāra «Avotā» daudzi lasītāji izteica vēlēšanos iepazīties ari ar citiem literatūras avotiem, kur rakstīts par mitoloģijas un rotājošā raksta jautājumiem. Daži lasītāji pārmeta autoram, ka nav dots literatūras saraksts un atsauces uz avotiem. Janvāra numurā (telpas trūkuma dēļ) to nebija iespējams izdarīt. Tagad pievienoju daļu no literatūras saraksta, ko izmantoju svētzīmju tabulas sastādīšanā.

Sis akmens atrasts Cēsu apriņķī, Drabešu pagasta Spāreskalna māju robežās, kādā uzkalniņā arot zemi. Akmens virsējā daļa nolūzusi, apakšējā daļā iekalti krusti un kāda dzīvnieka (domājams — zirga) attēls.

Iespējams, akmens attiecas uz 16. vai 17. gs. Pēc nostāstiem,

akmens stāvējis tādā vietā, kur sagājušas piecu mājīpašnieku robežas. Akmens uz Brīvdabas muzeju pārvests 1932. g.

No daudzajām lasītāju vēstulēm šeit citēšu tikai vienu — pašu īsāko, pašu vienkāršāko un pašu nozīmīgāko: «Šis akmens ir seno latvīšu Māras akmens. Vasaras saulgriežos, kad daba bija pilnos ziedos, svinēja kāzas. Pie degoša ugunskura nāca ar ziediem, un ziedus meta uguns līsmās, ziedojot dievīm. Svētā Māra sakrustuja līgavas un līgavaiņa rokas, pacēla pret uguni un dūmīm, lai uguns un dūmi viņus savt-no. Jaunos pieveda pie akmens un tur iecirta dieva zīmi, kā licību, kad viņi ir sieva un vīrs. Sīs akmens zīmes turēja svētas. Tās ir visas viņu dievu zīmes, uguns krusts ir visa sargātājs, lai ienaidnīks neuzbruktu, lai slimība nepiezagtos. Strīpa ir upes dievs. Šis akmens simbolizē senlatviešu laulības grāmatu.

Sveiki!»

Kā var saprast, raksta vienkārša lauku sieviete, kas nav sarāvusi saites ar savu zemi, ar savu dzimto Latgales sētu. Viņas īsā vēstule pastāstu būtiskas, jaunas ziņas par tautas tradīcijām, par mitoloģiju. Visvairāk prātu satrauc tas, ka šīs vēstulē aprakstītās izdarības pie Māras laulības akmens ir notikušas tepat, tepat, pavisam netālā pagātnē. Varbūt tur, Latgalē, šis laulības akmens vēl ir dzīvs, saglabājies!? Bet joprojām tiek turēts slepenībā (neba mazums upurak-meņu un visādu kulta vietu, dievnamus ieskaitot, ir visos laikos postīts)? Diemžēl vēstules rakstītāja nav savu atpakaļadresi uzdevusi. Iespējams, ka viņa vēl daudz ko zina pastāstīt par šo un citiem senajiem ticējumiem un kulta vietām. Varbūt pati bijusi tiem lieciniece? Varbūt Māras akmens vēl šodien cieši glabā personīgas intīmas nianses?

Ar žurnāla starpniecību griežos pie Jums, cienījamā vēstules autore: tautas garamantu un veco tradīciju krājējiem un saglabātājiem ir ļoti svarīgi zināt, kur ir vai kur bijis Jums zināmais Māras akmens? Kāds tas bija? Ar kādām zīmēm? Varbūt vēl kādā citā vietā pagastā ir bijuši līdzīgi akmeņi. Tā var izrādīties nenovērtējama jūsu senču un mūsu tautas garīgā bagātība, ko Jūs pagaidām turat pie sevis. Apsolos, ka Jums zināmā Māras laulības akmeņa vieta un radu raksti netiks nevienam izpausti un tiks saglabāti slepenībā, tāpat kā mēs to darām ar janvāra žurnālā aprakstītajām dievu zīmēm.

Ludzu rakstīt man:

229018, Rigas rajonā, p/n Cekule, p. k. 58 Guntim Eniņam

Jāpastāsta, ka šādi senču burti klinšu sienā nav gluži pirmreizējs atradums. Vairākas zīmes — krusti, Lietuvēna krusti un Jumja zīme — tika atrastas Lībiešu Upuralā pie Svētupes, kur Juris Urtāns 1973. gadā veica arheoloģiskos izrakumus. Tiek atrastas arī akmeņos iekaltas zīmes. Tā, piemēram, man ir izdevies Vietalvā pie Jurģīšu mājām atrast akmeni ar īpatnēju zīmējumu. Pagaidām vēl nav izdevies atšifrēt šī iekaltā

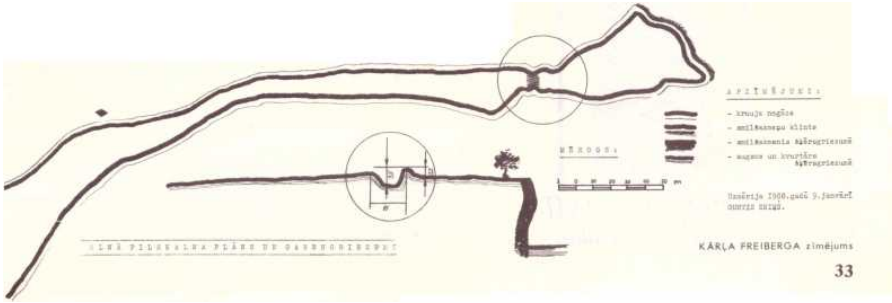

LATVIAN MITTENS
Traditional Designs & Techniques

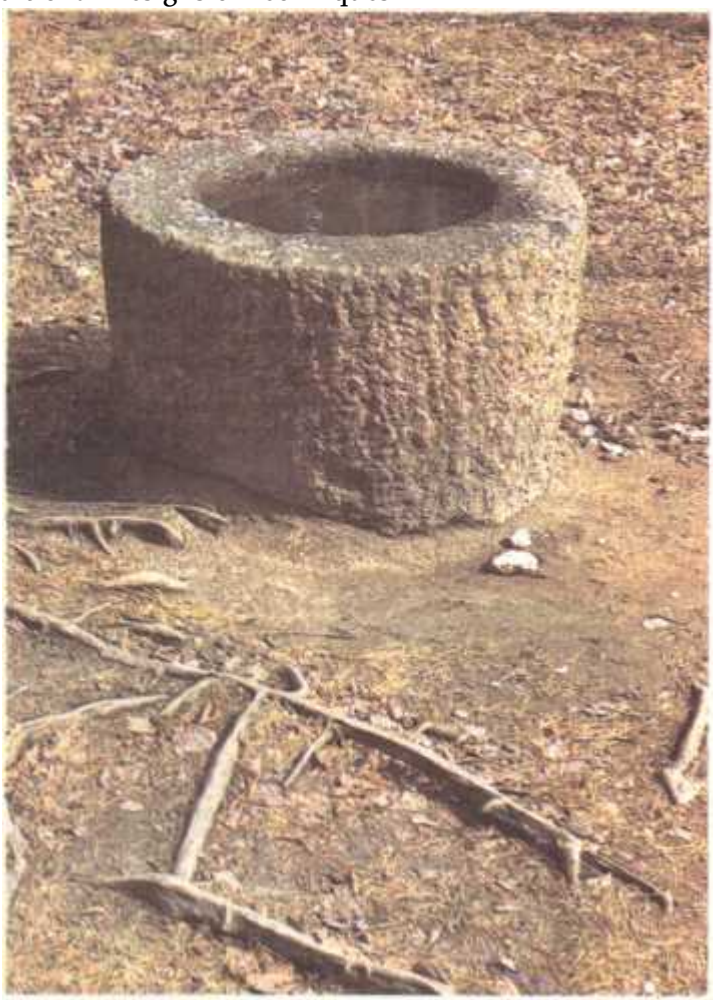

Lizbeth Upitis
GUNTA ENINA foto

LATVIEŠU CIMDI

Raksti un technikas

zīmējuma jēgu. Otrs attēls rāda savādas zīmes akmenī, kas kādreiz atradies netālu no Kandavas. So akmeni 1934. gadā uzzīmējis mākslinieks J. Berkis.

Sevišķi interesants akmens uz Brīvdabas muzeju pārvests 1937. gada ziemā no Ludzas apriņķa Rundēnu pagasta. Prāvajā laukakmenī ir iekalti savādi, vēl neatšifrēti uzraksti divās rindās. Pats dīvainākais ir tas, ka šis akmens nezināmu laiku gulējis Audēju ezera dzelmē un atrasts tikai pēc purva nosusināšanas, kad ezera līmenis pazemināts par 1,5 metriem.

Ir ļoti uzmanīgi jāraugās, lai akmeņi ar kādām zīmēm vai iedobumiem netiktu iznīcināti meliorācijas darbos vai samalti šķembās. Cik daudz dižakmeņu, upurakmeņu un zīmju akmeņu divos pēdējos gadsimteņos jau iznīcināts, bail un kauns iedomāties. Bet arī pats akmeņu izvietojums dabā var stāstīt par senatni. Latvijā iznīcināto vēsturisko akmeņu daudzums līdzinās Aleksan-drijas bibliotēkas nodedzināšanai. Varbūt arī jūs varat paglābt vēl kādu vēstures lapaspusi no laikmeta ugunsgrēka, no varenās tehnikas spēka?

Es domāju — katrā akmeņu drupinātavā būtu jāalgo cilvēks lietpratējs, kas pārbaudītu ikvienu akmeni, iekams tas nonāk drupinātāju žokļos.

Tikai savācot visus materiālus par noslēpumainām zīmēm vienkopus, kompleksi analizējot tos, varam cerēt zīmes *atšifrēt.* ***Un*** *dot atbildi,* ***cik tālu*** *Latvijas ciltīm bija* ***un vai vispār*** *bija* ***attīstījusies tā kultūrvēsturiskā parādība, ko saucam par rakstību.***

LITERATŪRA

1. 1. Sudmalis. «Latvju raksti». R. 1923.

2. E. Brastiņš. «Latviešu ornamentika». R. 1923.

3. Žurnāls «Latvijas Saule» no 1923. g.—1931. g.

4.. «Latvju raksti» 3 sējumos. R. Zariņš. R. 1924.

5. «Par uguns krustu». G. Skilters. Lētas Ilustrēts žurnāls 1924. g., nr. 20 un nr. 21.

6. Anna Bērzkalna. «Tautas ticējumi mūsu tautas dziesmās», «Latvju grāmata». 1926. g., nr. 6.

7. Alberts Prande. «Visvecākie laiki», grāmata Latvju rakstniecība portrejās. R. 1926.

8. Irma Lesiņa. «Latviešu cimdu raksti». Nebraska. 1970.

9. «Kalendārs pirms 1600 gadiem». V. Urtāns. Dabas un vēstures kalendārs 1965. g.

10. I. Rabinovičs. «Par seno latviešu laika rēķiniem» grāmata «No laika rēķinu vēstures». R. 1967. g. «

11. Jānis Dārdedzis. «Latvju dievestība». Ņujorkā. 1968. g.

11. «Ornaments». Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. R. 1968. g.

2. sēj.

12. K- Freimanis. «Latviešu etnogrāfiskais raksts» gramatā «Māsu sadzīves skaistumam». R. 1970.

13. Jēkabs Bine. «Latvju raksti». «Sējējs». 1936. g., nr. 1, 36,— 42. Ipp. . ■.

14. J. Sudmalis. «Rotājošais raksts latviešu tautas mākslā». Dabas un vēstures kalendārs 1972. g.

15. Alvīne Dzērvite. «Latvju raksti». Kanādā. 1973. g.

16. V. Klētnieks. «Senču raksti», «Latvju raksti bērniem». Kanādā. 1973. g.

17. Arvīds Brastiņš. «Latviešu tēlotājs raksts» žurnālā «Latvju Māksla». ASV. 1979. g.

18. Lizbete Upīte. «Latviešu cimdi. Raksti un tehnikas». Minesotā. 1981. g.

19. Andris Mičulis. «Senči un viņu svētdzivnieki». Dabas un vēstures kalendārs 1986. g.

20. V. Grāvītis. «Pie mūsu tautas astronomijas un kosmoloģijas saknēm». Dabas un vēstures kalendārs 1986. g.

21. Zinātnieku, paleogrāfa Konstantīna Karuļa un arheologa Jura Urtāna domas un vērtējumus par dievu zīmēm klintī varat lasīt šāgada «Karoga» 3. numura 118. —122. Ipp.

***

Starp citu, jāpiebilst, ka «Karogs» savā redakcijas ievadā gan veltīgi sūrojas un veltīgi pārmet man pašu vainas dēļ zaudēto pirmpub-likāciju. Žurnāla «Avots» redakcija citu, plašāku rakstu par mitoloģiskajām zīmēm sev pasūtīja tikai pēc paredzētās «Karoga» publikācijas. Neba es, neba ari «Avota» redakcija nejūtamies vainīgi, ja «Karogs» nevarēja izpildīt savu

solījumu rakstu nodrukāt paredzētajā laikā. Sk. solījumu 1987. g. 8. numura «Karogā» zem kļūdaini šķērsām iespiestajiem svētzīmju attēliem.

AIVARS LEITIS

PASAULĒ UN LATVIJĀ

Var nodzīvot tikai vienu dzīvi. Savu. Daudz gadu var pavadīt rimti un mierīgi, strādājot vienkāršu, fiziski smagu darbu, līdz pienāk laiks doties pensijā. Sajā vecumā, kā apgalvo psihologi, visspilgtākās ir atmiņas. Jo tālāk iet gadi, jo biežāk atmiņā atgriežas bērnības un jaunības sapņi. Vairākumam pietiek ar atmiņām, bet reizēm notiek apkārtējiem negaidīts pagrieziens. Kaimiņš sācis gleznot! Bet kas gan tās par gleznām. Tādas pašas kā apkārtējo bērnu zīmējumi. Daudzi līdzjūtīgi groza galvas, izteiksmīgi rādītājpirkstu pie deniņiem pielikdami. Pašam māksliniekam nepieciešama milzu izturība, lai ne-nosmacētu doma, ka gleznot drīkst tikai speciāli mācītie.

Mūsu republikā nav tādu primitīva tradīciju kā Ukrainā vai Horvātijā, kur no lauku darbiem brīvajā laikā zemnieki glezno. Tur to uztver kā pašsaprotamu nodarbošanos. Mūsu cilvēkus atsevišķu indivīdu darbošanās naivisma gleznieciībā mulsina, tā pat traumē viņu priekšstatus par mākslu, jo vairākums skatītāju mākslā raduši visu apskatīt no profesionālās pareizības puses un tieši izpildījuma precizitāti, kas brīžiem robežojas ar akadēmisku sastingumu, uzskatīt par «īsto» mākslu.

Un, lai attaisnotu savu nezināšanā balstīto neizpratni, neordinārākus gleznieciības stilus un virzienus uzskata par

nepieņemamiem. Latvijā to vidū iekļuvusi arī naivistu glezniecība. To visbiežāk uzskata par kaut kādas patoloģijas izraisītu kuriozu.

Tāpēc bieži vien neredz naivisma īpašo valdzinājumu un patiesi lielo garu. Neredz, ka mūžu nodzīvojušie (ar retiem izņēmumiem) un daudz pieredzējušie cilvēki demonstrē savā dzīves pieredzē balstītu, savdabīgu dzīves uztveres modeli. Plašam skatītāju lokam nepierastā formā. Tad parasti sākas runas par mūsu tautas neparasti lielo gaumētību un naivisma neiederību tajā. Iznāk, ka «svētdienas gleznotāju» daiļrade ir kaut kas slikts, jo mēs gluži vienkārši negribam atzīt, ka ir iespējama pilnīgi cita skatījuma un izteiksmes sistēma. Jo vai tad gleznie cībā tik obligāta ir perspektīvas likumu ievērošana, akadēmiski pareizi izmantoti plastiskās anatomijas principi un tml.! Vulgāri uzskatām, ka tie ir obligātie priekšnoteikumi, lai veiksmīgi darbotos mākslā.

Pirmo reizi modernā primitīvā glezniecība par asu diskusiju objektu kļuva 1885. gada Elizejas lauku Salonā. Šeit netika eksponēti Pola Sezana darbi, bet, pateicoties gleznotāja akadēmista Bugro tiesībām un «žēlastībai», izstādīja pensionētā muitnieka Anrī Ruso bērnišķi neveiklos audeklus. Sašutušie skatītāji tos sagrieza. Visasāko pūļa sašutumu izraisīja arī 1886. gada Neatkarīgo salonā eksponētie mākslinieka audekli. Kopš šī brīža skatītāju uzjautrināšanās un ņirgāšanās Anrī Ruso pavada līdz pat mūža beigām. Viņa mākslu novērtēja tikai nedaudzi modernisti, kuru interesi lielā mērā saistīja dažādas primitīvās mākslas formas. To vidū bija mākslas teorētiķis un daudzu «svētdienas gleznotāju» pirmatklājējs V. Ode, dzejnieks G. Apolinērs, gleznotāji P. Siņjaks un P. Pikaso, kā arī dramaturgs A. 2arī.

Tomēr vēl šodien mākslas pētnieku vidū nav īstas vienotības jautājumā: «Kas ir primitīvs!». Daļa to uzskata pat par «trešo kultūru», t. i., mākslu, kas it kā atrodas augstvērtīgās profesionālās daiļrades un folklorā balstītās tautas mākslas krustpunktā. Krievu padomju mākslas zinātnieks J. Gerčuks domā, ka šis mākslas virziens vienmēr bijis un ir visdažādāko mākslas parādību konglomerāts, kas vēl nav sasniedzis briedumu un kuram nav pat viena, vispārpieņemta nosaukuma.

Līdz šim nav vienota šīs parādības apzīmējuma. Viens autors šos mākslinieku dēvē par «svētdienas gleznotājiem», otrs par «instinkta gleznotājiem». Trešais šo mākslu sauc par «provinciālo», ceturtais par «naivo mākslu». Vēl citi uzskata, ka vispareizāk ir runāt par «naivistu mākslu». Pavisam zināmi apmēram divdesmit nosaukumu. To vidū visbiežāk lietotais ir

«primitīvs». Arī šis jēdziens nav īsti precīzs, ja to lieto, lai apzīmētu tādas pretrunīgas parādības kā alu gleznojumus, afrikāņu skulptūru, XIV gs. Itālijas mākslu, kā arī krievu gleznotāju — dzimtzemnieku, Anrī Ruso, Niko Pirosmani un tantes Moze-sas daiļradi. Latvijas mākslas vēsturē jēdzienu «primitīvs» lieto, lai raksturotu 1815. gadā gleznoto «Lūk še, kā šeitan dzīvo», tāpat arī gleznojumus uz Gaiķu baznīcas soliem Kurzemē. Ar primitīvu mēs saistām vēl vairākus māksliniekus un darbus, kas iezīmē mūsu profesionālās glezniecības tapšanas ceļa sākuma punktus. Arī vienīgo šobrīd zināmo XIX gs. latviešu primitīvistu Kārli Zēbodi. Viņš pagājušā gadsimta vidū un vēlāk darbojās Valmieras, Cēsu un Piebalgas apkārtnē.

Naivā māksla Latvijā eksistējusi vienmēr. Taču mūsu neredzīguma dēļ anonīmi palikuši gandrīz visi latviešu XX gad-

simta naivisma reprezenti — lauku un pilsētu amatnieki, kas primitīvam raksturīgajā profesionāli diletantiskajā manierē vienkārši, toties spēkpilnā krāsu gammā izteiksmīgi gleznoja veikalu izkārtnes ar ainaviskiem un žanriskiem elementiem. Arī vienu otru portretu. Lai atceramies, ka Gruzijā līdzīgi darbojās tagad pasaulslavenais Niko Pirosmanašvili (Pirosmani).

Šajos ārēji neveiklajos gleznojumos rodama tautas gudrība un optimisms, labsirdīgs humors un poētisms. Vienojošais ir neviltotā labsirdība un diletantiskais izpildījums. Mēs neredzējām šos māksliniekus, un laika ritumā arvien plašāku izplatību guva uzskats, ka šis stils neatbilst latviešu mentalitātei (arī gaumētībai) un tāpēc šeit ir nepopulārs. Nezin kāpēc to attiecināja tikai uz gleznie cību. Tēlnieki primitīvisti tika atzīti. Lai atceramies kaut vai Ā. Bērnieku, M. Pankoku, mūsdienās — V. Hirti.

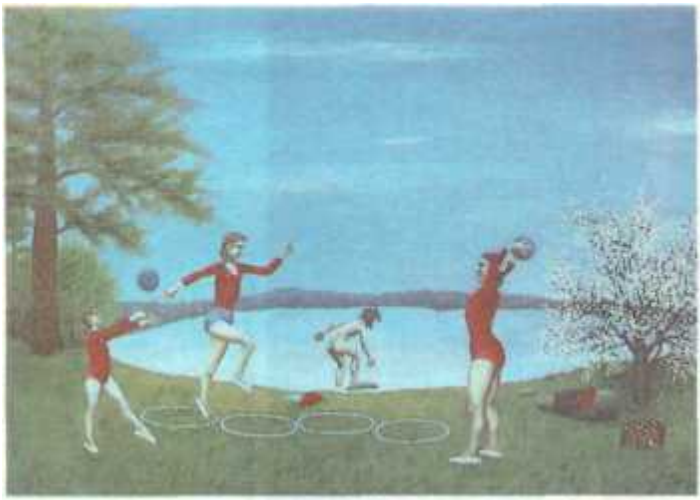

EDGARS KRIGERS. VAĻASPRIEKS

Jau divdesmitajos gados U. Skulme ar rūgtumu konstatē: «Šķiet, ka vispār mēs maz redzam sev apkārt.. . Šoreiz par izkārtnēm. Kam gan nebūs jau no bērnības iespiedies atmiņā varenais, bārdainais turks, čalmu galvā, garo pīpi zobos, tabakas tirgotavu izkārtnēs vai gludinātavu, frizētavu veselas žanra gleznas, pārtikas veikalu klusās dabas!»[1]

Vēl agrāk — pirms simt, simtpiecdesmit un vēl vairāk gadiem pa Latvijas lielceļiem, kuriem tolaik abās pusēs bija kokiem apdēstīti sānu ceļi, un citiem mazāk nozīmīgiem ceļiem un takām gāja un brauca ne viens vien apkārtceļojošs mākslinieks un «par lētu naudu uzzīmēja ikvienu . . , kas to vēlējās.

MIRKO VIRIUSS. STRĪDS

Visvairāk darba viņiem bija vēlu rudenī un ziemā, kad bija novākta raža, daļa no tās realizēta tirgū un viens otrs bagātāks (izglītotāks!) zemnieks atļāvās kādam no šiem māksliniekiem pasūtīt savu vai visas ģimenes portretu. Sevišķi daudz šādu darbu līdz mūsdienām saglabājies Vidzemē. No šejienes nāk jau pieminētā sadzīves žanra ainiņa «Lūk še, kā šeitan dzīvo». Ne mazums naivisma gleznotāju bijis arī citos novados. Uga Skulme liecina, ka viņa tēva mājās bijušas «divas nezināmu Kurzemes «primitīvu» eļļas gleznas — vismaz no 19. gs. sākuma. Viena: zvejniece sarkanā vestītē, zivju grozu klēpī, kaila labā roka tam pāri. Kreisā roka satur zaļu balti strīpotu lakatu. Pa labi klints ar spraugās izaugušu zāli, fonā jūra ar buru laiviņu. Viens zvejnieks rīkojas ap zēģelēm, otrs vēro tīklu ūdenī. Otra glezna, uz dēlīša, rotāja veca spoguļa augšu. Tā atgādināja Rembrandta dzirnavas ar drupām no Kaseles galerijas, tik visa kompozīcija apgriezta otrādi. «Zvejniece» bija labi uzglabājusies

ainava, gleznota bez grunts, kāpēc kļuvusi stipri melna. Abas gleznas bija nākušas no kādas Zemgales muižas. Viņu rāmji neizskatījās pēc tā laika pilsētas darba. Vai mazums arī tagad tautā gleznotāju autodidaktu. Augškurzemē kāds galdnieks **kraso ari mebeles,** glezno lauku teātriem dekorācijas un svētdienās ražo «bildes».» ’

Lūk, ko U. Skulme raksta par naivo mākslu divdesmito gadu Latvijā: «Rīgā, mākslinieka Struņķis krājumā, redzama kāda ainava, nosaukta «Kurzeme», un viens dāmas portrets. «Kurzemē» uz maigi zilās debess un smilšu krāsas zemes vispārējā pamata rotaļīgi viegli, brūnu krāsu uzmestas pāris veclaicīgas asu ģēveļu fahverkā celtas ēkas, daži koki, kāds aploks ūdens malā, divas stāvošas cilvēku figūras tālumā un zili kalni pie apvāršņa. Gleznojums gluds, bet nenolaizīts, kompozīcija skaidra, bet bez sausuma. Portrets līdz jostas vietai, graciozā gaišā siluetē, liecina par labu gaumi un saprašanu gleznu iekārtošanā. Krāsas zilas, violetas, rožainas. Ar lielu rūpību izgleznoti seja, mati, apģērba sīkumi. Ja salīdzinātu šīs gleznas ar radniecīgām modernā primitīva Anrī Russo gleznām, jāsaka, ka mūsu Russo «Kurzemē» un portretā vairāk maiguma, liriskuma, lielāks smalkums kolorītā. Izrādās, ka šīs abas gleznas — mākslinieka Cielavas tēva darbs. Viņš nekur nav mācījies un ar gleznošanu nodarbojas svētdienās. Citā laikā viņš izpilda dažādus daiļkrāsošanas darbus, ir izgudrojis kādu ļoti izturīgu auto lakošanas paņēmienu un šad tad vai nu pārdod, vai uzdā-vā paziņām savas gleznas. Viņš neatzīst profesoru mākslu, bet, kad tam parāda Russo darbu attēlus, tie viņam liekas greizi,

IVANS GENERALICS. GANĪBAS

Skulme U. Piezīmes diendusā 2. — Daugava, 1928, nr. 8, 1045.—

1046. Ipp. «B». Ein inländische Talent. — Rigasche Zeitungs, 1859, nr. 16.

' Skulme U. Piezīmes . . .

nemākulīgi. Vecais Cielavs dzīvo jaunās Ģertrūdes baznīcas tuvumā, vienā no glītākām apkārtnes koka mājiņām ar balti krāsotām puskolonām fasādē. Cielavas ieejas durvis apsargā finierā griezti balts pūdelis un zaķis ar olu grozu. Pūdeļa siluete stipri monumentāla. Suņi Cielavas tēvam maza vājība: divās gleznās viņš attēlo, kā amizanti sugas suņi vajā kaķi, kādā darbā pūdelis rej uz trijjūga daiļi kaklus izliekušajiem zirgiem, citā, upes ainavā ar vecmeistarīgi gleznotiem vītoliem, laivas vienā galā stāv zēns ar Latvijas karodziņu, otrā sunītis. Cielavas dzīvoklī pulkstenis uzkārts uz tropiska, fantastisku palmu peizažā apgleznota sienas laukuma. No viņa labākiem darbiem atzīmējami paša un sievas portreti jaunības gados. Rūpīgs un maigs deguna un lūpu gleznojums. Krāsu ziņā šie portreti mazāk vērtīgi par ģīmetni no Strunkes krājuma. Vecā Cielava gleznieciība atzīmējama ne tik vien kā kuriozs. Ne visi viņa

*** darbi bez kļūdām, bet sirsnība, cienība pret savu arodu,**

<
<
l<

*** dažas viņa pat ļoti lielas zināšanas pelna nopietnu ievērību.** *a* **Ja meklētu, šādus primitīvus atrastu vairākus.»[4]**

Dažs labs no primitīvistu darbiem ir vienā otrā muzejā, 5 privātkolekcijās. Tomēr lielākā daļa izsviesta mēslainē, bet u kāda glezniņa varbūt vēl atrodama pažobelēs. Taču, neska-" toties ne uz ko, naivisma glezniecība tautā vienmēr bija dzīva, jo vienmēr atradās cilvēki, kuru aicinājums bija māksla un kas ņēma rokās otu un meklēja krāsas, lai gleznotu un ar krāsu £ palīdzību izteiktu sevi. Šo gleznotāju daiļrade ir nešķirama no ˆ patiesi instinktīva radīšanas prieka un domu pārdzīvojuma, to dziļākā būtība ir apliecinājums senajam un mūžīgajam tautas talanta avotam.

Ar naivisma gleznotājiem mūsu mākslā tieši ienāk tautas

estētiskā sapratne. Lielgalvainās, neproporcionālās un neveiklās s figūras uzpērk ar savu kustību vijīgumu, pārsteidz ar skaidrību ˆ un nemāksloto daudz pieredzējušu cilvēku naivo skatījumu uz o dzīvi. Skatījumu, kas diezgan izteikti atšķirīgs no parastajiem, 4 vispārpieņemtajiem, jo faktiski ir cita skatījuma un izteiksmes

- sistēma. Clezniecisk ā sistēma, kas veidojas stihiski un netiek ˆ balstīta izpildījuma pareizībā.

Krāsziedā gleznas parasti ir izteikti dekoratīvas un skanīgas, brīžiem pat kliedzoši dzīvespriecīgas. Taču visās kompozīcijās līnija un forma valda pār krāsu. Kontūrlīnija, krāsas sulīgums (arī spilgtums) īpaši uzsver gleznu dekoratīvi plakano raksturu, kā arī izslēdz sarežģītu glezniecisk umu un krāsu simboliku. Bieži veiksmīgi tiek izmantots arī etnogrāfiskais ornaments.

LUĪ VIVĒNS. REIMSAS KATEDRĀLE

4 Skulme U. Piezīmes . . .

Mūsdienu Latvijas «svētdienas gleznotāji» darbojas gandrīz vai visos žanros: glezno ainavas, lauku (mazpilsētu) iedzīvotāju sadzīves ainas, klusās dabas, portretus, daudz glezno sapņus un pasakas. Ir gadījies redzēt arī vēsturiskā žanra gleznojumus. Tie gan ir mazāk veiksmīgi un faktiski nepauž autoru pasaules redzējumu, bet vairākumā gadījumu seko jau kaut kur redzētām shēmām un paraugiem. Latgalē, līdzīgi poļu primitīvam, blakus laicīgiem sižetiem bieži glezno reliģiskus. Izplatītākie: «Pestītājs» un «Bēgšana uz Ēģipti». Tāpat kā Latgales koka skulptūras, darbi ir naivas izteiksmības uzlādēti.

Tieši primitīvās glezniecības skolas reālismam ir sveši perspektīvas likumi. Mākslinieciskā patiesība tiek nodrošināta, nevis precīzi kopējot dabas formas, bet gan ar iekļūšanu parādību būtībā, ar prasmi sajust un izteikt naivi sirsnīgu, sirdsskaidru psiholoģisko piesātinājumu. Tas veiksmīgi savienojas ar gleznojumu dekoratīvi plakano, nosacīto raksturu

un izteikto tēlu un priekšmetu apveidu deformāciju. «Mākslas die-nās-86» sarīkotajā Vidzemes mākslinieku darbu izstādē vienam otram skatītājam primitīva dabiskā nosacītība un personāžu deformācija vēl simt gadus pēc 1886. gada Neatkarīgo salona šķita kaut kas kaitīgs un īpaši nosodāms, nesapratne uzcēla neatzīšanas sienu un gleznas tika visai skaļi paļātas. Kā parasti, lielākā skatītāju daļa priekšroku deva tiem pašdarbības gleznotājiem, kuri cītīgi «studē» (pareizāk — atdarina) plašākā sabiedrībā populāru mākslinieku darbus. Sāda sabiedrības attieksme spiež «svētdienas gleznotāju» iemācīties «pareizi» zīmēt un gleznot. Viens otrs to arī mēģina, citi turpina gleznot, kā māk, un cenšas savus darbus nevienam nerādīt.

Nedrīkst uzskatīt, ka primitīvistam vispār jāiztiek bez mācīšanās. Pasaulē ļoti populārais dienvidslāvu naivisma gleznie cības skolas pārstāvis I. Ceneraličs (dz. 1914. g.) regulāri ir konsultējies pie mākslinieka K. Hegedušiča (1901 — 1975). Pēdējais ar lietpratīgu padomu palīdzējis arī citiem Hlebines ciema zemniekiem. Acīmredzot konsultācijas un pārrunas nepieciešamas arī mūsu republikas «svētdienas gleznotājiem». Pašlaik šāda iespēja ir tikai dažiem. Turklāt zināmi taču ir tikai daži desmiti naivisma gleznotāju Latvijā.

Šķiet, vispopulārākais ir kocēnietis Edgars KRĪGERS (dz. 1917. g.). Viņa daiļradei veltītas vairākas publikācijas. Mākslinieka lakoniski asprātīgie darbi veiksmīgi iekļaujas pasaules modernā primitīva kopainā. Garā un tradīcijās šiem audekliem vistuvākais ir franču XX gs. primitīvs. Atšķirībā no L. Vivēna, A. Bosāna un K. Vivēna darbiem E. Krīgera gleznie cība ir poētiskāka. Viņa «gludi, bet ne nolaizīti» gleznotajās kompozīcijās sīki, ar lielu rūpību izgleznotas sejas, apģērbs un atsevišķas detaļas. Mākslinieka kompozīciju personāžiem raksturīga emocionalitāte, reizēm viņam izdodas parādīt dažādas psiholoģiskās noskaņas — gleznu tēli domā, priecājas un bēdājas, aizrautīgi žestikulē. Tie ir personāži, kurus caurvij garīgā bagātība un naivs mīļums.

E. Krīgera audekliem raksturīgi relatīvi drosmīgi, tīri individuāli kompozīcijas paņēmieni, formas un mīksta, gaiša krāsu gamma. Mazāk ir šķietami naivu gleznieciskuvīziju, vairāk realitātes, kaut arī māksliniekam patīk gleznot visdažādākās

alegorijas (miglas, pirmā sniega u. c.ļ.

Līdzīgi saviem kolēģiem M. Vlriusam (1889—1943) un

F. Mrazam (dz. 1910. g.) no Horvātijas E. Krīgers visvairāk tēlo sev pazīstamo lauku sadzīvi, portretē tuvākos kaimiņus, kā arī glezno klusās dabas un kaimiņu dārzos ziedošos mežrozīšu krūmus. Tāpat kā visiem «svētdienas gleznotājiem», viņa gleznās katrs tēls izolēts pats par sevi un nemeklē saistību ar citiem, kaut arī kompozīcijā veic kopīgu darbu. Katra figūra pati par sevi ir harmoniska, bet, mehāniski kopā saliktas, tās brīžiem rada visai griezīgu harmoniju kopu. Līdzīgs raksturs ir arī citu primitīvistu darbiem.

Tāpat gludi, bet ar lielāku smalkumu kolorītā glezno stalbēnietis Pēteris VĪTOLS (dz. 1910. g.). Tāpat kā Niko Pirosmani (1860(!)—1918) viņš glezno uz vaskadrānas kreisās puses. Lielais gruzīns gleznoja uz melnas vaskadrānas ar pašdarinātām krāsām, bet P. Vītols izmanto mākslinieku eļļas krāsas. Viņš nekad nav izmantojis arī būvmateriālu veikalā dabūjamās logu un grīdas krāsas, kā to, uzsākot savu gleznotāja karjeru, darīja E. Krīgers. Pēdējam ir arī nedaudz sarežģītāka tehnoloģiskā puse — vispirms ar emulsiju (obligāti vācu, jo mūsu ražotā plaisā) palagu audums tiek uzlīmēts uz zīmēšanas papīra, un tad uz tā gleznots un zīmēts.

E. Krīgers un P. Vītols visu mūžu strādājuši par traktoristiem. Gleznot nekad nav mācījušies un, tāpat kā horvātu, ukraiņu un citu tautu «svētdienas gleznotāji», ar mākslu galvenokārt nodarbojas ziemā, kad padarīti lauku darbi un vairāk brīva laika. P. Vītolam zīmēt patika jau bērnībā, un viņš pat sapņoja par Mākslas akadēmiju, bet E. Krīgers savu mākslinieka aicinājumu atklāja tikai pēc aiziešanas pensijā.

HIKOLAJS

ZELMA JĀTNIECE (SELIETE). ZIEDI

«Neprofesionālis» A. Ruso, 1909. gadā gleznojot G. Apoli-nēra un M. Loransēnas figūras kompozīcijā «Dzejnieks un viņa mūza», rūpīgi izmērīja modēju pieres, degunus, roku un kāju garumu, kā arī krūšu apkārtmēru. Lai precīzi noteiktu sejas toni, A. Ruso novietojis blakus sejai krāsu tūbiņas. E. Krīgers, strādājot pie savām kompozīcijām, gleznojamās balerīnas ķermeņa garumu precizēja, noguldamies blakus uz audekla uzzīmētajai figūrai. Kuldīdznieks Žanis BULAVS (dz. 1908. g.) saka: «Sāku ar mēriem. Es pārbaudīju sīki cilvēka auguma samērus. Es sākumā uzgleznoju bez kādām mēru attiecībām, pēc tam kontrolēju ar «olekti». Klapē! «Elzas portretu» gleznodams, esmu mērījis ar olekti visu garumu un galvas ga**rumu.»"'**

A. Ruso, E. Krīgers un citi naivisma gleznotāji bieži izmanto

«Literatūra un Māksla», 1987. gada 19. jūnijs.

fotogrāfijas. Tās it kā sniedz tik ļoti nepieciešamo kontaktu ar dabu un ļauj cerēt, ka šādi tiks sasniegta fizionomiskā līdzība. To panākt ir šī stila mākslinieku lielākā vēlēšanās. Tiek izmantotas arī reprodukcijas. Regulāri pēc tām strādā 2. Bulavs. Protams, šis un tas tiek uzlabots, pārveidots.

Līdzīgi darbojas arī barkaviete Veronika ORMANE (dz. 1907. g.j.

Viņa sapņojusi k|ūt par mākslinieci un jau bērnībā no glūdas veidojusi dažādas figūriņas. Vienmēr paticis arī zīmēt un gleznot. Visiem sapņiem svītru pārvilcis karš un vecāku nāve. Meitene nokļūst Adamovas bērnu namā. Šeit kāda skolotāja ierāda zīmēšanas pamatus. Pēc bērnu namā pavadītā laika — lauk-strādnieces gaitas. V. Ormanes

turpmākā dzīve stipri vien atgādina mūsu literatūrā tik iecienīto skaisto un strādātspējīgo Latgales meiču likteni. Arī viņa kļūst par parādiem apkrautas mājas saimnieci. Par dzīves vienīgo saturu kļūst smags darbs un mūžīgas bailes tikt izsludinātiem par maksātnespējīgiem. Darba tikumu V. Ormane godā tur arī vēlākajos gados, kad strādā par slaucēju. 1955. gadā viņa par augstu rādītāju sasniegšanu lopkopībā apbalvota ar Latvijas PSR Augstākās Padomes prezidija Goda rakstu. Toreiz Rīgā tika nopirktas eļļas krāsas par tūkstoš rubļiem. Daļa no tām derīgas vēl šodien. Otas viņa darina pati — no savas jaunības dienu bizes, jo no veikala otām pEteris vītols, ziema puse paliekot uz gleznas. Galvenā tēma ir ainava. Ļoti bieži

tiek gleznots ceļš ar tiltu. Ainavām ir izteikti ornamentāls raksturs. It īpaši ziemas skatiem ar dzīvniekiem. Māksliniece glezno arī reliģiskus sižetus. Kā «Pestītājs», kura ķermenim blakus deg viņa sirds. Ārpus ķermeņa tāpēc, ka viņam nav sirds, jo pasaulē nav neviena, kas iestātos par nelaimīgajiem. V. Ormane darina arī skulptūras, šķiet, ka tāpēc viņas gleznās vērojama tieksme atklāt figūru plastiskumu (apjomu).

Jāmin arī rīdzinieks Filips ŠALAJEVS (dz. 1928. g.), limbaž-nieks Alfons ŠALDERS (dz. 1937. g.) un strencēnietis Nikolajs STŪRIS (dz. 1908. g.).

A. Šalders galvenokārt glezno spilgti krāsainas, taču dekoratīvi harmoniskas ziedu klusās dabas. Viņa gleznās liela nozīme ir rupjas maisa drānas faktūrai un pastozam krāsas uzli-cienam. Toņu salikumos un kompozīcijā savdabīgi izmantota atsevišķu postimpresionisma (piem., V. Van Goga) vizuāli stilistisko paņēmienu apvienojums ar primitīvam raksturīgo dziļi poētisko, naivo pieeju. Pēdējā laikā arvien biežāk A. Šalders glezno ainavas un figūrālas kompozīcijas. Pats gleznojums kļūst gludāks.

F. Šalajevs gleznot sācis 1961. gadā. Viņam vislabāk padodas figurālās kompozīcijas. īpaši gribētos izcelt gleznu «Pusdienas dārzā» (1981).

N. Stūris gleznot sācis 1975. gadā. Primitīva garam vistuvākie ir viņa gleznotie Strenču skati. Mākslinieks iemīļojis arī figurālās kompozīcijas, glezno portretus. Jāmin viņa gleznas «Tikai atmiņas» (1986), «Mākslinieks Irbīte studijās» (1984).

NIKOLAJS STŪRIS. STRENČI

Arī šeit nenosaukto «svētdienas gleznotāju» audeklu būtiskākā stilistiskā īpatnība ir naivi sirsnīgs reālisms. Visus vieno patiesi dziļa interese par attēlojamo priekšmetu un cilvēkiem, centieni to visu parādīt ar viņiem pieejamiem līdzekļiem, nesadomātās kompozīcijās. Tipiska ir vides un cilvēku shematizāci-ja, ass perspektīva, kulišu izmantošana un vairākkārtēja viena izstrādāta stereotipa atkārtošana dažādās gleznās. Galvenokārt tiek klāta lokāla krāsa, un visiem kopīga ir neprasme ar krāsu modelēt tonālās un telpiski plastiskās attiecības.

Latvijas «svētdienas gleznotāju» darbi dod savas vērtības mūsu mākslas pūrā un paver iespēju redzēt vienu īpatnēju vaibstu republikas mākslinieciskās kultūras sejā.

P. S. *Redakcija lūdz atsaukties visus, kam zināmi cilvēki, kuri nopietni* nodarbojas ar «svētdienas gleznie cību», *bet dažādu iemeslu* dē| *līdz šim kautrējušies* savus *darbus atklātībai nodot. Mūs interesē šo gleznotāju likteņi. Arī to, kuri jau aizgājuši aizsaulē.* Gaidām *vēstules ar atzīmi* «Tautas *glezniecība», fotogrāfijas, citus materiālus.*

JĀŅA KIĻUPA. JĀŅA TANCERA. GUNÀRA JA NA ISA foto

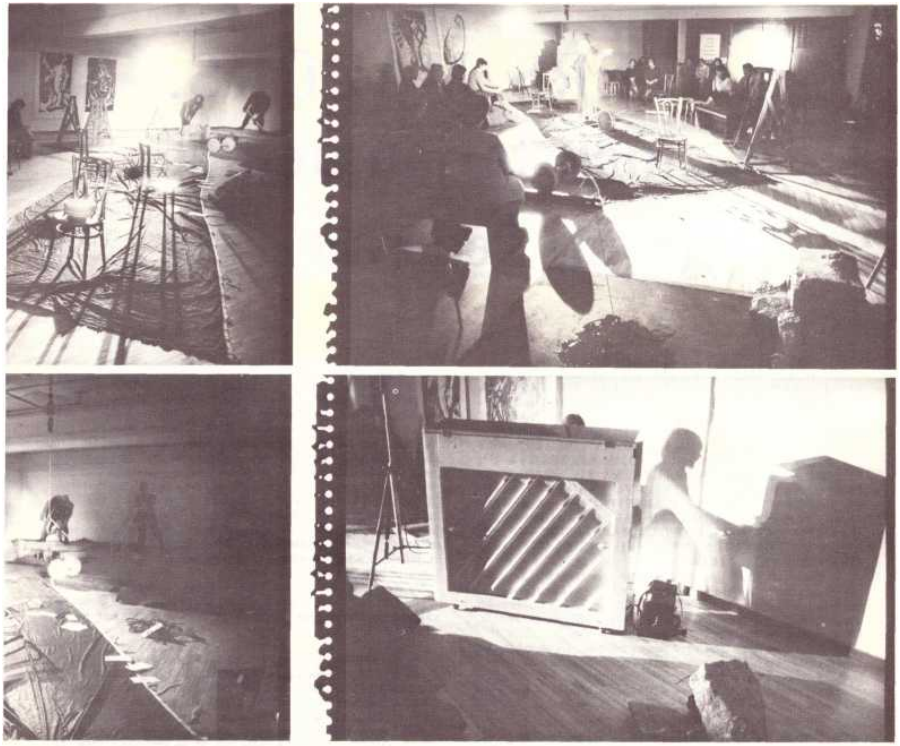

Marts, 1988. Teātra muzejs

...dodiet tiem atbalsta punktu un viņi savilņos šīs provinces pilsētas = šīs pasaulē dārgākās galvaspilsētas rāmos ūdeņus.

...pārāk daudz no dzīves, lai runātu tikai par estētiku vai socioloģiju.

...mākslu sintēzes ideja. Ielaušanās ideja. Izlaušanās (?)

Andra Brežes, Oļega Tillberga, Kristapa Čelža, Ojāra Pētersona, Jura Putrāma darbi.

* Teātra diena Imāra Ļeviņa Ž. Koklo „Cilvēka balsi", Viktora Jansona režija

Foto: Laimonis Stīpnieks

Viss – šajā lelpā.

DITERS MAŽORS:

«...māksla jau nenāk no vēdera»

TĒLNIEKU NAMA ZĀLE JAU PIEDZĪVOJUSI NE MAZUMU SAVDABĪGU IZSTĀŽU, TĀDĒĻ TO, KAS BIJA SKATĀMA ŠĀ GADA FEBRUĀRI, VARĒTU ĪPAŠI NEIZCELT. ŠOREIZ (BŪSIM GODĪGI) INTERESI VARBŪT KĀPINĀJA NE TIK DAUDZ «DITERA MAZURA— GLEZNOTĀJA» DARBI, CIK FAKTS, KA VIŅŠ IERADIES NO RIETUMBERLINES. GLEZNOJIS NIKARAGVĀ UN VĒL JO DAUDZOS CITOS, GAN NE TIK «KARSTOS» PASAULES PUNKTOS. ŠI INTERVIJA

TAPA PĒC DITERA MAŽORA TIKŠANAS AR SKATĪTĀJIEM. TA, IESPĒJAMS, NEBŪS REPRODUCĒTO DARBU SKAIDROJUMS UN PAPILDINĀJUMS, BET GAN MĀKSLINIEKA — LIELISKA UN KOMPETENTA SARUNU BIEDRA — TEORĒTISKO UZSKATU IZKLĀSTS.

— Mūsu skatītāji jau nedaudz ir iepazīstināti ar jusu mākslinieciskо un pilsonisko kredo («Literatūra un Māksla», 1988. g., nr. 5). Sarunas sākumā būtu interesanti uzzināt, vai ari jūs, tāpat kā Jozefs Boiss, uzskatāt, ka mākslas un politikas jēdzieni nav šķirami?

— Nē, es nošķiru abus jēdzienus pilnībā. Es domāju, ka mākslai ar politiku nav nekā kopīga un uzskats, ka ar mākslu var taisīt politiku, ir lieli maldi. Te, protams, es nonāku pretrunā pats ar savu daiļradi . . . Vispār, sāksim no sākuma, jūtu, ka es ne to runāju.

— Nē, nē, turpiniet, mēs visu sapratīsim.

— Man ļoti grūti atbildēt uz šo jautājumu, jo es īpaši nejūsmoju par Boisa mākslu, un tādēļ man ir arī iebildumi pret viņa mākslas teoriju. Lai gan sevi uzskatu par ļoti politiski domājošu mākslinieku, esmu pārliecināts, ka mākslai ir niecīgas iespējas iedarboties politiski. Es neticu apgalvojumam — ja kāds cilvēks ir mākslinieks, viņš uzreiz kļūst arī par politiķi, kā to uzskatīja Boiss. Tik vienkārši tas nenotiek. Es domāju, ka mākslas darbam ir jābūt ļoti politiskam, un tāds tas kļūst tikai tad, kad darbs neapgalvo tieši, ka ir politisks. Uzskats, ka mākslas darbs var iedarboties tieši, nepastarpināti politiski ... ir pārāk skaists, lai būtu patiess.

— Varbūt paskaidrojiet, kādi iebildumi jums ir attiecībā uz Boisa mākslas teoriju. Domāju, ka šobrīd par to ir nepieciešams runāt, jo šī mākslinieka, kurš vēl arvien, ari pēc nāves, ir pati populārākā figūra VFR mākslas dzīvē, uzskati mūsu presē dažkārt ļoti dīvaini interpretēti («Искусство»,1987. g., nr. 9), viņš pat tiek saukts par revanšistu.

— Kādas muļķības! Boiss nav nekāds revanšists, viņš ir pilnīgi integrs cilvēks, šāds uzskats ir vienkārši dogmatisks aizspriedums. Taču tas nenozīmē, ka mākslas jautājumos man ir jādomā tāpat kā Boisam. Par to vispār ir grūti runāt, un diez vai intervijā tam būs pietiekami daudz vietas, jo šeit mums uzreiz jāiesaistās diskusijā par mākslinieciskо koncepciju. Jo — mākslas jēdziens jeb tas, ko cilvēki saprot ar šo jēdzienu, mainās līdz ar laikmetu.

Galma glezniecības laikmetā tas bija citādāks nekā šodien, un, piemēram, renesansē citādāks nekā gotikā. Šodien mākslas jēdziens ir būtiski paplašinājies, salīdzinot ar agrākajiem laikiem. Šodien JAUNĀ jēdziens mākslā tiek vērtēts daudz augstāk nekā agrāk. Šodien mēs nonākam pat tik tālu, ka JAUNĀ izdomāšana vien tiek uzskatīta par mākslu un vairs pat nav nepieciešams šo JAUNO iemiesot pašā mākslas darbā. To, no vienas puses, uzskatu par ļoti interesantu pieeju, taču reizē tā ir bīstama mākslas attīstībai, jo šādā veidā pats

mākslas darbs, kas jāiztaisa māksliniekam, zaudē savu vērtību. Un liela da|a diletantisma, kas tik ļoti izplatīts mūsdienu mākslā, sakņojas, manuprāt, arī šajā mākslas jēdzienu paplašināšanā, kas vienlaicīgi nozīmē arī šī jēdziena sašaurināšanu. Taču es vēlreiz uzsveru, ka šī tēma ir ļoti sarežģīta.

— *Es domāju, ka lasītāju nebaida sarežģītas tēmas.*

— Tad es labprāt runāšu tālāk. Piemēram, kad Boiss iesāka savu darbošanos ar taukiem, — jūs zināt, par ko es runāju ...?

— *Jā, jā.*

— Jā, protams, tas bija — kā lai es to pasaku? — sava veida izrāviens. Domāšanā. Fakts, ka tauki vai arī filcs tika izmantoti kā mākslas materiāls, protams, ir izrāviens. Pirms viņa to neviens nedarīja. Tādai domai tiešām ir sākumā kādam jāienāk prātā. Lai gan tā saucamajās primitīvajās tautās sen funkcionē līdzīgi mākslas virzieni, bet tā jau ir cita problēma. Taču man nepietiek ar šo izrāvienu vien. Ja turpmāk tiek apspēlēti tikai tauki, tad kaut kas vairs nav kārtībā. Tad tiek sajaukti līmeņi. Daudzi, iespējams, teiks, ka esmu konservatīvs mākslinieks. To es pats nevaru novērtēt, es sevi par tādu neuzskatu, taču domāju, ka ir daudz vairāk jāiedziļinās mākslas problēmu kontekstā, nekā tas tiek darīts. Un, protams, ja cilvēks vienkārši tiek uzskatīts par revanšistu — kas ir pilnīgas blēņas — un arī tas, ja kāds tiek nokrustīts par ģēniju, — abas pieejas ir vienkāršotas. Viss ir sarežģītāk.

— *Tad varfūt runāsim par radniecīgiem jautajumiem. Kāda ir laikmeta humanitārās teorētiskās domas, tas ir, dažādo teoriju, lomu daudzo mūsu gadsimta mākslas virzienu izveidē? Skiet, ka jūsu daiļrade nav saistīta ne ar vienu teoriju . . .*

— Jautājuma pirmā puse ir ļoti interesanta. Toties otrā puse pilnīgi neatbilst patiesībai. Pirmā puse patiesi ir mūsu laika mākslas pamatproblēma, jo māksla arvien vairāk kļūst atkarīga no interpretācijas. Tas pat nonāk tik tālu (kā bija redzams filmā par Kaseles «documenta»), ka mākslas darbs vairs nespēj eksistēt bez interpretācijas. Tas nozīmē, ka interpretētāji kļūst par māksliniekiem un mākslinieki vairs nav tie, kas rada mākslas darbu, bet gan tie, kas par to runā. Un ne vienmēr viņi ir paši gudrākie. Starp viņiem ir daudz stulbeņu. Tas nozīmē, ka māksla sevi nodod izskaidrotāju rokās.

NORMUNDA BRASLIŅ A foto

— *Un acīmredzot ari mediju rokās?*

— Jā, arī mediju. Un viens no galvenajiem šīs parādības iemesliem ir publikas bezpalīdzība jauno mākslas virzienu priekšā. To šobrīd ļoti izmanto starptautiskā mākslas tirdzniecība, tas ir, tirdzniecība ar mākslas darbiem, kas kļūst arvien spēcīgāka. Visumā mākslas darba vērtība top arvien niecīgāka, bet jo iespaidīgāka kļūst mākslas darba starpniecība — gan tā ekonomiskā, gan skaidrojošā

puse. Tā ir sāpīga tēma, jo bagātie cilvēki nav mākslinieki, bet gan mākslas skaidrotāji.

o
2
<
N
IU
0£
m
<
o

— Tas attiecas ari uz VFR?

— Jā, pilnībā. Tas ir manas kritikas centrs attiecība uz Kaseles «documenta», pēdējo «documenta» (sk. «Avots», 1988, nr. 1). Tā, manuprāt, nebija mākslinieku, bet gan mākslas izskaidrotāju, interpretētāju «documenta». Bet es ieņemu pilnīgi pretēju pozīciju. Mākslas darbam ir jārunā pašam par sevi, tam nav nepieciešams interpretētājs. Taču tas nenozīmē, ka man mākslā nebūtu savas teorijas. Man ir ļoti precīza, skaidra teorija.

— Taču tā ir jūsu personīgā, jūs jau nebalstāties uz autoritātēm?

— Es atzīstu tikai tās autoritātes, kuras . .. pats atzīstu. Tātad mani vispirms kādam ir jāpārliecina. Un mākslas lietās es tomēr pieturos pie tā, ko izdomāju pats. Protams, autoritātes man ir mākslinieki, no kuriem es varu ko mācīties.

— Tātad nekāda teorētiskā literatūra jūsu daiļradi nav ietekmējusi?

— Vismaz pats par to neko nezinu. Bet es domāju, ka māksliniekam ir jābūt ļoti gudram, ļoti inteliģentam, lai nodarbotos ar mākslu. Māksla jau nenāk no vēdera, to rada jūtas, turklāt nepieciešams arī domāt. Mākslinieki, kuri apgalvo, ka viņiem nav jādomā, ka viss rodas pats no sevis, runā muļķības.

— Bet varbūt atgriezīsimies pie jūsu mākslas teorijas ...

— Man, dabiski, var būt tikai teorija, kas ir saistīta ar manām gleznām, manu mākslu. Un, kad es šo teoriju attiecinu uz citu cilvēku mākslu, tad, loģiski, tā ir tikai daļēji patiesa. Viens no būtiskākajiem punktiem — uzskatu, ka mākslai noteikti jāsaskaras ar dzīvi. Gleznām ir jāatspoguļo tas, kas notiek man apkārt. Tās nedrīkst būt abstraktas — tādā nozīmē, ka tās smeltu dzīvību tikai pašas no sevis.

— Bet jūs taču neuzskatāt, ka visa abstraktā gleznieciba nav mākslas nosaukuma cienīga ... ,

— Protams, ka ne. Pirmkārt, es vienmēr esmu skeptiski noskaņots, kad mākslinieks apgalvo, ka viņš nodarbojas tikai ar abstrakto mākslu. Jo, pēc manām domām, tāda vispār neeksistē. Viens no māksliniekiem, kurš visintensīvāk apgalvojis, ka radījis tikai bezpriekšmetiskus mākslas darbus, ir Frenks Stella — mākslinieks, kuru es ļoti augstu vērtēju. Taču patiesībā viņa māksla nav bezpriekšmetiska. Viņš rada dzīvus priekšmetus, kas dzīvo savu, dinamisku dzīvi. Saviem abstraktajiem darbiem viņš dod nosaukumus, kuri nāk no dzīves, tie ir saistīti ar vēsturi, ar apkārtējo pasauli. Kad es saku, ka gribu radīt dzīvu mākslu, tad attiecinu to uz sevi pašu, kā es to stāstīju par savu portretu gleznieciību stundu atpakaļ, tikšanās laikā ar Rīgas skatītājiem. Citi mākslinieki strādā savādāk. Piemēram, Miervaldis Polis. Tas ir mākslinieciskās domāšanas pilnīgi pretējs pols. Bet viņš ir liels mākslinieks. Viņš glezno no fotogrāfijām. Es pirmīt teicu, ka nekad nevarētu gleznot no fotogrāfijām, jo tās nav dzīvas.

Taču viņš, tā gleznojot, domā citādāk. Viņš iesaista fotogrāfijas, savu gleznošanas veidu un domāšanu attiecībās ar sabiedrību, par kuru viņš domā, un līdz

SERGEJA DAVIDOVA fotoreprodukcija

Atļaut nomirt

ar to tās kļūst dzīvas. Tas nav mākslīgi izdomāts, tas ir saistīts ar mūsu laika domāšanu.

Un vēl es gribu izcelt divus būtiskus punktus savā teorijā. Mākslas darbs nedrīkst būt patvaļīgs. Tajā nekas nedrīkst atrasties tāpat vien, savvaļā. Reiz uztaisīts, vienalga, vai tas būtu abstrakts vai reālistisks darbs, tā sastāvdaļām jābūt organiskām, mērķtiecīgām. Ar to būtu jāmēra mākslas darba kvalitāte.

No sērijas «Mīla»

Ja ir vienalga, kurā punktā nolikt sarkanu akcentu, šī glezna nav nekāds labais mākslas darbs. Mākslas darbam savā iekšienē jābūt pareizam. Tam ir jāatbilst saviem kritērijiem. Manās gleznās ikviens otas vilciens ir rūpīgi izsvērts. Arī tad, ja darbs uzgleznots šķietami pavirši.

Un vēl es gribētu teikt dažus vārdus par līniju — par slaveno līniju, kura izvijas cauri visai mākslas vēsturei, par skaisto līniju, kas zīmējumus tuvinājusi kaligrāfijai . . .

— Varbūt jūs, tāpat kā senie ķīnieši, uzskatāt, ka sākumā bija līnija?

— Ziniet, es kādreiz uzrakstīju garu dzejoli, kurš saucas «Sākumā bija sieviete». Bet par līniju domāju, ka tai vienkārši jābūt tādai, ka, to uzlūkojot, skatītājs iedomātos: «Jā, tai ir jābūt šeit.» Vieglai un saprotamai. Bet tas jau ir mērķis, nevis teorija.

Tomēr pats pēdējais un būtiskākais punkts ir krāsa. Un, proti, — viss, kas attiecas uz krāsu, visa krāsu sfēra, arī mūsu Eiropas tradīcijā, vēl ir spēcīgi jāattīsta. Es domāju, ka nākamajos tūkstoš gados mēs to izdarīsim. Šī nozare ir spēcīgi jāatbalsta. Lai gan, protams, Eiropā, Eiropas mākslā, daudz kas jau ir noticis. Kad jūs ejat uz izstādi, uz jebkuru ievērojamu mākslinieku darbu izstādi, jūs vienmēr īpaši ievērosiet Gogēna darbus. Viņš ir viens no retajiem māksliniekiem, kurš ar krāsām apgājies citādāk nekā pārējie. Es cenšos strādāt pēc tādiem pašiem principiem. Ar to es negribu teikt, ka gleznoju tik skaisti kā Gogēns. Taču domāju, ka mani darbi arī izcelsies izstādēs citu darbu vidū ar veidu, kādā krāsas ir liktas viena pie otras. Netradicionālu veidu.

— Visbeidzot, vai jūs, kā cilvēks, kas daudz redzējis, piekrītat tam, ka kultūras dzīvē iestājies jauns laikmets, kuru apzīmē ar nosaukumu «postmodernisms»?

— Nosaukums «postmodernisms» ir gan ļoti intelektuāls, bet reizē arī ļoti neizdevies. Taču es piekrītu, ka ir iestājies jauns laikmets. To var izskaidrot diezgan vienkārši. Tas, ko apzīmēja ar «modernismu» — revolūciju kultūrā, kas notika ap gadsimta miju — bija ļoti nepieciešams. Bet to paveica izcili cilvēki. Lekorbizjē vai Mīss van der Roe bija pietiekami spēcīgas personības, lai atstātu paliekošus mākslas darbus. Bet vienkāršais, mazais arhitekts, kas dzīvo aiz stūra, nav tik stiprs un taisa garlaicīgas lietas. Un tā ir visās mākslas nozarēs. Jo visi jau nav ģēniji. Modernisma ideoloģija panāca pilnīgi pretēju efektu. Atmetot dekoru, visu vienkāršojot, nonāca pie totālas garlaicības un visa sagraušanas. Saprotams, ka cilvēki kādā brīdī atsakās to pieņemt. Viņi vairs nevar pieņemt šos dzīvojamos blokus, kas celti, domājot par to funkcijām, un tā tas ir gan Rietumos, gan

Austrumos. Tādējādi attīstība, kuru saucam par postmodernismu (spēles momenti, historizācija utt.), lai arī tajā bieži notiek lielas trakulības, kopumā tomēr ir skaista un pareiza. Slikta, manuprāt, tomēr ir historicisma pārāk lielā loma. Te mēs vērojam to pārsteidzošo fenomenu, ka 20. gadsimta beigas tik ļoti līdzinās 19. gadsimta beigām. Telpa eklektikai. Bet laiks iet arvien ātrāk, un mums ir vienlaicīgi jāpiedzīvo gan pozitīvas, gan negatīvas šīs attīstības tendences.

— *Paldies par sarunu.*

Intervēja HELĒNA DEMAKOVA

OJĀRA MARTINSONA fotoreprodukcijas
EGILS LĪCĪTIS

MŪZIĶI BĒDĀJAS

W

Pēdējā laika neizdarību mednieki presē skrotē vieglās rūpniecības darbiniekus, reizēm arī celtniekus — par neprasmi vai nevēlēšanos pārkārtoties. Ugunsvēmēji lielgabali pavērsti Kultūras ministrijas virzienā, un, kad šauj, nemaz nevar zināt, kam trāpa. LVU Ģeogrāfijas fakultātes docents J. Strauhmanis pērnā gada nogalē jauniešu avīzē, sašutis par nelāga stāvokli ar Valsts bibliotēkas fondiem, pamatoti atgādina, ka par ministru bez grāmatu zinībām vēl neviens nav kļuvis, un apvaicājas par iespēju sarīkot ministra vēlēšanas. Ja kādam naktīs kaimiņš aiz sienas griež zobus, tad skaidrs, ka kaimiņš ir aktieris, sašutis par draņķīgajiem dzīves un darba apstākļiem (gadījumā ja aktierim vispār ir dzīvoklis). Gleznotājiem atkal liekas, ka nav normāli, ja nekur nevar pastāvīgā ekspozīcijā aplūkot viņu mākslas darbus. Un es esmu cieši pārliecināts, ka arī kultūras darba ierindnieki (kultūras namu direktori u. c. personāls) nereti atrod par vajadzīgu, respektīvi, nenociešas, un krastmalas smiltīs izrušinātā bedrītē iesaucas — ķēniņam Mi-dam ir ēzeļa ausis. Protams, tad, ja tautas nams nav kolhoza paspārnē. Bet, kas notiek krastmalas smiltīs, niedrēm trakoti piemērotā augsnē, pēc antīkās literatūras ir zināms. Kopējā stabuļu kakofonija aiztiek līdz Garajiem Gaiteņiem, falsetiņi iesaucas — līdzekļus! līdzekļus! —, bet zemākie balsu reģistri papildina — ma-te-ri-ālo bā-zi! Arī foajē vai citu kuluāru sarunās kāds mūždien centīsies iegrūst Kultūras ministrijai azotē čūsku: teiksim, ka Agrorūpnieciskais komplekss daudz vairāk aprūpē kultūru, vai ka Kultūras un Izglītības ministrijas savā starpā sparojas par tiesībām būt

konservatīvākajai jaunajā domāšanā. Tai pašā laikā tikai daži publicisti rīko ļaužu un atbildīgu personu prātus uz to, ka pienācis laiks garīgās vērtības no ēnas izcelt saulītē, attiecīgi atbīdot materiālās tūlītnepieciešamības. Tā kā uz priekšu visas piesaukto problēmu risināšanas vai risināšanās kust vāji, atbildīgiem ierēdņiem reiz derētu, publiski uzstājoties, nolasīt papīru, saliedējot visas sāpes vienuviet, — kas, kad un kā tās remdēs?

Kopējā traukā še lai top iemesta vēl viena zīmīte. Lūk, kas par lietu — mūsu pašdarbības estrādes mūziķi sūrojas, ka neesot, kur darināt savas mūzikas ierakstus. No otras puses palūkojot, bēdas arī viņu pateicīgajai auditorijai, popmūzikas klausītājiem. Nesen «Avotā» saņēmu vēstuli no 22-gadīgā Tukuma rajona diskotēkas «Sonāte» darbinieka Viļņa Ruļļa:

— Esmu laikam viens no tiem melomāniem kolekcionāriem, kurus pirmkārt interesē viss, kas notiek pašmāju popmūzikā. Tāpēc mani satrauc ierakstu problēma. Studijās ārzemnieku papilnam, bet no vietējiem tikai visādas K. un S. Varbūt Tu man varētu palīdzēt šo problēmu atrisināt (protams, pret atlīdzību), jo domāju, ka Tev ir pieejami daudzu grupu koncertieraksti vai «mājas studiju» ieraksti. Mani interesē visas grupas, protams, tās dziesmas, kuras ierakstītas «Melodijā», manā kolekcijā pārsvarā ir, bet tā jau ir mazākā daļa no tā, kas skan koncertos. Ļoti gribētos papildināt kolekciju ar «K. Remonta», «Odis», «Elpas», «Salamandras», «Reisa», «Vārmes», «Vaidavas», «Sīpolu», «Opus Pro», «Opus», «Varavīksnes», «Laika», «Slēģu», «Jauna Mēness» ierakstiem. Arī tikai koncertos dzirdētām «Līvu», «Jumpravas», «Turaidas Rozes», «Remix», «Credo», «Pērkona», «Zodiaka», «Saimes», «Krasta», «Dzelteno pastnieku», «Neptūna», «Zig Zag» dziesmām. Pats darbojos diskotēkā, un tur iespēju robežās latviešu mūziku popularizējam.»

Vispirms jāteic, ka šī nav nedz pirmā, nedz pēdējā lūgšana pēc latviešu popmūzikas, lai to, pirmkārt, varētu atskaņot diskotēkās. Otrkārt, arī es pats mājās labprāt paklausītos jauno latviešu estrādes mūziku, taču, tīri reāli vērtējot, tas atgādina viskija cienītāja sapni sausā likuma laikā Amerikas divdesmitajos. Mūziķi diemžēl iespēj savus sacerējumus popularizēt ne citādi kā koncertos, ar pavisam retām ierakstu versijām. Aplūkojot *status* quo šai lietā, uz ātru roku sastūmām kopā apaļo galdu ar «Dzelteno pastnieku» ierakstu producentu un bas-ģitāristu Ingu Baušķenieku un «Odis» līderi Arni Medni.

Ingus: — Lai jaunais cilvēks iegūtu savā īpašumā svaigu popmūzikas kaseti, lenti vai plati, jāizšķir četras darba joslas — pats ieraksts, tā tiražēšana, realizācija un reklāma. «Dzeltenajiem pastniekiem» zemā (savas rocības) līmenī izdodas tikt galā ar pirmo.

Arnis: — Radio fonotēkā ir piecas mūsu dziesmas. Divas

ierakstījām ar Jāņa Sipkēvica palīdzību — vajadzēja «Video-ritmiem». Ko rāda ierakstīšanās pieredze mūsu divās studijās — radio un «Melodijā»? Galvenais ir laika trūkums: skaņu režisors nemitīgi dīdās, nervozē, met aci pakaļ acij pulkstenī, un pie durvīm jau grabinās nākošais kolektīvs, tikpat kārs uz darbu studijā. Otrkārt, studijas aparatūra ir muzeja līmenī. Nezinu, kā ar aparatūru, bet laika trūkuma problēmu, manuprāt, var dzēst. Cik esmu runājis ar skaņu režisoriem, visi, ja sarunājam, gatavi strādāt ilgāk pēc darba, taču pret to ir kaut kādi neizprotami aizspriedumi. «Odis» tagad ir grandioza problēma — kā ēst nepieciešami četri ieraksti, un es nezinu, pie kā iet, kurš var palīdzēt, kur ierakstīt. Nav tā, ka ansamblis ieiet studijā un strādā. Atvēlēs žestu nopelna, tikai pielavoties, uzbāžoties, lūdzoties dažiem noteicējiem.

Kāda ansambļa vadītājs, kurš labāk vēlējās palikt inkognito, par šīm lietām izsakās precīzi, kā daiļslidotājs figūras zīmējot: — Ja gribi tikt kādā no studijām, vispirms visi skatās, kādi tavai dziesmai vārdi, vai tik tur nav kas slikts nošifrēts. Tad skatās pēc ģīmja — kas jūs par ansambli, cik ilgi spēlējat, kāpēc spēlējat utt. Ja tas ģīmis nav redzēts, tad ir pietiekošs iemesls atzīt mūs par kaimiņjančiem, kuru dēļ studijas dārgo laiku nav ko tērēt. Ja tomēr šīm divām atrakcijām tiek secen, tad pēkšņi interesējas par pašu mūziku — vai iekšā ir gana lipīgs meldiņš.

Ingus: — Tā kā mēs neesam «Eolika» vai kāds cits slavens kolektīvs, tad iztiekam, kā nu ir, drausmīgi strādājot mājas apstākļos. Ikviens ansamblis ir ieinteresēts ierakstā kā reklāmā, jo tas vispirms nonāk televīzijā, radio vai diskotēkā.

(Arnis jaucas pa vidu un pasaka svarīgu domu: — Reklāma ir tikai viens aspekts, mūziķiem ieraksta tapšana, galu galā, nozīmē visu — tā ir mūsu glezna, grāmata, ja gribat, — dokuments.)

Ingus: — Nu tad jāsaka, treškārt, es nesaskatu neko pretlikumīgu, ja viens cilvēks par savu darbu grib saņemt naudu. Vistradicionālākais un demokrātiskākais mūzikas pārdošanas veids ir plate, taču ne pie mums, jo ierakstīt skaņuplati un ātri dabūt to gatavu ir totāla problēma. Sekojot gudrajam padomam, ka nekas nerodas vienā dienā, tomēr vajadzētu lietas labā sākt strādāt mērķtiecīgi. Ja neorientējamies uz pilnīgākajām prasībām, esošā ierakstu studiju aparatūra derētu, lai apkalpotu grupas, kuras grib izdot ierakstus. Skaņuplašu rūpnīca, būtībā vesela bagātība, bieži vien ir kā slēģis, kura dēļ mūzika neierauga dienasgaismu tā, kā pašiem mūziķiem un pircējiem gribētos. Acīm redzami, starp citu, kavē cenzūra, visādi paragrāfi. Es gan respektēju cenzūru, taču tik tālu, lai noskaidrotu, vai nav pārkāptas autortiesību lietas un vai netiek dziedāts kas pretlikumīgs, lai gan pats tādus gadījumus neatceros. Tālāk jādarbojas normālai tirgus sistēmai, kurā galavārdu pateiks publika.

Arnis: — Visapkārt runā par kontrpropagandu, bet popmūzikā tas tāds tērziņš vien ir, jo valsts skaņu ierakstu pārdotavās acis zibēt zib, pētot ārzemju plašu piedāvājumu, kurpretim latviešu estrādes mūzikas stūrītis ir tumšs un kluss. Skaņuplašu veikali turpretim pilni ar pliekanu mūziku, kuru neviens gadiem nepērk. Tiražēšanas politika, nudien, reizēm nav izprotama.

Egils: — Latviešu estrādes mūzikas ierakstu diskotēkās pietrūkst, «ārzemnieki» ir klajā pārsvarā — palasiet Viļņa vēstuli. Televīzijā izklaidējošās mūzikas raidījumu redaktori dara labu darbu, iepazīstinot ar jaunumiem citvalstu popmūzikā, taču mūsu mūziķu paveiktais atstāts novārtā, bezmaz kā obligātās piedevas. Tur nevienu nevar vainot. Nemaz nepieskaroties problēmām, kas saistītas ar TV specifiku, noskaidrojām — nav taču pašu ierakstu. Puslīdz regulāri vajadzētu speciāli latviešu mūzikai veltītu raidījumu! Radio pārdesmit minūtes sestdienās gan veltī jaunākajiem ierakstiem, bet diezgan neveiksmīgi — raida to, kas ir. Un ir maz.

Arnis: — Par attieksmi pret mums, mūziķiem, gribu pateikt vienu lietu. Decembrī mēs uzstājāmies Polijā, un tur pirmo reizi, goda vārds, jutāmies kā mākslinieki, kuri atbraukuši koncertēt, kuri godīgi padarījuši savu darbu. Nevis, kā mūspusē ierasts, — atradies te kaut kāds ansamblis, kaut kāds šmuļu bars, kurš visiem plijas virsū ar savām nejēdzīgajām prasībām un bezmēra vajadzībām. Viesos mūs uzreiz apstāja TV, radio un prese, un visi zināja no galvas elementāro pieklājību, šče-cinas TV studijā — varbūt vispirms tasi kafijas, varbūt jūs gribat studiju apskatīt, vai drīkst palūgt šo niansīti nofilmēt atsevišķi . . .

Egils: — Manuprāt, analogi Arvīda Mūrnieka Rietumu mūzikas aptaujām radiofonā vajag radīt arī pašiem savas mūzikas hitparādi, teiksim, «Latvijas karsto desmitnieku», kur bez ierobežojumiem un jebkādas birokrātiskas pieejas piedalītos visas republikas koncertgrupas. Tad vismaz ieraksta vajadzību izlemtu nevis kāds vienpersoniski, bet klausītāji. Arī kā kontr-versiju «Mikrofona» aptauju iestigšanai šlāgerismā, kā operatīvāku pārskatu par to, kas jauns mūzikā. Derīgi klausītājiem, derīgi mūziķiem — vismaz dažas labākās dziesmas tiek ierakstītas. Kādreiz tāda «Melodiju parāde» bija . . . Izbija. Tāpat «Padomju Jaunatnē» izbija.

Apaļajos galdos galavārdu parasti teic no oficiālo personu ložas, un pieņemsim, ka mēs arī esam tikuši pie šādas figūras. Zinām, ko sacīs, — netiek iedalīta aparatūra, netiek piešķirti līdzekļi, popmūziķi esošajos apstākļos nespēlē pirmo un vienīgo vijoli, ir taču lērums citu ierakstīties gribētāju. Se minēto ņemsim vērā, nākamajā piecdesmitengadē situācija normalizēsies . . .

Lai būtu, kur atsperties, jāpiedāvā daži priekšlikumi. Ņemot vērā, ka pasaulē sākusies padomju atribūtikas, modes, kultūras ēra, kam sakne ir valsts jaunajā politikā, pa jaunam vajadzētu domāt arī komercijā. Var pārdot arī mūziku. Aija Kukule aizbrauca uz Čatokvu un visiem šausmīgi iepatikās. «Dzeltenie pastnieki» Polijā alternatīvās mūzikas festivālā tāpat. Par «Odis» šajā pašā zemē ir sajūsmā, apgalvo, ka Eiropā tā neviens nespēlē, un uz karstām pēdām angažē koncertturnejai. Raugi, mūziķi vienmēr teikuši, ka aparatūru sev nopelnīs, ja nekavēs dažādas barjeras. Ārzemēs tiekot, viņi var sapelnīt līdzekļus, par kuriem, piemēram, Kultūras ministrija iegādātu visu nepieciešamo popmūziku ierakstu studijas ekipēšanai. Savdabīgi mākslinieki šai laukā mums ir, un, redz, citur viņus pamana un aicina, bet mēs esam pārāk neveikli un pašu vajadzībām šādu «pašfinansēšanos» neveicinām.

Bet tai laikā, kamēr triju popgrupu dalībnieki runāja par nebeidzamām problēmām ar ierakstiem, Valsts skaņu ierakstu studijā

Lāčplēša un Avotu ielas stūrī par 9 kapeikām minūtē katrs interesents varēja dabūt «Zig Zag», «Dzelteno pastnieku» u. c. koncertieraks + us, pašiem ansambļiem par to nemaz nezinot, jo nedz viņi studijai devuši atļauju, nedz par to naudu saņem. Proti, ierakstus realizē, pārkāpjot autortiesības. Nu kautri jābilst — nav smuki . . .

Varēja būt vēl viena alternatīva — kooperatīvi. Dzirdēja rosāmies vairāku individuālo skaņu ierakstu studiju dibinātājus. Kooperatīvs aizņemas no valsts lielu naudas summu, izložņā malu malas un sadabū ierakstu un atskaņojošo aparatūru, tā ka ansamblim iznāk atnākt ar tukšām rokām un uzreiz pie darba ar studijas instrumentiem, ieraksta apstiprinātas programmas, iekasē no ansambļa noteiktu naudas summu, tad tiražē ierakstu lentēs vai kasetēs, izreklamē gatavo produktu un pārdod savā kioskā, no ieņēmumiem zināmu procentu skaitot atpakaļ ansambļa kabatā. Projām netiek raidīti nedz estrādes ansambļi, nedz lauku kapelas vai folkloras kopas u. tml. Arī šajā variantā ir problēmas. Aparatūra ir dārga, aizņēmums milzīgs un nez vai noteiktajos divos gados atmaksājams. Vienalga, ris-kētāji atrastos. Bet, lūk, kā gāja vienam šādam kooperatīvam: rajona izpildkomiteja akceptē, bankas rajona nodaļā — nepieciešams vai nu telefona zvans no augšas, vai rakstiska atvēlē (vietējās padomju varas lēmumu pilnīgi nerespektējot), hallo no augšas — atturēties no ideoloģiskas ievirzes kooperatīvu dibināšanas. Punkts.

Kooperatīva vadītājs man teica:

I

— Nelīdzēja paskaidrojumi, ka mēs gatavojamies rakstīt tikai apstiprinātas programmas, ka tā ir alternatīva ierakstu spekulantiem, kuri pārplūdina ierakstu tirgu ar lēto aizrobežu preci, ka kooperatīva locekļu vidū ir partijas biedri, ir žurnālisti, ir juristi, ir profesionāli skaņu operatori. Pāri visam — kaut kādas neizprotamas bailes no nezināmā. Vēlāk arī izpildkomiteja uzlika veto — sak, kāpēc tomēr atļaut, ja var neatļaut, un argumentēja — bet kā mēs jūs kontrolēsim? Es noplātīju rokas — tā taču ir viņu pašu darīšana, vai tad kooperatīvam vēl būtu jāizdomā, kā to kontrolēt.

Pa šo laiku, kamēr raksts apmēram gadu atradīsies ražošanā,

kooperatīvs būs aizgājis meklēt taisnību Kultūras ministrijā. Vai tur atradīs? Pagaidām ar latviešu popmūzikas ierakstiem esam strupceļā. Klausīsimies «Pet Shop Boys» vai Mon-drusi.

DAINIS JUKONS

PIE «MIKROFONA» APTAUJAS ATGRIEŽOTIES

Sākotnēji «Mikrofona» aptauja bija konkrēta raidījuma veidotāju trāpīgs paņēmiens, kā bagātināt skanējumu, padarīt to spraigāku, kā kuplināt klausītāju pulku, pievērst uzmanību latviešu estrādes dziesmai. Tolaik mūsu republikas tā saucamā vieglā mūzika vēl nebija plaši sazarojusies un kvantitatīvi izaugusi, tā visai sekmīgi iekļāvās raidījuma «Mikrofons» aptaujas ietvaros. Pašlaik situācija ir krasi izmainījusies — ar vienas redakcijas entuziasmu vairs nepietiek, jo «Mikrofona» aptauju mēs nepamatoti pielīdzinājām republikas nozīmes grandiozākajam estrādes mūzikas sarīkojumam, darot to mehāniski, neveltot PIENĀCĪGAS organizatoriskas pūles.

Kādēļ notiek aptaujas? Esmu pārliecināts, — ne jau tādēļ vien, lai saintriģētu publiku un gadumijā noorganizētu tai koncertu. Aptauja ir vajadzīga, *lai* apzinātos popmūzikas attīstības gaitu, tās perspektīvas,

lai noskaidrotu un izpētītu publikas pieprasījumu, tās estētisko izaugsmi vai lejupslīdi, lai prognozētu, virzītu, PĀRDOMĀJOT izklaidētu. Diemžēl jāsecina, ka mūsu republikas vienīgā stabilā mūzikas aptauja pagaidām vērsta uz minimālo — populārāko dziesmu saraksta sastādīšanu un to atrādīšanu.

Pasaulē ir iekrāta bagātīga un plaša aptauju rīkošanas pieredze. Kāpēc tad mums būtu no jauna jāizgudro divritenis? Atliktu tikai šo pieredzi ņemt vērā un izmantot! Bet vai Latvijas apstākļos tā ir izmantojama? Patlaban, domāju, nē. Mums, atšķirībā no citām valstīm, nav pietiekošas informācijas par norisēm popmūzikas dzīvē. Šaubos, vai pat profesionāļi spētu objektīvi novērtēt estrādes mūzikā notiekošo, jo nebūt neesmu pārliecināts, ka viņi (kur nu vēl ierindas klausītāji!) kaut cik izsmeļoši pārzina visu interesantāko, kas notiek ar mūsu grupām, izpildītājiem, autoriem kaut vai viena gada laikā. Mums neeksistē vērā ņemama informācija par jaunākajiem ierakstiem, koncertprogrammām utt. Izziņu avots bieži vien ir neizteiksmīgas afišas uz pilsētas žogiem vai draugu un paziņu nostāsti, ka kaut kur notiks kāds koncerts vai šāda grupa ir ieskaņojusi šitādu gabalu . . . Nejaušība— lūk, pēc kāda principa mēs varam ko uzzināt par notiekošo mūsu republikas popmūzikā. Par katalogiem un skaņuplatēm nav vērts pat runāt, par tiem atliek tikai rūgti pasmaidīt. Katalogu nav un, esmu pārliecināts, tik drīz nebūs, bet skaņuplates. . . Tās jau iznāk, jisaka, izņēmuma kārtā un veikalu plauktos parādās, būdamas jau morāli novecojušas. .

Latvijā funkcionē tikai divas profesionālas ierakstu studijas, kuras ne tuvu nespēj apmierināt pieprasījumu pēc jaunākajiem ierakstiem. Studiju deficīta apstākļos pat profesionāļiem bieži vien liegta iespēja realizēt interesantas, negaidītas ieceres. (Ja mums nav pietiekami daudz studiju, ja fragmentāri parādās skaņuplates, domāju, nenāktu par ļaunu, ja uzņēmīgi cilvēki nodibinātu skaņu ierakstu kooperatīvu un izplatītu latviešu muzikālās novitātes kasešu ierakstu veidā. Darot to sistemātiski un sistematizēti, reklamējot, sadarbojoties ar masu informācijas līdzekļiem, viņi varētu sekmīgi aizpildīt šo robu un, cerams, neizputētu. Vai sapnis? Un — kur ņemt kasetes?) Iepriecina fakts, ka mūsu radiofonā rasta iespēja veidot interesantus raidījumus par norisēm ārzemju popmūzikā. Toties paradoksāli šķiet tas, ka ēterā nav nevienas nopietnas, regulāras INFORMATĪVAS muzikālas programmas par pašmāju estrādi. Rīgas radio izolēja latviešu estrādes dziesmu no tās apzināšanas, atsakoties no mērķtiecīga kontakta ar publiku, pateicoties kuram būtu iespējams gan veidot saprotošu mūzikas cienītāju auditoriju, gan sniegt aktuālu informāciju, gan ietekmēt un apzināties muzikālos procesus. Par to, cik vērtīgi un nepieciešami šāda veida raidījumi, liecina gan ārvalstu prakse, gan, piemēram, mūsu kaimiņu igauņu darbs. Tomēr Latvijas radio mūzikas

redakcija iet citu ceļu, tādējādi sekmējot Latvijas popmūzikas mudžeklīgu «tā-lākvirzīšanos tumsā», turklāt — tendenciozā tumsā.

Mums ir filharmonijas un nefilharmo-nijas kolektīvi. Ja filharmonijas izpildītājiem vēl eksistē kaut kāda reklāma, tad nefilharmonijas mūziķiem jākoncertē faktiski ārpus tās. Bet tieši t. s. pašdarbības grupas patlaban izvirzījušās mūsu popmūzikas avangardā. Lai panāktu vismaz minimālu progresu reklāmas laukā, būtu jānāk talkā masu informācijas līdzekļiem. Tie varētu sniegt ziņas par to, kādi būtiski muzikālie pasākumi notiek republikas teritorijā. Šādas informācijas pasniegšanas veidi varētu būt dažādi. Informācija varētu atsvaidzināt, piemēram, līdz šim visai garlaicīgo radio-programmu «Labrīt», ja tai piemeklētu interesantu un intriģējošu formu. Bet pagaidām radio nespēj pat pienācīgi operatīvi atskaņot savā studijā tapušos jaunākos ierakstus, kur nu vēl prasīt ko citu! . . . Sestdienas latviešu estrādes mūzikas koncerti, sākumā iecerēti kā raidījums, kura gaitā klausītājiem tiktu dota iespēja iepazīties ar jaunākajiem ieskaņojumiem, bieži rada iespaidu, ka ierakstu studija atrodas dīkstāvē, jo dzirdētie «jaunumi» bieži vien pārāk noputējuši. Manuprāt, Rīgas radio atskaņotajām dziesmām būtu jānoņem anonimitātes plīvurs, lai klausītāji tomēr zina, kādu skaņdarbu viņi dzird, kas ir tā autors un izpildītāji.

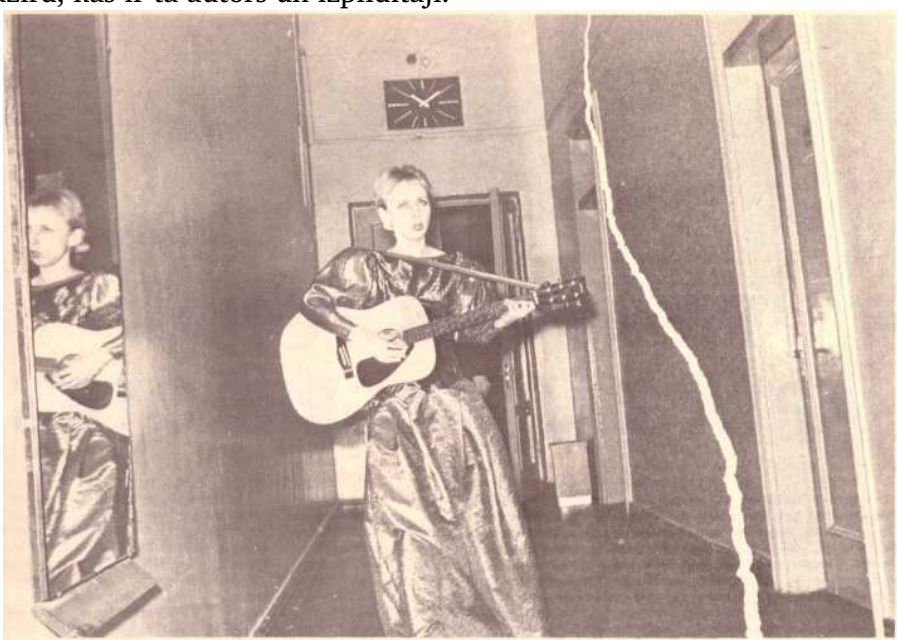

No iepriekšminētā jāsecina, ka mums nav izveidoti priekšnoteikumi profesionāla līmeņa muzikālas aptaujas rīkošanai. Daudzmaz objektīva republikas klausītāju aptauja Latvijas popmūzikas situācijā joprojām ir nonsenss, jo publika tiek turēta neziņā, tai nav izvēles brīvības. Tāpēc arī «Mikrofona» noslēguma uzvedums vairāk

atgādina koncertu no cikla «Ko vēlētos dzirdēt mūsu radioklausītāji».

Ir apskaužama «Mikrofona» darbinieku uzņēmība, vērojot, kā katra gada nogalē viņi ķeras pie aizlaista un nekopta lauka apstrādāšanas, cenšoties veikt darbu, kas vieniem pašiem nav pa spēkam. Cīnoties ar regulāras informācijas deficītu popmūzikā, «Mikrofons» ir meklējis un pielāgojis dotajiem apstākļiem aptaujas dziesmu atlases pamatprincipus. Sākotnēji, kad izvēles materiāls nebija pārāk plašs, tie, šķiet, bija pieņemami un visai patiesi atspoguļoja situāciju estrādes mūzikā. Pārpratumi sekoja vēlāk, kad estrādes kopaina vairs nebija tik viegli aptverama. Mēģinājums sadalīt aptauju starpposmos un rīkot to ik mēnesi piedzīvoja neveiksmi. Aizvadītajā gadā skaņdarbus aptaujai ieteica paši dalībnieki. Kas no tā iznāca, mēs visi labi redzējām. Var jau bargi nosodīt aptaujas veidotājus un deklarēt, ka dziesmas tiek izvēlētas nepārdomāti, ka aptaujā piedalās ne jau tās labākās, ka daudzi patiesi interesanti skaņdarbi paliek ārpus oficiālā saraksta. (Piemēram, «Zodiaka» kompozīcija «Mirušais gadsimts», manuprāt, ir viens no labākajiem aizvadītā gada skaņdarbiem, taču aptaujā tas netika iekļauts.) Bet . . .

Atstājot estrādes dziesmas žanru pašplūsmā, bez sistēmas, bez apzināšanas, mēs esam radījuši kvantitatīvi apjomīgu un grūti aptveramu parādību. Haosu visai sarežģīti pēkšņi ietvert sistēmā. Bet jebkura aptauja tomēr ir vērsta uz sistemātiskumu. «Mikrofonā» tiek sagatavota dziesmu aptaujas IZLASE. Skaņdarbu loks tiek apzināti sašaurināts, lai klausītājiem būtu VIENĀDA iespēja iepazīties ar katru no tiem. Dziesmas dalībnieces tiek nostādītas vienlīdzības situācijā, tās ir vienādi pieejamas (raidījumā noklausāmas). Ar visu republikas skaņdarbu «ražu» nelielā laika intervālā viena pārraide iepazīstināt, domāju, fiziski nevar. «Mikrofona» aptaujas repertuāra iepriekšējās atlases principi būtu pieņemami, ja šī akcija būtu tikai konkrēta raidījuma konkrēts pasākums vai paralēli norisinātos citas, autoritatīvākas muzikālas aptaujas. Tomēr šodien, kad «Mikrofonam» jāuzņemas pienākumi, kas vairāk iederētos Mūzikas biedrības vai vismaz radio galvenās mūzikas redakcijas darbības sfērā, ir jāmeklē jauni aptaujas organizēšanas veidi. Latviešu estrādes dziesma ir jāatspoguļo maksimāli un pilnvērtīgi.

Popmūzikas normāla attīstība nav iedomājama arī ārpus profesionālas kritikas, tāpēc aptaujai jāpiesaista muzikologu, kritiķu, sociologu uzmanība. (Sociologiem vajadzētu ne vien skaitīt, bet arī pētīt.) Aptauja nedrīkst ritēt tukšgaitā. Jāveido un jākopj tieši ESTRĀDES mūzikas kritika. Tas ir labi, ka popmūziku popularizē un vērtē ārsti un diskžokeji, bet paralēli būtu jādarbojas arī profesionāliem kritiķiem. Mēs tikai iegūtu, ja estrādes laukā aktīvāk darbotos I. Zemzare, G. Pupa, A. Zivi-tere utt. Esam jau pārliecinājušies — sfērās (gan ražošanā, gan kultūrā), kur izpaliek

profesionāla kritika, zeļ paviršība un . . .stagnācija. Inerce.

Ja mēs pretendējam uz plašu republikas mēroga skanējumu, tad aptaujā ir jāiekļauj pēc iespējas daudzveidīgāks repertuārs, kas atspoguļotu skaņražu un

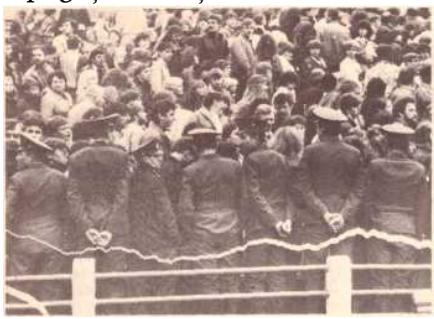

izpildītāju visa gada darbu. Varētu izmantot kādreizējās radioprogrammas «Melodiju parāde» iekrāto pieredzi. Sis raidījums savulaik regulāri iepazīstināja klausītājus ar jaunākajiem ieskaņojumiem. Atsvaidzinot «Melodiju parādes» dziesmu propagandas paņēmienus, rastos iespēja operatīvi un sistemātiski sniegt priekšstatu par jauniem ieskaņojumiem, kuri tapuši radio vai «Melodijas» studijās. Koordinējot darbību un veicot to regulāri, tiktu saglabāts arī vienlīdzības princips. Ja mēs vēlamies aptauju rīkot nopietni un profesionāli, tad tajā būtu jāpiedalās VISIEM popmūzikā AKTĪVI strādājošiem talantīgiem mūziķiem, izņemot tos, kuri izkrituši no Latvijas kultūrdzīves apritēm.

Daudzās valstīs aptauju apkopojošiem sarīkojumiem piemīt prestiža raksturs, grandioza show forma. Mūsu aptaujai līdz tam vēl tālu. Pagājušogad tika izveidota speciāla «Mikrofona» balva simbols, kas turpmāk tiks pasniegta populārākās dziesmas autoriem un izpildītājiem. Beidzot mēs sākam attālināties no māla podu un citu sadzīves priekšmetu pasniegšanas ēras. Beidzot arī mēs sapratām, ka jānodibina nemainīga mākslinieciski veidota balva simbols, kuras iegūšana būtu īpaša prestiža apdvesta.

Līdzīgu balvu varētu dibināt arī Mūzikas biedrība savas aptaujas uzvarētājiem. Ir apsveicama iniciatīva rīkot mūziķu un kritiķu anketu, tikai vajadzētu pārvarēt pērnā gada tendenci uz nenozīmī-gumu un noslēpumainību. Kādi bija mūziķu aptaujas mērķi? Kas un kāpēc piedalījās tajā? Pēc kādiem principiem tā tika rīkota? «Mikrofona» koncertā Mūzikas biedrības anketu rezultāti tika paziņoti «starp citu», pārvēršoties par mazsvarīgu repliku no malas. Arī vēlākajām publikācijām «P. J.» un «Jūrmalā» piemita ikdienas, mazsvarīguma piegarša. Domāju, ka šķietami formālas ceremonijas — apbalvošana, labāko izpildītāju vārdu nosaukšana utt. — jārisina kā show elementi. Mēs to nez kāpēc nevēlamies. Arī no reklāmas atsakāmies. Jaundibinātās «Mikrofona» balvas pasniegšanas rituāls Sporta pilī

izraisītu īpašu rezonansi, ja pirms tam būtu organizēta oriģināla un saistoša tās reklāmkampaņa. Un, protams, ja būtu pats rituāls, nevis sasteigta apdāvināšana.

Šodien mēs runājam par spožu personību trūkumu. Personību deficīts jaušams arī «Mikrofona» noslēguma koncertos. To vadītāji nemitīgi mainās. Viņi ir vairāk vai mazāk simpātiski cilvēki, tomēr pietrūkst kādas īpašas nianses, suģestijas. «Mikrofona» aptaujai (un ne tikai tai) ir nepieciešami showmen. Un, ja vien butu uzņēmība un vēlēšanās, šādus cilvēkus atrast varētu.

Aptaujas rezultātu iepriekšējā neizpaušana — svarīgs priekšnosacījums. Noslēpumainības gaisotne intriģē, ieinteresē publiku, veicina noslēguma koncerta popularitāti un nozīmi. 1987. gada aptaujas veidotāji šo «sīkumu» bija piemirsuši, padarot zināmus daudzu uzvarētāju vārdus krietni pirms gadumijas, līdz ar to sekmējot noslēguma koncerta akciju krišanos.

Jāmeklē jauna, iedarbīga, dinamiska un fascinējoša aptaujas noslēguma sarīkojuma forma. Tās veidošanā jāiesaista talantīgākie radošie spēki — režisori, scenāristi, modes likumdevēji, mākslinieki, dizaineri utt. Noslēguma koncertam ir jātop saskaņas un ieinteresētības atmosfērā. Ir jādomā par veiksmīgu iznākumu un skatītājiem, nevis par personiskām ambīcijām. «Mikrofona» aptaujas finālam no tradicionāla koncerta, manuprāt, jāpārtop spilgtā, nozīmīgā rēvijā, kas apkopotu aizvadītā gada popmūzikas sasniegumus, kas kļūtu par atskaites punktu NĀKOTNES DARBAM, MEKLĒJUMIEM.

1988. g. februāris

PUBLICISTIKA

Neapšaubāmi, *ka dala lasītāju, iepazinušies ar* šo *rakstu, būs sašutuši, asi iebildīs un kategoriski noliegs autora pausto viedokli. Tomēr, ja gribam skatīties patiesībai acīs, ja gribam būt godīgi, mums jāatzīst, ka šāds viedoklis sabiedrībā eksistē jau krietni sen. Vienīgi* visbiežāk *pausts aizmuguriski, netieši, pusbalsī. Un to nekādi nevaram ignorēt, tāpat kā nevaram noliegt, ka militāri patriotiskās* audzināšanas darbs *pēdējā laikā nebūt nesokas tik raiti, kā gribētos šī darba organizatoriem. Kāpēc? Varbūt pārāk tiek izakcentēts ārišķīgais, virspusējais? Varbūt vēl arvien gūstā tur savu laiku pārdzīvojuši priekšstati? Varbūt pietrūkst skatījuma dzijuma un* neizdodas *uztaustīt pamatu pamatus? Lai rastu* atbildes uz *tamlīdzīgiem jautājumiem, redakcija ar šo publikāciju aizsāk diskusiju par būtisku un sarežģītu tēmu. Publicēšanai tiek gatavoti* dažādi viedokļi. Tomēr *visvairāk ceram uz lasītāju atsaucību, lai atklātības gaisotnē noskaidrotu savas pozīcijas, lai* novērstu *pārpratumus, kas* rodas, *ja vienā līmenī tiek darīts viens, turpretī citā jau pavisam kas cits, lai noskaidrotu, kāpēc nereti tiek strādāts tukšgaitā un rezultātu* vietā *ir zaudējumi.*

ARTĒMIJS OSINS

VAI MIERU VAR IZCĪNĪT AR IEROČIEM?

Pārdomas par A. Nulklna rakstu «Mis visi par mierul» («Vak XX I mlr», 1987. g., nr. 10)

Cik daudzkārt varonīgāk sakaut **karus ar vārdiem nekā cilvēkus ar** *dzelzil (Sena filozofa atziņa)*

Būdams pārliecināts miera piekritējs, daudz domā|u par

mibia problēmām pasaulē. Kāpēc pat mūsu valstī tik lēni tiek apzināta «frontes domāšanas» bīstamībai Kas traucē kļūt redzīgiem! Lai to saprastu, pietrūkst dažu noslēdzošo līniju, kas krāsas triepienus un plankumus pārvēri jēgpllnā gleznā. Tiesa, arī agrāk, kad cīņa par mieru izpaudās galvenokārt ārpolitiskās akcijās un deklarācijās, nācās dzirdēt Ņ. Hruš-čovam adresētus apvainojumus nepatrfotiskumā un lamas — kad tika īstenota pirmā lielā armijas skaitliskā sastāva samazināšana. Pat pēc divdesmit gadiem tas nav aizmirsts. Arī šodien ir iespēja novērtēt, cik spēcīgi un bīstami ir «miera no spēka pozīcijām» piekritēji, šis «miera draudu» pamodinātais, neredzamais komplekss.

MILITARPATRIOTISMS

Jau labu laiku daudzās avīzēs, žurnālos «lec acīs» patriotisma tēma militārpatriotiskās audzināšanas aspektā. Interesanti, kas izgudroja šo mākslīgo terminu! Un kāpēc militārais pirms patriotisma! Pats par sevi saprotams, ka karavīrs (te nedomāju algotņus), kas pirmais sagaida ienaidnieku, nevar nebūt patriots. Savukārt patriots, lai cik miermīlīgs, dabiski, aizstāv Dzimteni. Taču Dzimteni mīl ne jau tāpēc, ka tai varena armija, un arī ne tāpēc, ka tai labas aizsardzības (vēl jo mazāk — uzbrukšanas) spējas. Ne jau tāpēc, ka tā ir visspēcīgākā un visvarenākā, un arī ne tāpēc, ka tai vienmēr taisnība, tā nepieļauj un nav ple|āvusl kļūdas, bet gan tāpēc, ka šī valsts Ir mana Dzimtene. Tā aitai esmu uzskatījis, un mani nebūt nav traucējis tas. ka vienmēr esmu bijis jebkuras vardarbības pretinieks.

Bet tagad, lūk, Dzimtenes mīlestību pastāvīgi saista ar militāro sagatavošanu un pat ar militāro audzināšanu (arī Interesants jēdziens). Nu ko, Ielūkosimies preses izdevumos, kas pagadījušies pa rokai, ber fe&kidas atlases ņemot pēc kārtas un nedomājot par hronoloģiju. Tātad: «Sobesedņik» (1987. g., nr. 16). Šķirstu.

Stopi 11. lappuse . Rakstu kopa «Tiesa atzinusi par vainīgu». Par izvairīšanos no Iesaukšanas. Jā, likumpārkāpums. Bet vai jāpauž sašutums par «pārāk žēlīgu spriedumu»! Vai jāsecina: «Sādi fakti neveicina mflitārpatriotisko darbu»! Vai šis darbs labojams ar sodiem! Apskaužama loģika. Lasu tālāk. Šodien priekšplānā izvirzās «tēma, kas saistīta ar militārpatriotisko audzināšanu, ar jaunatnes sagatavošanu šķiru cīņai (!), bruņotai Dzimtenes aizstāvēšanai». Pirmkārt, ja patriots aizstāv Dzimteni ar ieročiem rokās, tas *Ir* dabiski, un to nevajag jaukt ar šķiru cīņu. Tas nebūt, tāpat kā elementārā militārā apmācība, nav viens un tas pats.

Pēdējā priekšplānā Izvirzījās tikai kara laikā vai pirmskara

gados, kad karš, kā dzejnieks teicis, jau «karājās gaisā». Taču šodien notiek pretējais, draudi mazinās. Un kas tās par neizbēgamajām kaujām, ko piesola autors! Lasu tālāk: «Tādi jēdzieni kā pienākums, šķlriskā oža (kurš tad būtu jāizosta! |, naids pret ienaidniekiem ...» Ja ienaidnieks, agresors izsauc naidu, viss skaidrs, bet miera laikā šāds preventīvs naids ... Tālāk: «Atšķirībā no saviem 30., 40. gadu vienaudžiem ne visi Šodienas jaunieši Ir gatavi cīnīties par mūsu Ideju — komunlsmul» Paldies dievam, ka ne visi! Tajos gados kari jau bija durvju priekšā, bet «gribēt cīnīties» miera laikā, lai arī par komunismu, — drošs ceļš pretī konfliktiem. Kas tad ir šis «kauslis»! «Majors Genādljs Zarkovs, VĻKJS XX kongresa delegāts.» «Molodoj kommuņlst», 1988. g., nr. 2. Vēstuļu kopa par šo pašu tēmu. «Recepte pret garīguma trūkumu». Pat vlszvērlnātākals militārists neapgalvos, ka armija ir garīguma skola. Un atkal «militārpatrlotiskā audzināšana». «Pēc diviem gadiem atgriežas jau kā īsti karavīri.» Bet pārējie — vai tie nav īsti pilsoņi! «Ļlteraturnaja gazeta», 1987. gada 13. jūnijs. Ģenerālpulkvedis Garejevs «palīdz audzināt padomju puišus..«Mūsu bruņotos spēkus pelnīti dēvē par politiskās, militārās un tikumiskās audzināšanas ... vīrišķības, darba mīlestības, kolektīvisma, organizētības un disciplīnas skolu» — īsi sakot, tur Ieaudzina gandrjz visas labās īpašības. Bet kas divi! Un cik pelnīti! Un vēl, un vēl... Kāpēc gan patriotisms pēkšņi tik joti apbruņojies un audzināšanai tiek pielāgots mundieris! Un kāpēc armija no piespiedu aizsardzības līdzek|a pārtapusi visu morālo un garīgo vērtību, veselības un tikumības avotā! Tomēr pavisam satriecoša vēstule Ir biļetena «Argumenti I fakti» (1987. g., nr. 16) trešajā lappusē. «Pēc dailem mēnešiem kļūšu virsnieks, audzināšu Dzimtenes aizstāvjus ... Nākas domāt par to, kā ... Ieaudzināt karavīram nepieciešamās īpašības. Viena no tām, manuprāt, ir naids pret potenciālo ienaidnieku.» Tālāk topošais virsnieks paskaidro: «Afganistānas pieredze rāda, ka dažkārt karavīrs šauj uz pretinieku tikai tad, ja tas nogalina vai ievaino viņa biedru. Naida ieaudzināšanu pret potenciālo ienaidnieku, neapšaubāmi, veicina...» Bet cīņai, uzbrukumam Padomju Armija vienmēr cēlusies, lai nosargātu savu zemi, lai aizstāvētu sociālisma taisnīgos iekarojumus. Turklāt vienmēr uzvarējusi, saglabājot morālo pārākumu, jo tā nav agresora cīņa par saviem tīkojumiem. Un dienests Afganistānā daudzējādā ziņā grūts tieši tādēļ, ka viņiem jācīnās ar pretinieku, kurš nav uzbrucis mūsu zemei, nav nogalinājis tuviniekus. Naidu taču netur kā nazi slepus azotē. Pazīstu daudzus «afgāņus», vairākums no viņiem ir lieliski puiši, uz kuriem var pa|auties. Tomēr lielākā daļa ir

noguruši no naida, pēc atgriešanās miera dzīvē nes to kā smagu krustu, visādi cenšas noslāpēt, apspiest, atbrīvoties. Bet te — klajš piedāvājums uzlādēt ar to visus ... Ir acīm redzams, cik tas absurdi. Ik lieta atceras, kādam nolūkam tā darināta, un ieroči — jo sevišķi. «Kad vienkopus sanāk pārāk daudz stobru, tie paši sāk šaut» — teicis Bismarks. Naids ir bīstamāks par jebkuru ieroci.

Militārpatriotisms, protams, neradās vakar. Tā tapšanu veicinājusi vēsture. Taču tas, kā šo parādību traktē šodien, šķiet dīvaini — pat paturot prātā, ka mums vēl pietiekami daudz potenciālu pretinieku. Arī citās valstīs politiskā klimata uzlabošanās periodos, kad brieda vai tika noslēgti līgumi, kas mazina konfrontāciju, kā pie mums raksta, krasi pastiprinājās «militāristiskā propaganda», «iebiedēšana ar padomju militārajiem draudiem». Tā ir militārrūpnieciskā kompleksa roka, mums skaidroja, tas ieinteresēts bruņojuma ražošanas, tātad, attiecīgas domāšanas saglabāšanā. Prasīt prasās vilkt paralēles.

MILITĀRA DOMĀŠANA DODAS PRETUZBRUKUMĀ

Daudzas jo daudzas šodienas publikācijas izskatās «neizprovocētas» — karavīru vēstules, pilsoņu viedokļi par militāro sagatavošanu, jauniesaucamo spējām, zināšanām un veselību, par topošo Dzimtenes aizstāvju morālajiem kritērijiem utt. Bet ir arī tādas, kas pauž konkrētu uzskatu un pozīciju kritiku. Kritika adresēta arī atsevišķiem cilvēkiem. Ģenerālpulkvedis Garejevs nosoda «nenobriedušos jauniešus», kas «cenšas izvairīties no karadienesta» («Ļiteraturnaja gazeta», 1987. g., nr. 2), vainodams nevis mūsu armijas reālijas, bet gan «apaļā galda» dalībniekus un viņiem līdzīgos — viņu maldiem veltītas vairākas slejas, tikai raksta beigās skarti «nopietni trūkumi», uz kuriem «jau norādīts». Līdzīga attieksme arī

D.- Volkogonovam, kursantam Čmurovam u. c. Viņus vēl var saprast. Bet citus! Literāts A. Pikačs, lūk, aicina: «Pieteikt kauju pacifismam, šim liekulīgajam miera draugam.» Un, kā liecina A. Nuiklns, pieteica arī. Dažu kritiķu un filozofu uzbrukumi A. Adamovičam nav vērtējami savādāk kā literārs apvainojums. Rakstnieks aizskāris viņu mllitārpatrlotlsmu. Kas gan notiek! Sekojot tā paša A. Nuikina ieteikumam, pavērtēsim nevis ideālus, bet — Intereses. Kara un kara draudu tēma bija pārlieku izdevīga. Vesels klājiens pseidovaroņstāstu, kur tēma piesedza mākslinieciskas nepilnības, padarot šos stāstus kritikai neaizskaramus. Dārdošie klnodarinājumi, kuros kara vēsture sākas ne agrāk par 1943. gadu. Kā piemēru minēšu G. Sviridova vairākkārt Izdoto un kritikas cildināto romānu «Turēties līdz pēdējam». Ja nebūtu vāka, to varētu uztvert kā parodiju — unikāla štampu kolekcija! «No šosejas puses bija dzirdama zvērīgi

saniknoto tanku gārgšana un šķindēšana .. .»(Ij

Par reakciju uz J. Poļakova lielisko stāstu «Simts dienas līdz pavēlei» («Junostļ», 1987. g., nr. 11)... lai runā autors pats («Ogoņok», 1987. g., nr. 44): «Numurs ... vēl nav Iznācis, bet pretreakcijas jau atliku likām.»

Uz publicēto fragmentu «Krasnaļa zvezda» atbildēja ar plašu materiālu «Artilērija šauj uz savējiem». Bet žurnāls «Aģitator armil I flota» gādāja par komentāru «Un kā ir dzīvē!». Tajā apgalvots... ka mans garstāsts traucē pārkārtošanos armijā. ... «Simts dienas līdz pavēlei» mēroja Ilgu ceļu pie lasītāja. Kārtējo reizi atdodot manuskriptu, armijas politdarbi-nieki mani aicināja uzrakstīt tādu patiesību par armiju, kas iedvesmotu un sauktu uz priekšu. Bet nav mobilizējošas patiesības, tāpat kā nav nomelnojošas patiesības. Ir vienkārši patiesība. Varbūt... armijā gluži vienkārši noilgojušies, lai literatūra beidzot pievērstos reālajai dzīvei ... Viņu (polit-darbinieku. — A. O.j nepacietība jo saprotamāka tāpēc, ka tieši viņi sešus gadus, maigi izsakoties, bremzēja šo darbu parādīšanos.»

Seši gadi... Vesels karš! Var tikai apbrīnot rakstnieka neatlaidību un godīgumu. Pašlaik viņa stāsts savā ziņā ir vienīgais. Politdarbiniekiem jāatgādina, ka uz spoguli neapvainojas. Bet M. Garejevs savā rakstā dod smalkjūtīgu mājienu, ka visas armijas nelaimes ceļas no trūkumiem militār-patriotiskajā audzināšanā un dažādām nenopietnām runām un publikācijām. «Manāma negatīva attieksme pret dienestu»; «kritikā lietoti pilnīgi nepieļaujami izteikumi»; «Pieļausim, ka tā ir»; «Sadomāts, retorisks jautājums»; «Grūti noticēt»; «nevar piekrist»; «pietrūkst cieņas» ... Birku piekarinātāju retorika. Cita argumentu grupa (tos, starp citu, izmanto gandrīz visi «militārās līnijas» piekritēji): «Goda pienākums»; «svēts pienākums»; «uzvaras dārgā cena»; «aizmirst — tā ir zaimošana». Ja runa būtu par kara varoņu aizmiršanu, es pirmais mestu akmeni. Turpretī, ja domāta «Ļiteraturnaja gazeta» publicētā «apaļā galda» pozīcija, jāteic, divreiz to rūpīgi pārlasījis, neko tamlīdzīgu tur neatradu. Ja runājam, ka «pietrūkst cieņas» pret karadienestu, jāatgādina, ka par to «nepieļaujami izsakās» paši karavīri. Un ne jau tādiem vārdiem kā «ĻG». īpaši pēc «apaļā galda». Konkrēti — 28. maijā, pēc Rusta «vizītes», kas nekādi neveicināja armijas prestiža celšanos. Tai, ko «pelnīti dēvē par... kaujinieciskās audzināšanas, organizētības un kārtības skolu», toreiz no tiesas izgāja greizi. Un pēc 6 dienām sekoja M. Garejeva raksts. Acīmredzot viņš un daudzi citi domājuši nevis mūsu pašreizējo armiju, bet gan tās ideālo modeli. Kas attiecas uz pierādījumu otro grupu — pagājušais karš ne velti tiek saukts par Svēto. Dzimtenes

aizstāvēšana ir svēts pienākums. Bet automātiski attiecināt svētumu uz mūsdienu armiju, iesaukšanas sistēmu un militāro sagatavošanu — to nu ne! To var «dabūt cauri» raiti nolasītās svētku runās, nevis zinot reālo stāvokli.

Tiesa, presē parādās arī citāda rakstura publikācijas, tādas kā «Gods ir pienākums» («Učiteļskaja gazeta», 1987. g. 1. decembris). Jauniesaucamais saka: «Es zinu, kas un kā runājams, armijā aizejot... Vai jūs maz saprotat, ko esat nodarījuši ar vārdiem, kurus «pienākas» teikt! Ja vārdus netaupāt — vismaz ideju pasargājiet.. . Par svēto pienākumu nerunāšu. To izpildīšu tā, lai pašam nav jākaunas. Bet par to, lai manējais un pulkveža «jākaunas» sakristu, vajadzēja rūpēties agrāk ... Puiši braukā pa valsti neziņā, kurā institūtā iestāties — lai tik armijā nav jāiet. Kāds paziņa man mācīja tēlot trako — izlikties, ka man ir maniakāli depresīvā psihoze. Vai tad viņi būtu nelieši un nodevēji, kas nemīl Dzimteni! Nē.»

Taču tādu atklātu valodu noslāpē fanfaru skaņas, veterānu, mundru «ierindnieku un seržantu» slavinošās runas, cildinājumi, neizpratne, bet dažkārt arī draudīgi mājieni «nepatrio-tiem». Tas pats arī kinomākslā. Lieliska ir Podnieka filma, «afgāņi» tajā nav nekādi «dzelzs zēni», bet gan gudri, sirsnīgi cilvēki, kas ar sāpēm runā par «zudušo paaudzi», par to, cik karš ir pretdabisks. «Karā cilvēks nevis kļūst pieaudzis, bet noveco.» Tūlīt pēc filmas parādīšanās uz ekrāniem Aizsardzības ministrija nobloķēja tās demonstrēšanu. Kārtējais prettrieciens — un pārrāvums likvidēts. Pārrāvums daudzo reklām-filmu frontē — «Sevišķas uzmanības zonā», «Atbildes gājiens» — bez sava gala. Nemaz nerunājot par klaju pašmāju «rembisma» paraugu, filmu «Savrupais kuģojums».

Mēs esam ne tikai paši stiprākie, precīzi šaujam un glābjam pasauli no kodolkara — arī cildenas jūtas mums nav svešas. Pseidopropagandistiska haltūra — tēma «norakstīs» visus grēkus.

Bet vai šī tendence nav vērojama arī dzīvē! Pēdējos divos trīs gados karavīri un demobilizētie arvien biežāk uzbrūk jauniešiem «neformāļiem», kas proponē miera principus. Maskavā — «morpehi» un «dembeji», Ļeņingradā — jūrnieki un «afgāņi» (taisnības labad jāsāk* — tie reti ir īsti karavīri no Afganistānas). Bēdīgi slavenajā maija incidentā Maskavā galvenais triecienspēks bija kursanti, kas,palīdzēja 60. milicijas nodaļai. Tieši viņi manu acu priekšā notrieca zemē un spārdīja kājām cilvēkus. Milicija savu viedokli neslēpa: «Es labāk desmit dzērājus atlaidīšu, bet pacifistu — ietupināšu!» Uz jautājumu — kāds ir šādas rīcības likumīgais pamats — smīkņājošs Ļeņingradas milicis paziņoja: «Jūs negribat aizstāvēt Dzimteni, esat pārdevušies Rietumiem! Žēl, ka nevar tāpat vien ietupināt, bet nekas, mēs atradīsim

nianses! Tāpēc jau strādājam!» Iznāk, ka miera zīme «neatbilst morāles un tikumības normām»! «Tāpēc jau strādājam», kā savā miliča tiešumā teica leitnants! Laikam gan. Bet kā labā! Šī visaptverošā darba pazīmes, kā redzam, ir neapšaubāmas, visai sinhronas un izpaužas dažādās jomās

MILITĀRI RŪPNIECISKAIS UN MILITĀRI IDEOLOĢISKĀKS KOMPLEKSS

Austrumu un Rietumu, kapitālisma un sociālisma pretruna visspilgtāk izpaužas tās galvenajos **spēkos — PSRS un ASV, atspoguļojot īpašos ģeopolitiskos apstākļus ne vien ārpasaulē, bet arī valsts iekšienē Savulaik ASV prezidents D. Eizenhauers ieviesa jēdzienu «militāri rūpnieciskais komplekss», MRK. «Izskaitļot» šo mehānismu pahd?ēja tas, ka viņš pats bija gan ģenerālis, gan virspavēlnieks, gan politiķis, kas labi pazina visus valsts dzsves aspektus, dažādās jomās pamanīja attiecīgas parādības un noteica to kopsakarību. MRK darbība izpaužas it visur, Militārā ražošana ienes milzīgas dividendes — tātad kapitāls ir ieinteresēts bruņoties, pār-bruņoties, palielināt bruņojumu Morāles principi, miers uz zemes! Atcerēsimies, ko par kapitāla attieksmi pret peļņu rakstīja Markss. No mazas «tas baidās», bet, jo tā lielāka, jo labprātāk «mīda kājām visus cilvēku likumus», pamanījis lielas peļņas iespēju, «gatavs lauzt sev kaklu». Jāpiebilst, — ne tikai sev, bet arī visai cilvēcei Kapitālisti grib dzīvot ne mazāk kā mēs, iespējams, pat vairāk, jo mums nav miljonu, kas dara dzīvi tik tīkamu. Tomēr dzīves alkas atkāpjas peļņas priekšā. Vēl viena ābeces patiesība — viss saražotais jāpārdod; jānodrošina pieprasījums. Ne tikai ar reklāmas palīdzību, bet arī radot atbilstošus apstākļus. Ne tikai baidot ar «sarkanajām» un citādām ārējām briesmām, bet arī pielietojot politiskas, ekonomiskas un pat teroristiskas metodes. Tādi spēki ir gan Savienotajās Valstīs, gan citur. Iespējams, ka pat neitrālajā Zviedrijā ieroču rūpnieki līdzdarbojās U. Palmes noslepkavošanā. Jo viņš bija miera piekritējs un grasījās atmaskot ieroču rūpnieku mahinācijas. («ĻG», 1987. g„ nr. 2, «Irāngeita zviedru gaumē».) Jānodrošina pieprasījums — un liesmo lokāli kari, kas dažkārt stipri vien ievelkas. Turklāt ieinteresētība bieži izpaužas nevis vēlmē palīdzēt, lai kāda no pusēm gūtu uzvaru, bet gan tieksmē konfrontēt karojošos, proti, veicināt ilgstošu karadarbību. Un, cerot uz peļņu, ieroču rūpnieki turpina mest pagales ugunskurā. Viņu rīcībā ir varenas sviras — pastāv uzskats, ka Niksons tika sakompromitēts un novākts no politiskās skatuves tāpēc, ka gribēja konkrēti rīkoties, lai bremzētu bruņošanās sacensību. Nekarojošās valstīs tāpat kādam jātur rokās ieroči, jāsēž lidmašīnu kabīnēs un milzīgo kuģu dzīlēs. Tātad — labi**

apmaksāts dienests armijā. Pat savtīgajos Rietumos vajadzīgs ne vien materiāls, bet arī morāls stimuls: un propagandas aparāts strādā; rada «ienaidnieka tēlu». «Sarkano rītausmu», «Rokiju», «Rembo», džeimsbondiānu utt. Tikko politiskais klimats uzlabojas — sākas provokācijas, apvainojumi; pieslēdzas prese, kino, televīzija — MRK izvērš aizsardzību. MRK, protams, nav uzskatāms par vienotu politisko gangsteru impēriju. Drīzāk tā ir mafija — daudzas radniecīgas vai konkurējošas ģimenes. Pastāv jēdzieni «kliķe» un «koalīcija». «Koalīcija» — grupa, ko vieno formāli, konkrēti, skaidri redzami sakari; koalīcija ir struktūra. «Kliķe» ir grupa ar līdzīgām interesēm un mērķiem, taču bez klajiem, stingriem sakariem. Armija ir spilgts koalīcijas paraugs, līdzjutēju pūlis — kliķes paraugs, laupītāju banda — kaut kas vidējs. Tātad, MRK ir kliķe, precīzāk — koalīciju un grupu kliķe.

Rodas jautājums: kāds ir MRK analogs! Manuprāt, tāds ir. Un to var nosaukt par MILITĀRI IDEOLOĢISKO vai militāri birokrātisko, militāri dogmatisko kompleksu. Tā tas ir — rietumvalstu likme ir materiālais, ekonomiskais faktors; pie mums vienmēr dominējuši morālie, ideoloģiskie momenti. Diemžēl dažkārt tie (principā nepieciešami un cieņu pelnoši) pat par daudz pacēlās pāri ekonomikai un veselajam saprātam vispār, pārvērsdamies par mirušām dogmām. Bet, kā tās kvalificējuši Strugacki, «nekrotiski aktīvas», ar tieksmi pašsaglabā-ties un pašuzturēties, tādējādi būtiski kaitējot dzīvajam. Nekādā ziņā neiebilstot pret morāliem faktoriem, uzskatu, ka jāpanāk, lai tie būtu mūsdienu reālijām atbilstoši, pastāvētu dzīvā pasaules uzskatā. Pretējā gadījumā tie baros parādību, kas, līdzīgi MRK Rietumos, var kļūt par miera nostiprināšanas procesa bremzētāju.

Ja, pastāvot MRK, tā rūpnieciskā daļa ir ieinteresēta armijas attīstīšanā un aktivitātē un kontrolē ideoloģisko «apstrādāšanu»; paklausīgiem ģenerāļiem pēc aiziešanas rezervē nodrošina atbildīgus amatus korporācijās, kara ministriem un atbalstītājiem valdībā dod iespēju saņemt daļu , ienākumu, atklāti maksā militārpatriotisma ideologiem, finansē filmas, kas rada ienaidnieka tēlu; tad MIK, kas satur visus šos komponentus, valda cita hierarhija. Tajā gan rūpniecība, gan karaspēks pakļauts aktīvai militārpatriotisma ideoloģijas ietekmei. Atšķirībā no visam pāri stāvošās «stratēģiskās» ideoloģiskās sistēmas, kurai faktiski ir pakļauti, tie nodarbojas ar ideoloģiskā kara «taktiskajiem» un «operatīvajiem momentiem».

Tagad — atkāpe vai paralēle. Daudzkārt nācies sarunāties ar ārzemju viesiem — nevis politiķiem, bet žurnālistiem, zinātniekiem, parastiem tūristiem. Sarunām ievirzoties politikas,

kara un miera problēmu gultnē, nereti nākas dzirdēt: «Kam jums tik liela armija! Kāpēc militāri tiek apstrādāti visi vīrieši, bet militārideoloģiski — pilnīgi visi iedzīvotāji! Nav taču Čin-gishana laiks, tūkstošgalvainais karavīru pūlis neko neizšķir, svarīgs ir tehniskais nodrošinājums, kvalitāte — nevis kvantitāte.» Parasti to izskaidrojam ar tradīcijām, kuras turklāt vēl sankcionē likums. Un ārzemnieki piekrīt: «Jā, jums smaga vēsture, daudz karu, iebrukumu. Tomēr aizsardzībai pietiek ar nelielu profesionālu armiju, kas, ja nepieciešams, spēj gan nodrošināt aizsardzību, gan kvalitatīvi sagatavot zemessardzi. Liela armija vajadzīga tikai lielu teritoriju aneksijai un apgūšanai. Kādu teritoriju!» Tas visbiežāk nodarbina Rietumeiropas iedzīvotājus. Ko lai atbild! Loģika nevainojama. Centies pārliecināt par miermīlīgumu, par to, ka nekad neesam bijuši agresori, ka jāaizsargā milzīga teritorija, ka svešās teritorijās nekad nekarojam. (Diemžēl, Afganistānas konfliktam sākoties, šo argumentu vairs nelietoju.) Tālāk sarunās parasti seko: «Pie mums līdzās profesionālai speciālistu armijai pastāv teritoriāli formējumi (nacionālā gvarde, fandsmilicija utt.). Šādai kārtībai ir būtiskas priekšrocības: daļas veido no pamatiedzīvotājiem, savā zemē; viņi labāk, ciešāk saistīti gan savā starpā, gan ar vietējiem iedzīvotājiem, viņus saliedē sena pazīšanās; jūt saikni ar vietējiem jaudīm — viņi ir to aizstāvji —, nav atrauti, izolēti un tāpēc nav pakļauti stresiem; viņus komplektē tiešie priekšnieki.

Kāpēc pie jums tāds juceklis — dažkārt karavīrus vadā cauri visai valstij — vienus uz vienu pusi, otrus — tiem pretī; daudzi jaunieši uztver karadienestu kā visa ļaunā iemiesojumu (te nu godīgā strīdā man nav, ko iebilst. — A. O.j; viņi tiek atrauti no mājām, no tuviniekiem, jūtas beztiesīgi un bezspēcīgi komandiera — sveša cilvēka — priekšā; uz laiku nokļūst it kā ārpus normālās dzīves ietvariem. Varbūt tāpēc, ka jūsu armija paredzēta policejiskām akcijām valsts iekšienē! (Tas vēl ir smalkjūtīgi sacīts.) Šādiem mērķiem bezpersoniska, darbības rajonos sveša masa visvairāk piemērota.»

Tāds parasti ir visai raksturīgs viņu domu gājiens. Var saprast, kāpēc Rietumeiropa līdz pat šim laikam pret mums izturas diezgan piesardzīgi: pēc viņu loģikas, mūsu lielā armija, kuras kareivji nav piesaistīti dzimtajam novadam, visticamāk, ir agresijas un apspiešanas ierocis. Militārisma propagandisti veicina šādus uzskatus. Bet mēs, godīgi sakot, neizmantojam cilvēcisku kontaktu iespējas. Daudzi, ārzemnieka uzrunāti, nobīstas — pārliecībā, ka darīšana ar spiegu, ka viņus tūlīt pat arestēs visu redzošie VDK aģenti. Ārvalstu tūristus viņu dzimtenē tāpat biedē ar «VDK aģentiem». Vai jābrīnās, ka viņi tam tic, ja

paši esam aizspriedumu varā! Bet — kur bailes, tur aizdomas un naidīgums, kas viens otru baro. Aizgājušo gadu kļūdas, «dzelzs priekškara» tradīcijas grūti iznīdēt. Par mūsu armijas sistēmu: ar to, protams, saistītas tradīcijas, sava veida sociālie ieradumi. Tradīcijas un paražas, zināms, jāciena, taču, nonākot pretrunā ar laika garu, ar progresu, tās kļūst par atavismu.

Jāteic, esam iekļuvuši sava veida vēstures slazdā, šveiciešu pacifisti nesenajā neoficiālajā seminārā Maskavā ar savu domubiedru muti paziņoja, ka «piekrīt pat padomju okupācijai, ka tik cilvēce izdzīvotu». Pat puiku kautiņos «ienaidnieki» no kaimiņielām apvienojas pret «ienaidniekiem» no cita rajona. Katrs piekritīs, ka apgabala patriotisms stāv pāri dzimtā ciema patriotismam, bet Savienības mērogā republikas patriotisms liekams augstāk par apgabala patriotismu (vai Dzimtenes intereses ir svarīgākas nekā, teiksim, ģimenes intereses). Bet, lūk, pārejot no pašreizējām valsts interesēm pie cilvēces globālajām un mūžīgajām interesēm, daudzi «ie-klemmējas». «Atbilstoši rakstnieka loģikai, mums nav jāapstājas pat vienpusējas atbruņošanās priekšā, — tā A. Adamoviča nostāju (līdz nepazīšanai to pārvēršot) ... traktē ģenerālpulkvedis D. Volkogonovs» (citēju A. Nuikinuj.

Ironija še slēpjas tai apstāklī, ka, nebijis sociālisma sistēmas, kapitālistu konkurence neizbēgami būtu novedusi pie tāda pat rezultāta, bet tagad šī sistēma vienmēr izpaužas ka trešais spēks, kas stabilizē situāciju, tāpēc pat vienpusēja bruņošanās tikai pasliktinātu perspektīvu. Kapitālistisko valstu antagonismu šobrīd mazina Austrumu un Rietumu opozīcija un, gluži otrādi, līdzsvars tiek saglabāts. Taču, saglabājoties paritātei, nav iespējams samazināt bruņojumu, nepārnesot šo procesu pasaules uzskatu jomā. Ja tas notiek, nav ko cerēt uz neatgriezenisku procesu. Uzstājīgi atgādinājumi par «potenciālu ienaidnieku», piesaucot patriotismu, ir bīstami dzimstošajam veselajam saprātam.

Ieroči ačgārni ietekmē cilvēku. Ne velti doma par vispārēju un pilnīgu atbruņošanos radās jau 1897. gadā, un to izvirzīja tieši Krievija, neraugoties uz daudzajiem ienaidniekiem un konkurentiem rietumos un austrumos. Vai tiešām tagad ieroču būtu mazāk, vai varbūt esam mazāk humāni nekā Nikolajs II! Nē. Noteicošais bija kas cits — pirmkārt, virsniecības un birokrātijas kastu struktūra stipri traucēja starpkastu sakarus, tātad, kompleksa izveidošanos; otrkārt, birokrātija cara lēmumu izpildi bremzēt gan varēja. Taču ... pēdējais vārds piederēja caram. Te ir, par ko padomāt...

Tātad visai ticami, ka mūsu valstī pastāv un darbojas MIK,

kas identisks MRK. Daudzi tā dalībnieki neapzinās sevi kā kompleksa funkcionārus un lielos vilcienos pat netiecas pēc kaut kādiem savtīgiem mērķiem. Arī bruņukreklā katrs pos-miņš saāķējies ar vairākiem citiem un «neko nezina» par visu kreklu, taču kopā tie ir necaursitami! Un katram virsniekam zemapziņā vīd: profesija ir, dzīve noregulēta, bet ja nu pēkšņi štatu samazināšana! Jāsāk viss no jauna! Vai atradīšu savu vietu civilajā dzīvē! Nē, nē — nekādu izmaiņu nevajag.

ARMIJA — SABIEDRĪBAI UN SABIEDRĪBA — ARMIJAI

Vispirms vēlreiz atgādināšu, ka aizstāvēt Dzimteni patiesi ir svēts pienākums, taču svētumu nedrīkst attiecināt uz visām pašreizējās armijas sistēmas reālijām. Sāksim ar bāzi, ar ekonomiku. Militārie izdevumi ir milzīgi. Krietni vairāk nekā simts miljardu rubļu gadā. Daļa, neapšaubāmi, nepieciešami — tehnikas izstrādāšanai un projektēšanai, izlūkošanai un pretizlūkošanai, mācībām, treniņiem, kaujas pārgājieniem, manevriem, patrulēšanai un tā joprojām. Jāuztur un jāapkalpo Ģenerālštābs, Akadēmija, Politpārvalde, liela daļa virsnieku korpusa, militārās sagatavošanas un apmācības sistēma, visa augšminētā kontroles un pārbaudes dienesti, lietvedība, apgāde, kara justīcija ... Plašs saraksts. Jāierēķina arī izdevumi nepārtrauktai ražošanai un konstruēšanai, pilnveidošanai, uzturēšanai un apgādei ar degvielu un citām vielām, tai skaitā pulveri, bakterioloģiskām vielām, indēm, pretindēm. Un, visbeidzot, — kodolieroči, kas ir stipri dārgi! — un arī pretlīdzekļi, kuru (tāpat kā civilās aizsardzības) nepieciešamība ir visai problemātiska. Tā taču ir gan veltīga līdzekļu šķiešana, gan bīstams pieradums pie nāves draudiem. Tā daļa, kas attiecas uz bakterioloģisko un ķīmisko apdraudētību, tā vai citādi tomēr ir attaisnota. Šos līdzekļus var pielietot ekoloģiskas katastrofas gadījumā (Černobiļa). Augstskolās notiek militārās mācības, taču to kvalitāte ir visai apšaubāma. Arī kara katedru pasniedzēji, atklāti sakot, ir visai tālu no pilnības. Dažos institūtos ieskaites ieliek tāpat vien — visam baram. Bet, ja kādam tomēr nepaveicas, takse par pakalpojumu (ierakstu atzīmju grāmatiņā) ir zināma, gandrīz visās augstskolās vienāda, proti, konjaks (pēdējā laikā dažkārt pietiek arī ar šņabi). Daudzi neatsakās no šādiem pienesumiem. Ja ņemam vērā arī saskares dienestus, transportu, apgādi ar pārtiku un apģērbu, karavīru pilsētiņas un kazarmas, lāpstu un lāpstiņu, telšu, emblēmu un zīmotņu, formas apģērba un, atvainojiet, apakšveļas, aptieciņu utt., pat dzeloņstiepļu un Bruno spirāļu ražošanu, nonākam pie secinājuma, ka aplēses ir visai pieticīgas. Jāpieskaita arī lielās algas un likmes (tās nāk automātiski, pelnīti vai nepelnīti) par

lidojumiem un darbu lielā augstumā (tas ir taisnīgi), pensijas rezervistiem un invalīdiem .. . Top skaidrs, ka izdevumi ir visai prāvi. Armija, dabiski, ir izolēta, kontrole tātad — resoriska. Tādējādi tiek veicināts nesaimnieciskums un dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana savtīgiem mērķiem. To liek pie sirds savrupi vērotāji («Sobesedņik», 1987. g., nr. 46, 48, 49) un daudzas vēstules un raksti, kas publicēti pat «Krasnaja zvezda».

Kāds var iebilst: armija nav ražošana, un, cīnoties ar izlaupīšanu, tās darbību nevar vērtēt pēc ekoloģiskajiem rādītājiem. Jā, kā teicis Markss, armija ir valsts parazīts. Un tomēr — kapitālistu kungi, kas nemēdz naudu laist vējā, velta milzīgus līdzekļus bruņošanās vajadzībām. Armijai, šai nerentablajai nozarei, ir sava — apdrošināšanas funkcija, tā ir sava veida drošības tehnikas nodaļa. Ārpolitiskā, iekšpolitiskā un avārijas dienesta drošības tehnikas nodaļa. Bet nedrīkst taču tik neapdomīgi un bezjēdzīgi šķiest līdzekļus pilnīgi nevajadzīgām sistēmām, noplūdēm, liekiem pārvadājumiem un norakstāmai tehnikai, izlaupīšanām un nolaidībai! Armijas ekonomiskā efektivitāte izpaužas spējās garantēt drošību, kaujas gatavībā, nevainojamā darbā. Taču, kā liecina prakse, nebūt ne viss ir kārtībā. 1979. gadā, transportējot karaspēku un tehniku uz dienvidiem, uz Afganistānas robežu, tika bojāts daudz dzelzceļa būvju, vagonu un aprīkojuma. Cieta arī pārvadājamā tehnika. Kontrabandistu robežpārkāpumi, Svis-tunova bēgšana, Rusta «vizīte» — šie notikumi vieš bažas! Nemaz nerunājot par robežsargu uzpirkšanas gadījumiem, korupciju, bet — kur kontrabanda, tur spiegošana.

No darba, no mācībām, no dzīves vispār pašā spēku un spēju plaukumā tiek atrauts milzums cilvēki Un atkal pārvadājumi, apmācīšana, apgāde u. tml. Apmācīšanas efektivitātei Pēc gada dažs neatceras, no kura gala pielādējams automāts. Tiesa, speciālistus sagatavo labāk, viņus apmāca arī atkārtoti.

Tiktāl par izdevumiem.

Kāds bez augšminētā [politiskā loma utt.} ir Ienākums! Karavīrus izmanto lauksaimniecības darbos, pie Iekraušanas un izkraušanas, būvdarbos (te nedomāju tikai celtnieku un ceļu būvētāju da|as) — kā prasībās pieticīgu un lētu darbaspēku. Neuztveriet to kā apvainojumu — tieši tā lēš tie, kas pieprasa viņu palīdzību. Lūk, ko šai sakarā raksta armijas ģenerālis J. Ivanovskls («Izvestija», 1988. g. 22. februāris):

»Bet kā un kādos apstākjos karavīri dzīvo tajās pašās sakņu bāzēsi Neviens no «darba devējiem» neiedomājas viņiem sarūpēt kaut vai karstu tēju, atpūtas vietu, puišiem nākas gulēt uz cementa grīdas, satrunējušu maisu kaudzē. Nekurnošs, padevīgs

karavīrs bieži vien nosedz cita paviršību, bezatbildību (Arī čemobi|ā, piemēram, taču tas Ir ārkārtējs gadījums).»

Sūdzības parādās reti — paši karavīri šos darbus uzskata par zināmu brīvsoli. Daudzi armijā apgūst specialitātes, kas noder dvlldzīvē, nav slikti arī tas, ka puišus pieradina centīgāk strādāt. Taču, tāpat kā «lētā darbaspēka» Izmantošana, arī šie plusi būtībā Ir audzināšanas, profesionālās sagatavošanas un izglītības (daži jauniesaucamie, piemēram, praktiski nezina krievu valodu) jomā plejauto kļūmju pārlikšana uz armijas pleciem. Atbruņošanās ekonomika, protams, nav vienkāršs jautājums, «ĻG» slejās norāda V. Krlvošeins, taču jāpatur prātā, ka 50. gados izdarītā armijas skaitliskā samazināšana par 1,2 miljoniem cilvēku deva iespēju uzbūvēt 100 lielus celtniecības kombinātus, divkārt palielināt vecuma pensijas. Aizsardzība nesabruka. Vai šodien tā vairāk nekā pirms 30 gadiem atkarīga no kvantitātes un mazāk no kvalitātes! Diez vai.

Tagad par cita veida, proti, morāliem, zaudējumiem. Jau rakstīju par atrautību no radiem un tuviniekiem, izolētību, psiholoģisko slodzi — tas nu būtu skaidrs un pašsaprotams. Bet tas, ko dēvē par «radošo spēju apdzīšanu»! Un atkal nav runa par virsniekiem un speciālistiem, kurus min kā pretargumentu. Ja ņemam vērā to, ko sauc par «pozitīvām parādībām» ... Aplūkosim tuvāk. Armija ieaudzina internacionālismu! Nopietnā, labvēlīgā situācijā — jā, kaujā — vēl jo vairāk. Bet karadarbība šodien nav uzskatāma par normu. Karaspēka izvešana no Afganistānas jau sākusies.

Reāli notiek, lūk, kas: cilvēkam, kā zināms, vienmēr nepieciešams ar kādu kontaktēties, vajadzīgs «savs loks», psihologi saka — minigrupa. Apvienošanās notiek uz zināmas identificēšanās pamata. Armijā visbiežāk apvienojas novadnieki vai — plašāk — vienas tautības puiši. Interešu nosacīti draudzīgi sakari veidojas lēni. Turklāt kazarma nav ideāla vide to attīstībai.

ir nācies dzirdēt baigus stāstus par «veču» un iesācēju attiecībām. Iznāk, trīs ceturtdaļām karavīru ir «apakšnieki», uz kuriem var izgāzt savas dusmas. Veterāni un agrāk dienējušie ar izbrīnu atzīmē, ka viņu laikā nekas tāds nav bijis un nav varējis būt, karavīri bijuši vienlīdzīgi un draudzīgi, virsnieki (komandieri] — tuvās attiecībās ar karavīriem, «mātes» pieminēšana sarunvalodā, kas tagad ir ikdienišķa parādība, bijis kas nepiejaujams. Kas noticis! Žurnāla «Ogoņok» š. g. 6. numurā publicētas divas vēstules: no veterāna un no nesen demobilizētajiem. Par pirmo jau lasījāt, bet otrā dara domīgu. Gudri, jauni puiši aizstāv «veču» izredzētību. Ir jau taisnība —

kolektīva ietekme nepieciešama. Kolektīva, bet ne bara, turklāt — kāda ietekme! Grūti nosodīt, ja tiek piekauts zaglis vai «dzirdīgā auss». Taču kā motivē «stingrību», kurai jāizpaužas «attiecībā uz jaunajiem karavīriem»! Lūk, kā: «Komandieri un politdarbinieki... nespēj katram izsekot... un kārtību var uzturēt tikai pateicoties «vecīšiem»! īsi sakot, komandieri uzticējuši «audzināšanu» «večiem». Daudzus komandierus tas pilnīgi apmierina. Mainīt šo kārtību viņi nav ieinteresēti, jo uzskata to par dabisku un, galvenais, ērtu. Bet kā tad bija agrākos laikos, kad komandieris bija ne tikai formāli atbildīga persona, bet arī audzinātājs! Jā, 1923. gadā tika veikti speciāli pasākumi sakarā ar veckareivju privileģēto stāvokli dažās daļās. Taču gan toreiz, gan 30. gados uzskatīja, ka disciplīna pirmkārt ir audzināšanas darba rezultāts («Kom-muņist», 1988. g., nr. 3). Turpat norādīts, ka trīsdesmitajos gados veidoti nacionālie formējumi, gatavoti nacionālie kadri — komandieri un politdarbinieki. Vairumā gadījumu novadnieki dienēja kopā, grupās; šāda pieeja saglabāja cilvēcisko kontaktu iespējas, palīdzēja Izvairīties no personību nivelēšanas.

No dažiem veciem karavīriem nācies dzirdēt, ka «kulta» laikā bijis pilnīgi dabiski veikt «skrūvīšu» paplldstandartl-zāciju; turklāt afzdompllnals «vadonis» nevēlējās, lai republikās atrastos nacionālās daļas — ka tik kas neiznāk. Un tagad! Kas Ilgus gadus balstīja šos Izkropļojumus, aizgājušo gadu reliktus! Varbūt tā ir vienkārši Inerce, pieradums! Atbilde vienkārša — birokrātiskā struktūra. Tai bija nepieciešama «barga» audzināšana, cilvēka cieņas apspiešana, bezdomu pakļaušanās Ieraduma izstrādāšana (to dēvēja par «apzinīgumu», kaut gan šī vārda patiesā jēga nenozīmē automātisku paklausību). Kāpēc šodien tik asi tiek Izvirzīts jautā|ums par militārās audzināšanas lietderīgumu! Tāpēc, ka Administratīvā Sistēma Ir pieradusi saņemt no tās kadrus — gan zemākiem, gan augstākiem amatiem. Kas pieradis bez iebildumiem pakļauties un tikpat kategoriski pavēlēt, Ir lielisks šīs sistēmas elements. Kāda gan var būt runa par Iniciatīvu, patstāvību, ļa tā, no vienas puses, strikti ierobežota no augšas («iniciatīva Ir sodāma» — šis Izteiciens vispirms parādījās virsnieku vidē), bet, no otras, apakšniekiem var pavēlēt — nomirsti, bet izdari! Labāk jau izdari un nemirsti, bet, ja neizdarīsi...

Pat ja nebūtu neveselīgu parādību, lūk, kas dara piesardzīgu: agrāk, kā uzskata veterāni, karavīri daudz brīvāk kontaktējušies ar vietējiem iedzīvotājiem. Rodas iespaids, ka dažās daļās brīvsolis kļuvis par veicināšanas formu. Ja aplūkojam slēgto mācību iestāžu, skolu, internātu vēsturi, pamanām

«likumsakarību» — jo slēgtāka, izolētāka vide, jo vieglāk tajā attīstījās netikumi. Ir grūti vārīties savā sulā, ja blakus ir cita pasaule, tikai — aiz žoga. Tas ir Iemesls sasprlng-tībai, patvaļīgiem brīvsoļiem, izšķērdēšanām, kautiņiem ārpus daļas robežām. Izlādēšanās!

Un kur vēl vingrināšanās «placī», ierindas un dziesmu skates, rindu izlīdzinātības un sinhronu pagriezienu Izstrādāšana! Siksnu sprādžu tīrīšana, guļvietu un blūžu gludināšana, līdz panākta ideāli gluda virsma! Karavīra izskatam jābūt kārtīgam, karavīram jāprot soļot ierindā, bet vai ar soļošanu tomēr netiek pārspīlēts) Pat kara laikā tika atzīmēts, ka rezerves daļās pārāk noņemas ar soļošanu.

Daļā, kurai labi militārās sagatavotības rādītāji, disciplīna ir augstāka un arī pārkāpumu mazāk. To izskaidro šādi: labs komandieris spēj nodrošināt gan vienu, gan otru. Sādā situācijā arī pats kareivis nejūtas kā «skrūvīte», viņu nenomāc un nekaitina tas, ka darāmais ir bezjēdzīgs. Galvenais —kareivis jūt, ka pret viņu izturas kā pret cilvēku. Viss ir savstarpēji saistīts, šādās daļās arī saslimstība mazāka — nevis pateicoties «pasākumiem», bet gan tāpēc, ka ir labvēlīgs psiholoģiskais klimats. Cilvēka faktora ievērošana dod dubultu efektu. Te «veču» diktatūra neieviešas — pirmkārt, tai nav augsnes, otrkārt, komandieri un politdarbinieki neatdod «grožus» «večiem». Citos gadījumos ...

Pastāv metodes un paņēmieni, kas, no statūtu un pavēļu viedokļa, ir gandrīz neatspēkojami, pat nekonstatējami. Piemēram, karavīrs ierindā, priekšniecībai klātesot, izsaka sūdzību. Dažreiz, tā vispār netiek izskatīta, dažreiz — seko kāds sods. Taču, ja «veči» «nenoskaidro attiecības» ar sūdzētāju, kas dažkārt mēdz būt neērti, tad vaina un sods viņam netiek izdomāts, viņu nesūta smagos darbos. Viņu lolo kā kristāla vāzi, rada vislabākos apstākļus, pat «nemana» kļūmes un nelielus pārkāpumus. Grūtības izjūt viņa vads. Brīvdienās nesaņem atvaļinājumus, ārpus kārtas tiek norīkots visnepatīkamākajos darbos, pakjauts citiem sodiem, pastiprināti dzenāts pa «placi». Un vienlaikus tas saņem līdzjūtības apliecinājumus — sak, ne jau mēs pavēlam, paši zināt, kurš vainīgs. Sāda jezuītisma rezultāti parasti izpaužas visai drīz un vēl ilgi liek sevi manīt. Nemaz nerunājot par pašu sūdzētāju, arī citiem skola rokā: paciet un klusē. Un pēc demobilizācijas cilvēkam vairs nav vajadzīga ne «glasnostj», ne demokratizācija. Viņš tas nepamanīs, neizmantos, neapelēs pie savam tiesībām un necīnīsies par taisnību. Administratīvajai Sistēmai visērtākais cilvēks!

Kā daudzkārt ticis paziņots, pašreiz armijā notiek

pārkārtošanās. Iznīdē statūtos neparedzētas attiecības, paaugstina prasības virsniekiem un politdarbiniekiem... Taču, ja armija joprojām paliks resorlskai kontrolei pakļauta izolēta sfēra, būtiskas izmaiņas diez vai varēs garantēt.

PĀRVARĒT STEREOTIPUS UN ANAHRONISMUS

Var jūsmot par pagātni, taču jāseko šodienai.

(Tacits)

Tātad cīņa par mieru Ir cīņa ar militārajiem kompleksiem. Tie balsta viens otru, rada, uztur un ekspluatē «ienaidnieka tēlu» un «militārpatriotismu». Tie ir ieinteresēti konfrontācijā un militārā domāšanā, kas Ir bīstami visas cilvēces nākotnei.

MIK manipulē ideoloģijas jomā, aizstājot konkrētus jēdzienus ar citiem, vispārinātākiem, kas pilsonim un patriotam atspoguļo nepārejošas vērtības; MRK par savu, lai arī kvalitatīvo produkciju pieprasa cenu, kas daudzkārt pārsniedz preces vērtību (Šis fakts rietumvalstīs ne reizi vien izraisījis skaļus skandālus). Tie abi dezorientē gan ekonomiku, gan sabiedrības apziņu. Ko iespējam mēs!

iau 1895. gadā profesors Kuzmins-Karavajevs minēja piemērus tam, kā karaspēka teritoriāla komplektēšana salīdzinājumā ar nacionālās nivelēšanas principu veicina garīgo pacēlumu. Taču ir karaspēka veidi, kuros tā nav pielietojama: robežsargi, pretgaisa aizsardzība, jūras karaspēks, stratēģiskas nozīmes raķešu karaspēks. Ko darīt ar tiem! Tā kā visi šie karaspēka veidi prasa augstu profesionālismu, tiek piedāvāts tos pārveidot par profesionālu armiju. Dzirdu sašutumu: ko jūs, pie mums — algotņi! Bet vai virsnieki, kas šodien saņem algu, arī ir algotņi! Ja cilvēks par savu darbu Dzimtenes labā saņem atbilstošu atalgojumu — vai tas kāds kauns, viņš aizstāv savu Dzimteni un šim mērķim strādā. Par teritoriālo karaspēku — būdams cieši saistīts ar attiecīga apgabala iedzīvotājiem, tas pastāvīgi atradīsies partijas un padomju orgānu redzeslokā, tādējādi iespējas ļaunprātīgi izmantot materiālas vērtības un cilvēku attiecības kļūs visai iluzoras. Protams, še vajadzīga Iedziļināšanās, precizēšana, taču pats princips šķiet visai daudzsološs. Pašreiz daudzi aktīvi propagandē tā saucamo alternatīvo dienestu — tiem, kas dažādu iemeslu dē| nevēlas dienēt armija. No vienas puses, šobrīd ir iemesls šādai negribēšanai, no otras — daži no celtnieku dajās dienējušajiem divu gadu laikā tikai trīs četras reizes piedalījušies šaušanas apmācībās. Tātad palikuši praktiski neapmācīti ierindnieki. Taču, ja teritoriālajās daļās, novadnieku un draugu vidū negatīvās parādības izzudīs, bet alternatīvais dienests nozīmēs smagu darbu citi rajonā (diez vai cilvēkus šim dienestam komplektēs pēc

teritoriālā principa — nepatīkamie, «neprestlža» darbi var būt darāmi dažādos rajonos un dažādos laikos, t. I., daļas tiks pārdislocētas atkarībā no nepieciešamības) — lai izvēlētos šo dienestu, tiešām būs vajadzīgs nopietns pamats. Piemēram, reliģiskā pārliecība.

Savukārt profesionālās daļas, speciālistu karaspēks atbrīvosies no nevajadzīgas soļošanas un dresūras — viņiem pietiks ar savu konkrēto darbu. Cilvēks, kas par dzīves mērķi izvēlējies dienestu armijā, mācīsies pēc labākās sirdsapziņas, lai Izturētu atestāciju. Apmaksas sistēmai jābūt maksimāli lokanai, nosakot tās apmērus, jāņem vērā gan panākumi, gan k|0mes, citu specialitāšu apgūšana, sporta meistarības pilnveidošana utt.

Kādi Iebildumi var būt MIK un tiem, kuriem tik Ilgi iedvesti stereotipi! MēģlnBsIm tikt skaidrībā ar viņu argumentiem.

PATRIOTISMS. Vai tā itiprlnāšanal cilvēks noteikti pēc Iespējas tālāk jāatrauj no dzimtās vietas, no radiem, draugiem un jālzolē!

SVĒTAIS PIENĀKUMS aizstāvēt Dzimteni. Vai tiešām kāds vēl lolo Ilūzijas, ka kara gadījumā kaut ko Izšķirs karavīru

skaits! Situācija ir nežēlīgi skaidra — lielais pasaules kodolkarš sāksies bez kājniekiem un beigsies vispār bez cilvēkiem. Par miljonu vairāk vai mazāk divus gadus apstrādāto — viena alga, viņi tik un tā sadegs, prasme šaut no automāta un soļot ierindā neko neizšķirs. Par aizsardzību te nevar būt nekāda runa, tikai par neizbēgamu atmaksu agresoram un kopīgu bojāeju. IEROBEŽOTAIS KARŠ ir mierinoša pasaciņa, robežu nebūs un ar «ierobežoto» tāpat pietiks, lai apkautu visu dzīvo. Robežu incidenti, lokāli konflikti — ar tiem tiks galā profesionālās daļas, jo ticamāk tāpēc, ka to efektivitāte būs augstāka nekā DIVGADNIEKIEM. Lielos manevros, kuriem šobrīd vairāk politiska, nekā militāra nozīme, teritoriāļi varēs piedalīties kā līdztiesīgi kareivji vai nepiedalīties — nekaitējot SVĒTAJAM PIENĀKUMAM. Tagad priekšplānā izvirzās ne mazāk svēts pienākums — glābt Zemi...

VALSTS LIKUMS PAR KARAKLAUSĪBU. Bet tas taču nav Oma likums! Likumus veido cilvēki un cilvēkiem, valsts un sabiedrības interesēs. Ja likums novecojis un neatbilst laika garam, tas jārediģē vai vispār jāmaina. Un vai esošajā likumā paredzēts aizvest jauniesaucamos pēc iespējas tālāk no mājām!

TRADĪCIJAS. Krievijai savā tūkstošgadu ilgajā vēsturē ir nācies daudz karot. Taču NEKAD nav masveidā iedvests IENAIDNIEKA TĒLS un NAIDS PRET POTENCIĀLU PRETINIEKU. Kas vēl uzskatāms par tradīciju! VEČU BŪŠANA! Gan viens, gan otrs ir DZELZS PRIEKŠKARA stratēģijas dzemdināti ļaundabīgi

atavismi. Tā ir šodienā ielikta mīna ar laika degli. Bērni visu tver ātri un viegli, un vairums no tiem, kas šodien pieņem lēmumus, auguši laikā, kad ikvienam tika uzspiests slimīgs priekšstats par to, ka ārēja konfrontācija un pilsoņu karš valsts iekšienē ir dabiska lieta, turklāt, pēc vadoņa teorijas, sadursmēm nepārtraukti jāpastiprinās. Zemapziņai liela nozīme.

ARMIJA — VĪRIŠĶĪBAS, DARBA MĪLESTĪBAS, KOLEKTĪVISMA, ORGANIZĒTĪBAS UN DISCIPLĪNAS, PRECIZITĀTES, CENTĪGUMA, APZINĪGUMA SKOLA, (citēju burtiski).

Labo īpašību ieaudzināšana kopš mūžseniem laikiem bija ģimenes, draugu, skolas, visas sabiedrības ziņā. Krītoties dzīves kvalitātei, krītas arī DZĪVES MĀCĪŠANAS kvalitāte. Jā, šodien klibo gan audzināšana, gan apmācīšana. Bet ir lielisks kruķis — armija! Tā vietā, lai ārstētu klibumu, nostiprināsim kruķi! Tas katram pienākas, ir drošs, pierasts. Audzināšanas, skolu reformas — vai tur maz būs kāds labums! Bet te — viss gatavs, neproti — iemācīsim, negribi — piespiedīsim. Bargi, nežēlīgi. Nekas, tas nekaitēs — profilaksei, lai zinātu, kā jādzīvo, lai prastu klusēt un lai censtos. Tas, ka akadēmiķi brīdina par radošu spēku apdzišanu — zinātniskas blēņas, ko viņi saprot no dzīves. Mums ir ģenerāļi — trīs rindās stāties — un viss. Arī virsnieki spēj radoši pieiet, saprot, kā jāaudzina. Ja vads slikti nodziedājis dziesmu, virsnieks tūlīt liek skriet piecus kilometrus garu krosu, bet pats mašīnā brauc līdzi, uzmundrina.

Militārie kompleksi, armijas, valsts, pasaules nākotne — tās ir pārāk nopietnas problēmas. Kā redzams, novecojušie aizstāvības argumenti lielākoties ir emocionālas dabas un apelē pie stereotipiem — sava veida beznosacījuma refleksiem uz atsevišķiem vārdiem. Refleksi, kas veidojušies gadiem ilgi, ik dienu atkārtojot tos dažādās kombinācijās. Zemapziņa plus sociāli refleksi — vai tiem neļaujamies par daudz! Diemžēl visvairāk inficējušies tieši profesionālie propagandisti. Gan Donahjū, gan Pozners lieliski vadīja teletiltus, tomēr, īpaši asus jautājumus skarot, vīdēja kas nemotivēts, neapzināts. Laikam Jau smadzeņu krokās iesprūdušais AGRESĪVAIS IMPERIĀLISMS un zemapziņā biedējošā ĻAUNUMA IMPĒRIJA. Militārie kompleksi, ka jau Iepriekš teikts, dezorientē un ekspluatē sabiedrības apziņu. Kas var palīdzēt!

Taču es ticu, ka mūsu sabiedrību pirmpamati Ir veselīgi, un mēs noteikti radīsim kopīgu valodu, spēsim sarunāties bez zemtekstiem. Atliek '

PAR UN AP

NOMETNI

Kuriozi notikumi, pikantas anekdotes, nostalģiskas atmiņas, gandrīz mīti. Pasakām līdzīgi nostāsti, *veselas leģendas,* iespaidu *un izjūtu kolāžas. Arī ziņkāre, skaudība, neizpratne. Tas viss par brīnumainu parādību, kura atkārtojas nu jau divdesmit pirmo gadu pēc kārtas. Tas viss ap Nometni, par kuru gatavs nebeidzami stāstīt gan tas, kurš* to *izdzīvojis kā koks sulu* mēnesi — no *saknēm līdz galotnes zariņam, gan tas, kurš tikai lēkājis ap spaini un lūpas slapinājis klātbūšanas priekā. Uzrakstīt par* Nometni — tas no zīmē *tikai radīt vēl vienu variantu, vaicāt par* Nometni — *tas pats, kas spēlēties ar papīra strēmelītēm: kas, kur, ar ko, ko darīja. Vislabāk, laikam, klausīties. Ieklausīties, lai balsu murdoņā izšķirtu vārdus, domu, būtību. Bez lieka* dzirdes *sasprindzinājuma, bet tā, lai apjaustu* šodien *tik svarīgo* — ar ko *tu sākies un kurp tu ej*?

1968. g.

Pēteris Zirnītis, dzejnieks. (Rakstīts 1980. gadā, LĻKJS CK organizētajai Ēdoles radošās jaunatnes nometnei veltītajā bukletiņā.)

«Nometni kā tādu nemaz nevar formulēt.

Laikam jau arī nevajag. No «atkal un atkal ir debesis pušu», ko mēs pirms desmit gadiem dziedājām Valdemārpilī dižliepas paēnā līdz disko Višķiem . . . Un kaut kur mazliet iesmeldzās (sirdī, aknās?), ka pašam nu jau beidzot būs jāizbeidz tā nometņošana, jādod vieta citiem. [. .] Lai arī tie nāk un iegūst, un izjūt savu Nometni. Neatkārtojamo. Jo atkārtot neko nevar, lai kā arī gribētos, lai būtu «tikpat forši kā Abulā . . . », «kā Launkalnē ...» un citur, un citreiz. Ludmila Tarasova un Guntars Pupa, Māra Kažociņa un Jānis Anmanis un vēl desmiti un desmiti citu bijušo jauno, iepriekšējo nometņu dalībnieku, kam dzīvē ir mazliet paveicies — bijusi iespēja būt kopā. [. .] Tomēr šī iespēja **vienas** paaudzes radošajiem jaunajiem būt kopā ir būtiski svarīga, un kādā oficiālā uzrunā varētu arī nosaukt visus iemeslus un motīvus — kāpēc. Tādu atradīsies pietiekami.»

Guntars Pupa, muzikologs. Jā, apmēram tāda attīstība bija nometnēs, kurās esmu pats piedalījies. Septiņdesmito gadu sākums bija izteikta Imanta Kalniņa ēra. Un Lilioma dziesmiņa, tikko izskanējusi Drāmas teātra izrādē, kļuva par tādu kā nometnes himnu. Sī dziesma tika dziedāta daudzus gadus, līdz nāca disko ēra. Višķos un Piltenē jau bija izteikts disko laiks. Un tas izpaudās arī cilvēku psiholoģijā un apģērbā. Uz pirmajām nometnēm brauca drēbītēs, kādas nu kuram bija, tām īpašu uzmanību nepievērsa. Bet disko laikā jau visi staigāja vienā firmā. Un, atceros, mēs — vecbiedri—īsti negribējām to pieņemt. Varbūt pat iezīmējās pirmais konflikts, tāpat kā nesen ar pankiem. Lai gan neatceros nevienu nometni, kurā kāds kādam aktīvi būtu nepaticis. «Radošajiem» jau vienmēr ir savi kopīgi jociņi, viņi saprot cits citu no mājieniem, no pusvārda. Varbūt arī tādēļ no-

metnēs īsti neiedzīvojas jaunie zinātnieki. Viņiem viss ir ļoti konkrēti, tā ir pavisam cita domāšana, lai gan arī viņi ir radoši cilvēki. Tas vispār ir problemātiski, ko mēs uzskatēm par radošu cilvēku. Kurš tad tāds nevar būt? Bet nometnes jēgu es formulētu tā — būt starp savējiem, gūt tādu pleca izjūtu. Katrs agrāk vai vēlāk meklē apstiprinājumu savām šaubām, problēmām, vēlmēm. Un gribējās sajust savas paaudzes pasaules izjūtu, apliecināties tieši savā paaudzē. Stihiski vajadzība pēc tāda veidojuma kā nometne bija jau nobriedusi, tā bija gluži dabiska. Pirms tam radošie mēģināja būt kopā tajā pašā «Kazā», «Putnu dārzā». Sava loma kādreiz piemita arī šīm kafejnīcām. Un acīmredzot tas tiešām ir komjaunatnes nopelns, ka tika uztverta šī nepieciešamība radošajai jaunatnei sapulcēties, būt kopā, draudzēties, iepazīties. Tas bija tālredzīgi un nāca īstajā laikā. Komjaunatne savāca kopā cilvēkus, kas tomēr katrs bija individualitāte, varbūt jau personība, kuras vadīt un organizēt parasti ir grūti. Vienmēr esmu apbrīnojis komjaunatnes darbiniekus — kā viņi pacietuši visas mūsu izdarības? Katrs tādā nometnē ir kā uz delnas. Tolaik, piemēram,

dzejnieki skaitījās «dumpīgie». Viņiem taču piederēja vārds, ar kuru varēja uzrunāt, daudz ko pateikt. Un radošās jaunatnes nometnes dalībnieki ir arī tie, kas tajā brīdī nāk iekšā kultūrā. Nometnē sāk just visus tos strāvojumus. Vispār es teiktu, ka nometne ir sava laika auglis, produkts un visas sava laika problēmas un tendences, kas norisinās sabiedrībā, atspoguļojas arī tur.

Jā, katram la/kam ir savas dziesmas. 1967. gadā, pirmās organizētās nometnes laikā, šķiet, sabiedrība vēl nebija iekvēlojusies tādā mīlestībā pret «radošajiem», kā tas notika *vēlāk.* Tas bija arī *laiks,* kad Imanta Ziedoņa un *Ojāra* Vācieša lecīgie *dzejoļi netīkami saviļņoja* cienīgi *rāmo* komjaunatnes dzīves plūdumu. *Bet* iespēju būt kopā jau neatlaidīgi meklēja gan *jaunie mūziķi, gan aktieri, gan arī citi «radošie». Pirmais* cilvēks, kas no komjauniešu *puses* šo *lietu ņēma uz* saviem pleciem, *bija* Rasma *Blaua, tagad* Latvijas TV *Jaunatnes un bērnu* raidījumu galvenās *redakcijas galvenā redaktora vietniece. Tad nometnes kļuva par* mikrovidi, kurā iespējams *savstarpēji* bagātināties. *Pie* nometnes dalībniekiem brauca *cilvēki, kuriem bija, ko pastāstīt,* nometņu laikā *aizsākās* kontakti ar citu Latvijas pilsētu *inteliģenci. Rasmas* Blauas rosināta, Latvijas *komjaunatnes Centrālā Komiteja nodibināja* savu *prēmiju māksliniekiem* un *kultūras darbiniekiem. Un, domāju, ieguva paši* komjaunatnes darbinieki. Svarīgi, ka CK *instruktori* nometnēs tuvinājās plašākai kultūras norišu *izpratnei.* Daudzi *paši* šodien *strādā radošu darbu.*

Guntars Felsbergs, mūziķis. Pērn bija mana ceturtā nometne. Šogad par manu darbavietu kļuva Mūzikas biedrība. Pēdējo gadu nometnes, kuras bija manā ziņā, noritēja samērā plaši. Ap simt dalībnieku, viesi, lektori, dažādi kolektīvi. Un tās simt vietas tāpat kā agrāk tiek sadalītas starp radošajām «frakcijām». Tie ir mākslinieki, žurnālisti, literāti, aktieri, arhitekti, kino darbinieki, mūziķi. Nometnēs ir piedalījušies arī mīmi, kultūras darbinieki, bibliotekāri. Attiecības, protams, svārstās, atkarībā no tā, cik kura sekcija tobrīd ir aktīva. Vienu gadu dominējošie ir arhitekti, pirms gadiem trim ārkārtīgi aktīvi bija žurnālisti, bet jaunie mākslinieki, piemēram, šobrīd uz nometni nenogriežas. Savu renesansi patlaban piedzīvo literāti, kurus kopā tur Andra Neiburga. Pēdējos gados uz nometni brauc arī fotogrāfi. Manā laikā pie republikas komjaunatnes CK tika nodibināta neformāla fotogrāfu grupa. Šobrīd jau tā vairs nepastāv, tagad ir nodibināta Fotogrāfu biedrība, lai gan jāteic, ka jaunie fotogrāfi arvien vēl it kā karājas starp debesīm un zemi. Bet nometnes organizēšanā ļoti daudz palīdzējis Valts Kleins. Savukārt mūziķiem šobrīd nomainās paaudzes. Savā laikā bija Ingrīdas Zemzares un Guntara Pupas ēra. Tagad, kā mēs smejamies, «inventarizējas» jaunas ēras, piemēram, Ilona *Breģe* un Jānis Porietis. Aktieri uz nometni brauc kā kuro reizi. Pēdējās nometnēs lielākā draudzība izveidojusies ar «Kabatu». Labs kontakts

mums ir ar Tiju Auziņu RPI Studentu klubā, ar Ināru Kolmani Mākslas darbinieku namā. Šajās divās vietās radošās jaunatnes padomei vienmēr ir atvērtas durvis.

Jānis Anmanis, *gleznotājs.* Tagad mēģinu atcerēties, kas tad brauca uz pašām pirmajām nometnēm? Uldis Vazdiks, Ludmila Tarasova, Laima Zurgina, nelaiķis Rūsiņš Rozīte.

Andris Seleckis, kinooperators. No pirmajiem jau daudzu vairs nav starp dzīvajiem — brauca taču Edgars Girgensons, Māra Krauze. **J. A.** Tanīs nometnēs jau arī sadalījās «frakcijās». Bija, kas mīlēja uzņemt «uz krūti», viena daļa atkal staigāja apkārt un meditēja. Bija, kas aktīvi noņēmās ar sportu. Un tad vakaros sanāca kopā diskotēkās.

G. F. Starp citu, Imants Ziedonis Madlienā teica, ka agrāk radošās jaunatnes ziedā ilgi turējušies tādi kā dzērāji, kā nedzērāji, kas ironiski raudzījušies uz visu.

Jānis Dripe, arhitekts. Viņš jautāja pavisam tieši — ko jūs te nometnē darāt? Agrāk man bija skaidrs — atbrauca un baigi dzēra. Ko jūs tagad te darāt?

A. S. Vienu laiku nometnēs bija ļoti interesanti. Esmu bijis kādās vienpadsmit. Pie mums brauca komjaunatnes darbinieki, kuri daudz ko organizēja. Bet viņu galvenais jautājums bija — ko jūs vēl gribat? Tolaik nezināja, ko īsti dot ēst, galdi vai lūza. Viena nometne bija Cēsīs, tad Cēsu alus brūzis bija mūsu šefi, pludoja alus. Vispār bija tāda sajūta, ka mums «grib nolaist tvaiku». Viens jau tā neburbuļo, bet, kad savācas visi, nu tad . . . Mums vienmēr prasīja — sakiet, kas jums uz sirds? Ministru vajag? Lūdzu — ministrs, izgāziet visu, kas ir. Vajag ko citu? Lūdzu! Un visi tad nolaiž tvaiku, un uz gadu atkal ir miers. Pēc gada atkal sanākam kopā un atkal mums visu nolasa no acīm. Un visi it kā apmierināti — kāda apiešanās! Fantastiski!

1. **D.** Bet kāda reakcija bija pagājušo gadu Madlienā? Kolosāli organizēta nometne, labi baro, ir klubs un kantoris, peldbaseins. Visu nakti diskotēka. Padanco, padanco, ielec ūdenī, atkal padanco. Un cilvēks to vairs neņem pretī. Domājošiem iekšā kaut kas vārās. Sākas bailes no «iekomfortēšanās», rodas jautājums par paša vērtību šajā vidē.

A. S. Man liekas, ka lielākā jēga visām nometnēm bija tā, ka sapazināmies. Teiksim, visa šī paaudze — Pēteris Zirnītis, Guntars Pupa, Ingrīda Zemzare, Jānis Anmanis — , pie kuras pieskaitu arī pats sevi. Tagad, kad kaut kas jādara, mēs visi viens otru pazīstam. Nav vairs jādauzās pie aizvērtām durvīm, visur satiec savējos. Apmēram pēc desmit gadiem tas viss nāk atpakaļ.

J. A. Teiksim, Mākslas dienas faktiski aizsākās kā radošās jaunatnes kopīgs pasākums. Visi nāca pretī.

A. S. Tāpat ir vesela aktieru paaudze, kas satuvinājās nometnēs. Valdis Lūriņš tad ņēmās organizēt Teātra dienas, šodien mēs, trīsdes-

mitpiecgadīgie, četrdesmitgadīgie, pazīstamies.

J. D. Tas ir visbūtiskākais moments. Taču es gribu katrā ziņā piebilst arī par Valmieras un Liepājas «radošajiem». Valmierā ir sava radošās jaunatnes padome, kuru vada Januss Jo-hansons. Liepājnieki arī ir vesela atsevišķa frakcija. Mēs šogad gribam redzēt Liepājas radošās jaunatnes dienas Rīgā. Un, kas šodien ir ļoti svarīgi, nometnēm būtu jāveic noteikta kultūras misija tajās vietās, kur tās tiek rīkotas. Jāpabalsta vietējās jaunatnes kultūrpo-tenciāls. Neņemos teikt, kā tas izdodas, taču Rīgai ļoti vajadzīgs perifērijas atbalsts. Un mums savukārt pašiem jāveicina šī potenciāla izaugsme. Republikā ir nobriedusi prasība pēc kultūras centrbēdzes . . .

Ingrīda Zemzare, muzikoloģe. Mēs — latvieši — esam ļoti jauna kultūra. Salīdzinājumā ar Eiropu varētu teikt, ka mēs esam atmodas kultūra. Un tai ir viena raksturīga īpašība — pastāv ļoti cieši kontakti starp dzejniekiem, māksliniekiem, mūziķiem. Sabiedriskie ideāli visu laiku ir saistīti ar kultūras dzīvi. Teiksim, Dziesmu svētki Vācijā, kad sapulcējas milzu kori, lai kopā dziedātu, ir jau ļoti sena kultūras tradīcija. Bet tai nav nacionālās pašapziņas izteicējas lomas. Mums Dziesmu svētkos ir klāt šis atmodas patoss. Tas ir tas dzinulis. Pie mums vienmēr galvenā bijusi sajūta, ka jādara kopīgs darbs. Ir vajadzīgi domubiedri. Uzskatāms piemērs — latviešu komponisti galvenokārt raksta dziesmas ar laikabiedru dzeju. Un patiesi radošam garam šī vajadzība pēc kopīga darba vienmēr pastāvējusi.

Dārziņš ar Poruku ir strādājuši kopā, Vītols — ar saviem laikabiedriem. Arī nākamajās paaudzēs ir šī domubiedru kopīgā gaita. Teiksim, arī šodien, ja arhitekts Lejnieks kaut ko izdara vai uzraksta, ja Blūms saka «bēru runu» Rigas koka apbūvei, mums ir zināms, kas aiz tā stāv, nemaz jau nav jāsatiekas, bet šis cilvēks orientējas uz mums, mēs lasām un jūtam viņa intonāciju, tam ir bagāts konteksts. Tā, man liekas, ir lielākā būtība. Pašas nometnes, protams, ir mainījušās, jo mainījušās līderu grupas. Sākumā nepārprotami dominēja aktieri, tad nāca dzejnieki — visa Zirnīša paaudze. Pēc tam nāca, kā mēs saucām, «kinoš-ņiki», tad arhitekti. Tie spožākie laiki bija «ki-nošņiku» ērā, kad pastāvēja ne tikai nometne, bet arī klubs, kuru vadīja Andris Seleckis. **A. S.** Tas bija Drulles laikā. Kāds bija izdomājis, ka vajag radošās jaunatnes klubu.

I. Z. Starp citu, pirmo reizi radošās jaunatnes klubs dibināts jau septiņdesmito gadu sākumā pie Mākslas darbinieku nama, tajā bija A. Jakubāns, J. Zvirbulis, A. Klotiņš. **A. S.** Mūsu klubs nodibinājās pie Kinematogrāfistu savienības, kura varēja kaut ko finansēt. Sanācām kopā, mani ievēlēja par prezidentu. Nu kādi var būt tāda kluba uzdevumi? Mērķis tas pats — lai viens otru iepazītu. Reizi mēnesī rīkojām ballītes. Vienreiz pie arhitektiem, vienreiz pie mūziķiem, vienreiz uzrīkojām vakaru kinostudijas sēta. Pie kā rīkojām saiešanu,

tie sagatavoja kādu programmu.

J. O. Tas bija visdāsnākais laiks. Tas bija tas posms, par kuru droši vien kāds saka: O! Tie bija īstie laiki. Faktiski eksistēja divas vadības. Jānis Anmanis vadīja radošās jaunatnes padomi pie republikas komjaunatnes Centrālās Komitejas. Tā nodarbojās ar nosacīti lielām lietām, «štukoja» stratēģiju, bet Andris vadīja šo klubu radoši sadzīviskā plāksnē. Un parasti akcents tika likts uz kino vīriem, vienmēr bija, ko paskatīties, — kursa darbiņi, neplāna un eksperimentālās filmas. Ar savām ikgada izstādēm «izrādījās» jaunie mākslinieki un arhitekti. Tagad jau arī notiek kas līdzīgs. Bija lielā Jaungada balle Ziemeļblāzmā, droši vien būs vēl. Un ir vesela virkne pasākumu, par kuriem var teikt — visi radošie tur ir iekšā. Kaut vai «Bildes», kuras RPI Studentu klubā organizē Tija Auziņa. Viņa ir mūsu cilvēks un, protams, rēķinās ar mūsu atbalstu un līdzdalību.

J. A. Es gribu teikt, ka komjaunatne nekad nav
liegusi atbalstu pašos visasākajos pasākumos.

J. D. Man liekas, visi piekritīs, ka radošās jaunatnes padome un nometne ir visdemokrātiskākais iestādījums komjaunatnes sistēmā.

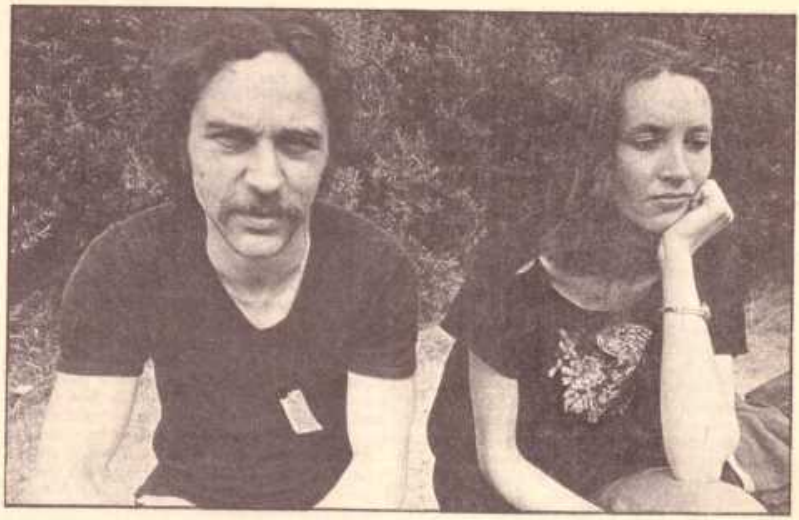

Tas bija vienīgais īsti neformālais veidojums agrāk, un tāds tas saglabājies.

G. F. Viens tāds ļoti jauks nometnes uzdevums, kā jau te vienojāmies, ir mirkļa pazīšanās, kuras veidojas tālāk. Bet ir vēl citas lietas.

Tas, ko cilvēks tur apgūst un iemācās. Programma vienmēr ir ļoti intensīva.

J. D. Uz fizisko un garīgo spēku izsīkuma robežas . . . Kaut vai Madlienā. Ja atbrauc tādi vīri kā Imants Ziedonis un Pēteris Pētersons, tad pēc tam vajag garīgu atslodzi, laiku, ko pasmadzeņot. Bet tad nāk Edvīns Inkens,

Ojārs Kehris, ekonomisti, valdības vīri, filozofi. Ar visām konfliktsituācijām sarunās. Un tas viss nedaudzās dienās. Rodas pārklājumi.

Katru vakaru ir kino, arhitektu, mākslinieku, mūziķu vai aktieru programmas. Tradicionālās izstādes. Tas ir tas, ko paši darām un atrādām saviem vienaudžiem. Bet kur tad vēl non-stop diskotēka līdz astoņiem rītā! Arī šī diskotēka taču faktiski ir mazais teātris. Tajā visā ir sava noskaņa.

G. F. Jā, arī ar uzspēli, jo katrs nāk ar savu tēlu, nometnē to pilnveido, attīsta, tur savu tēlu salīdzina ar citiem. Tad vēl dāmām visas tās kleitas . . .

J. D. Mazs kuriozs no pagājušā gada, kad aizbraucām sarunāt nometni Madlienā. Tur pirms gadiem diviem trijiem jau bija viena nometne. Un tas bija laiks, kad tā krietni dzēra.

Runājām ar kultūras nama vadītāju, ka atkal gribētu atbraukt. Viņa saka, nu, labi, labi, kā tad pagājušo reizi tur bija. Ahā, to govi ieveda uz dejām un tas kino Alksnītis ar motociklu iebrauca zālē.

G. F. Viņai nekas nebija pret motociklu, bet pret tām melnajām sliedēm, ko riteņi atstāja uz parketa.

J. D. Tomēr arī vājprātīgas lietas, ja tās šarmanti noformē, izrādās, kļūst baudāmas. Un viņa bija ar mieru mūs uzņemt vēlreiz. Mēs gan tradicionāli solījām, ka tā vairs nebūs.

Vispār nometni nevar atstāstīt. Tā ir jāizdzīvo.

G. P. Man vairāk palikušas prātā tieši tās nometnes, kur bija aktieri. Viņi ir viskomunikablākie no visiem. Aktieri gan tagad ar katru gadu brauc mazāk. Ar viņiem varēja taisīt visādas improvizētas izrādes un hepenin-gus. Atceros, kādā reizē Viktors Avotiņš staigāja apkārt viduslaiku bendes kostīmā.

Bija tāda karnevāliska dzīves izjūta, kas šodien varbūt ir diezgan dabiska, bet pirms gadiem tomēr bija kā aizliegtais auglis. Bija vajadzība pēc svētkiem. Tad līdz ar laiku viss mainījās. Nāca cita paaudze.

I. Z. Atceries, pa vidu vēl nāca tie ļoti nodrošinātie un ļoti skaistie

mākslinieki. Laikam tas bija Burtniekos, kad izcēlās jauno gleznotāju grupa. Viņiem bija zelta krāsas volga, un viņi ar to brauca uz labierīcībām blakusmājā un arī uz kādus 50 metrus attālo ēdnīcu. Tas bija kā simbols laikam, kurā visam vajadzēja būt ļoti skaistam. Tagad gan to dēvē savādāk. Un kā bija ar mašīnām. Sākumā to nebija nevienam, vai reti kādam, tad šņore ar savu veco «zapiņu» atbrauca. Tad parādījās arvien vairāk žiguļu, bet tā zelta volga bija kalngals.

Lai gan, par laiku runājot, var teikt, ka nometnē nekādas stagnācijas nekad nav bijis. Tā bija kā brīvības sala. Arī programmas lielākoties bija ļoti interesantas, un mās uzzinājām daudz tāda, par ko dažam nebija ne jausmas.

Reizēm gan visi bija dusmīgi, kad vajadzēja braukt uz kādu rūpnīcu vai pieņemšanu kolhozā. Taču izrādījās, ka tas bija tā vērts. Lielākoties ar mums runāja atklāti, un, ja bija atbraucis kāds interesants lektors, tik vienkārši viņu projām nelaida. Kaut gan bija jābūt diez- **1982. g.**

gan lielam «nazim», lai runātu ar to publiku. Katrā ziņā vajadzētu pieminēt Rolandu Kalniņu, kurš tiešām bija savējais. Viņš nāca pie mums arī uz ballēm, reiz viņš uztaisīja savu vakaru un parādTja «Es visu atceros, Ričardi» un «Elpojiet dziļāk». Tas bija laikā, kad par šīm filmām pat runāt nedrīkstēja. Citi lektori brauca vairākus gadus pēc kārtas, un bija arī tādi, kuri pēc pirmās reizes vairs nometnē neparādījās. Nometnes bija vienīgā vieta, kur mēs tiešām izjutām komjaunatnes darbu. **A. S.** Talkas jau arī sākās no nometnēm. Sākās ar Dārtas baznīcu, tad Nogales pils, Vāne. **G. P.** Pirms tam tikai Ziedonis bija ņēmies ar kokiem. Ulme un Sīmanis bija likuši jumtus baznīcām, bet Dārtas baznīcu jau remontēja visi radošās nometnes dalībnieki. Braucām strādāt visu rudeni un tad rīkojām koncertus. **J. D.** Šogad janvārī Kultūras fonds bija saaicinājis uz tikšanos talku vadītājus. Un izrādās, ka tagad jau tādi talkotāji un talku organizētāji ir skaitāmi simtos. Nepārvērtējot radošās jaunatnes iespaida būtiskumu, gandarījuma sajūta tomēr ir.

I. Z. Talkās bija daudz skaistu brīžu. Atceros vienu tādu rītu Dārtas baznīcā, kad visi bija nostrādājušies un gulēja, viena daļa laikam turpat sakristejā. Es biju piecēlusies agrāk, staigāju, staigāju un iedomājos uziet augšā uzspēlēt ērģeles. Pēc tam tie, kas modās, teica, ka licies kā sapnī, guli un pamazām sadzirdi ērģeļu skaņas.

J. D. Laiks, protams, mainījies. Kaut kas ir zudis no agrākā krāšņuma. Mazāk spilgtu personību. Arī šņabi dzer mazāk. Tagad nometnes kļūst apcerīgākas, iespējams, ka fiziski un garīgi gļēvākas. Un ne velti Madlienā šķiroties nolēmām, ka jāgudro kāda jauna koncepcija nometnei. Varbūt, ka vajag vienu elitāru nometni. Teiksim, uz pusi samazināt cilvēku skaitu, bet visus labākos no jaunajiem ietupināt kaut meža vidū. Lai varbūt rastos katarse, nepastarpināta ideju pārbīde. Tas ir tiem, kas dod no sevis, bet tā otra pusīte parasti tikai ienāk tajā mutulī. Varbūt tāda nometne kaut ko zaudēs no sava demokrā-tiskuma. Bet nometnes jāpiepilda ar stabilākām vērtībām. Tādā virzienā strādā arī radošās jaunatnes padome. Otro gadu pastāv radošās jaunatnes kinoklubs. Reizi mēnesī visi sanāk, lai paskatītos kādu nopietnu «ķīnīti» ar komentāriem. Tur nav balle, bet izglītošanās. Nupat jau par tradīciju kļuvis, ka divreiz gadā Arhitektu namā notiek jauno mūziķu kamermūzikas koncerti, koncerts Kultūras fondam, sadarbība ar Sporta komiteju. Mēs esam parādījuši, ka varam diezgan daudz. Vēl viena kolosāla lieta ir radošās jaunatnes kamerkoris. Tas sasniedzis labu līmeni. Tur liels Guntara Felsberga un Ivara Bērziņa nopelns. Arī ansamblis «Optimisti» piedzima nometnē. Pērn Madlienā ar mums kopā bija arī daži lietuviešu kolēģi. Ieguvām vēl vienu skatpunktu un iespēju skatīties uz problēmām reģiona kontekstā. Tādu es saredzu nometnes gaisotnes pozitīvo devumu.

G. F. Tu runāji par to, kā mainās vērtības. Es domāju, ka radošā jaunatne, tāpat kā visi radošie cilvēki, dzīvo mazliet uz priekšu. Bija laiks, kad visi gribēja svētkus, kaut kā skaļāk parādīt sevi. Tagad tā estrādiskuma ir ļoti daudz. Ir visādi svētki. Arī komjaunatne rīko gan Preses svētkus, gan balles manēžā, gan piedalās skaistuma karalienes izvēlēšanā. Bet cilvēki jau sevi ir apliecinājuši. Un ir nākamais posms. Nāk kaut kas nopietnāks un vajadzīgāks tautai. Parādās citas vērtības. Es nedomāju, ka nometne ir kaut kāds orākuls, drīzāk nometne ir ģeniāls katalizators.

Sarunu pierakstīja DACE BALODE

1987. g.
JURA RUDZĪŠA un HARALDA ELCERA foto
AIJA CALĪTE
VAI IR VAINA? VAI IR VAINĪGAIS?

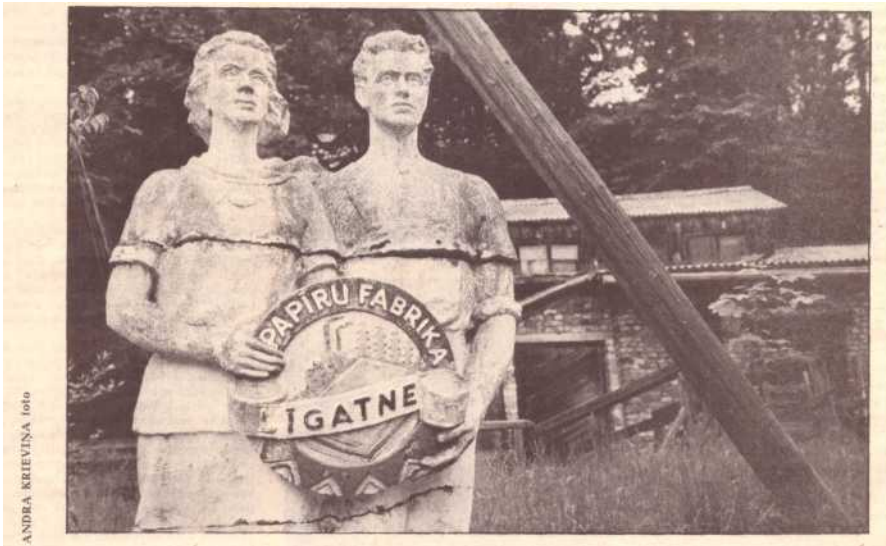

Skatījos televīzijas raidījumu «Viena diena rokklubā». Tukšā istabā,aiz loga, cik atceros, gaudoja vējš, virpujoja slapjš sniegs, vārdu sakot neomulīgi. Pārējie mājinieki jau bija kapitulējuši kakofouisko skaņu, muļķīgo un neestētisko tekstu, izpildītāju agresīvās, konvulsīvās dziedāšanas manieres priekšā Vēlāk ari Armins Lejiņš «Literatūras un Mākslas» «TV zibsnī» vaļsirdīgi atzinās, ka, pāris minūtes izturējis, pārslēdzis televizoru uz citu, liriskāku programmu.

Bet tobrīd, kad televizora ekrāns fascinējoši piesaistīja un vienlaikus agresīvi grūda prom, kad ārā bija šausmīgs laiks un kādam zvanīt bija pārāk vēls, radās sajūta — blāvais stikls tik tiešām pārvērties par «logu uz pasauli», uz kādu man svešu, biedējošu pasauli, kurā tiku iegremdēta nesagatavota. (Labi, ka TV skafandrā.) Tie bija rīdzinieki, rokklubs atrodas piecpadsmit minušu attālumā no manām mājām, bet to gan zinu: nekam citam, vienīgi televizoram bija pa spēkam pievērst manu uzmanību šai savādajai pasaulei. Šī bezpalīdzība, neērtības sajūta, redzot svešas, neizprotamas, varbūt tāpēc smieklīgas sāpes, pāri un cauri visam arī muļķīgo uzspēli, vispirms manas domas aizvirzīja kosmiskos mērogos: par divu cilvēku pasauļu absolūto nespēju saprasties. Pēc tam atcerējos citu, gluži konkrētu ainu. Tiesas zālē, kurā atradās Caka pieminekļa apgānītāji. Līdz absurdam muļķi (tas nav apvainojums, bet konstatācija). Tādas bērnišķīgas neziņas pilnas acis, kas turpat gaitenī iezalgosies blazētā uzspēlē. Niknums uz negadījumu, kas patrāpījies pa ceļam, un apsūdzība: «Pirms tam nekad pie Caka puķes neredzēju, tikai tagad, kad kakls vien palicis.»

Arī toreiz uzmācās un vairākas dienas vajāja vārdos neformulējama sajuta, kurā bija apvienojies viss: niknums uz paģērošo: «Mēs esam jūsu bērni!», žēlums par nabadzīgo gara apvārsni, kuru piedāvājusi apkārtne. Taču tam pāri — divas pasaules,

kuras «augušas» tuvējā Ziedoņdārza smiltīs. Kāpēc divas? Nezinu. Te nav jautājums: kā tas varēja gadīties? Būtība slēpjas apstāklī, ka, viena otrai brīvi pārklājoties un pat nesaskaroties, eksistē vairākas pasaules — noslēgtas sistēmas. Bet cik viena šāda pasaule un tās «iedzīvotāji» var būt atbildīgi par kādu citu? Vai vispār var?

«Jā, to tik viņi gaida, lai sabiedrība dzi|ā izmisumā nodarbotos ar paššaustīšanos, ka tādus ir radījusi!» dzirdu vienu kategorisku balsi. Bet otra tai pretī: «Jā ... viens Ziedoņdārzs ... vienas smiltiņas ... bet nu katrs savā barjeras pusē ...»

Par galveno motīvu kļuva mūžsenais *mea culpa.* Mūžīgā vainas apziņa, kas pavadījusi cilvēku tūkstošiem gadu, bet ikvienā no mums var pamosties gluži atšķirīgos brīžos. Man tas gadījās toreiz, pagājušā gada septembrī.

Precīzāk izsakoties, nevis savas individuālās vainas, bet vesela cilvēku grupējuma vainas.

Vainoju snobus. Varbūt ar lielo burtu? Nē, tas ir sugas vārds. Vainīgs ir snobs, kurš mīt tik daudzos no mums un ir šerps režisors mūsu sociālajām lomām.

Vārdu «snobs» izskaidro tikai «Svešvārdu vārdnīca» (ne ētikas, ne filozofijas, ne latviešu literārās valodas vārdnīcās šāda skaidrojuma nav):

«.. cilvēks, kas cenšas stingri sekot t. s. augstākās sabiedrības modei, manierēm, gaumei; cilvēks, kas pretendē uz izsmalcinātu gaumi, manierēm, pret citiem izturas augstprātīgi».

Varbūt tā skan visizsmeļošāk un koncentrētāk, taču, manuprāt, pārāk maigi un neprecīzi. Bet viss, galu galā, atkarīgs no tā, ko dēvējam un pieņemam par augstāko sabied-ribu. Šobrīd šis jēdziens acīmredzot apzīmē zināmu garīgā darba darītāju kategoriju ar noteiktu sabiedrisko stāvokli. Bet līdzās augusi un izveidojusies šī darba i t k ā darītāju grupa, kura labprāt iejūk šai augstākajā sabiedrībā, bet — nedodot pozitīvu rezultātu. Tad risinājums vārdam «snobs» arī kļūst konkrēts un pārvēršas jau par garīgu kategoriju. Tātad it kā pretstats «materiālajai» mietpilsonībai. Tomēr augsne, kurā baroties, izrādās tā pati, proti, personības egocentrisms. Tomēr, līdzko jārunā par garu un tā vērtībām, par inteliģenci (sabiedriskā stāvokļa ziņā), te vairs nevar apmierināties ar pliku konstatāciju un maigu nosodījumu. Nenoliedzot marksisma klasiķus, kas par primāro nosaka esamību, neuzskatu apziņu par absolūti tiešu tās atspulgu. Tātad t. s. gara aristokrātija sabiedrības dzīvē pati uzņēmusies «uzticības saldo nastu», kas reizēm nebūt nav tik patīkama. Bet — tā jau ir notikusi izvēle, kas pieprasa no cilvēka gluži cita mēroga atbildību un kam vairs nevar piedot to, ko piedodam mietpilsonim «vēderam». Izvērstākā veidā snobisms ir formulējams kā gara dzīves dekadence (ar mākslas virzienu tai tikai jēdzieniska saistība). Bet ja tas jau skāris

inteliģenci, kļūst par ļaunumu, kurš atsaucas uz sabiedrības dzīvi kopumā.

Varbūt, ka snobu dzemdējusi daudzbērnu māte stagnācija. Varbūt, ka cilvēka gars, ilgstoši iedzīts viņa miesas būvē, tur audzis un veidojies kā kartupeļa dīgsts pagrabā: bāls, trausls, slimīgs, smalks un dīvains. Droši vien tā arī bija, ka cilvēki intuitīvi sajuta šai «svešajā» pagrabā norisošo, tā sākumā veidojās mazas, noslēgtas saliņas, mazas pasaulītes, kas deva spēku pastāvēšanai.

Taču tajā pat laikā veidojušās arī citas pasaulītes ar gluži citiem spēles noteikumiem.

Tagad cilvēces brālības ilgās šīs pasaulītes viena pēc otras nāk dienasgaismā. Un savstarpējā diferencēšanās aina izpaužas tik kliedzoši, ka ir vēlēšanās slēpties.

Tā nu iznācis: kamēr ar putām uz lūpām šaustīta mietpilsonība, kamēr apsūdzētas zemās debesis, aiz kurām glabājas karotes un citādi labumi, tikmēr aiz garīguma maskas netraucēti zēlis snobisms. Reizēm uzmezdamies par soģi pats savam «dvīnim». Jo, snobaprāt, mietpilsonis nav cilvēks, un — otrādi.

Snobiem parasti, neraugoties uz lielo aizņemtību, mēdz būt daudz laika. Jo to mutīgākā daļa diez kāpēc ir režisori bez filmām, aktieri bez lomām, gleznotāji bez gleznām un tamlīdzīgie. Bet ar vārdiem «misija», «attīrīšanās», «tauta» tiek operēts tik aktīvi, ka apmulsušais prāts var arī neizprast, kad šie vārdi ir personības pārliecība un kāds ir to reālais segums. Līdzās birokrātiem stagnantiem, manuprāt, arī snobi pamanījušies krietni iebojāt šo jēdzienu būtību.

Ir kāda iezīme, kas man liek pievērst īpašu uzmanību tādai sociālai kaitei kā snobisms, jo tas nereti ir kā pelējuma sēnīte, kas sedz patiesi talantīgu, spējīgu, gudru, intelektuālu un visādā ziņā spožu personību. Plankums var būt lielāks, mazāks, ar zilu vai baltu pūku, tas lietas būtību nemaina: pelējums ir pelējums. Ja tautas talantīgākie cilvēki (un citi, arī mazāk talantīgie) akumulē kādu daļu it kā visiem (bet faktiski ne visiem) pieejamo kultūras vērtību, turklāt nodrošinot ar tām veselīgu eksistenci tikai sev, tā vairs nav privāta darīšana par tepiķi vai nercādas kažoku. Tiek radīta nelīdzsvarotība kopīgajā vērtību skalā. Veidojas galēja polarizācija, kurā t. s. garīgā elite pārvēršas par sistēmu sistēmā. Tajā rit sava dzīve, ir sava vērtību un zīmju sistēma, savi pravieši, vārdu sakot — viss kā īstā dzīvē. Nebūtu tikai šīs pelējuma kārtas, kas nodala šo realitāti no citām un rada arī izkropļotu priekšstatu par tām norisēm, kas atrodas šīs «noslēgtās» pasaules iekšienē. (Arvīda Krieva «Fotogrāfija ar sievieti un mežakuili» spoži nodemonstrēja šādas pasaules kā noslēgtas sistēmas viengabalainību pretstatā normālai — «atklātai sistēmai», kurā notiek enerģijas apmaiņa ar ārpasauli.)

Šādas sistēmas sistēmā izveidošanās pati par sevi nav uzskatāma

par nosodāmu parādību. Jo daudziem šāda pastāvēšana noteiktas vērtību orientācijas cilvēku vidē ir bijusi vienīgā iespēja garīgai izdzīvošanai sabiedrības depresijas apstākļos. (Un tā būs, kamēr pastāvēs šīs depresijas potences.) Un tomēr. Galējā polarizācija galu galā noved pie tā, ka dialogs starp inteliģenci — «tautas sirdsapziņu», «garīgo eliti» un citādi — un pūli (pārējiem) kļūst neiespējams vai pat izpaužas galēji absurdās formās. Košs piemērs te, manuprāt, bija Mākslas dienas '87. Kad mākslinieks ar paradoksālu zīmi vai ačgārnu domas pavērsienu gribēja aktīvi uzrunāt, tas, kurš izrādīja tikpat aktīvu vēlēšanos a t b i 1 d ē t, to pauda absolūti neadekvātās formās. Ar gribu iesaistīties un vienlaikus graujot otra celto. Turklāt bez mazākajām aizdomām par savas rīcības nekulturālību, jo viņa līdzdalības zīme ir tāda, tieši tāda, kā izrādās, — pols ar pretēju zīmi, kas spēs izlīdzināties tikai «nulles situācijai». Galu galā, savstarpēji apvainojušās, abas puses no dialoga atteicās.

Pēdējā laikā, kad sabiedrība tieši no inteliģences gaida vislielāko spēku kopīgajā gara dzīves atveseļošanā, tomēr jārunā nevis par inteliģenci kopumā, bet par atsevišķiem — jā, ārkārtīgi spilgtiem! — cilvēkiem, kas uzņēmušies šo smago darbu. Bet inerci šajā procesā rada ne tikai inertais, vienaldzīgais slānis, to dara (neapzināti) arī otrs «pols», aktīvie, apgarotie, gudrie ...

Reizēm, tais septembra dienās atrodoties tiesas zālē, nāca prātā nesen lasītie satraucošie Jāņa Petera dzejoļi, ka «Zie-doņdārzā nogāzts Caks». Ja tos nolasītu te, zālē? Kā būtu — kas to lai zina. Bail no šīs iespējamās tiešās konfrontācijas. Jo visi ļaudis vienā valodā neraud. Daļai tautas traģisks simbols, bet citai — pat ne negadījums. Nu, tāpat vien. Simbols, nu simbols ir zvaigzne, salūts, metāla ķēdes, kas vēl?

Tomēr — kur gan ir šī *mea culpai*

Neapzināta, taču atbildību paģēr.

Tā nu šīs pašmērķīgi akumulētās garīgās vērtības likušas izstrādāt veselu saprašanās zīmju sistēmu, kas uzrunā «savējos». Tomēr pašlaik mani biedē vēl kāda cita parādība, kas snobismam piešķir jaunus vaibstus: «veco, gudro» snobu vietā sāk nākt pavisam jauni, kas apgūst pašu zīmju sistēmu, nevis to jēgu. *Mass media* tiek radīti dzīves modeļi, kas pamatojas uz šīm iztukšotajām zīmēm, kas ir krāšņi, izsmalcināti, kārdinoši, drusku intelekts, drusku avangards ... Un te notiek kaut kas vēl bīstamāks: biezais, staignais mietpilsonības purvs kā spēlēdamies iesūc snobus, dzemdēdams savādus kentaurus, ko varam saukt sen zināmajā vārdā — zelta jaunatne.

Kāds tam pamats? Mans minējums: nicinātā, nīdētā un cirptā gara dzīve, «iedzīta pagrīdē», atriebjas sabiedrībai, radīdama šīs metastāzes. «Oficiālā kultūra», krustodamās ar «neoficiālo mietpilsonību», šo procesu tikai padziļinājusi, radot kentaurus — zelta jaunatni, kam maiņā līdzvērtīgs Fellīni un oriģināls kamzolis, vieta

mākslas augstskolā un regulāras labas pusdienas.

Spilgts šādu parādību kinematogrāfisks atveids ir K. Sah-nazarova «Kurjers». Galvenā varoņa «kokteilis» no franču smaržām, jādomā, ne vienam vien skatītājam spiedās rīklē.

Tikai minu, vai šikie, gudrie, nosodošie pusaudži (latviski runājot) aumaļām metas spēles noteikumu apgūšanā un tas ir iemesls dažai trakulībai, vai arī tas ir reāls protests ne tikai pret mietpilsonību, stagnāciju un meliem, bet arī pret snobismu.

Mūsu priekšā ir savāda buķete: vēstures ārdēta un lauzta, vēlāk nīdēta un dzelta, šodienas inteliģence izveidojusies par tādu konglomerātu, kurā līdzās spēcīgai margrietiņai tvanīgi smird deģenerējusies roze.

Reizēm, absolūti nespējot saprasties ar citas vides cilvēkiem, gribas bezspēcībā kliegt, arī zinot, ka tas neko nemainīs, tikai padarīs smieklīgu mani pašu. Gribas mētāt rokas pret debesīm, pret Dievu, kurš sajaucis cilvēku valodas, lai tie nevienotos kopīgam darbam un Bābeles torni neuzceltu līdz pašām debesīm. Taču ar šādām emocijām jau sen ir krietni par maz. Acīmredzot arī par vēlu.

Bet parāds ir. Dzēsts netiek. Uz ko lai cer?

Uz svaigu gaisu.

Uz to normālo, vēl nesakropļoto gara dzīves iespējamību, kas no cilvēka gēniem vēl nav iznīdēta.

Uz to, ka man nav bijusi taisnība un stāvoklis velti dramatizēts.

Г.ТТ

ANDRA KRIEVIŅA fotoilustrācija

ANDREJS DRIPE

TAISNĪBAS CĪNĪTĀJI

Liela jauniešu grupa — tuvu pie simta — dzivo priežu mežā netālu no Rīgas. Teltis, ugunskuri, katli ēdiena vārīšanai, turpat upe, var peldēties, arī šoseja blakus, «nobalsojot» var braukt uz kuru pusi vēlas. Vecums tā no 15 līdz 20 gadiem, vairākums jaunekļu, meiteņu kāda trešā da|a. Skaisti — lai mūsu nākotnes kalēji veselīgi atpūšas, lai izklaidējas pēc cītīgās mācīšanās klasēs un auditorijās!

lln cik ārkārtīgi plašs dzīvesvietu diapazons, no kurienes šurpu braukuši nometnes dalībnieki! Protams, Maskava un Ļeņingrada, bet vēl Omska, Tomska, Murmanska, Kijeva, Ļvova, Arhangeļska, Sverdlovska, Ufa, Minska, Kaļiņingra-da utt. Kāda tautu un novadu draudzība! No Latvijas gan pašlaik te nedzīvo neviens, bet pirms neilga laika kāds pārītis bijis. Arī tagad dažreiz no Rīgas uz brīdi viens otrs atbraucot.

Bet kādēļ šie jaunieši uz apmeklētāju grupiņu skatās tik drūmi, pat naidīgi? Kādēļ izpaliek rokas spiedieni, draudzīgi smaidi?

Viesu vidū redzams milicijas pārstāvis ar suni. Un vēl te ir ārsti — narkologi. Viņi vērīgi ar trenētu skatienu raugās pusaudžu un jauniešu sejās, bet sunītis tikmēr ostās ap teltīm. Un tiešām — pāris teltīs narkotikas tiek atrastas, bet dakteri vairākus «atpūtniekus» lūdz autobusā bezmaksas braucienam uz Rīgu, lai laboratorijā izdarītu pārbaudi.

Sašutums un noraidījums jauno acīs sasniedz galējo robežu: «Par ko? Kādēļ? Kādas jums tiesības? Jūs pārkāpjat Konstitūciju.» Fiziska pretošanās izpaliek, jaunie cilvēki tur zem sava goda saķerties ar kaut kādiem miličiem un dumjiem dakteriem. Lepni paceltām galvām un nicinošu smīnu sejās viņi kāpj autobusā.

Analīzes un medicīniskā izmeklēšana prasa laiku, un man rodas iespēja ar dažiem brīvas meža dzīves cienītājiem aprunāties.

16 GADUS VECA MEITENE NO MASKAVAS.

«Jā, es sevi pieskaitu pie pankiem, lai gan ne pilnīgi. Panku rupjību es neatzīstu. Bet vispār — kas pankos slikts? Nē — narkotikas es nelietoju. Vispār, mēs neviens nelietojam. Mēs gribam brīvību un vienlīdzību. Kāpēc mūs traucē? Nav jau pirmā reize.»

Kad atkārtoti uzsveru, ka narkotikas taču tika atrastas un arī pati viņa tās lietojusi, meitene pielaižas tiktāl, ka atzīst — varbūt daži tiešām lietojuši, tikai daži, bet viņa nekādā gadījumā, par viņu — tā esot ārstu kļūda, nepareiza izmeklēšana.

— No kā jūs pārtiekat?

— No ogām un sēnēm, — meitene lepni paziņo, — mežā salasām.

>

— Un tiešām ar to, cik mežā salasāt, jums pietiek?

— Saprotams, mēs daudz neēdam.

— Un ko vēl jūs darāt — bez ogu un sēņu lasīšanas un ēšanas?

— Diskutējam. Par visu ko, bet visvairāk par brīvību un taisnību. Vēl sauļojamies un peldamies. Zēni ar meitenēm kopā un kaili. Kas tad tur slikts? Jūs varbūt nezināt, bet ārzemēs visi cilvēki sen jau tā dara. — Viņa uz mani paskatās ar pārākumu.

— Zinu, zinu, tikai visi gan tā nedara. Jūs esat bijusi ārzemēs?

— Nē, kas tad mani uz turieni laidīs. Bet es tāpat esmu informēta.

17 GADUS VECS ZĒNS NO TOMSKAS. Viņa krosenes cauras, īkšķi lien ārā. Ap roku sīku krāsainu pērlīšu aproce.

«Es jau trešo vasaru tā klīstu apkārt. Baltijā esmu otro reizi. Mēs pa visu Savienību klīstam. Ar autostopu. Nedarām neko sliktu, kāpēc gan nevar dzīvot brīvībā? Pankus es neatzīstu, drīzāk esmu tuvu hipijam. Mēs te cits citu pazīstam, dzīvojam kā brāļi un māsas, ar visu dalāmies. Nē — narkotikas mēs nelietojam, izslēgts.»

Puisis ir ļoti runīgs, acis drudžaini spīd, viņš dzīvi žestikulē, reizēm pielec no krēsla kājās, tad atkal apsēžas.

«Gribu būt dabā, gribu iet pats savu ceļu, nevis pa to plato šoseju, kur visi staigā. Viņi ir tur — tajos putekļos un troksnī, bet es šeit — malā, bet augstāk par viņiem, — viņš rāda ar rokām. — Es klausos putnu dziesmās. Es neatzīstu tās laika pavadīšanas formas, kas apmierina vairākumu. Nedomājiet, ka esmu kāds muļķis, mans tēvs ir zinātņu kandidāts.»

— Bet kā ar narkotikām? — es viņu atkal pārtraucu.

— Ko jūs?! Nekādu narkotiku!

— Tika taču atrastas.

— Nu, varbūt kāds, pa kluso. Es neko nezinu.

— Tu saki, ka mīli dabu, bet jūsu bars taču dabu iznīcina. Nometnes apkārtnē ir aplauzti koki, priedītes nocirstas krūšu augstumā.

— Nē! Mēs to nedarām. Mēs tikai sausos zarus lasām.

— Un vai jūs tiešām iztiekat vienīgi no mellenēm un sēnēm?

— Nu — tā gluži nevarētu teikt. Daži iet un iepērkas tuvākajos veikalos.

— Un paši neapkalpojas tuvākajos sakņu dārzos?

— Ko jūs!?

— Un meitenes visi mīlat kopīgi?

— Tā gluži nevarētu teikt. Katrā zinā ne jau visas.

18 GADUS VECA JAUNIETE NO ĻEŅINGRADAS.

«Mūsu aizturēšana nav likumīga. Bez prokurora sankcijas

nedrīkst aizturēt ilgāk par trim stundām, bet nu jau pagājušas gandrīz četras. Vai mēs neesam cilvēki? Un pirms pāris dienām jau pie mums mežā ieradās miliči un kārtības sargi. Viņi izturējās ļoti rupji,

pat sagāza pāris teltis.»

Tādā garā jaunā sieviete runā labu brīdi. Es dabūju noklausīties atmiņas par dažādiem starpgadījumiem ar miliciju gan šeit, gan citās republikās un gala slēdzienu, ka milicijā iet strādāt tikai deģenerēti elementi, kas neatšķiras no noziedzniekiem. Atgādinu, ka neesmu milicis un ievirzu sarunu par narkotiku lietošanu.

— Kādas muļķības! Es narkotikas nelietoju.

— Bet nometnē vispār tās tiek lietotas.

— Es par to neko nezinu.

— Vai jūs atzīstat zēnu un meiteņu grupveida seksuālo kopdzīvi?

— Lai katrs dara, kā grib. Man personīgi ir tikai viens vīrietis.

«BATJA», BARDAINS, PATUKLS JAUNS VĪRIETIS NO MASKAVAS (AP GADIEM 25).

— Nē, es neesmu nekāds vadonis. Pie mums nav vadoņu, visi vienādi. Mēs atzīstam vienu taisnību. Katrs var izteikt savas domas un tās aizstāvēt. Mēs sēžam ap ugunskuru un diskutējam. Katrs var pie mums atnākt un brīvi aiziet.

— Kāpēc jūs izvēlējāties tieši mežu pie Rīgas? Vai tad pie Maskavas mežu nav?

— Te mums patīk vislabāk, bet mēs esam dzīvojuši ari citur. Mūsu mājas ir visur. Baltijā tomēr cilvēki ir attīstītāki. Vismaz līdz šim tā bija, bet tagad mūs traucē arī šeit. Es divas naktis neesmu gulējis. Miliči mums piesienas pilnīgi par velti. Mēs mīlam dabu un gribam dzīvot dabā.

— Vai nometnē ir mazgadīgie?

— Nezinu, mēs nevienam nekādus dokumentus neprasām, mēs esam brīvi cilvēki.

— Vai vecāki zina, kur viņu dēli un meitas atrodas?

— Es jums teicu — mēs esam brīvi cilvēki, mēs neapgrūtinām cits citu ar tādiem jautājumiem, mēs cīnāmies par kopīgu pasaules taisnību.

— Kā šī cīņa izpaužas?

— Ar domas spēku.

Pienāk ārste kopā ar jaunieti no Ļeņingradas. Viņa nes analīžu rezultātu lapas. Konstatēts, ka abi, gan ļeņingradiete, gan Batja no Maskavas, lietojuši narkotikas.

— Absurds! — Batja iesaucas. — Tā nav taisnība! Paskatās griestos un ieraksta.

— Nē, patiešām, kāda cūcība! Mēs esam apmeloti! — jaunā sieviete izskrien no ārstu istabas koridorā, kur uz grīdas sēdus un pusgu|us izlaidušies taisnības cīnītāji sadriskātos džinsos, pērlīšu virknēm ap rokām un kaklu.

— Varbūt no tiesas ieviesusies kļūda? — jautāju ārstei.

— Nekādā ziņā. Viņi taču melo kā no grāmatas. Trijiem ir galīgi

sabakstītas vēnas, pēc tā vien jau var pateikt. Pārējie sarijušies dažādas tabletes.

Un tagad paskatīsimies bez kaislībām no malas uz šo mežā dzīvojošo jauniešu baru, mēģināsim objektīvi pavērtēt viņu darbības plusus un mīnusus.

Pirmajā brīdī taisnība it kā jauniešu pusē. Patiešām, kas gan slikts, ja dzīvo brīvā dabā, svaigā gaisā teltīs, ja vasarā sakrāj spēkus ziemai, draudzējas, diskutē, kolektīvi peldas, kolektīvi vāra un apēd izvārīto.

Bet, ja ielūkojas nometnes īpatnībās un tradīcijās dziļāk, tik jauki vairs neliekas.

Milicija un ārsti pievērsa uzmanību šim neformālajam grupējumam ne jau bez iemesla. Ienāca daudzas sūdzības no apkārtējo ciematu iedzīvotājiem. Kāda sieviņa mežā sēņojot, nejauši uzdūrās jauniešu telšu pilsētiņai un gandrīz trieku dabūja, jo ieraudzīja ap ugunskuru dejojošus kailus abu dzimumu jauniešu pārstāvjus. Lai šoreiz paliek sānis lauku tantiņas «atpalikušie» uzskati par to, kā pienākas vai nepienākas uzvesties cilvēkam sabiedrībā, galu galā, ja jaunie ļaudis tik ļoti mīl plikumu, tā ir viņu gaumes lieta, un jaunībā cilvēki patiešām neizskatās slikti, ne jau velti gleznotāji tos attēlo savos audeklos un skulptori izkaļ akmenī. Turklāt šīs dejas tika demonstrētas ne jau sabiedriskā vietā, bet mežā.

Nelaime tikai tā, ka ar kopējām kaildejām darbība nebeidzās, bet sekoja turpinājums daudz būtiskākā saskares formā. Un, kaut arī Batjas cieņa pret brīvību it kā būtu apsveicama un nicinājums pret sausiem dokumentiem saprotams, nevar aizmirst, ka nometnē dzīvoja arī nepilngadīgie, par kuru iesaistīšanu šādās izdarībās stājas spēkā krimināllatbildība. Diemžēl šajā vecumā cilvēks vēl nav spējīgs apzināties savu rīcību un tās sekas, tādēļ viegli pakļaujas bara un autoritātes iespaidam. To var izmantot ļaunprātīgi. Un, kaut arī vairumam sešpadsmit, septiņpadsmit gadiņi jau sasniegti, nekāds saprāta vecums tas vēl nav. Vai šīm meitenēm, kas ik dienas gāja no vienām rokām otrās, vēlākajā dzīvē nekādas sekas «brīvā» nometne neatstās? Te mazāk domāju par veneriskām slimībām un to izplatīšanai ideālajiem apstākļiem, vairāk par ētisko, morālo pusi. Nezin vai pašreizējā «brīvības cīnītāja» spēs ar sajūsmu stāstīt savai meitai, ka padsmitnieces gados vienā dienā sešpadsmit reizes piederējusi dažādiem puišiem (tāds rekords nometnē pastāvējis meiteņu savstarpējās sacensības rezultātā par pirmo vietu šai «sportā»). Un kāda cieņa pret sievieti radīsies zēnu vidū, tā, tik viegli paņemamai? Iespējams, ka visas meitenes ar šo sportu nenodarbojās, bet daudzas tomēr. Un redzeja to visas.

Un vēl apkārtējie iedzīvotāji žēlojās, ka viņu mazdārziņos nezināmas personas norokot kartupeļus, aplasot sīpolus, gurķus un

tomātus. Es nesaku, ka to darīja vienīgi «cīnītāji» par vienu taisnību visai pasaulei, bet tomēr ari viņi. Jo iztikt tikai ar sēnēm un ogām ir neiespējami, turklāt tik naski ogotāji un sēņotāji šie jaunieši nemaz nebija, lai pielasītu savai iztikai un vēl pārdotu tālāk (daži jaunieši to apgalvoja). Naudas viņiem nebija nemaz vai bija ļoti maz. Ziņoja arī par to, ka pie autobusu pieturām un ciematu veikaliem novēroti sveši, ar krellītēm apkārušies ubagojoši pusaudži. Viņi lūdza gan naudu, gan pārtiku. Varbūt tas ir labāk nekā zagt, bet neko īpaši iepriecinošu te saskatīt nevar. Turklāt ubagot vienmēr gāja paši jaunākie. Šaubos, vai viņi paši to vēlējās, droši vien tas notika vecāko spiediena (pavēles?) rezultātā. Visi teicās tik ļoti mīlam dabu, bet nenoliedzami to postīja. Nometnes apkārtnē koki ir aplauzīti.

Par nometnē valdošo vienlīdzību, taisnību un vadoņu varas iztrūkumu, kas tik skaisti izskanēja Batjas vārdos, var tikai pasmaidīt. Pašu cīnītāju vidū par vienu un vienādu taisnību visiem patiesībā nekādas vienlīdzības un taisnības nebija un nevarēja būt. Pusaudžu psiholoģija izslēdz šāda stāvokļa iespējamību. Pusaudži vēlas elku, vēlas savam pielūgsmes objektam pakļauties un kalpot. Viņu barā vienmēr izvirzās vadonis. Ja uz šo posteni pretendē vairāki, sākas neizbēgama sacelšanās un strīdi. Arī šajā barā tā notika ne vienu reizi vien, un nometnē bez Batjas bija arī pāris citu vadonīšu, kas ar savām grupiņām nošķīrās savrup, pat teltis cēla tālāk no galvenās apmetnes.

Batja gudri kritizēja mūsu sabiedrību un cilvēku sabiedrību vispār, norādīdams, ka, lai novērstu trūkumus, jāvaldot pilnīgai demokrātijai un jāvēršoties pret cēloņiem, nevis sekām. Jaunieši bēgot no pieaugušo pasaules, no viņu ieviestās kārtības tādēļ, ka redzot tās melus un netaisnību. Varētu piekrist, tikai jājautā, ko tad paši jaunie atraduši un likuši vietā, vai viņu piekoptais dzīves modelis ir pārāks un labāks par tik pašpārliecināti kritizēto pieaugušo cilvēku pasauli. Kāda ir šī jaunatklātā demokrātija un brīvība, labi redzams no iepriekšminētā. Patiesībā šī apmetne bija dīkdieņu un naivu fantazētāju bars, viņu vidū plauka nevis dzīvi apliecinošas un augstākā pakāpē ceļošas idejas un darbības, bet tieši pretējais — aiz cēli tukšas un pārgudras spriedelēšanas maskas tika sabradātas elementāras, cilvēku sabiedrībā pilnīgi nepieciešamas savstarpējo attieksmju normas.

Dzīvi nevar pārveidot, no tās izvairoties, likteni pozitīvi nevar ievirzīt, nestrādājot, nīkuļojot un tikai vārdos sevi pasludinot par labākas nākotnes praviešiem. To vienmēr no jauna ar savu bēdīgo galu pierādījuši gan lielāki, gan mazāki pusaudžu un jauniešu grupējumi visā pasaulē. Katram zināmie hipiji un panki te ir uzskatāms piemērs. Un cik nav bijis visādu modīgu jauno kolektīvu kustību un strāvojumu, kas pacēluši savu cīņas karogu pret ļauno pasauli, paši drīz vien noslīdēdami garīgā panīkumā, tukšumā, izvirtībā un

narkotikās.

Pasīvi veģetējot un peldot pašapmānā, neizbēgami rodas kāre pēc indēm, pēc tā kaifa, kas aizved halucināciju pasaulē. Tā ir aksioma. Varbūt vēl ne visi «cīnītāju» apmetnes dalībnieki bija nonākuši līdz narkomānijai un daži, sakot, ka viņi neko tamlīdzīgu nelieto, patiešām nemeloja. Taču arī viņi stāvēja bezdibeņa malā. Ja ne šodien, tad rīt. Noturēties pretim kārdinājumam šādos apstākļos ir ļoti grūti. Vienmēr taču kāds stāv blakus un aicina, vienmēr jādzird, cik tas forši. Un, gulšņājot, degunu urbinot un tukši fantazējot, vēlēšanās pamēģināt aug augumā.

Vienīgais ceļš uz augšu ir kopīgs darbs, kopīga dzīva rīcība, nevis pasīva slaistīšanās, bēgšana no dzīves, iztēlojoties sevi par jaunas ēras supercilvēkiem.

Un vai iespējams būt brīvam un cēlam, darot sāpes citiem, turklāt vistuvākajiem cilvēkiem? Vai šo pusaudžu vecākiem tur tālajā Omskā, Murmanskā un Ufā patiešām ir pilnīgi vienalga, kur klīst un ko dara viņu bērni? Jā, varbūt liela daļa vainas guļas arī uz viņiem, ka nav pratuši saviem dēliem un meitām dot vairāk cilvēcības un patiesu vērtību, un tomēr negribētos ticēt, ka gluži visi tēvi un mātes pelnījuši šādu sodu.

KATRAM RITAM IR SAVS RĒBUSS

LAILAS BRUNOVSKAS INTERVIJA AR KULDĪGAS SV. ANNAS EV. LUTERĀŅU DRAUDZES MĀCĪTĀJU MODRI PLĀTI

— Kā *jūs pievērsāties* domai par Dievu?

— Pirms desmit gadiem es pārgāju no fizikas uz teoloģiju — aizgāju no darba Zinātņu Akadēmijā un absolvēju Teoloģijas Semināru. Man bija liela iekšēja vajadzība pateikt cilvēkiem, īpaši jauniem cilvēkiem, cik nepareizs ir sauklis, ar kuru pilnas mācību grāmatas, — apmēram šādā formulējumā: «Padomju zinātne parādījusi reliģisko aizspriedumu pilnīgu nepamatotību.» Pateicoties tieši fizikas studijām, es nonācu pie atziņas, ka šis sauklis ir nepareizs. Jo zinātne un reliģija skar dažādus realitātes aspektus. Taiu tieši XX gs. teorētiskā fizika liek mums apjaust, piemēram, ka Pasaules sākumi telp-laikā meklējami ārpus materiālās realitātes robežām. Man radās nepieciešamība vispirms pašam priekš sevis sintezēt šīs lietas, savienot kopā to pasaules ainu, to cilvēka vietu pasaulē, to cilvēka funkciju un uzdevumu, par ko runā Bībele, ar to, ko es biju mācījies kā dabaszinātnieks. Ticiet vai neticiet, bet man tas izdevās. Un radās vēlēšanās to pasacīt arī citiem.

— Vai arī tagad *uzskatāt to par savu virs*-uzdevumu?

— Nē, tagad vairs ne. Tagad ļoti vēlētos, kaut varētu iekustināt mūsu tautas aizmigušo daļu. Mūsu tauta dzīvo bez Lielās Idejas.

Par kristietības pozitīvā lādiņa spēku (teologi to sauc par Kristus impulsu) un unikalitāti es nešaubos. Savas dzīves krīzes brīžos pats esmu piedzīvojis, ka tā sauktā garīgā pasaule nav vis nekāds fantoms vai ilūzija, bet viena reāla, kaut arī ārpus mūsu pieciem jutekļiem eksistējoša sfēra, ar kuru iespējams komunicēt un no kuras iespējams kaut ko arī saņemt.

Jūs jautājat par virsuzdevumu! Saprast, kā dzīvot, kādēļ dzīvot. Kur un kā iegūt spēku pareizai, īstai dzīvošanai. Paradoksāli, bet tad jāmaina domāšanas virziens: ne sev, ne uz sevi, bet prom no sevis. Es pats nespēj u izkļūt no strupceļa, no egoisma, no pragmatiska aprēķina. Bet pamanīt, ka ap šo Zemi pulsē kas |oti neparasts, dzīva, tīra upura strāva. Ieslēgties, pieslēgties tur. |Par to runā Č. Aitmatovs «Pieresvietā».) Lai tas veido. Cauri visai vēsturei tā top Cilvēks. Debesu un Zemes kopdarbībā. Un lai Baznīca spētu šajā procesā palīdzēt, būt ceļvedis, tilts. No otras puses, ja jauni cilvēki sēdētu šeit, baznīcā, tad arī baznīca savās ārējās formās kļūtu daudzpusīgāka, elastīgāka, šodienai atbilstošāka. Es saprotu, ka te daudz kas jums šķiet nepieņemams, bet ir svarīga atgriezeniskā saite.

— Vai sēdēt baznīcā ir *tik* būtiski?

— Nē. Tas nav pašmērķis, bet viens no līdzekļiem, metodēm. Ar vārdu «sēdēt» es gan nedomāju tikai fiziski sēdēt solā, bet piedalīties, būt iesaistītam. Kaut gan likumdošana jautājumā par reliģiskiem kultiem paredz, lai visas ar kultu saistītās darbības notiktu tikai baznīcas mūros. Eksistē tāds dokuments «Nolikums par reliģiskām apvienībām Latvijas PSR». Mācītāju grupa šobrīd ir izvirzījusi prasību, lai šo nolikumu pārskata, jo tas satur pārāk daudz kuriozu, pretrunu un diskriminējošu momentu. Par to vairākās publikācijās centrālajā presē pēdējā laikā rakstījis akadēmiķis D. Ļihačovs. Piemēram, 16. pants, kurā uzskaita to, kas mācītājam aizliegts. Mācītājam aizliegts uzstāties dievkalpojumos ar runām, kas ir pretrunā ar padomju sabiedrības interesēm. Bet jebkurš dievkalpojums principā ir pretrunā ar pašreizējās sabiedrības interesēm, jo no ateistiskās ideoloģijas taču neesam atteikušies. (Ja baznīca šķirta no valsts, kāpēc arī ateisms nav šķirts no valsts!) Tātad ar šī Nolikuma palīdzību ikvienu mācītāju jebkurā brīdī var apklusināt. Vēl. Jūs, teiksim, man varat aizdot naudu, es jums — ne. Nolikums man kā mācītājam aizliedz sniegt kādam materiālu palīdzību. Baznīcā

nedrīkst turēt nevienu grāmatu, kas neattiecas uz kultu. Un tā tālāk. Bet tas tomēr nav būtiskākais.

Es neaicinu baznīcā tikai sēdēt. Vispirms mums būtu jāatrod kāds kopīgs pamats, kāpēc jūs esat šeit: jums būtu jāsajūt iekšējā vajadzība. Un vēl viens liels darbs — baznīcu (celtņu) uzturēšana kārtībā, pat ja nepiekrītat Idejai.

— *Vai varat precizēt, kas ir iekšējā* vajadzība?

— Tas ir apmēram tā, kā var justies pēc Jura Podnieka filmas «Vai viegli būt jaunam!» noskatīšanās. Idejiskais vakuums, vilšanās piedāvātajos lozungos, kas šodien ir jaunajā un daļēji vidējā paaudzē. Jānis Mauliņš «Avotā» rakstīja par šo sakropļoto paaudzi.

— Un *jūs piedāvājat* baznīcu?

— Es vēlētos, lai jauns cilvēks, ienākot baznīcā, justos apmēram tā — labi, es ilgi esmu bijis prom no šīm lietām, es par to neko neesmu zinājis, kristietības pasaule man ir sveša, bet tā ir pasaule, kuras vārdā tapuši neaptverami daudz un lieli mākslas darbi, milzu vērtības. Šīs pasaules spēks ir tik liels, ka ar Kristus vārdu uz lūpām miruši mocekļi visos gadsimtos, arī divdesmitajā. Pasaule, kurā cilvēku miljoni ir atraduši mierinājumu, spēku, dzīves mugurkaulu. Tātad man pret šīm lietām jāizturas ļoti nopietni. Es nedrīkstu būt paviršs. Es nedrīkstu tās nostādīt uz līmeņa, kurā es apspriežu savu frizūru, apģērbu vai ēdienkarti.

Es nepiedāvāju baznīcu kā ko absolūtu un nekļūdīgu tās pašreizējā formā, kas ilgstoši tikusi kompromitēta un arī pati sakompromitējusies. Es nepiedāvāju baznīcu tikai kā organizatorisku centru, es piedāvāju Lielo Kristus ideju. Ideja, būtiskais jāprot atšķirt no sekundārā, no acumirklīgā, no mūsu kļūdām. Konkrētā forma, kurā mēs to iemiesojam, nevar būt sastingusi. Tai jāevolucionē. Bet tur jāstrādā līdzi. Atvērtām acīm jāskatās pasaulē un daudz kas jāmācās. Mūsu likumdošana šobrīd pieļauj tikai vienu formu šai idejai, tas varbūt arī daudzus atbaida. Jaunie ļaudis par šīm lietām nav mācījušies, ja viņi tikuši informēti, tad tā drīzāk ir dezinformācija. Tāpēc viņi ienāk baznīcā — tās vienīgajā atļautajā formā — un daudz ko nesaprot, jūtas neērti, jūtas kā svešķermeņi. Daļēji šī izjūta ir attaisnojama ar informācijas trūkumu, bet daļēji viņi paši ir bijuši kūtri un neko nav darījuši, lai saprastu.

Ārējie faktori nedrīkst aizēnot to, ko Kristus dod iekšējai pasaulei, dvēselei. Proti, stabilitāti un dzīves jēgu. Minhauzena situācija — vai cilvēks pats sevi var izvilkt aiz matiem no purva! Pasakā Minhauzens varēja. Bet dzīvē!

— Kāpēc *šajā* situācijā *var palīdzēt* ticība?

— Kas ir tas, kas virza pasauli! Bībeles pirmajos teikumos jau pateikts: Dievs sarunājas pats ar sevi un saka tā:

«Taisīsim cilvēku pēc mūsu veida un līdzības.» Tas ir tas grandiozais, cilvēka tapšanas programma pēc Dieva līdzības. Tas ir Pasaules Vektors. Dievs jau negatavo lelles vai robotus un automātus, bet brīvu būtni, kas patstāvīgi var pieņemt lēmumus un spēj tos piepildīt. Bet līdz tam jāizaug. 5o iespēju unikālā veidā atnes Kristus. Kristus unikalitāte! Visas — pirms Kristus — reliģijas principā ir cilvēku meklējumi, ilgas, saucieni pēc Dieva, vairāk vai mazāk pareizas nojausmas par Dievu. Kristus — tas ir pavisam citādi. Tas nenāk no cilvēka. Ne no apakšas uz augšu, bet no augšas uz apakšu. Tā ir Dieva atbilde cilvēces ilgām un meklējumiem. Bet atbilde mums saprotamā veidā. «Ar miesu un asinīm.» Jo Kristus ir patiess cilvēks, kas reāli dzīvojis Zemes virsū mūsu ēras sākumā. Un bijis, kļuvis par mērauklu. Tā ir arī Dieva jauna pieredze — kļūt par cilvēku, dzīvot, ciest, mirt, bet nenomirt. Tas ir tas «pēc Dieva veida un līdzības». Tā ir tā plūsma, kurā mēs esam iekšā, bet kurā mums jāuztausta, jāapzinās sava vieta. Tāpēc jau svētajā lūgšanā |Pater Nosterl tāds lūgums: «Tavs prāts lai notiek! Tava griba lai notiek!» Tas ir — lai mans prāts, lai mana griba beidzot kļūst tāda, ka saskan ar lielo Prātu un Gribu, kas kārto visu Pasauli. Sākt ar elementāro — iepazīt Kristu, uzticēties Viņam. Viņš ir ceļš pie Dieva. Pārbaudīt to, iet pa šo ceļu. Un cik neparasti — reizē arī atzīt un izprast sevi. Līdz beidzot būt saskaņā. Harmonijā, kārtībā. Imants Ziedonis saka, laime esot visu lietu kārtība, nekas vairāk. Man aktīvi jāiekļaujas šajā Pasaules Vektorā, Dieva programmā. Ļoti svarīgi, lai Dievs nepaliktu tāds abstrakts, kaut kur vienīgi augstu mākoņos, bet cilvēks — tikai dziļi zemē iegrimis. Dialektika — abām pusēm aktīvi jāsadarbojas. Un Dievam jābūt cilvēkam pavisam blakus visās viņa dzīves kolīzijās. Bulgakovs to labi parāda «Meistarā un Margaritā», bet vēl labāk — lasiet Dostojevski. Mums jānonāk pie tā, kas Kristus ir š o d i e n. Ka viņš nav vis grāmatu varonis, bet reāls klātesošs spēks, ka ar viņu var kontaktēties — sakramenti, lūgšana, meditācija, garīgi vingrinājumi, bet tas ir īpašas sarunas temats. īstā dzīves stabilitāte ir, kad tu jūti, ka tava griba un tava dzīve ir pilnā saskaņā — ideālajā gadījumā ar lielo Plānu, lielo Gribu, lielo Programmu (protams, nesaskaņas ar ideālu mums ir vienmēr — tas ir tas, ko es sevī jūtu kā spriegumu, kā sāpes). Tā ir dzīvā kristietība. Es uzsveru — kristietība nav tik daudz teoretizējama, cik praktizējama lieta. Ļoti svarīgi — ticība nav stāvoklis, ticība ir p r o c e s s. Un pirmā pakāpe šajā procesā — uzticība, uzticēšanās.

— Jūs sakāt — Dievs bez cilvēka gribas nevar *realizēt savu gribu. Bet kāda ir jūsu* funkcija?

— Es esmu vidutājs, precīzāk: gribu tāds būt. Bet es gribētu spēt savu darbu darīt tik labi, lai tas pēc iespējas ātrāk kļūtu nevajadzīgs, lai katram būtu tiešā komunikācija, kontakts ar Kristu. Baznīca un tas, ko dara priesteris (mācītājs), tas ir pastarpinājums, tilts. Tas ir viens ceļa rādītājs, viens impulss.

viena rokas sniegšana īstajā virzienā. Bet jāstaigā pašam. Tad dzimst nākamie impulsi. Es neizslēdzu iespēju, ka varētu būt atsevišķi cilvēki, kuriem jau tagad šī ārējā forma vairs nav vajadzīga, kuri paši sev ir gan biktstēvi, gan Lielās Idejas nospraudēji. Viņi jau ir sadzirdējuši, viņi ir kontaktā. Bet lielākā daļa no mums ar vārdiņu «es pats» tikai aizbildinās. Lai ielūkotos sirdsapziņā, cilvēkam pašam nav objektīvā instrumenta, kritēriju. Bet, ja mēs tur ielūkotos, tur varbūt būtu čūsku mudžeklis. Es te saredzu vienu savu uzdevumu: man gribētos izklīdināt daļu aizspriedumu un tad ļaut cilvēkam brīvi izvēlēties, kam ticēt, kam uzticēties. Un viss cits, kas vēl notiek dievkalpojumā — liturģija, sakramenti, mana līdzdalība tur —, lai radītu šīs tiešās, personīgās komunikācijas nojausmu un iespēju katram, kas to patiesi vēlas. Dievkalpojums nav pasākums, kuru apmeklējam, lai noklausītos. Tā diemžēl daudzi dara — ienāk un sēž, lai paklausītos, ko mācītājs no kanceles runā. Bet tas nav lektorijs. Dievkalpojums ir dialogs. Liturģija jūs uzrunā dialoga veidā. Un prasa atbildi.

— *Vai pievēršanos Dievam uzskatāt par vienīgo alternatīvo iespēju šodien godīgi pastāvēt*?

— Lielās līnijās — jā. Bet man gribētos precizēt, ko jūs saprotat ar vārdiem «pievēršanās Dievam»! Kas ir jūsu Dievs! Katram cilvēkam ir kāds Dievs. Nekļūdieties Dieva izvēlē! Mums vienmēr ir kārdinājums izvēlēties to Dievu, kas mums būtu patīkams. Mums ir tīkams tāds Dievs, kas no mums nekā neprasa. Ne velti latviešiem kādreiz bija tāda pseidoreliģija — dievturī-ba. Tas ir ļoti zīmīgs vārds, kas varbūt izsaka latvisko mentalitāti. Mēs laikam esam tā diev-turu tauta savos gēnos, savā patiesajā būtībā. Ko tas nozīmē! Ka mums ir ačgārnas attiecības ar Dievu. Palasiet mūsu tautasdziesmas, kā tur parādās Dievs. Dieviņš (ļoti raksturīgs jau tas deminutīvs) staigā gar manu tīrumiņu, svētī visu, dod savas dāvanas, lai man dzīvē labi klājas. Dieviņš, kas no manis neko neprasa. Tādu Dievu latvietim izdevīgi turēt. Bet īstenībā ir otrādi. īstās attiecības ir — nevis cilvēks uztur, satur, notur Dievu (Feierbaham un Marksam šai ziņā taisnība — šī ačgārnība ir opijs), bet Dievs uztur, satur, notur cilvēku. Cilvēkam ir ērta tāda ačgārnība: Dievs — tas, kuru es turu, kurš

no manis neko neprasa, es esmu «dievturis», es turu kādu dieviņu sev, kādu elku, kādu talismanu, kādu vērtību. «Ed, dzer un līksmojies, mana dvēsele . . .» Bet īstais Dievs pats uztur un piepilda cilvēku, arī daudz prasa no viņa. Un cilvēka atbilde Dievam — tā ir tikai atbilde, tas ir sekundāri, nevis primāri. Bet latviešiem bieži bijis otrādi. Mēs esam tauta, kas allaž visaugstāk cēlusi savus elka dieviņus, kaut vai savu tikumu, savu darbiņu, savu, savu ... Varbūt tāpēc šodien par to jācieš, jāmaksā! Ko apdzied dainas! Mani pašu. Es nesaku, ka tas ir nepareizi, ka neko nevar no tā mācīties, bet es saku, ka folkloras un dainu ētika nav ētikas augstākā pakāpe. Bet vai ar mani pašu viss kārtībā! «Mans darbiņš», «mans tīrumiņš», «kāds es naba-dziņš», «kāds es bārenītis», «kāda man grūta dzīve» — es pats. Pats esmu centrā, un, ja ir kāds dieviņš, tad es to turu un uzturu. Tas ir pagānisms. Bet ko rāda vēsture — uzpūš vējš, un mans dieviņš apgāžas, un es bieži līdzi. Jo nav Dieva, kas dotu spēku ciešanās. Man ir bail, ka mūsu tautā tāds materiālisma gēns dziļi iekšā no seniem laikiem. Mums ir grūti, ārkārtīgi grūti šodien uztaustīt īsto attieksmi pret šīm lietām.

— Ka lai rodas šāda attieksme — ticība?

— Jau tūkstoš gadu pirms Kristus Vecajā Derībā Dāvida dziesmās ir tāds īss teikums: «Ģeķi saka — Dieva nav.» No šūpuļa līdz kapam — šos septiņdesmit astoņdesmit gadus — it kā ir vieglāk nodzīvot, ja Dieva nav. Akla un kurla laime... Bet redzīgais un dzirdīgais meklē ceļu. Izeju no ģeķības. Ceļi uz Dievu ārējā pasaulē var būt ļoti dažādi — jūs varat sākt ar medicīnu, ar fiziku, ar bioloģiju, ar filozofiju, lai saprastu, ka cilvēks eksistē pirms piedzimšanas šajā pasaulē un arī pēc savas aiziešanas, nomiršanas, nāves. Un tad jūs sākat vaicāt, kas tad tas ir, kura mana daļa ir tā, kas eksistējusi, un k a s ir tā, kas pārdzīvos mani! Gars. Garīgā dzīve. Miesai vajag ēdienu un dzērienu. Es sāku domāt: bet ko vajag garam. Kādu ēdienu un dzērienu! Kur ir tas avots, kur ir kādas akas, kur ir tas, ar ko es varu savu nemirstīgo daļu stiprināt! Kas ir Kristus šodien! Bet vārdi «ticība Dievam» šodien ir devalvējušies. Runa nebūt nav par aklu ticību kaut kam svešam un nezināmam. Droši vien arī jūs tā domājat!

īstenībā ar vārdu «ticēt» ir ļoti interesanti. Bībeles pēdējais latviskais tulkojums krietni zaudē no pirmteksta precizitātes. Senās valodas vispār ir ļoti polimorfas un tāpēc grūti tulkojamas modernajās valodās. Vārdam «ticība» pārtulkota tikai viena nozīme. Grieķu valodā šis vārds ietver veselu rindu nozīmju. Ja tās sakārto, tad tur, kur Jaunajā Derībā pieminēts vārds «ticība», jāstādās priekšā attiecību komplekss: vispirms iepazīšanās, tad

uzticēšanās, rokas sniegšana, tad līdzi iešana, līguma slēgšana, pārbaudīšana, pierādījuma iegūšana.

Un vēl. Vispārējā vilšanās mūsu sabiedrībai līdz šim piedāvātajā ideoloģijas un dzīves modelī pašreiz ir ļoti liela. Bībele saka: aizliegtais auglis ir salds. Tāpēc ateistiskā propaganda ar savu primitīvismu nereti panāk tieši pretēju efektu. Arī tādi cilvēki atnāk. Bet bieži daudzus meklētājus lielā mērā sasaista bailes par sevi, par savu karjeru, par savu labklājību.

— *Kā pašreizējie procesi sabiedrībā ietekmē* baznīcu?

— Pārkārtošanās vārds skan mums visapkārt. Protams, arī baznīcai ir jāpārkārtojas. Tāpat jāmaina valsts attieksme pret baznīcu, jādod tai iespēja normāli strādāt. Daži interesanti modeļi ir tepat netālu sociālisma zemēs: VDR, Cehoslovakijā, Ungārijā. Piemēram, valsts augstskolās ir Teoloģijas fakultātes. Leipcigas universitātē, kas nosaukta Kārļa Marksa vārdā ir Teoloģijas fakultāte. Sociālistiska valsts gatavo mācītājus par saviem līdzekļiem, maksā stipendijas, algo pasniedzējus. Valsts remontē baznīcas, algo garīdzniekus, izdod kristīga satura periodiskus izdevumus, baznīcai ir savas stundas radioraidījumiem, kopš neilga laika arī televīzijā (VDR). Tas viss tepat blakus. Tātad tas nav neiespējami un nesavienojami ar sociālismu. Vārdos tiek deklarēts, ka pārkārtošanās nepieciešama visās dzīves sfērās. Es būtu ļoti priecīgs, ja pārkārtošanās beidzot ienāktu arī valsts un baznīcas attiecībās. Šobrīd varam runāt par pirmajām šī procesa pazīmēm, bet tās attiecas uz valsts attiecībām ar Krievijas Pareizticīgo baznīcu. Latvijā to vēl nejūtam. Kāpēc presē parādās rakstnieku un skolotāju izmisuma pilni saucieni par pazaudētām pamatvērtībām, par tikumiem, kas zuduši, par to, ka nav nekā svēta, ka neviens nekam vairs netic! Atcerieties Stalkeru no Andreja Tarkovska filmas!

Dodiet mums iespēju izteikties! Mēs stāvam perifērijā, maģistrālie dzīves ceļi iet mums garām. Es arī esmu iežņaugts un saistīts ar jau pieminēto Nolikumu. Vēl gan paliek personīgie kontakti ar cilvēkiem, bet tā ir sarežģīta lieta, jo visos sānceliņos, kas nogriežas uz baznīcas pusi, ir «ķieģelis» priekšā. Konstitūcijas princips par baznīcas šķiršanu no valsts ir pareizs, tikai tas konsekventi jārealizē. Līdz šim gan ateistiskā valsts ļoti centusies baznīcu kontrolēt, regulēt, ierobežot. Dodiet vienlīdzīgus apstākļus un ļaujiet cilvēkiem netraucēti izvēlēties!

— Kā *jūs* domājat, *vai sabiedrība un* administratīvais *aparāts, konkrēti, izpildkomiteja, ir* ieinteresētas mainīt *attieksmi pret* baznīcu?

— Izpildkomiteja būs spiesta mainīt savu attieksmi tad, kad būs saņemts kāds attiecīgs norādījums, lēmums no «augšas».

Kamēr valdība skaidri nenoformulē savu attieksmi pret baznīcu, izpildkomitejas attieksme atkarīga no tā, kādi cilvēki tur strādā. Seit, Kuldīgā, pārkārtošanos vēl nejūt. Es saprotu, ka traucēju veikt ideoloģisko darbu, jo, neraugoties uz provinciālismu un bailīgumu, Kuldīgā tomēr ir zināma rezonanse tam, ko es daru. Ir jauni un izglītoti cilvēki, kuri varbūt nenāk atklāti uz dievkalpojumiem, bet kuri nāk personīgi pie mācītāja (daži tad, kad neviens neredz). Man šķiet, ka vietējās iestādes uzelpotu vieglāk, ja manis šeit vairs nebūtu. Bet man negribas karot ar funkcionāriem. Varbūt reiz arī Kuldīgas vadītāji atzīs, ka baznīcā notiek arī kas pozitīvs un vērtīgs . . . Kuldīgas ev. lut. dievnamā blakus parastajiem dievkalpojumiem esam izmēģinājuši arī cita veida aktivitātes: koncertus, literāru darbu lasījumus, diskusijas u. tml.

— Vai *Jūs nejūtaties* vientuļš, *apzinoties to* darbu, kas *jādara?*

— Es jūtos ļoti vientuļš. Saruna ar jums ir labākais pierādījums tam. Šobrīd man ir tik daudz darba: jāraksta, jākārto, jātulko, *jāgatavo,* **jāorganizē. Es netērētu laiku intervijai, ja nejustos vientuļš.**

Vai zināt, ka mācītājam šodien jādomā arī par to, vai baznīca ir pienācīgi iztīrīta, par naglām, oglēm, skārdu, cementu, krāsām, amatniekiem, kurinātājiem utt. Un par to, kur dabūt līdzekļus baznīcas (valsts īpašums!) kopšanai un uzturēšanai. Šajās lietās es patērēju līdz 50% sava laika, un man dažkārt sāk trūkt spēka. Es jūtos vienkārši noguris no visa tā. Un bez atbalsta. Man bail, ka tad, kad beidzot viss būs sakārtots, sakopts un saremontēts, man vairs nebūs, ko sacīt.

— Vai labās enerģijas izplatīšanā *pasaulē* jums *nav* kolēģi, līdzdarītāji citās sfērās?

— Saprotiet, mēs visi esam tikai cilvēki, Aitmatovs un Ļihačovs ir tālu, Imants Ziedonis *ir* **augstu. Mēs arī** *pagurstam.* **Netrūkst cilvēku, kas gribētu parunāties par Dievu, tā sakot, pie kafijas tases. Trūkst entuziastu — palīgu. Un vēl — trūkst godīgas informācijas. Jo oficiāli (izņemot dažus parādes rakstura materiālus «Dzimtenes Balsī») par mums nerunā un neraksta. Mūsu it kā nemaz nav.**

Abuladzes «Grēku nožēlošana» ir pareizs sauciens, bet pagaidām tuksnesī. Par maz ir nokritizēt vispārējos vilcienos kultu, bet nesaukt vārdā slepkavas, necelt ārā visus slepenos arhīvus, nerakt ārā masu kapus. Gri-, bam pārkrāsot fasādi, bet saknes, pamatus atstāt neskartus. Nu vajadzīga pamatu revīzija.

— *Bet cilvēki varbūt ir noticējuši* šīm frāzēm, šai fasādei?

— Pamatsakarība, starp citu, saskaņā ar Bībeli ir tāda: ja manī nenotiek viena iekšēja katastrofa, iekšējs lūzums, tad ārējie

apstākļi pamazām veidojas tā, ka jāiet pretī kādai ārējai katastrofai, pagriezienam. Tādā veidā mani mēģina ietekmēt un vadīt augstāki spēki. Man bija jāsalūst pašam sevī, kas sevī jāpārvērtē. Es to nedaru. Ilgi, ilgi atsakos no tā, līdz kaut kas mani pārsteidz pavisam pēkšņi, no ārpuses un piespiež mainīties. Bet tas ir grūtāk un sāpīgāk, un problemātiskāk, ja ir jau nokavēts. Tātad jāsāk katram ar sevi. Un tūlīt. Nožēlošana. Tā top augsne rītdienas darbiem.

— Vai *to var attiecināt arī uz tautu*?

— Jā, arī uz mūsu tautu. Mums ir jāuzmanās, lai, piemēram. Brīvības piemineklis nekļūtu par jaunu elku. Jo elks jau vēl nav Lielā Ideja. Lai mēs Brīvības pieminekli nepaceltu uz altāra. Ko mēs gribam, turp šodien ejot! Taču ne jau atgriezt trīsdesmit devīto gadu, Ulmaņa augstprātīgi bajārisko izrunāšanos par latviešu sasniegumiem. Mums ir jāizjūt tas, ko par to runā Abuladze. «Avotā» bija labs raksts par šo filmu. Uldis Tīrons raksta: «Gruzīns nekaunas par savu ticību.» Mūsu ticība — tā saka gruzīns. Latvietis diemžēl sen vairs nezina, kas ir mūsu ticība. (Gruzīnos ir ļoti stipra gruzīnu pareizticība.) Abuladzes filma ir kristīga filma. Jāuzmanās, lai mēs nekļūtu akli revolucionāri, teroristi, kas sevi sadedzina pie kaut kādiem pieminekļiem, šauri nacionālisti («krievi, ārā no Latvijas!»). Mums ir jāmēģina tikt pie saknēm, jāsaprot, kas latviešos bija tāds, ko citādāk nevarēja izdeldēt kā ar bargu, bargu pērienu. Kas tautai jānožēlo. Un ko mēs esam no tā mācījušies. Kur vajag augstāko upura. Kristus ētiku. Marksam taisnība ekonomikā, viņš tur labi parāda dialektisko attīstību, bet faktiski attīstības spirāle ir jau Bībelē. Kristus ir tas, kas riņķi (indiešu svētais simbols — riņķis, ritenis) pārvērš spirālē, dod virzienu, iekļauj tevi Programmā. Bez Kristus jūs netiekat uz priekšu, aplis — tā ir bezjēdzība. Arī garīga bezjēdzība. Jāsaprot, ka protestēt vien — tas varbūt ir vieglākais. Sagraut, oponēt vienmēr ir vieglāk. Palikt negācijās. Bet dot alternatīvu! Ideju, ko likt vietā! Pozitīvo varoni!

Jānāk brīdim, kad visi kopā būsim pilni ar noskaņu — mēs tagad nožēlojam savus grēkus, mēs ciešam paši par savām kļūdām. Mēs un visi, katrs pats. Mūsu un manas vainas dēļ. Ar to sākas ceļš uz nākamo spirāles vijumu, uz nākamo progresa pakāpi. Atdzimšanu caur «pīšļiem un pelniem».

— *Ko tad konkrēti darīt?*

— Rīkoties pēc savas sirdsapziņas, tikai .. . ja sirdsapziņa vēl ir, ja viņa neguļ, ja viņa nav saindēta. Meklēt atbildi pašam. Aktīvi. Neticēt dogmām, klišejām, aizspriedumiem.

Ko jums darīt! Gādāt par vietu, kas ir jūsējā, par to, lai jūsu

darbs presē būtu saistīts nevis ar meliem, bet ar patiesību. Tik daudz melu tur bijis.

Sniegt patiesu informāciju sabiedrībai, īpaši jaunajiem cilvēkiem, kas baznīca īsti ir, ar ko tur nodarbojas, kādas kļūdas tā pieļāvusi, jā, arī par to var runāt, bet arī — kādas ir bijušas sabiedrības un valsts kļūdas attiecībā uz baznīcu.

Vēl jūs varat kaut ko darīt, varbūt jums tas neizdosies, bet jūs varat mēģināt kļūt par kristieti. Tas ir liels darbs visam mūžam. Un, man šķiet, tas ir to vērts.

— Kāpēc *jūs teicāt* — «varbūt jums *tas* neizdosies»?

— Tas atkarīgs, cik nopietni jūs to gribēsiet.

Molekulārajā ģenētikā dzīvības *pamats ir* DNS dubultspirāle — dezoksiribonukleīn-skābe. Kāpēc es to pieminu! Paralēles ir ārkārtīgi interesantas. Arī Bībele sniedz cilvēka dzīvības pamatu dubultspirāles veidā. Dieva griba veido to dubultspirāli kopā ar cilvēka gribu. Kopā. Dievs kļūst par cilvēku Kristu, lai strādātu kopā ar cilvēku. Cilvēces bērnībā, pirmskristus laikā tas nebija vajadzīgs. Tad cilvēku vajadzēja vienkārši ņemt aiz rociņas un vadīt. Bet tagad kopā. Lai rastos patstāvība.

Matemātikā runā par nepieciešamību un pietiekamību. Tas, ko mēs darām, tas ir nepieciešami, bet tas nav pietiekami. Materiālisti iedomājas, ka tas ir arī pietiekami, taču kristietība zina, ka pietiekamību dod Dievs, bet tikai tam, kas dara nepieciešamo. Dara ar apziņu, ka tas vēl nav pietiekami. Nepatīk Bībele! Lasiet Imantu Ziedoni, kā viņš saka par došanu un ņemšanu: ka jāmācās dot tā, lai tu justu, ka esi iekšā plūsmā. Un tad tu dod prom no sevis, bet šī plūsma tev dod jau klāt. Tā ir tā spirāles otra puse. Sevi pārveidot (ne citus! ne pasauli!) — grūtākais darbs.

Ja mēs atrodam savas dzīves īstu un patiesu piepildījumu ārpus visa tā, it kā ārpus kristietības, ārpus baznīcas, var tomēr gadīties — neizslēdzu arī tādu iespēju, ka cilvēks stāv ļoti tuvu kristietībai, tikai nezina, ka to tādā vārdā sauc, — Kristus ir uzvilcis citas drēbes, nav mētelī, kurā mēs viņu redzējām Evaņģēlijā. Kristus ir tur, kur ir Patiesība, kur ir cilvēki, kas godīgi to meklē.

Man gribētos, lai kristietības mūžīgais saturs tiktu pārģērbts šodienas formā. Viens es to nevaru, man vajag līdzstrādniekus.

Vajag entuziastus, ne pasīvus līdzjutējus. To šodien dara kristieši visā pasaulē, katrā konfesijā. Arī mums tas ir jādara, mūsu baznīcā. Lai Kristus ideja, precīzāk. Viņš pats, kļūtu par vienu ļoti lielu vienotājspēku, augšupcēlēju mums visiem.

— Vai jums šķiet, ka obligāti jānotiek apzinātam pārģērbšanās *procesam*? *Vai* tad nevar *rasties vērtības, kas nav* pretrunā *ar* kristietības

ideju, bet tomēr nav apzināta *kristietības pārģērbšana*? Piemēram, *Ojāra* Vācieša *dzeja.*

Trešais lēks, kad otrā nebūs rīts.
Katram rītam ir savs rēbuss Sarežģīts.
Trešā vēsma manas nošalks modināt.
To, kas nožņaugts, to, kas nošauts, godināt.
Cienība
pret senču krastu —
tas ir
viss,
lai mēs sevī sevi justu
un ka dzīvei vēl ir apvārsnis.

— Laikam gan vienādi, gan otrādi. Ir daži dzejoļi, kur, manuprāt, viņš apzināti dara to, par ko es runāju. Kristus augšāmceļas trešajā dienā. Nožņaugtais un izsmietais nav uzvarēts un trešajā dienā augšāceļas. Vai mūsu sarunas kontekstā jums neliekas zīmīgs Ojāra Vācieša dzejolis:

Katrs senču tālē spļāviens, splīns, kas tev, nav vien draudošs pērkongrāviens pāri sev.
Atsacīšanās!
No visa, kas ir svēts.
Lielā mitekļa, kas tev ir ' novēlēts.
Tava zeme!
Piedod — kāda!
Esi atsacījies jau.
|No
svēta
senču
testamenta.)
Tāpēc ej, kur deguns rāda! Tev
māju nav.

Pārlasot Kuldīgas Sv. Annas ev. lut. draudzes mācītāja sarunu ar žurnālisti Lailu Brunovsku, vispirms radās vēlēšanās pievērsties tām Modra Plātes domām, ar kurām daļēji esmu vienisprātis, piemēram, par latviešu dievturību. Ir ļoti grūti noteikt, kad īsti mūsu sencis pievērsās kristīgajai ticībai un vai vispār to izdarīja (varbūt daļēji atskaitot katolisko Latgali). Katrā ziņā agrākie pagāniskie[1] elementi (reliģijas vēsturiskās saknes) joprojām palikuši dominējošie ne tikai svarīgākajos dzīves momentos, bet arī gadskārtu tradīciju (seno Ziemassvētku, Lieldienu vai mūsu senču Jaungada, Līgo svētku) svinēšanā.

Biedrs Plāte, manuprāt, pielaiž vienu ļoti bieži sastopamu un raksturīgu kļūdu, jo viņš, kā jebkuras reliģijas vairāk vai mazāk aktīvie piekritēji, par **vienīgi pareizo** uzskata sevis izvēlēto dievu. Uz

kā balstās apgalvojums, ka mūsu senču reliģija ir pseidoreliģija? Viņiem tā bija savam laikmetam atbilstoša, laba un pēc toreizējā uzskata derīga (starp citu, pats b. Plāte to apgalvo), tikpat laba un derīga kā kristietim viņa izvēlētais kristiešu dievs. Mūsu senčiem viņu dieviņi droši vien palīdzēja (izpildīja savu iluzorā kompensatora funkciju) tieši tikpat daudz kā kristietim Jēzus Kristus. Viņi ar savu dievu starpniecību centās izskaidrot apkārtējo pasauli, gluži tāpat kā b. Plāte ar kristiešu dieva palīdzību teorētiskās fizikas likumus (protams, šeit neapšaubāmi jāņem vērā cilvēces attīstības līmenis, kā arī laikmeta politiski ekonomiskais raksturojums, bet gnozeoloģisko sakņu būtība taču nemainās). Kāpēc tāda pieeja? Varbūt arī musulmaņu un budistu izvēlētie dievi **nav īsti** un viņu reliģija ir pseidoreliģija?

Garīdznieks uzsver, ka «katram cilvēkam (es gribētu precizēt: katram **ticīgam** cilvēkam) ir savs dievs». Piekrītu, līdzīgu domu jau izteicis sengrieķu filozofs Ksenofans (ap 580.— 488. g. p. m. ē.):

«Rokas ja vēršiem un zirgiem kā cilvēkiem piešķirtas

būtu,

Tēlus ja mācētu veidot un attēlus darināt viņi,

Zirgi tad līdzīgus zirgiem un vērši tad līdzīgus vēršiem Tēlotu dievus, jo katrs sev izskatā līdzīgu tēlu Gribētu veidot un dotu tam ķermeni tādu kā pašam.»

Starp citu, gandrīz identisku domu kādā no saviem spredikļiem izteica nelaikļis arhibīskaps J. Matulis, norādot, ka dažādās pasaules zemēs (kurās viņš bijis) Jēzus bērns zīmēts atbilstoši attiecīgās tautas etniskajiem vaibstiem («. . un Āfrikā Jēzus bērns bija melns un eņģeļi bija melni, bet velns balts . .»). Vai Jūsu domu gaitā, b. Plāte, nerodas pretruna?

M. Plāte apgalvo (par pagānu dieviem): «. . uzpūš vējš, un

mans dieviņš apgāžas, un es bieži līdzi.» Bet vai šis pagānu dieviņš ir apgāzies? Ja turpinām šo domu, tad tieši kristietība ir tā, kas pārņēmusi (vai arī bijusi spiesta pārņemt, piemēram, mūsu senču Līgo svētkus, pievienojot tiem klāt Jāņa Kristītāja dienu) no tā paša nonicinātā pagānisma tik daudz, ka būs grūti nosaukt kādu rituālu, sakramentu vai atribūtiku, kas nebūtu sastopama jau vienā vai otrā pirmatnējā ticējumā (pseido-reliģijā!). Piemēram, «svētais vakarēdiens» — no totēmisma, «kristietība» — no maģijas, krusta zīme — no pirmatnējās ugunszīmes, jo vēl' 11. gs. beigās kristīgo rakstnieks Minuncijs Fēlikss darbā «Oktāvija» teica toreizējiem pagāniem: «Mēs negodinām krustus un nekārojam tos. Tie esat jūs, kas ar saviem koka dieviem godināt arī koka krustus kā savu dievu piederumus.» Tātad arī krucifiksi pārņemti no tiem pašiem pagāniem (no fetišisma). So sarakstu varētu turpināt, bet ceru, ka b. Plāte Kristus atveida tapšanas vēsturi zina ne sliktāk kā ateisti.

Par Jēzu Kristu mācītājs min, ka « . . Kristus ir patiess cilvēks, kas reāli dzīvojis Zemes virsū mūsu ēras sākumā». Tā saka arī vēsturiskās skolas piekritēji — ateisti, ar piebildi — **tikai kā cilvēks,** kuru var uzskatīt par kristietības pamatlicēju. Vai mācītāji šai piebildei piekritīs? Droši vien ne. Jo atkal tiek iepīta leģenda tik ļoti populāra pirmatnējo ticējumu klāstā. «Bezvainīgās ieņemšanas» akts taču bija pazīstams gan grieķu, gan ēģiptiešu, gan dažādu Austrumu tautu mītos. Tā «ieņemti» Adoniss, Dionīss, Atiss, Ozīriss, Mitra, Buda u. c. dievi. Kādreiz ticēja, ka šādā veidā pasaulē parādījušies pat daži filozofi (Pitagors, Platons).

M. Plāte kritizē «Nolikumu par reliģiskām apvienībām Latv. PSR». Arī es esmu dzirdējusi, ka tas tiks pārstrādāts. Taču domāju, ka b. Plāte drusku «šauj pāri strīpai». No kurienes, piemēram, radies uzskats, ka garīdznieks kā cilvēks, kā indivīds nevar aizdot naudu? Tā ir viņa personīgā darīšana. Ar filantropiju nedrīkst nodarboties baznīcas organizācija. Vai b. Plāte sevi identificē ar baznīcu? Un vai, kritizējot valsts izdotos likumus, neiznāk tā kā līdzībā par skabargu cita un baļķi savā acī? Manuprāt, minētajam garīdzniekam muti vairāk gan «aizbāž» «pašu ļaudis», tas ir, Konsistorijas prezidijs. Reliģisko lietu padomes pilnvarotajam gan ir vienalga, vai dievkalpojums tiek noturēts divas vai divpadsmit stundas, vai mācītājs uzstājas melnā amattērpā vai apvelk baltu togu, viņš nepārmet «avantūrismu». necieņu pret luterisko identitāti un zemu reliģisko kultūru» , kā to dara Konsistorijas prezidija padomnieks Jānis Bērziņš. Tāpēc vainu neuzveliet valstij, bet mēģiniet savu rīcību vispirms saskaņot ar baznīcas priekšniecību.

Kāpēc no valsts nav šķirts ateisms? Tāpēc, ka ateisms ir materiālistiskās filozofijas sastāvdaļa. Tad jau arī filozofiju vajadzētu šķirt no valsts, pat vairāk — arī dabaszinātnes, fiziku un vēl vienu otru priekšmetu. Ateisms, pēc Jūsu teiktā, ir pat ļoti nepieciešams, jo tieši caur šo priekšmetu jaunatne tiek iepazīstināta ar *pamatzināšanām,* kas aizsargā reliģiozo cilvēku jūtas no primitīvas un vulgāras aizskaršanas, lai nerastos tāda situācija, kad neapdomīgs jaunietis varētu atļauties sacīt «ikviens mācītājs ir stulbenis vai blēdis». Lai nākamie speciālisti zinātu, ka raksturojumā nedrīkst minēt reliģiozitāti, lai nākamie juristi un mediķi zinātu, ka uz nāves gultas guļošam slimniekam cietumā un slimnīcā ir tiesības uz pēdējo grēksūdzi uzaicināt garīdznieku. Turklāt šajā priekšmetā neizliek atzīmi par pārliecību, bet gan par zināšanām. (Arī b. Plāte šajā priekšmetā neieguva sliktu atzīmi, jo augstskolu beidza ar izcilību.)

Par piemēriem sociālisma valstīs. Te jāņem vērā vietējie apstākļi, kādos valsts tika šķirta no baznīcas. Tas ietekmējis arī šodienas attieksmi. VDR Konstitūcijā, piemēram, par skolas šķiršanu no baznīcas nav ierakstīts.

Vai jūs pārāk zemu nevērtējat valsti, kurā dzīvojat? Žurnāls «Avots» šo interviju taču ievieto, kaut arī no Jūsu puses tas varbūt ir vistīrākās reliģiskās propagandas mēģinājums. Arī Latvijas *radio vairākkārt* pārraidījis intervijas ar garīdzniekiem (tiesa, personīgi Jums tās varbūt nebija sevišķi patīkamas, tāpat kā pieminētais raksts šāgada «Baznīcas kalendārā» . . .). Vai Jums zināms fakts, ka kapitālistiskajās valstīs, kurās ar Konstitūciju noteikta apziņas brīvība, pastāv reliģiskais zvērests tiesās un armijā? Vai ateista jūtas tas neaizskar? Starp citu, no savas rūgtās pieredzes man izveidojies uzskats, ka ar ticīgu cilvēku jāapietas saudzīgāk par saudzīgu, lai tikai viņš nedomātu, ka tiek aizskartas viņa reliģiskās jūtas. Bet viņš tai pašā laikā drīkst nesodīti apliet ateistus ar visu, kas pagadās pie rokas (man, piemēram, ir mēģinājuši sviest ar akmeni, par ķengām un vēstulēm nemaz nerunājot, lai gan ļoti cenšos ievērot visus noteikumus, kas jāpilda ateistam).

No kurienes termins «valsts ateisms»? Kur tas formulēts mūsu Konstitūcijā? Izsakot savas domas, vajadzētu savaldīt emocijas un ievērot ētiskās normas — no mums, ateistiem, Jūs taču to prasāt.

Jūs ierosināt, ka kulta celtnes vajadzētu remontēt par valsts līdzekļiem. *Taču baznīca* attiecībā pret valsti ir privāta iestāde. Vai tādā gadījumā man neprasīt, lai valsts izremontē manu individuālo dzīvojamo māju? Par bijušo kulta celtņu restaurēšanu un atjaunošanu balsoju ar abām rokām, jo arī man žēl, ka kultūras un arhitektūras vērtības aiziet bojā.

Taču Jūs stipri pārspīlējat savu lomu baznīcas apkopē. Garīdznieka uzdevums nav gādāt par to, vai baznīca ir izmazgāta, vai ogles sagādātas, vienīgi, ja nu esat uzņēmies to kā sabiedrisku pienākumu, bet tad nav ko sūdzēties, nav vietā vārdi «ak es nabadziņš», «cik man grūti». Vai tas neliecina, ka arī Jūsos sēž tie paši nosodītie latviešu gēni? Jūs taču ne sliktāk par mani zināt, ka baznīcas aprūpei tiek izvēlēta draudzes vadība.

Runājot par Jūsu traktētajiem pasaules uzskata jautājumiem, tā vien liekas, ka Jūs svārstāties starp katolicismu («Es esmu vidutājs, precīzāk — gribu tāds būt.» M. Luters pret šādiem vidutājiem taču cīnījās!) un V. I. Ļeņina kritizētajiem «dieva taisītājiem» («Ja mēs atrodam savas dzīves jēgas īstu un patiesu piepildījumu ārpus visa tā, it kā ārpus kristietības . . .»). Par to liecina arī Jūsu tendence meklēt šīs «dieva taisīšanas» idejas literatūrā, dzejā, kino utt.

Jūs uzsverat, ka, lai pierādītu «cilvēks eksistē pirms piedzimšanas šajā pasaulē un arī pēc aiziešanas, nomiršanas, nāves», vajag sākt «ar medicīnu, ar fiziku, ar bioloģiju, ar filozofiju». Atļaušos minēt interesantu sakritību — mēs abi ar Jums, b. Plāte, esam apguvuši primāro izglītību (augstāko) ne tikai vienas augstākās mācību iestādes, bet arī vienas fakultātes, vēl vairāk — vienas katedras ietvaros. Tātad

iznāk, ka abi esam mācījušies *vienus un tos pašus XX gs.* teorētiskās fizikas likumus, centušies tos izprast, veidojot savu pasaules ainu un domājot par cilvēka vietu tajā, tikai sasnieguši diametrāli pretējus rezultātus pasaules uzskata ziņā — b. Plāte savu mērķi meklē ārpus materiālās realitātes robežām, es — tepat Zemes virsū. Man fizikas likumi nepierāda ne to, ka cilvēks eksistē pirms dzimšanas, ne arī to, ka viņa dzīve turpinās pēc nāves, b. Plātēm acīmredzot to ir pierādījuši. No tā izriet, ka galvenais nav šo priekšmetu saturs (reliģijas gnozeoloģiskās saknes var sameklēt diezgan viegli, jo zinātniskie atklājumi teorētiskajā līmenī bieži apsteidz to praktisko segumu), bet gan pieeja. Svarīgi, vai cilvēkam radies priekšstats par pārdabiskā eksistenci vai ne. Tas visu izšķir. Ja cilvēks ir dziļi reliģiozs, viņam rodas vajadzība kontaktēties ar kaut ko no ārpusreālās pasaules. Tad daudz kas tiek izprasts citādās kategorijās.

Arī tas, ka baznīcā ienāk daudzi, bet uzticīgi paliek tie, kuru dzīvē bijis kāds lūzuma moments, ko viņi nav spējuši saviem spēkiem pārvarēt, ir tiesa, jo, kā norāda K. Markss: «Reliģija ir tāda cilvēka sevis apzināšanās un sevis sajušana, kurš sevi vēl nav atradis vai ir jau atkal pazaudējis.»[4]

Protams, daļa baznīcas apmeklētāju nāk intereses dēļ, jo «aizliegtais auglis ir salds». Un te jāatzīmē dažu cilvēku pārprastā pieeja ateistiskajai audzināšanai — aizliegums apmeklēt baznīcu. Tas nav pareizi, un pret to mēs, ateisti, cīnāmies. Klajš aizliegums parasti ierosina uz pretējo. Manuprāt, ja **nevis liegtu, bet ierosinātu** jaunatni apmeklēt dievkalpojumus, pirmajās reizēs dievnami būtu pilnāki, bet pēc tam atkal tukšotos, jo diezin vai mūsu jaunatnei ilgstoši liksies pievilcīga baznīcas dogmatika, protams, ja viņu nepiesaista ar tīri ārējiem efektiem (piemēram, diskotēku u. c.).

Prāvais cilvēku pieplūdums izskaidrojams arī kā daļēji pārprastas ateistiskas darbības rezultāts, jo atrodas vēl tādi darboņi, kas, piemēram, Ziemassvētkus (līdzīgi kristīgās reliģijas pārstāvjiem) uzskata par tīriem baznīcas svētkiem, neiedziļinās to patiesajā izcelsmē. Pašreiz gan jūtams pavērsiens uz labo pusi, bet vēl daudz jādara, lai atdotu tautām šos skaistos svētkus, kurus baznīca kādreiz piesavinājusies.

Jūs runājat par jaunās paaudzes vilšanos mūsu piedāvātajā dzīves modelī. Jā, pašreizējais laikmets ir ļoti *sarežģīts.* Gan dažādās dzīves negācijas, kuras pēkšņi ļoti atklāti parāda mūsu pagātnes nepievilcību, gan vēl joprojām nepārvarētais birokrātisms un pārkārtošanās grūtības bieži pārsteidz un liek padomāt pat ar dzīves pieredzi bagātam cilvēkam, nemaz nerunājot par jaunieti. Var rasties arī garīgais vakuums. Atklātība, kuru tik daudzus gadus slēpa «aiz septiņām atslēgām», pat satriec. Tas var baznīcai palīdzēt uz laiku pārvarēt krīzes situāciju. Tikai — ko piedāvājat Jūs? Kas slēpjas aiz «Lielās

Idejas»? Iekšēja stabilitāte un dzīves jēga, kas vērsta uz Jēzu Kristu? Cīņas vietā Jūs piedāvājat «sakramentus, lūgšanas, meditāciju» (iespējams, nākamā pakāpe būs narkotikas, par ko, starp citu, jau radiopārraidē tika pārmests dažiem garīdzniekiem).

«Sevi pārveidot («ne citus! ne pasauli!»). Tavs prāts lai notiek. Tava griba lai notiek!.» «. . lai mans prāts, mana griba beidzot kļūst tāda, ka saskan ar lielo Prātu un Gribu, kas kārto visu pasauli.» Tas nozīmē — lai viss iet iepriekšējā gaitā, lai *turpinās stagnācija, kamēr* «Lielajai Gribai» tas būs pa *prātam.* «Pie rokas ņem un vadi, Kungs, mani pats . .», vai arī «Kristus Jēriņš esmu es, un no sirds un dvēseles priecājos par savu Ganu, kas dod saldu debesu mannu . .». Vai jaunatne ilgi ar to būs apmierināta? Atcerēsimies senu latviešu sakāmvārdu par to, ka dievs nepalīdzēs, ja pats sev nepalīdzēsi.

Jo vairāk iedziļinos Jūsu sacītajā, jo vairāk pretrunu tur atrodu. Tas nozīmē, ka arī pats vēl neesat atradis īsto ceļu. Iespējams, ne tikai vārdos, bet arī darbos . . . Tomēr kā ideoloģisko pretinieku es Jūs cienu.

Ceru, ka šī intervija izsauks plašāku rezonansi gan ateistu, gan reliģijas pārstāvju vidū. Turpmākajam disputam vajadzētu būt interesantam.

GAIDA ROLOVA,

zinātniskā ateisma pasniedzēja

** Kad saduras mīts ar mītu, tā ir ļoti reāla sadursme.*
STAŅISLAVS JEZI ĻECS
NESAĶEMMĒTĀS DOMAS
** Līdz dziļai domai jānolaižas.*
** Ja esi bez mugurkaula, nelien laukā no ādas!*
** Es esmu skaists, es esmu stiprs, es esmu gudrs, es esmu labs. Un to visu esmu atklājis esi*
** Kā blusas lēkā domas no cilvēka uz cilvēku. Taču ne katram kož.*
** Ja grēkāzi vēl varētu ari slaukt!*
** Skaisti meli? Uzmanīgi! Tā jau ir jaunrade.*
** Nerunā ļaunu par cilvēku. Viņš tevi klausās.*
** Asiņu pārliešana bieži notiek no kabatas kabatā.*
** Pat viņa klusēšanā bija valodas kļūdas.*
** Nestāstiet savus sapņus. Un ja nu pie varas nāk freidisti?*
** Viņš man atgādina uti uz plika paura. Visapkārt viss mirdz un laistās —, bet vienalga uts.*
** Vieglāk kādu nosaukt par mauku nekā būt tādai.*
** Katriem laikiem ir savi viduslaiki.*

** Apses dreb pie katras iekārtas. Bet, velns parāvis! Pie katras zaļo.*

** Ecce homo! — homini lupus est.*

** Ari vara pieres mirdz un laistās.*

** Kas einuham no civillaulības?*

** Iesākumā bija Vārds, — beigās bija Frāze.*

** Nesauc naktī pēc palīdzības. Uzmodināsi vēl kaimiņus.*

** Pusinteliģentu dialogs ir vienlīdzīgs ceturtdaļinteliģenta monologam.*

** Ja cilvēkēdājs ēd ar nazi un dakšiņu, — vai tas ir progress?*

** Var griezt atpakaļ leijerkasti, bet ne melodiju.*

** Viņa? Pat okulists viņas acīs neizlasīs neko vairāk kā trīs diop-trijas.*

** Neraksti Credo uz žoga!*

** «Meža cūka,» — tas skan cildenāk nekā vienkārši: «Cūka».*

** Laulība ir institūts. Vai tajā nav par maz darbinieku?*

** Pat suns galvaspilsētā rej centrālāk.*

** Dzīve cilvēkam aizņem pārāk daudz laika.*

** Ideju cīņā iet bojā cilvēki.*

** Arī no sapņiem var vārīt ievārījumu. Vajag tikai pielikt augļus un cukuru.*

** Analfabēti spiesti diktēt.*

** Runā gudri, ienaidnieks klausās.*

** Pat policista nūja ir ceļrādis.*

** Pat diktatūras mehānisms nav perpetuum mobile.*

** Tas, kurš ir dzimis klasiķis, nemirst. Par viņu aizmirst.*

** Nevajag kliedēt garlaicību ar policijas palīdzību!*

** Ir tik vājas lugas, ka tās nespēj noiet no skatuves.*

** Fiziķi, ko tu teiksi? Cilvēku attieksmju atdzimšana rodas no berzes starp viņiem.*

** Kanibāls nenicina cilvēku.*

** Neškindini noslēpumu atslēgas!*

** Punduru priekšā zemu jāklanās.*

** Sabojāta kompasa adata netrīc. Tā ir atbrīvota no atbildības.*

** Reizēm sods izsauc noziegumu.*

** Ja būtu tik daudz klausītāju, cik noklausītāju!*

** Sātans neguļ. Ar kuru katru.*

** «Galvu augšā!» teica bende, uzmezdams cilpu.*

** Žēl, ka Ābels un Kains nebija Siāmas dvīņi.*

** īstens ienaidnieks nekad tevi neatstās.*

** Nav atpakaļceļa uz alām! Mūsu ir pārāk daudz.*

** Pat svētceļniekiem svīst kājas.*

** Vienmēr ir iespēja tikt pakārtam augstāk.*

** Gāzdami pieminekļus, saudzējiet postamentus. Tie vienmēr var noderēt.*

** Kas mūs tur pie šīs zemeslodes, izņemot pievilkšanas spēku?*

** **Viss** ir cilvēka rokās. Tādēļ tās bieži jāmazgā.*

** Ne katra zalve vēsta revolūciju.*

** Man sapnī rādījās īstenība. Ar kādu atvieglojumu es atmodos!*

** Roze smaržo profesionāli.*

** Sastapu cilvēku, tik neerudītu, ka citātus no klasiķiem viņam nācās izgudrot pašam.*

** Vai kailas sievietes ir inteliģentas?*

** Nesauc lietas to īstajos vārdos, ja tu nezini viņu uzvārdus.*

** «Un tomēr viņa griežas!» Bet — uz kuru pusi?*

** Cietums nav izolācija no vēstures.*

** Kļūdies kolektīvi!*

** Nepazaudējiet galvas! Dzīve jums grib tās paglaudīt.*

No poļu valodas tulkojis KNUTS SKUJENIEKS

i

MIHAILS BULGAKOVS

SUNA SIRDS

W

Tulkojusi ANDRA NEIBURGA

U-u-u-u-u-hu-hu-huū! O, paraugieties uz mani, es mirstu. Putenis pavārtē rēc man aizlūgumu, un es kaucu līdzi. Pagalam es esmu, pagalam. Nelietis netīrā micē — Tautas Saimniecības Centrālās Padomes normālās barošanas ēdnīcas pavārs — uzgāza verdošu ūdeni un nobrucināja man kreiso sānu. Kāds derglis, un vēl proletārietis skaitās. Kungs Dievs, kā sāp! Līdz kauliņiem miesu izēda. Tagad nu gaudoju, gaudoju, tak vai ar gaudošanu līdzēsi.

Ar ko es viņam traucēju? Vai es Tautas Saimniecības Padomi izrīšu, mēslu bedrē parakādamies? Skopais preteklis. Jūs paverieties kādreiz uz viņa mūli, — platāks par garu. Sarkanviep|ainais zaglis. Ak, |audis, ļaudis. Pusdienlaikā mice mani ar verdošu ūdeni pacienāja, bet nu jau satumsis, apmēram četri pēc pusdienas, spriežot pēc sīpolu smaržas, kas no Prečisteņkas ugunsdzēsēju bāzes plūst. Ugunsdzēsēji, kā jums zināms, putru ēd vakariņās. Bet par putru, tāpat kā sēnēm, nav nekā sliktāka. Starp citu, pazīstami suņi no Prečisteņkas stāstīja, ka Ņegļinnajas restorānā «Bārs» dežūrēdienu rijot — sēnes, mērce «pikan» — 3 rb|. 75 kap. porcijā. Nu, tā ir gaumes lieta — tiklab kā galošu laizīt... U-u-u-ū-ū ...

Sāns smeldz neciešami, un savas karjeras galu es redzu pilnīgi skaidri: rīt parādīsies čūlas, un, sakiet lūdzu, ar ko es tās ārstēšu? Vasarā var uz Sokojņikiem aizdiegt, tur aug tāda īpaša, |oti laba zālīte. Bez tam vēl desu galus pa brīvu pierīsies, taukainus papīrus pilsoņi piemētājuši nenolai-zīties. Un ja vēl kāda grezele mēness gaismā uz estrādes ripas tā nedziedātu «mīļā Aīda», ka sirds krūtīs pamirst, būtu pavisam lieliski. Bet kur tagad dēsies? Ar zābaku pa pakaļu neesat spārdīts? Esat. Ar ķieģeli pa ribām dabūjuši? Gana baudīts. Visu esmu piedzīvojis, ar savu likteni samierinos un, ja tagad raudu, tad tikai no fiziskām sāpēm un aukstuma, un tādēļ, ka mans gars vēl nav izdzisis... Dzīvelīgs ir suņa gars.

Bet, lūk, mans ķermenis ir novārdzināts, sadauzīts, ļaudis gana to smējuši. Galvenais — kā laida viņš ar vārošo ūdeni, karstums visu spalvu noēda, tātad aizsardzības kreisajam sānam nekādas. Es ļoti viegli varu dabūt plaušu karsoni, bet, to dabūjis, es, pilsoņi, badā nosprāgšu. Ar plaušu karsoni pienākas parādes ejā, zem trepēm gulēt, bet kurš manā, guloša neprecēta suņa.vietā skraidīs pa miskastēm barību meklēt? Sabeigsies plaušas, sākšu uz vēdera līst, pavārgšu, un jebkurš spečuks mani ar koku beigtu nodauzīs. Un sētnieki pagrābs aiz kājām un savos vāģos ielidinās ...

No visiem proletāriešiem visneķītrākie draņķi ir sētnieki. Cilvēces pabiras — viszemākā kategorija. Pavāri gadās visādi. Piemēram, nelaiķis Vlass no Prečisteņkas. Cik dzīvību nav izglābis. Tāpēc, ka slimības laikā pats galvenais — kādu kumosiņu nokampt. Un gadās, lūk, vecie suņi stāsta, Vlass pamet kaulu, bet pie kaula vēl krietna strēmele gaļas. Lai viņam debesu valstība par to, ka īsta personība bij, grāfu Tolstihu mājas pavārs, nevis no Normālās Barošanas padomes. Suņa prātam nav aptverams — kā viņi tai normā-laja barošanā izdarās. Viņi tak, nelieši, kāpostus ar smirdošu sālītu gaļu vāra, bet tie, nabadziņi, neko i nejauš. Skrien, rij, strebj.

Daža mašīnrakstītājiņa pēc IX kategorijas četrarpus čer-voncus saņem, tiesa, mīļākais viņai fildepersa zeķes uzdāvina. Bet kāda ņirgāšanās viņai par šo fildepersu nav jāizcieš. Viņš tak viņu ne kādā nebūt parastā veidā, viņš viņu franču mīlai pakļauj. Maitas tie franči, starp mums runājot. Kaut lepsē bagātīgi, un visu ar sarkano vīnu. Jā ... Atskrien mašīnrakstītājiņa, par četrarpus červonciem uz «bāru» neaiziesi. Viņai pat kinematogrāfam nepietiek, bet kinematogrāfs sievietei dzīvē vienīgais mierinājums. Dreb, viebjas, bet vico iekšā ... Padomājiet vien: 40 kapeikas par diviem ēdieniem, bet tie abi, tie ēdieni, ne 15 kapeikas nemaksā, tāpēc ka pārējās 25 *zavhozs*[5] ievilcis. Vai tad viņai tāda ēdināšana vajadzīga? Viņai gan labās plaušas galotne skārta, gan sieviešu slimība uz franču pamata, un dienestā viņai no algas atskaitīts, un ēdnīcā ar sasmakušu gaļu piebarota, reˆ viņa, lūk, viņa . .. Skrien uz pavārti mīlnieka zeķēs. Kājas aukstas,

vēderā pūš, tāpēc ka spalva viņai līdzīga manējai, bet biksītes valkā plānas, tādu špicainu šķietamību. Kankari mīlniekam. Uzģērbtu viņa flaneļa, pamēģinātu, šis kā ieaurosies: ak, cik tu gan nesmalka! Apnikusi man mana Matrjona, gana esmu ar flaneļa biksēm nomocījies, nu mans laiciņš ir pienācis. Es tagadiņ esmu priekšsēdētājs, un, cik vien sazagšu, visu par sievietes miesu, par vēžu kakliņiem, par Abrau-Djurso izdošu. Tāpēc ka jaunībā esmu pilnam izbadojies, pietiks, bet aizkapa dzīves tik un tā nav.

Žēl man viņas, žēl! Bet pašam sevis man vēl vairāk žēl. Ne jau dēļ egoisma tā saku, o, nē, bet gan tādēļ, ka mūsu apstākļi patiešām nav vienlīdzīgi. Viņai kaut mājās silti, nu bet man, man ... Kur likšos? U-u-u-u-ū! ...

— Suk, suk, suk! Šarik, eu Šarik! Ko smilksti, nabadziņ? Kas nodarījis tev pāri? Uh ...

Sniega vētra, sausnējā ragana, nodārdināja vārtus un ar slotu nobrauca jaunkundzei pār ģīmi. Uzsita bruncīšus līdz ceļgaliem, atklāja krēmkrāsas zeķītes un slikti izmazgātas mežģīņu veļas maliņu, apslāpēja vārdus un noslēpa, aizputināja suni.

Ak dievs ... Kas par laiku ... Uh ... Un vēders arī sāp. Tā gaļa, tā sālītā gaļa! Un kad reiz tas beigsies?

Galvu noliekusi, jaunkundze metās uzbrukumā, izlauzās caur vārtiem, uz ielas putenis viņu sagrāba, grieza, mētāja, ierāva sniega virpulī, un viņa pazuda.

Bet suns palika pavārtē un, ciezdams sāpes sakropļotajā sānā, piespiedās aukstajai sienai, aizkusa un cieši izlēma, ka nekur vairs no šejienes prom neies, tepat pavārtē arī nosprāgs. Ap sirdi bija tik rūgti un sāpīgi, tik vientuļi un baigi, ka sīciņas suņa asaras kā pērlītes sāka riesties no acīm, uz vietas nožūdamas. Samaitātais sāns novēlies sasalušiem pinkuļiem, starp kuriem biedinoši rēgojās sarkani apdeguma plankumi. Cik gan stulbi, truli, vienaldzīgi ir pavāri. Par «šariku» viņa to nosauca... Kāds viņš, pie velna, Šariks? «Šariks» nozīmē — apaļš, nobarots, dumjš, auzu biezputru rij, dižciltīgu vecāku dēls, bet viņš ir pinkains, kārns un noplucis, izmērējis vazaņķis, bezpajumtnieks suns. Nu ko, paldies par labu vārdu.

Pāri ielai spoži apgaismotajā veikalā noklaudzēja durvis, un tajās parādījās pilsonis. Tieši pilsonis, un nevis biedrs. Visticamāk pat — kungs. Tuvāk — skaidrāk — kungs. Domājat, es pēc mēteļa spriežu? Nieki. Mēteļus tagad nēsā arī proletārieši. Tiesa, apkakles nav tādas, ko tur runāt, tomēr pa gabalu var sajaukt. Bet, lūk, pēc acīm — ne pa gabalu, ne tuvumā nesajauksi. 0, nozīmīga lieta — acis. Kā barometrs. Viss redzams — kam tuksnesīgas skumjas dvēselē, kurš ne par šo, ne par to ar zābaku ribās iebliezīs, kurš pats no visa baidās. Lūk, tādu pēdīgo roklaižu taisni patīkami pie potītes nogrābt. Baidies — nu tad saņem. Ja baidies — esi pelnījis ... r-r-r ... vau-vau ...

Kungs sniegputeņa virpulī droši šķērsoja ielu un devās uz pavārti. Jā, jā, šim viss kā uz delnas. Šis sasmakušu gaļu vis nelepsēs, avīzēm uzrakstīs: mani, Filipu Filipoviču, ar draņķi piebarojuši.

Lūk, viņš, tuvāk un tuvāk. Šis ēd bagātīgi un nezog, ar kāju nespers un ari pats neviena nebaidās. Viņš ir garīga darba kundziņš, ar spicbārdiņu un sirmām ūsām, mīkstām un brašām kā franču bruņiniekam, tikai smaku putenis no viņa nes nelāgu — pēc slimnīcas. Un cigāriem.

Kāds jods viņu, jāprasa, uz Centrhoza kooperatīvu atnesis? Lūk, viņš, blakus... Ko meklē? U-u-ū ... Ko viņš varēja pirkt tik draņķīgā bodītē, viņam ar Ohotnij Rjadu nepietiek? Ko-o? De-su. Kungs, būtu jūs redzējis, no kā taisa to desu, jūs veikalam i tuvu neietu. Atdodiet viņu man.

Suns saņēma visus atlikušos spēkus un neprātā izlīda no pavārtes uz trotuāra. Putenis virs galvas izšāva kā no plintes, pasvieda gaisā milzīgos audekla plakāta burtus — «Vai iespējama atjauninašanās?».

Skaidrs, ka iespējama. Smarža atjaunināja mani, uzslēja kājās, dedzinošiem viļņiem sažņaudza jau divas diennaktis tukšo kuņģi, slimnīcu uzvarējušā smarža, dievišķā maltas desas smarža ar ķiplokiem un pipariem! Jūtu, zinu —desa viņam ir kažoka labās puses kabatā. Viņš ir virs manis. O, manu pavēlniek! Paskaties uz mani. Es mirstu. Verga dvēsele mana, neģēlīgais liktenis!

Pārplūzdams asarām, suns līda uz vēdera kā čūska. Pievērsiet uzmanību pavāra darbiņam. Bet jūs jau ne par ko nedosiet. Oh, ļoti labi es pazīstu bagātos ļaudis. Bet būtībā — kam jums viņa? Kam jums sapuvis zirgs? Nekur citur kā Mosseļpromā tādu nāvēkli nedabūsiet. Bet jūs, pateicoties vīriešu dzimumdziedzeriem, šodien esat brokastojis, jūs, pasaules nozīmes spīdekli. U-u-u-ū-ū .. . Kas gan negādās pasaulē? Redzams, par agru man mirt, bet izmisumā krist — nudien grēks. Rokas viņam laizīt, cits nekas neatliek.

Noslēpumainais kungs noliecās pie suņa, nozibsnīja zelta briļļu rāmīšiem un izvilka no labās kabatas baltu iegarenu vīstoklīti. Brūnos cimdus nenovilcis, attina papīru, ko tūdaļ sagrāba putenis, un nolauza gabalu desas, tā sauktas «Krakovas sevišķās». Un sunim šo gabalu.

O, nesavtīgā persona! U-u-ū!

— Fuit, fuit! — kungs uzsvilpa un piebilda stingra balsī:

— Ņem! Šarik, Šarik!

Atkal Šariks. Nokrustījuši. Tak — sauciet, kā gribat. Par tādu ārkārtēju jūsu rīcību.

Suns acumirklī norāva desai ādu, šņukstēdams iegrauzās krakovietē un aprija to viens divi. Pie tam līdz asaram aizrijās ar desu un sniegu, jo negausībā gandrīz norija striķīti. Vēl, vēl laizu jums roku. Bikšu staras skupstu, mans labdari!

— Nu, pagaidām pietiks ... — kungs runāja aprauti, ka

komandējot. Viņš noliecās pie Šarika, vērīgi ielūkojās tam acīs un negaidot intīmi un maigi pārvilka ar roku šarika vēderam.

— A-hā, — viņš daudznozīmīgi teica, — kakla siksnas nav, nu burvīgi, tieši tu man esi vajadzīgs. Nāc līdzi. — Viņš paklikšķināja pirkstus. — Fuit, fuit!

Jums līdzi iet? Kaut uz pasaules galu. Spārdiet mani ar saviem filca zābaciņiem, ne vārdiņa nebildīšu.

Visā Prečisteņkas garumā mirdzēja lukturi. Sāns sāpēja neciešami, taču Šariks to brīžam pat aizmirsa, vienas vienīgas domas pārņemts — kā nepazaudēt burzmā brīnumaino parādību kažokā, kā izpaust viņam savu mīlestību un padevību. Un reizes septiņas ceļā no Prečisteņkas līdz Obuhova šķērsielai viņš to izpauda. Botīti noskūpstīja; pie Mirušo šķērsielas, ceļu atbrīvodams, ar mežonīgu gaudošanu tik ļoti pārbiedēja kādu dāmu, ka tā apsēdās uz ceļa stabiņa; pāris reižu ieķilkstējās, lai uzturētu līdzjūtību pret sevi.

Kaut kāds maita kaķis, sibīrietim pakaļ darināts klaidonis, iznira no ūdens notekcaurules un, neraugoties uz sniegputeni, saoda krakovieti. Šarikam tumšs sametās acīs no domas, ka bagātais dīvainis, kurš pavārtē pievāc ievainotus suņus, kazi, arī šito zagli paķers līdzi un nāksies dalīties Mosseļpromā izstrādājumos. Tālab viņš uz kaķi tā noklabināja zobus, ka tas, šņākdams kā caura šļūtene, uzšāvās pa cauruli līdz otrajam stāvam. — F-r-r-r... vau! Škic! Priekš katra Prečisteņkā klaiņojoša plukatas ar Mosseļpro-mu neapgādāsies.

Kungs padevību novērtēja un pie pašas ugunsdzēsēju bāzes, pa kuras logu plūda patīkama mežraga rūkoņa, apbalvoja suni ar otru gabaliņu, mazāku, tā ap zolotņikiem pieciem.

Eh, dīvainis. Pievilina mani. Neuztraucieties! Es tāpat nekur nepazudīšu. Vilkšos aiz jums, kur vien pavēlesiet.

— Fuit, fuit, fuit! Šurp!

Uz Obuhovu? Esiet tik laipni. Mums šī šķērsiela ļoti labi pazīstama.

— Fuit, fuit! Šurp? Ar lielāko ... E-ē, nē, atvainojiet. Nē. Tur ir šveicars. Bet par šveicaru pasaulē nekā sliktākā nav. Daudzkārt bīstamāks par sētnieku. Pilnīgi neciešama suga. Par kaķiem pretīgāki. Tresotie rīkļurāvēji.

— Tak nebaidies, nāc.

— Esiet sveicināts, Filip Filipovič!

— Sveiks, Fjodor.

Tā tik ir personība. Dievs mīļais, ko gan tu esi man piespēlējis, suņa likten mans! Kas tā par personu, kas ielas kranču garām šveicariem var ievest dzīvokļu pārvaldes mājā? Skat, šitas nelietis — ne čiku, ne grabu! Tiesa, skatiens šim apmācies, taču visumā vienaldzīgs zem zelt-tresotās cepures malas. It kā tā arī pienāktos. Ciena kungu, ai, kā ciena! Nu ko, es kopā ar viņu, es viņam līdzi. Ko,

nepatīk? Kod mēlē. Eh, ieķert tavā varžacainajā proletārieša kājā. Par visu to ņirgāšanos, kas mūsējiem jāpiedzīvo. Cik reižu man neesi purnu ar slotu kropļojis, ko?

— Nāc, nāc.

Saprotam, saprotam, esiet tik laipni, neuztraucieties. Kurp jūs, turp arī mēs. Jūs tik celiņu norādiet, bet es jau neatpalikšu, neraugoties uz manu briesmīgo sānu.

No trepēm uz leju:

— Vēstuļu, Fjodor, man nav bijis?

No lejas godbijīgi:

— Nekādi ne, Filip Filipovič (un intīmā balsī nopakaļus), — bet trešajā numurā dzīvokļa biedrus iemitinājuši.

Cienījamais suņu labdaris strauji apsviedās uz pakāpiena un, pār margām noliecies, šausmās izsaucās:

— Nu-ū!

Viņa acis kļuva apaļas un ūsas sacēlās stāvus gaisā.

Šveicars apakšā atlieca atpakaļ galvu un, plaukstiņu lūpām pielāgojis, apstiprināja:

— Tieši tā, veselus četrus gabalus.

— Ak dievs! Varu iedomāties, kas tagad notiks dzīvoklī. Nu, un ko viņi?

— Ta neko.

— Un Fjodors Pavlovičs?

— Pēc aizslietņiem aizbraukuši un pēc ķieģeļiem. Starpsienas būvēšot.

— Velns viņu zina, kas notiek!

— Visos dzīvokļos, Filip Filipovič, mitināšot, izņemot jūsējo. Nupatās sapulce bija, jaunu pārvaldi izvēlēja, vecajai pa kaklu un ārā.

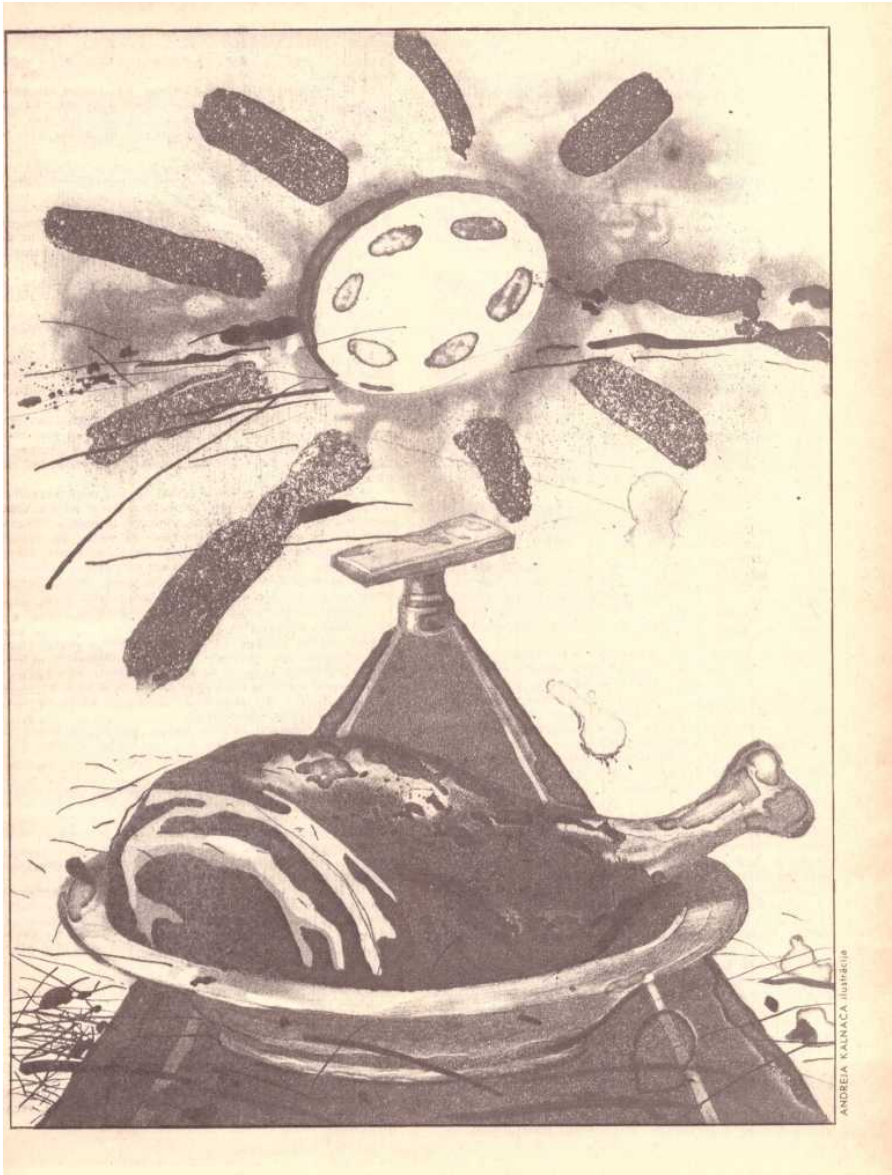

— Kas notiek. Ai-ai-ai. .. Fuit-fuit.

Eju jau, traucos. Sāns, vai ziniet, liek sevi manīt. Atļaujiet zābaciņu nolaizīt.

Šveicara treses izzuda lejā. Marmora kāpņu laukumiņā uzvēdīja radiatoru siltums, vēl pagrieziens, un, lūk, — be-letāža.

(I

Nav nekādas jēgas mācīties lasīt, jo gaļa tāpat smaržo pa gabalu. Un tomēr, ja jūs dzīvojat Maskavā un jums ir kaut kripatiņa smadzeņu paurī, gribot negribot ielauzīsieties ābecē, un bez jebkādu kursu palīdzības. No četrdesmit tūkstošiem Maskavas suņu varbūt tikai kāds pilnīgs idiots nesaliks no burtiem vārdu «desa».

Šariks sāka mācīties pēc krāsām. Viņš tikko kļuva četrus mēnešus vecs, kad visā Maskavā parādījās zilzaļas izkārtnes ar uzrakstu *MCĪIO* — gaļas tirdzniecība. Atkārtošu, ka jēgas tam visam nekādas, jo gaļa tāpat pa gabalu dzirdama. Un reiz gadījās kļūme: vadoties pēc indīgi zilganās krāsas, Šariks, kura ožu uz mirkli bija notrulinājis benzīna dūmu smārds, gaļas veikala vietā iespērās brāļu Golubizneru elektrisko piederumu veikalā Mjasņicka ielā. Tur pie brāļiem viņš nobaudīja izolētu stiepli, kas izrādījās nepatīkamāka par važoņa pātagu. Šis ievērojamais mirklis tad arī jāuzskata par Šarika izglītības sākumu. Jau tūdaļ uz trotuāra Šariks sāka aptvert, ka «zils» ne vienmēr nozīmē «gaļa», un, no dedzinošajām sāpēm miegdams asti starp pakaļkājām un kaukdams, atcerējās, ka virs visām gaļas bodītēm pirmais no kreisās stāv ragaviņām līdzīgs zelta vai rūsgans kleinkājis ķeburs.

Tālāk vedās vēl labāk. «A» viņš iemācījās *«Glavribā»* uz Mohovajas stūra, un pēc tam arī «B» — tuvoties viņam bija ērtāk no vārda astes gala, jo vārda sākumā stāvēja milicis.

Apdarinātie keramikas kvadrātiņi uz Maskavas stūru namiem vienmēr un neizbēgami nozīmēja «S-i-e-r-s». Vārdu ievadošais melnais patvāra krāns apzīmēja bijušo saimnieku Čičkinu, Holandes sarkanā siera grēdas, zvērus komijus, kuri neieredz suņus, zāģu skaidas uz grīdas un pretīgo, šķebi smirdošo bakšteinu.

Ja spēlēja ermoņikas, kas nebija daudz labāk par «mīļo Aīdu», un smaržoja pēc cīsiņiem, baltu plakātu pirmie burti ārkārtīgi ērti kārtojās vārdā «nepiekl .. .», kas nozīmēja «nepieklājīgus izteicienus nelietot un dzeramnaudu nedot». Šeit reizēm kā atvari sagriezās kautiņi, cilvēkus dauzīja ar dūrēm pa purnu, tiesa, retos gadījumos; suņus sita pastāvīgi — ar salvetēm vai zābakiem.

Ja logos karājās apkaltuši šķiņķa gabali un mētājās mandarīni ... vau-vau ... va ... ga ... stronomija. Ja tumšas pudeles ar draņķīgu šķidrumu . .. Vē-ī-vī-en-ī-vīni... Bijušie brāļi Jeļisejevi.

Nezināmais pie sava beletāžas dzīvokļa durvīm suni atvedušais kungs piezvanīja, bet suns tostarp pacēla acis uz prāvo, melno, zelta burtiem aprakstīto plāksnīti, kas karājās platu, ar rožainu viļņotu stiklu iestiklotu durvju malā. Pirmās trīs zīmes viņš saburtoja uzreiz — «Pē-er-o — Pro». Bet tālāk nāca nezin ko nozīmējošs ragains ķeksis. «Vai tiešām proletārietis?» — pārsteigts nodomāja Šariks ... «Tas gan nevar būt.» Viņš pacēla degunu, vēlreiz apostīja kažoku un pārliecinājās: «Nē, no proletārieša ne smakas. Smalks vārds, dievs vien zina, ko nozīmē.»

Aiz rožainā stikla uzliesmoja negaidīta un priecīga gaisma, vēl vairāk izceldama melno plāksnīti. Durvis pilnīgi bez trokšņa atvērās, un jauna, skaista sieviete baltā priekšautiņā un mežģīņu galvasrotā nostājās suņa un viņa saimnieka priekšā. Pirmo no viņiem apņēma

dievišķīgs siltums, un sievietes svārku mala iesmaržojās kā kreimene.

«Nu tas ir gan, to es saprotu,» suns nodomāja.

— Esiet tik laipni, ienāciet, Šarika kungs, — saimnieks ironiski uzaicināja, un Šariks, dziļā godbijībā asti luncinādams, bija tik laipns un ienāca.

Bagātajā priekšnamā blīvējās milzīgs daudzums mantu. Tūdaļ uzmanību piesaistīja spogulis līdz pašai grīdai, kurš nekavejoties atspoguļoja otru nošņurkušu un sapluinītu Šariku, briesmīgi brieža ragi kaut kur augstu gaisā, neskaitāmi kažoki un galošas un elektriska opālkrāsas tulpe pie griestiem.

— Kur tad jūs tādu ņēmāt, Filip Filipovič? — smaidot jautāja sieviete un palīdzēja novilkt zilgi dzirkstošo, smago sudrablapsas kažoku. — Ak tu tētīt, cik kraupjains!

— Niekus pļāpā. Kur kraupjains? — stingri un aprauti vaicaja kungs.

Novilcis kažoku, viņš stāvēja melnā angļu vadmalas uzvalkā, uz vēdera līksmi un nespodri iemirdzējās zelta ķēde.

— Nu pagaidi, negrozies, fuit... Tak negrozies, dumi-ķīt. Hm! ... Tas nav kraup ... tak stāvi, tu, velns ... Hm. A-hā. Tas ir apdegums. Kāds neģēlis tevi applaucējis? Ko? Tak stāvi tu mierīgs! ...

«Pavārs — bezgodis, pavārs!» — žēlabainām acīm pauda suns un vieglītiņām iesmilkstējās.

— Zina, — kungs pavēlēja, — uz apskates istabu viņu, un man tūdaļ halātu.

Sieviete uzsvilpa, paknikšķināja pirkstus, un suns, mirkli vilcinājies, viņai sekoja. Abi nonāca šaurā, vāji apgaismotā koridorā, pagāja garām lakotām durvīm, sasniedza galu, nogriezās pa kreisi un nokļuva tumšā kambarītī, kurš sunim tūdaļ neiepatikās biedinošās smakas dēļ. Tumsa noklakšķēja un pārvērtās žilbinošā dienā, visās malās sāka mirgot, laistīties un balsnīt.

«Ē, nē ... — domās iegaudojās suns, — piedošanu, bet rokā nedošos! Saprotu, oh, velns viņus rāvis ar visu viņu desu. Suņu klīnikā mani ievilinājuši... Tūliņ piespiedīs rīcineļļu rīt un visu sānu ar nazīšiem sagraizīs, bet sānam jau tā piedurties nevar!»

— Ei, nē, kurp?! — iebļāvās tā, kuru sauca par Zinu.

Suns izlocījās, saspringa kā atspere un ar veselo sānu

pēkšņi tā triecās durvīs, ka nolīgojās viss dzīvoklis. Pēc tam atsprāga atpakaļ un sāka griezties uz vietas kā vilciņš, turklāt apgāzdams spaini, no kura uz visām pusēm izkaisījās vates pinkuļi. Griežoties viņam apkārt žibinājās sienas ar mirdzošu instrumentu skapjiem, lēkāja baltais priekšautiņš un satraukumā izķēmota sievietes seja.

— Kur tu, sātans pinkainais? ... — izmisīgi kliedza Zina, — ak tu, nolāpītais!

«Kur viņiem sētas trepes? ...» — mēģināja apjēgt suns. Viņš atspērās un, savilcies kamolā, uz labu laimi metās stiklā, cerēdams, ka tās ir otrās durvis. Džinkstot un grabot nobira lausku krusa, no skapja izlēca vēderaina burka ar rūsganu draņķi, kas acumirklī izplūda pa grīdu un sāka smirdēt. Atsprāga īstās durvis.

— Stāvi, 1-lops, — kliedza kungs, lēkājot pa pusei uzvilktā halātā un ķerstīdams suni aiz kājām. — Zina, grāb viņu aiz čupra, draņķi tādu!

— Tē . .. Tētiņ, ir gan suns!

Vēl plašāk atvērās durvis, un iedrāzās vēl viena vīriešu kārtas persona halātā. Šķaidot sasistos stiklus, viņa metās nevis pie suņa, bet pie skapja, atvēra to, un visu istabu piepildīja salda, šķebīga smaka. Pēc tam persona ar vēderu uzgāzās sunim virsū, un suns ar sajūsmu iekampa viņam kājā virs zābakšņorēm. Persona iekunkstējās, bet neapjuka, šķebinošais šķidrums aizsita sunim elpu un galvā viss sagriezās, pēc tam sāka ļimt kājas, un viņš aizmeimuroja kaut kur greizi sāņš. «Paldies, cauri ir, — viņš sapņaini domāja, gāžoties tieši asajos stiklos: — Ardievu, Maskava! Neredzēt man vairs čičkinu un proletāriešus, un Krakovas desu. Dodos debesu valstībā par savu suņa pacietību. Brāļi, rīkļurāvēji, par ko gan jūs mani?»

Tad viņš apvēlās uz sāniem un izlaida garu.

Kad suns augšāmcēlās, viņam vieglītēm reiba galva un kuņģi drusku spieda nelabums, taču sāna it kā nemaz nebija, sāns saldi klusēja. Suns gurdi pacēla labo plakstu un ar acs kaktiņu ieraudzīja, ka sāni un vēders viņam cieši nosaitēti. «Apstrādājuši tomēr, kuces bērni, — neskaidri pavīdēja doma, — bet veikli gan, tiesa kas tiesa.»

— No Seviļas līdz Granadai... klusajā nakts krēslā, — virs viņa galvas izklaidīgi un nepareizi iedziedājās kāda balss.

Suns izbrīnījās, atvēra abas acis un divu soļu attālumā no sevis uz baltas taburetes ieraudzīja vīrieša kāju. Bikšu stara un apakšbikses bija sarautas uz augšu, un kailais, dzeltenīgais liels notriepts ar sakaltušām asinīm un jodu.

«Lišķi tādi! — nodomāja suns, — jādomā, es viņam iekampu. Mans darbiņš. Nu gan ādiņu ģērēs!»

— Šķind zobeni un ser-renādes skan! Kāpēc tu, vazaņķi, dakteri sakodi? M? Kāpēc stiklus sadauzīji? Ko?

— U-u-ū! — suns žēli iesmilkstējās.

— Nu, labi, labi, esi atjēdzies, un guli, stulbiķi.

— Kā gan jums, Filip Filipovič, tik nervozu suni izdevās pievilināt? — apvaicājās patīkama vīrieša balss, un triko apakšbikses noslīdēja pa lielu uz leju. Sāka smaržot pēc tabakas, un skapī ietinkšķējās stikla trauki.

— Ar maigumu. Vienīgais iespējamais veids, kā apieties ar dzīvu būtni. Ar teroru no dzīvnieka neko nepanāksi, lai kādā attīstības

stadijā viņš atrastos. Vienmēr esmu to apgalvojis un apgalvošu arī turpmāk. Velti viņi iedomājas, ka terors tiem līdzēs. Nē, nē, nelīdzēs, lai kāds arī būdams — balts, sarkans, vai pat brūns! Terors pilnīgi paralizē nervu sistēmu. Zina! Es šitam neģēlim Krakovas desu par rubli četrdesmit esmu nopircis. Papūlies pabarot, kad šim nelabums pāries.

Zem slotas iečirkstējās stikli, un sievietes balss koķeti iebilda:

— Krakovas! Pasaulīt, viņam tak vajadzēja gaļas bodē atgriezumus par kapeikām divdesmit nopirkt. Krakovas desu es pati labprāt apēdīšu.

— Pamēģini tik! Es tev apēdīšu! Tā ir inde cilvēka kuņģim. Pieaugusi meitene, bet gluži kā bērns, visādu draņķību bāž mutē. Neiedrošināties! Brīdinu: ne es, ne dakteris Bor-mentāls neiesim ar tevi noņemties, kad kuņģi sabojāsi. .. «Ja kāds apgalvos, ka cita līdzināties var ar tevi...»

Visā dzīvoklī pa to laiku džinkstēja sīki, maigi zvaniņa treļļi, no priekšnama ik brīdi skanēja attālinātas balsis. Ieskanējās telefons. Zina nozuda.

Filips Filipovičs iemeta izsmēķi spainī, aizpogāja halātu, spoguļa priekšā sakārtoja pūkainās ūsas un uzsauca sunim:

— Fuit, fuit. Nu, nekas, nekas, ejam pieņemt.

Suns uzslējās vārgajās kājās, pašūpojās un padrebēja, bet ātri saņēmās un sekoja Filipa Filipoviča plīvojošajam halāta stūrim. Atkal šķērsoja šauro koridoru un ieraudzīja, ka tagad tas no augšas spoži apgaismots. Un, kad atvērās lakotās durvis, viņš kopā ar Filipu Filipoviču iegāja kabinetā, kura iekārtojums suni gluži vai apžilbināja. Pirmkārt jau viss laistījās gaismā: tā dega zem ciļņotajiem griestiem, dega uz galda, dega pie sienas, skapju stiklos. Gaisma lēja spozmi pār milzumu priekšmetu, no kuriem visinteresantākā izrādījās pie sienas uz zara sēdoša milzīga pūce.

— Gulies, — Filips Filipovičs pavēlēja.

Atvērās pretējās, griezumiem rotātās durvis, un ienāca sakostais, spilgtajā gaismā izrādīdamies skaists, jauns, spicu bārdiņu; pasniedza papīra lapu un izmeta:

— Bijušais ...

Tūdaļ klusi pazuda, bet Filips Filipovičs, halāta sturus ieplētis, apsēdās pie milzīga rakstāmgalda un uzreiz kļuva neparasti dižens un cienīgs.

«Nē, nebūs vis klīnika, kaut kādā citā vietā esmu nokļuvis, — mulsi nodomāja suns un novēlās uz paklāja rakstiem pie smaga ādas dīvāna, — bet to pūci mēs vēl papētīsim ...»

Maigi pavērās durvis, un ienāca kāds, kura izskats suni tā satrieca, ka viņš gan ierējās, taču ļoti bikli.

— Klusēt! Ba-bā, jūs taču ne pazīt nevar, mīļumiņ!

Ienākušais ļoti godbijīgi un kautri paklanījās Filipam Filipovičam.

— Hi-hi! Burvis un brīnumdaris jūs esat, profesor, — viņš mulsi bilda.

— Ģērbiet nost bikses, mīļumiņ! — Filips Filipovičs nokomandēja un piecēlās.

«Kungs Jēzu, — nodomāja suns, — tas tik ir eksemplārs!»

Eksemplāram uz galvas auga pilnīgi zaļi mati, kas pakausī lāsoja rūsganas tabakas krāsā, eksemplāra seja bija grumbu izvagota, bet sejas krāsa rozā kā zīdainim. Kreisā kāja bija stīva, to nācās vilkt pa paklāju, toties labā lēkāja kā bērnu ampelmanim. Pie lieliskās žaketes atloka kā acs mirgoja dārgakmens.

No ieinteresētības sunim pat izzuda nelabums.

— Ķau, ķau! ... — viņš viegliņām ievankšķējās.

— Klusēt! Kā guļat, mīļumiņ?

— He-he. Mēs esam vieni, profesor? Tas ir neaprakstāmi, — kautrīgi sāka bērt apmeklētājs, — Paroļ D'onner — 25 gadus nekā tamlīdzīga, — subjekts pieķērās bikšu pogai,

— Jūs neticēsiet, profesor, katru nakti jaunas meitenes strīpām vien. Esmu pilnīgā sajūsmā. Jūs esat — mags.

— Hm, — Filips Filipovičs raižpilni nokrekšķināJās, ielūkodamies viesa acu zīlītēs.

Tips, beidzot ticis galā ar pogām, novilka svītrainās bikses. Zem tām parādījās pilnīgi neiedomājamas apakšbikses krēma krāsā, izšūtas melniem zīda kaķiem un stipri iesmaržinātas.

Suns neizturēja kaķus un ierējās tā, ka subjekts palēcās gaisā.

— Ai!

— Es tev rādīšu! Nebaidieties, viņš nekož.

«Es nekožu?» — pabrīnījās suns.

No bikšu kabatas ienākušajam izkrita maza aploksnīte, uz kuras bija attēlota skaistule izlaistiem matiem. Subjekts palēcās, noliecās, pacēla skaistuli un koši pietvīka.

— Jūs tomēr man skatieties, — brīdinoši un drūmi teica Filips Filipovičs, pirkstu pakratīdams, — skatieties tomēr, nepārspīlējiet!

— Es nepār ... — subjekts kaunīgi sāka murmināt, turpinādams izģērbties, — es, dārgo profesor, tikai izmēģinājuma kārtā.

— Nu, un kā? Kādi rezultāti? — stingri noprasīja Filips Filipovičs.

Subjekts ekstāzē atmeta ar roku.

— Dieva vārds, profesor, 25 gadus nekā tamlīdzīga. Pēdējo reizi 1899. gadā, uz rjū de la Pē, ziniet.. .

— Un kāpēc jās esat kļuvis zaļš?

Atnācēja seja sadrūma.

— Nolādētā «Zirkostj»[6]! Jūs nevarat iedomāties, profesor, ko tie dīkdieņi man krāsas vietā iesmērējuši. Jūs tikai paskatieties, —

subjekts purpināja, ar acīm meklēdams spoguli. — Pa purnu tādiem! — kļūdams nikns, viņš piemetināja. — Ko gan man tagad darīt, profesor? — viņš raudulīgi apvaicājās.

— Hm, nodzeniet uz nullīti.

— Profesor, — apmeklētājs žēlabaini iesaucās, — bet viņi tak atkal sirmi izaugs. Bez tam es vairs nevarēšu parādīties darbā, es jau tā trešo dienu kā nebraucu. Eh, profesor, ja jūs atrastu kādu metodi, kā arī matus atjaunināt!

— Ne uzreiz, dārgais, ne uzreiz, — ducināja Filips Filipovičs.

Noliecies viņš, acīm mirdzot, izmeklēja pacienta pliko vēderu.

— Nu ko, brīnišķīgi, viss pilnīgā kārtībā. Taisnību sakot, tādu rezultātu es pat negaidīju . . . «Daudz asiņu, un dziesmu daudz . . .» Ģērbieties, dārgutoi'rņ!

«Es esmu tā, kas daiļāka par visām ...» — metāliski pļerkšķošā balsī piedziedāja pacients un starodams sāka ģērbties. Savedis sevi kārtībā, viņš palēkdamies un izplatīdams smaržu mākoņus, noskaitīja Filipam Filipovičam paciņu baltu naudaszīmju un ilgi un maigi spieda viņam abas rokas.

— Divas nedēļas varat nerādīties, — teica Filips Filipovičs, — bet tomēr lūdzu jūs: esiet uzmanīgs.

— Profesor! — otrpus durvīm ekstāzē atsaucās balss,

— varat būt pilnīgi mierīgs, — viņš saldkairi ieķiķinājās un pagaisa.

Dzīvokli piebirdināja zvaniņa skaņas, lakotās durvis atvērās, ienāca sakostais, pasniedza Filipam Filipovičam lapu un ziņoja:

— Gadi nav pareizi uzrakstīti. Jādomā, — 54—55. Sirds toņi neskaidri.

Viņš nozuda, un parādījās čaukstoša dāma uz vienas auss braši piešķiebtā cepurē, ar mirdzošu koljē uz apvītušā un krumpainā kakla. Zem acīm viņai nokarājās šausmīgi melni maisi, bet vaigi ziedēja sārti kā lellei. Viņa stipri uztraucās.

— Cienītā! Cik jums gadu? — ļoti dzedri viņai jautāja Filips Filipovičs.

Dāma izbijās un pat nobālēja zem krāšļu garozas.

— Es, profesor, zvēru, ja vien jūs zinātu, kāda man drāma!

— Gadu cik jums, cienītā? — vēl dzedrāk atkārtoja Filips Filipovičs.

— Goda vārds .. . Nu, četrdesmit pieci.. .

— Cienītā, — ieaurojās Filips Filipovičs, — mani gaida! Neaizkavējiet, lūdzu, jūs taču neesat viena!

Dāmas krūtis vētraini cilājās.

— Es jums vienīgajam, kā zinātnes spīdeklim. Bet, zvēru, tās ir tādas šausmas .. .

— Cik jums gadu? — ļoti nikni un spiedzīgi prasīja Filips

Filipovičs, un viņa brilles nozibsnīja.

— Piecdesmit viens, — raustīdamās bailēs, atbildēja dāma.

— Noģērbiet bikses, cienītā, — atviegloti izmeta Filips Filipovičs un norādīja uz augstu, baltu ešafotu istabas stūrī.

— Zvēru, profesor, — murmināja dāma, drebošiem pirkstiem taustīdamās ap kaut kādām pogām jostas vietā,

— šis Morics ... Es jums atzīstos kā pie bikts . . .

— «No Seviļas līdz Granadai ...» — izklaidīgi iedziedājās Filips Filipovičs un nospieda marmora mazgājamās ierīces pedāli, lešalcās ūdens.

— Zvēru pie Dieva! — runāja dāma, un viņas vaigu mākslīgajam sārtumam izlauzās cauri dabīgi sarkani plankumi, — es zinu, tā ir mana pēdējā kaislība. Viņš taču ir tāds neģēlis! O, profesor! Viņš ir kāršu šūlers, to zina visa Maskava. Viņš nespēj palaist garām nevienu draņķīgu modisti! Viņš taču ir tik velnišķigi jauns, — dāma murmināja un izmeta no čaukstošo svārku apakšas samurcītu mežģīņu mudžekli.

Suņa prāts bija pilnīgi apmiglojies, un galvā viņam viss sagriezās kājām gaisā.

«Piķis jūs visus rāvis, — viņš neskaidri nodomāja, galvu uz ķepām nolicis un no kauna aizsnaudies, — i necentīšos saprast, ko tas viss nozīmē, — tik un tā nesapratīšu.»

Viņš pamodās no šķindoņas un ieraudzīja, ka Filips Filipovičs nevērīgi iesviež izlietnē kaut kādas mirdzošas tru-biņas.

Plankumainā dāma, rokas pie krūtīm spiezdama, cerīgi raudzījās uz Filipu Filipoviču. Tas cienīgi sarauca pieri un, pie galda apsēdies, kaut ko pierakstīja.

— Es jums, cienītā, pērtiķa olnīcas pārstādīšu, — viņš paziņoja un bargi paraudzījās.

— Ak, profesor, vai tiešām pērtiķa?

— Jā, — nepielūdzami atbildēja Filips Filipovičs.

— Un kad operācija? — nobālot vārgā balsī pavaicaja dāma.

— «No Seviļas līdz Granadai...» Mmm .. . pirmdien. Klīnikā liksieties no rīta. Mans asistents jūs sagatavos.

— Ak, es negribu klīnikā. Vai nevarētu pie jums, profesor?

— Redziet, pie sevis es operācijas taisu tikai izņēmuma gadījumos. Tas maksās ļoti dārgi — 50 červoncus.

— Esmu ar mieru, profesor!

Atkal nodārdēja ūdens, salīgojās cepure ar spalvām, pēc tam parādījās kaila kā šķīvis galva un apkampa Filipu Filipoviču. Suns snauda, nelabums bija izzudis, suns tīksminājās par aprimušo sānu un siltumu, pat iekrācās un paguva noskatīties gabaliņu patīkama sapņa: it kā viņš būtu izrāvis pūcei veselu būkšķi spalvu no astes ... pēc tam virs galvas ievankšķējās satraukta balss:

— Es esmu pārāk pazīstams Maskavā, profesor. Ko gan man darīt?

— Kungi, — sašutis kliedza Filips Filipovičs, — ta taču nevar! Vajag apvaldīt sevi. Cik viņai gadu?

— Četrpadsmit, profesor ... Jūs saprotat, es esmu pagalam, ja viss kļūs zināms atklātībā. Kuru katru dienu man jāsaņem ārzemju komandējums.

— Bet es taču neesmu jurists, dārgumiņ. Nu, pagaidiet divus gadus un precieties ar viņu.

— Esmu precējies, profesor.

— Ak, kungi, kungi!

Durvis atvērās, mainījās sejas, grabēja instrumenti skapī, un Filips Filipovičs strādāja, rokas nenolaizdams.

«Nešķīsts dzīvoklītis, — domāja suns, — bet cik ārkārtīgi labi! Tikai kāda velna pēc viņam ievajadzējies manis? Vai patiesi dzīvot atstās? Ir gan dīvainis! Viņam tikai ar aci jāpamirkšķina, un tādu suni dabūs, ai-jai-jai! Tak varbūt arī es esmu skaists. Redzams, mana laime! Bet tā draņķa pūce... Nekauņa.»

Suns pilnīgi atjēdzas tikai dziļā pievakarē, kad izbeidzās zvanīšana, un tieši tai mirklī, kad durvis tika atvērtas sevišķiem apmeklētājiem. Viņi bija četri. Visi jauni ļaudis, un visi ļoti pieticīgi ģērbušies.

«Ko tad šitiem vajag?» — pārsteigti nodomāja suns. Stipri vien naidīgāk viesus saņēma Filips Filipovičs. Viņš stāvēja pie rakstāmgalda un raudzījās atnācējos kā pulkvedis uz ienaidnieka armiju. Viņa kumpā ērgļa deguna nāsis piepūtās. Ienākušie mīdījās uz paklāja.

— Mēs pie jums, profesor, — ierunājās tas, kuram uz galvas ceturtdaļaršīnas augstumā slējās biezu, cirtainu matu ērkulis, — lūk, kādā lietā . . .

— Jūs, kungi, veltīgi tādā laikā bez galošām staigājat, — pamācoši viņu pārtrauca Filips Filipovičs, — pirmkārt, jūs saaukstēsieties un, otrkārt, jūs man tepiķus esat pielāčojuši, bet tepiķi man visi ir persiešu.

Tas ar ērkuli pieklusa, un visi četri pārsteigumā blenza uz Filipu Filipoviču. Klusums turpinājās vairākas sekundes, to traucēja tikai Filipa Filipoviča pirkstu bungošana pa apgleznoto koka trauku uz rakstāmgalda.

— Pirmkārt, mēs neesam kungi, — beidzot izdvesa jaunākais no četrotnes, līdzīgs persikam.

— Pirmkārt, — pārtrauca viņu Filips Filipovičs, — jūs esat vīrietis vai sieviete?

Četrotne atkal apklusa un pavēra mutes. Šoreiz atjēdzās pirmais, tas ar ērkuli.

— Kāda starpība, biedri? — viņš uzpūtīgi vaicāja.

— Es esmu sieviete, — atzinās persikveidīgais jauneklis ādas jakā un stipri nosarka. Līdz ar viņu nez kādēļ tumši pietvīka vēl viens no

ienācējiem — blondīns papahā.

— Tādā gadījumā varat palikt žokejcepurē, bet jūs, cienītais kungs, palūgšu savu galvassegu noņemt, — iespaidīgi teica Filips Filipovičs.

— Es jums neesmu nekāds cienītais kungs, — asi paziņoja blondīns, noņemdams papahu.

— Mēs pie jums atnācām, — vēlreiz atsāka mtlnais ar ērkuli.

— Vispirms, lūdzu, kas tie tādi — mēs?

— Mēs — jaunā mūsu nama mājas pārvalde, — slēptā niknumā atbildēja melnais. — Es — Švonders, viņa — Vja-zemskaja, viņš — biedrs Pestruhins, un Žarovkins. Un mēs, lūk . ..

— Tātad jūs iemitināja Fjodora Pavloviča Sabļina dzīvoklī?

— Mūs, — atbildēja Švonders.

— Dievs Tēvs, pagalam Kalabuhova māja! — izmisis iesaucās Filips Filipovičs un pameta gaisā rokas.

— Jūs smejaties, profesor? — sašuta Švonders.

— Kāda tur smiešanās! Esmu pilnīgā izmisumā, — iekliedzās Filips Filipovičs, — kas tagad notiks ar tvaika apkuri?

— Jūs ņirgājaties, profesor Preobraženski?

— Kādā jautājumā jūs esat atnākuši? Runājiet pēc iespējas īsāk, es tūliņ dodos pusdienās.

— Mēs, mājas pārvalde, — naidīgi sāka runāt Švonders,

— esam ieradušies pie jums pēc mūsu mājas iedzīvotāju kopsapulces, kurā apskatījām jautājumu par iedzīvotāju sa-blīvēšanu dzīvokļos ...

— Kurš kuru apskatīja? — uzbļāva Filips Filipovičs,

— papūlieties izteikt savas domas skaidrāk.

— Jautājumu apskatījām, par sablīvēšanu.

— Pietiek! Es sapratu! Jums zināms, ka ar šā gada 12. augusta lēmumu mans dzīvokli« atbrīvots no jebkādām iedzīvotāju sablīvēšanām un pārvietošanām?

—■ Zināms, — atbildēja Švonders, — bet kopsapulce, izskatījusi jūsu jautājumu, nonāca pie slēdziena, ka kopumā un visumā jūs aizņemat pārlieku lielu platību. Jūs viens dzīvojat septiņās istabās.

— Es viens dzīvoju un strādāju septiņās istabās, — atbildēja Filips Filipovičs, — un vēlētos vēl astoto. Tā man nepieciešama bibliotēkai.

Četrotne kļuva mēma.

— Astoto! E-he-hē, — nomurmināja bez galvassegas palikušais blondīns, — tā neko, vareni.

— Neaprakstāmi! — iekliedzās jauneklis, kurš bija izrādījies sieviete.

— Man ir pieņemamā istaba — ievērojiet — tā pati arī bibliotēka, ēdamistaba, mans kabinets — 3. Apskates istaba — 4. Operāciju istaba — 5. Mana guļamistaba — 6, un kalpones istaba — 7. Vispār,

nepietiek ... Jā, tas gan nav svarīgi. Mans dzīvoklis ir brīvs, un gana runāts. Es varu iet pusdienot?

— Atvainojos, — teica ceturtais, līdzīgs spēcīgai vabolei.

— Atvainojos, — pārtrauca viņu Švonders, — lūk, tieši par ēdamistabu un apskates telpu mēs arī atnācām parunāties. Kopsapulce lūdz jūs brīvprātīgi, darba disciplīnas kārtībā, atteikties no ēdamistabas. Nevienam Maskavā nav ēdamistabas.

— Pat Aisedorai Dunkanei! — skāņi iekliedzās sieviete.

Ar Filipu Fiipoviču kaut kas notika, un viņa seja viegli

pietvīka. Viņš neizdvesa ne skaņas, nogaidot, kas būs tālāk.

— Un no apskates telpas arī, — turpināja Švonders,

— apskates telpu brīnišķīgi var apvienot ar kabinetu.

— U-hu, — izmeta Filips Filipovičs visai dīvainā balsī,

— un kur man būtu jāuzņem barība?

— Guļamistabā, — korī atbildēja četrotne.

Filipa Filipoviča sārtums pieņēma nedaudz pelēcīgu nokrāsu.

— Guļamistabā uzņemt barību, — viņš sāka runāt apslāpētā balsī, — apskates telpā lasīt, pieņemamajā istabā ģērbties, operēt kalpones istabā, bet ēdamistabā apskatīt pacientus. Ļoti iespējams, ka Aisedora Dunkane tā arī dara. Varbūt viņa kabinetā ēd, bet trusīšus graiza vannas istabā, Var būt. Bet es neesmu Aisedora Dunkane! — viņš pēkšņi ierēcās un no purpursarkana kļuva dzeltens. — Es ēdīšu ēdamistabā, operēšu operāciju zālē! Paziņojiet to savai sapulcei, un pazemīgi lūdzu jūs atgriezties pie sava tiešā darba, bet man atstāt iespēju uzņemt barību tur, kur to uzņem visi normāli ļaudis, tas ir — ēdamistabā, un nevis priekšnamā vai bērnu istabā!

— Tādā gadījumā, profesor, ņemot vērā jūsu stūrgalvīgo pretestību, — teica satrauktais Švonders, — mēs iesniegsim par jums sūdzību augstākās instancēs.

— Aha, — izmeta Filips Filipovičs, — tā gan? — un viņa balsī ieskanējās aizdomīgi pieklājīgi toņi, — lūgšu jūs minūti pagaidīt.

«Tas tik ir zellis, — sajūsmā nodomāja suns, — viss manī. Oh, iekamps viņiem tūlīt, oh, iekamps. Vēl nezinu, kādā veidā, bet tā iekamps ... Sit viņus! Nogrābt tagadiņ šito ar resnajiem lieliem augšpus zābaka, pie paceles cīpslām ... r-r-r ...»

Filips Filipovičs strauji nocēla telefona klausuli un runāja

tā:

— Lūdzu ... jā .. . pateicos . .. Esiet tik laipni, palūdziet Pjotru Aleksandroviču. Profesors Preobraženskis. Pjotr Aleksandrovič? Ļoti priecājos, ka jūs sazvanīju. Vesels, vesels, pateicos. Pjotr Aleksandrovič, jūsu operācija tiek atcelta. Kā lūdzu? Pavisam atcelta. Tāpat kā visas pārējās operācijas. Lūk, kādēļ: es pārtraucu darbu Maskavā un vispār Krievijā . . . Tikko pie manis ienāca četri, no viņiem viena par vīrieti pārģērbta sieviete un divi apbruņoti ar

revolveriem un terorizē mani ar mērķi atņemt daļu dzīvokļa.

— Atļaujiet, profesor, — teica Švonders, mainoties sejas krasai.

— Atvainojiet... Es nespēju atkārtot visu, ko viņi teica... Neesmu aplamību cienītājs. Pietiks, ja sacīšu, ka viņi piedāvāja man atteikties no apskašu telpas, citiem vārdiem, radīja man nepieciešamību operēt jūs tur, kur līdz šim es graļzīju trusīšus. Tādos apstākļos es ne tikai nevaru, tādos apstākļos man nav tiesību strādāt. Tādēļ es pārtraucu savu darbību, noslēdzu dzīvokli un braucu uz Sočiem. Atslēgas varu nodot Švonderam. Lai viņš operē.

Četrotne sastinga. Uz viņu zābakiem kusa sniegs.

— Ko lai dara . .. Man pašam ļoti nepatīkami... Kā? O, nē, Pjotr Aleksandrovič! O, nē. Tā es vairs neesmu ar mieru. Mana pacietība ir galā. Šis ir jau otrais gadījums kopš augusta. Kā? Hm ... Kā vēlaties. Kaut vai. Bet tikai ar vienu noteikumu: vienalga kas, vienalga kad, vienalga ko, bet lai tas būtu papīrītis, kurš ne Švonderam, nedz arī jebkuram citam mana dzīvokļa durvīm pat tuvumā neļautu pienākt. Galīgs papīrītis. Faktisks. īsts! Broņa. Lai pat mans vārds netiktu pieminēts. Cauri, viņiem es esmu miris. Jā, jā. Lūdzu. Kurš? Aha ... Nu, tā ir cita lieta. Ahā .. . Labi, Tūdaļ nodošu klausuli. Esiet tik laipni, — Filips Filipovičs čūskas balsī vērsās pie Švondera, — tūlīt ar jums runās.

— Atļaujiet, profesor, — teica Švonders, te koši uzliesmodams, te dzisdams, — jūs mūsu vārdus izkropļojāt.

— Palūgšu tādus izteicienus nelietot.

Švonders apjucis paņēma klausuli un runāja:

— Es klausos. Jā ... Mājas komitejas priekšsēdētājs ... Mēs taču likumīgi rīkojāmies . . . Bet profesors jau tā atrodas pilnīgā izņēmuma stāvoklī . . . Mēs zinām par viņa darbību ... Veselas piecas istabas gribējām viņam atstāt . . . Nu labi... Ja reiz tā ... Labi. . .

Pilnīgi sarkans viņš nolika klausuli un pagriezās.

«Kā sadeva! Nolika īstajā vietā. Ir gan zellis! — sajūsmināti nodomāja suns, — kas viņam, kāds vārds speciāls zināms, vai? Nu, varat mani tagad dauzīt, cik gribat, es no šejienes prom neiešu.»

Trīs, mutes pavēruši, blenza uz vietā nolikto Švonderu.

— Kauns taču tā! — viņi nedroši izmeta.

— Ja tagad būtu diskusija, — uztraukdamās un vaigiem kaistot iesaka sieviete, — es Pjotram Aleksandrovičam pieradītu ..

— Atvainojiet, jūs tūliņ gribat atklāt šo diskusiju? — pieklājīgi apvaicājas Filips Filipovičs.

Sievietes acis iedegās.

— Es saprotu jūsu ironiju, profesor, tūliņ mēs iesim prom ... Tikai es, kā mājas kultnodaļas vadītājs ...

— Vad-dī-tāja, — Filips Filipovičs viņu izlaboja.

— Gribu jums piedāvāt, — un sieviete no azotes izvilka dažus

spilgtus un sniegā izmirkušus žurnālus, — nopirkt dažus žurnālus Vācijas bērnu labā. Pusrublis gabalā.

— Nē, neņemšu, — uz žurnāliem pašķielējis, strupi atteica Filips Filipovičs.

Pilnīgas neizpratnes pilns pārsteigums parādījās sejās, bet sievietes āda ieguva dzērveņu nokrāsu.

— Kāpēc jūs atsakāties?

— Negribu.

— Jūs nejūtat līdzi Vācijas bērniem?

— Jūtu.

— Pusrubļa žēl?

— Nē.

— Tad kādēļ gan?

— Negribu.

Paklusēja.

— Ziniet ko, profesor, — dziļi ievilkusi elpu, ierunājās jaunava, — ja jūs nebūtu Eiropas spīdeklis un jūs visnekrietnākajā kārtā neaizstāvētu cilvēki (blondais viņu paraustīja aiz jakas malas, taču jaunava tikai atmeta ar roku), kuru personības, esmu pārliecināta, mēs vēl noskaidrosim, jūs pienāktos arestet.

— Un par ko? — ziņkārīgi pavaicāja Filips Filipovičs.

— Jus esat proletariāta nīdējs! — lepni paziņoja sieviete.

— Jā, es nemīlu proletariātu, — skumji piekrita Filips Filipovičs un nospieda pogu. Kaut kur iezvanījās. Atvērās durvis uz koridoru.

— Zina, — pakliedza Filips Filipovičs, — klāj galdā pusdienas. Atausiet, kungi?

Četrotne klusējot atstāja kabinetu, klusējot šķērsoja pieņemamo istabu, klusējot — priekšnamu, un bija dzirdams, kā smagi un skanīgi aiz viņiem aizvērās parādes durvis.

Suns pacēlās pakaļkājās un veltīja Filipam Filipovičam kaut kādu namazu[7].

III

Debešķīgiem ziediem apgleznotos šķīvjos ar platu melnu malu gulēja plānās šķēlītēs sagriezta sjomga, marinēti zuši. Uz smaga dēļa norasojis siera gabals, un ar sniegu apliktā sudraba toverītī — ikri. Starp šķīvjiem dažas smalciņas glāzītes un trīs kristāla karafītes ar dažādu krāsu šņabjiem. Tas viss atradās uz maza marmora galdiņa, mājīgi piebīdīta pie milzīgas griezumiem rotātas ozolkoka bufetes, kura zibsnīja sudraba un stikla atstarotajos gaismas kūļos. Istabas vidū — ar baltu galdautu apklāts galds, smags un solīds kā kapenes, bet uz tā divi ēdampiederumu komplekti, bīskapa tiāras veidā salocītas

salvetes un trīs tumšas pudeles.

Zina ienesa slēgtu sudraba trauku, kurā kaut kas burbuļoja. No trauka uzvēdīja tāda smarža, ka suņa mute acumirklī pieplūda šķidrām slienām. «Semiramīdas dārzi!» — viņš nodomāja un ar asti kā koku sāka dauzīt pa paklāju.

— Šurp viņus, — plēsonīgi nokomandēja Filips Filipovičs.

— Doktor Bormentāl, Dieva dēļ, lieciet ikrus mierā. Un, ja gribat uzklausīt labu padomu: nelejiet vis angļu, bet parasto krievu šņabi.

Sakostais skaistulis — viņš bija jau bez halāta, solīdā melnā uzvalkā — paraustīja platos plecus, pieklājīgi pasmīnēja un ielēja caurspīdīgo.

— Kāda marka? «Novo-blagoslavennaja»? — viņš painteresējās.

— Dievs ar jums, dārgumiņ, — atsaucās saimnieks.

— Tas ir spirts. Darja Petrovna pati lieliski gatavo šņabi.

— Nesakiet vis, Filip Filipovič, visi apgalvo, ka esot tīri labs, 30 grādu.

— Bet šņabim jābūt 40 grādu stipram un nevis 30, — tas pirmkārt, — pamācoši pārtrauca Filips Filipovičs. — Un, otrkārt, — Dievs vien zina, ko viņi tur salējuši. Jūs esat spējīgs paredzēt, kas viņiem var ienākt prātā?

— It viss var ienākt, — pārliecināti atbildēja sakostais.

— Arī es tā domāju, — apstiprināja Filips Filipovičs un vienā paņēmienā iegāza glāzītes saturu sev rīklē, — mmm . .. doktor Bormentāl, dieva dēļ, metiet uzreiz to nieciņu, un, ja jūs teiksiet, ka tas ... būšu zvērināts jūsu ienaidnieks visu atlikušo mūžu. «No Seviļas līdz Grana-dai . . .»

Vēl arvien runājot, viņš pats ar platu sudraba dakšiņu paķēra kaut ko līdzīgu melnai maizītei. Sakostais sekoja viņa paraugam. Filipa Filipoviča acis iemirdzējās.

— Nu, vai slikti? — gremojot vaicāja Filips Filipovičs.

— Slikti? Jūs atbildiet, godājamo doktor.

— Vienreizēji, — no sirds atbildēja sakostais.

— Kā citādi... Ievērojiet, Ivan Arnoļdovič, aukstās uzkodas un zupu pēc šņabīša lieto tikai boļševiku nepiežmiegtie muižnieki. Sevi cienošs cilvēks operē ar karstajām uzkodām. Bet no Maskavas karstajām uzkodām šī ir visupirmā. Kādreiz to lieliski prata gatavot Slāvu Bazārā. Še, ņem.

— Suni ēdamistabā iebarojat, — atskanēja sievietes balss, — bet pēc tam viņu ne ar kriņģeli no šejienes neizvili-nāsi.

— Nekas. Izbadojies, nabadziņš, — Filips Filipovičs uz dakšas galiņa pasniedza sunim uzkodu, ko tas pakampa ar žongliera veiklību, bet dakšu ar troksni iesvieda skalojamā traukā.

Tad no šķīvjiem sāka celties pēc vēžiem smaržojošs tvaiks;

suns modri tupēja galdauta ēnā kā sargs pie pulvera noliktavas.

Bet Filips Filipovičs, stīvo salveti aiz krādziņas aizspraudis, spredikoja:

— Ēšana, Ivan Arnoļdovič, ir smalka padarīšana. Ēst ir jāprot, un, iedomājieties, lielākā cilvēku daļa vispār ēst nemāk. Jāzina ne tikai — ko ēst, bet arī — kad un kā. Un par ko runāt. Ja-ā. Ja jūs rūpējaties par savu gremošanas sistēmu, uzklausiet manu padomu — pusdienojot nerunājiet par boļševismu un medicīnu. Un — dievs pasarg' — nelasiet pirms pusdienām padomju avīzes.

— Hm ... Bet citu tak nav.

— Nu tad nekādas nelasiet. Ziniet, es novēroju trīsdesmit cilvēkus savā klīnikā. Un ko jūs domājat? Pacienti, kuri avīzes nelasa, jūtas lieliski. Bet tie, kurus es speciāli piespiedu lasīt «Pravdu», zaudēja svaru.

— Hm ... — sārtodamies no zupas un vīna, ieinteresēti atsaucās sakostais.

— Un tas vēl nekas. Pavājināti ceļa refleksi, slikta apetīte, nospiests garastāvoklis.

— Nu, velns ...

— Jaā-s. Bet ko gan es tā? Pats sāku par medicīnu runāt.

Filips Filipovičs, krēslā atlaidies, pazvanīja un ķiršu krāsas portjerās parādījās Zina. Sunim tika bāls un biezs stores gabals, kas viņam neiegaršojās, bet tūdaļ pēc tam — asiņaina rostbifa šķēle. To notiesājis, suns pēkšņi sajuta, ka grib gulēt, un par ēšanu vairs nespēj ne iedomāties. «Dīvaina sajūta, — viņš prātoja, vērdams ciet smagos plakstus, — ne acu galā negribu nekādu barību redzēt. Bet smēķēt pēc pusdienām ir tīrā muļķība.»

Ēdamistaba piepildījās ar nepatīkamiem ziliem dūmiem. Suns snauda, galvu uz priekšķepām noguldījis.

— Senžiljēns ir pieklājīgs vīns, — viņš pa miegam saklausīja, — bet tagad taču tā nav.

Kaut kur no augšas, no sāniem atskanēja klusināts, sienu un paklāju slāpēts korālis.

Filips Filipovičs piezvanīja, un atnāca Zina.

— Zinuška, ko gan tas nozīmē?

— Atkal kopsapulci sarīkojuši, Filip Filipovič, — atbildēja Zina.

— Atkal! — sērīgi izsaucās Filips Filipovičs, — nu ko, tagad acīmredzot sāksies, cauri ir ar Kalabuhova māju. Nāksies pārvākties, tikai — uz kurieni, gribētos zināt. Ies kā pa sviestu. Vispirms dziedāšana katru vakaru, pēc tam atejās caurules aizsals, tad tvaika apkures katls pārsprāgs un tā tālāk. Vāks Kalabuhovam.

— Filips Filipovičs pārdzīvo, — smaidot piezīmēja Zina un aiznesa šķīvju grēdu.

— Bet kā lai nepārdzīvo?! — spalgi izsaucās Filips Filipovičs, — kāda māja bija — saprotiet taču!

— Jūs pārāk drūmi raugāties uz lietām, Filip Filipovič, — iebilda

sakostais skaistulis, — viņi tagad krasi pārvērtušies.

— Dārgumiņ, jūs mani pazīstat? Tiesa? Es esmu faktu cilvēks, novērojumu cilvēks. Es esmu nepamatotu hipotēžu ienaidnieks. Un tas ir ļoti labi zināms ne tikai Krievijā, bet arī Eiropā. Ja reiz es ko saku, tas nozīmē, ka pamatā ir kāds fakts, no kura es izdaru secinājumus. Un, lūk, jums fakts: pakaramais un galošu paliktnis mūsu mājā.

— Interesanti...

«Štrunts par galošām. Ne jau galošās ir laime, — nodomāja suns, — bet personība gan izcila.»

ANDREJS KALNAČS. Ilustrācija Mihaila Bulgakova stāstam «Suņa sirds». Oforts.

SARMĪTES MALIŅAS UN SERGEJA DAVIDOVA VAKU NOFORMĒJUMS «AVOTS» N® 7., 1988. 1—80

notes

1

ILP— Independent Labor Party (Neatkarīga leiboristu partija).

2

Seit nedaudz stilizētas igauņu dzejnieka klasiķa Karla Eduarda Sēta dzejas
rindas.

3

Kalevdēla guļvietas — ieplakas morēnu pauguros, kuras, pēc leģendas, radušās, igauņu tautas varonim Kalevdēlam tur apguļoties.

4

K. Markss. Par Hēgeļa tiesību filozofijas kritiku. Ievads.

5

Kad mīts pārvēršas realitātē, kam pieder uzvara — materiālistiem vai ideālistiem?

** Es redzu jūsu domu: «Ex orientē lux, ex occidente luxus!».*

** Gailis apdzied pat to rītu, kad viņš dodas uz buljonu.*

«Zirkostj» — kosmētisko līdzekļu izgatavošanas artelis. (Red.)

7

Namazs — musulmaņu reliģisks rits lūgšana, ko pavada noteiktas ķermeņa kustības.